

చెన్నపట్టణము, జనవరి ౧౯౨౮ 1928

సంపుటము ౫ 5 ప్రభవ సంవత్సరము పుష్యమాసము సంఖ్య ౧ 1

స్వవిషయము

స్వవిషయ ప్రశంస స్వాభిమాన పరమై, యపోహలకు గారణమై యుండును. ఆ ప్రశంస ఉప్పులేక ముప్పందుము త్రాగిన కథ చందమున నుండును. పెద్దపెద్ద యాలోచనలతోను, మాటలతోను, ప్రగల్భములతోను నారంభమైన ప్రయత్నములు సామాన్య ఫలమును గలిగియుండును. కోరికకును, ఫలమునకును గల వ్యత్యాస్తము సంకల్ప దౌర్బల్యమునందును, ఆదరణాభావమునందును గోచరం బగుచుండును. కార్యారంభమునందుగల పరమోత్సాహము కాలక్రమమున సన్నగిలుచున్నది. కొన్ని సమయములయందుత్సాహముపోయి నిరుత్సాహమును, కార్యపరత్వము పోయి వైరాగ్యస్వభావమును నేర్పడుచున్నవి. తమలోపములను మఱచి పరనిందలతో సంతృప్తిని బొందుట తటస్థించుచున్నది. గీతా

...ఉపదేశించిన విధమున నిందా స్తోత్రములను, లాభ నష్టములను లక్ష్యము చేయక స్వధర్మనిర్వాహణమును జేయుటయే మానవ ధర్మాభ్యుదయమునకు సాధనంబుగ నున్నది.

శ్లో. కర్మణ్యే వాఽధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన;
మా కర్మఫలహేతుర్భూర్మా తే సఙ్గోఽస్త్వకర్మణి.
—గీ. అ. ౨, శ్లో. ౪౭.

విశ్వకల్యాణమహోత్సవ మఖండవైభవముతో నడుచుచున్నది. గ్రహతారాగణములు దివ్యమంగళహారతుల నర్పించుచున్నవి. బ్రహ్మాండగోళములు విశ్వశ్రుతిని మేళవించి పాడుచున్నవి. భూతజాలము లానంద నాట్యమును జేయుచున్నవి. మహానుభావులు విశ్వకల్యాణ మహోత్సవమును సందర్శించుచు బ్రహ్మానందమును బొందుచున్నారు. వారి దివ్యానుభవము సాహిత్యరూపమున మానవకల్యాణమునకు సాధనంబగుచున్నది. మహానుభావుల దివ్యసాహిత్యమువలె సామాన్యుల స్వల్పసాహిత్యములును కల్యాణమహోత్సవమును మంగళప్రదము చేయుచున్నవి. అనంతములైన స్వల్ప దీపావళులు విశ్వమహోత్సవము నానందప్రదము చేయుచున్నవి. భక్తియుక్తములైన హారతులు చిన్నవైనను సంప్రీతిని గలుగజేయుచున్నవి. శక్త్యనుసారముగను, భక్తిపూర్వకముగను విశ్వకల్యాణమున కాత్మార్పణము చేయుట పరమార్థమునకు సాధనంబుగ నున్నది. ప్రభులింగలీలలు హృద్యముగ వర్ణించిన సాహిత్యధర్మము విశ్వకల్యాణమునకు సాహిత్యప్రయోజనమును విశదము చేయుచున్నది. సర్వతోముఖమైన మానవకల్యాణమునకు సాహిత్యకళావికాసములు సాధనములుగ నున్నవి. మానవాభ్యుదయమునకు మూలాధారములైన యీసాహిత్యకళావికాసములు ఆంధ్రాభ్యుదయమునకును సాధనములుగ నున్నవి. ఆసాధనంబుల నన్వేషించి రూపరేఖావిలాసంబులను గల్పించుట కనంతమైన సాధనసామగ్రి బయలు దేరుచున్నది. ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు వెలువడుచున్న సాధనంబులందు భారతియును నొక సాధనముగ నున్నది.

భారతి రుధిరోద్గారిసంవత్సరము పుష్యమాసమునందు పుట్టినది. అపుడు కాకినాడయందు ౩౮-వ భారతజాతీయమహాసభ గూడినది. ప్రథమసంపుటమునందలి మొదటి సంచికయందు స్వవిషయ సందర్భమున వ్రాసిన భావములు వర్తమానకాలమునందు సంస్మరింపదగి యున్నవి.

"ఆంధ్రదేశమునందు జనహృదయ ముత్సాహపూరితమై వర్తమానసమయమునందు భావకర్మరంగములందు నిర్మాణమార్గము నవలంబించుటకు పరితపించుచున్నది. కళాభిజ్ఞులు కళాభ్యుదయమునకు బాటుపడుచున్నారు; పండితులు శాస్త్రపరిశోధనలకు బూనుకొనుచున్నారు; కవులు మనోభావములను వర్ణించుచున్నారు; గాయకులు పాడుచున్నారు; చిత్రకారులు చిత్రించుచున్నారు; శాస్త్రజ్ఞులు పరిశోధించుచున్నారు. అన్నిదెశలయందును జిజ్ఞాసకాంతులు ప్రసరించుచున్నవి. అన్ని కులములవారును, మతములవారును ఆత్మోపలబ్ధిని బడయగోరుచున్నారు. ఆంధ్రహృదయమునందు స్వకీయమైన స్వరూప స్వభావ

ములను నిర్ణయించి స్వధర్మము నారాధింపవలయునను సంకల్పము గలిగెనది. ఆసంకల్పమును సఫలముచేయుటకు చరిత్రకారులు, పండితులు, పరిశోధకులు, కళాప్రవీణులు, ప్రచారకులు చేయుచున్న పరిశ్రమ దేశవ్యాప్తమై ప్రజాపోషణమును బడయుచున్నది. దేశవ్యాప్తములైన ప్రయత్నముల నేకముఖముగను నాంధ్రప్రపంచమునకు వ్యక్తముచేసి ప్రజాదృష్టిని నవజీవన ప్రవృత్తియందు లగ్నము చేయవలసిన యవసరము గలిగెనది. ఆయవసరమును సఫలము చేయుట కాంధ్రప్రపంచము పూర్వాపర సంస్కారములను సమన్వయమును జేయుటకుఁ బూనుకొనుచున్నది. ఆంధ్రప్రవృత్తిని పరిశీలించునపు డీవిషయము సువ్యక్తమగుచున్నది."

భారతికి నాలుగేండ్లు నిండినవి. చెన్నపురియందు ౪౨-వ భారతజాతీయ మహాసభ ఇపుడు కూడుచున్నది. అప్పటికిని ఇప్పటికిని దేశపరిస్థితులందు విశేషమైన మార్పు గలిగినది. కాకినాడ కాంగ్రెసు సమయమునందు ప్రజలయందుగల యుత్సాహమును, సంయోగమును నిపుడు సన్నగిలినవి. ఎక్కడ జూచినను నంతఃకలహములు, ద్వేషగీతములు పెచ్చుపెరుగుచున్నవి. సహాయ నిరాకరణోద్యమము నామమాత్రావశిష్టముగ నున్నది. ఇప్పటికిని సంపూర్ణ సహాయ నిరాకరణవాదులు కొందరు నిలిచియున్నను చిత్తసంస్కారము సంకుచితముగ నున్నది. అసహాయోద్యమము నిర్ణయించిన త్రివిధబహిష్కారములును నంతరించినవి. శాసనసభాప్రవేశ మసహాయోద్యమమును నిర్వీర్యము చేసినది. స్వరాజ్యపక్షమును కాంగ్రెసుపక్షమును నేకభావము నారాధించినవి. ప్రతిష్ఠంభనము, ప్రతిఘటనము పోయి సహకారము వర్ధిల్లినది. సందిగ్ధమైన గౌహతితీర్మానము పరమానర్థ[illegible]మైనది. శాసనసభ్యులందు శాసనకర్తల [illegible] నహంకారము ప్రబలినది. వారికాలము ప్రశ్నలతోను నుపప్రశ్నలతోను, చిత్తుశాసనములతోను సరిపోవుచున్నది. ప్రజలు బోర్డుమెంబరు పదవులతోను, కక్షలతోను పెనుగులాడుచున్నారు. దేశమునం దంతటను నాయకులు బయలుదేరి ప్రజాహృదయములందు సంక్షోభమును గలుగజేయుచున్నారు. దేశమంతయును రాజ్యాంగాందోళనమునందు లగ్నమైన సమయమునందు సాహిత్యకళాభ్యుదయము సహజముగ వెనుకబడుచున్నది. రాజకీయ రంగమువలెను సాహిత్యార్థికాది రంగములును వాగ్వివాదములతో నిండి కార్యఘటనము దుస్తర మగుచున్నది. భారతి బాలారిష్టములను దాటినను సకలాంగ సౌష్ఠవమును గలిగి చాలినంత వికాసమును బొందకుండుట సంతాపకరముగ నున్నది.

గతించిన నాలుగేండ్లయందును త్రివర్ణ ఫలకములను, చిత్రములను తయారుచేయుటయందు కొంత కౌశలము సాధ్యమైనది. ప్రజాహృదయమునందు ప్రజ్వలించుచున్న భావవికాసమును కల్పనాకథలు, గీతములు, విమర్శనలు, పరిశోధనలు విశదము చేయుచున్నవి. చిత్రకళాభ్యుదయమును గత సంవత్సరమునందు ప్రచురించిన చిత్రపటములు విశదము చేయుచున్నవి. ఆంధ్రచిత్రకళ ప్రత్యేకము

[illegible] గలిగి వికాసమును బొందుచున్నది. గీతములు, కావ్యములు ప్రజాహృదయమునందు గలుగుచున్న మహాసంచలనమునకు నిదర్శనములుగ నున్నవి. క్రైస్తవులు, మహమ్మదీయులు, స్త్రీలు, బ్రాహ్మణేతరులు వ్రాసిన గద్య పద్యములు సర్వవ్యాప్తమైన సంచలనమును సువ్యక్తము చేయుచున్నవి. సర్వవ్యాప్తమైన సంచలనము ప్రత్యక్షముగ నున్నను సుస్థిరమును, సువిశాలమును నైన విజ్ఞానవ్యాపనము సాధ్యము గాకున్నది.

కార్యమునకును సంకల్పమునకునుగలయంతరమును గతకాలానుభవము విశదము చేయుచున్నది. ప్రజాహృదయమునందు ప్రత్యభిజ్ఞానము పరిస్ఫుటము గాకున్నది. ప్రజాలక్ష్యము పరసంస్కారమునందు లగ్నమగుచున్నటులు స్వీయసంస్కారమునందు లగ్నము గాకున్నది. ప్రజాలక్ష్యమును స్వీయసంస్కారమునందు లగ్నముచేసి ప్రత్యభిజ్ఞానమును గలుగజేయుటకు సర్వతోముఖమైన విజ్ఞానవ్యాపన మవసరంబుగ నున్నది. ఏతత్కార్యసాఫల్యమునకు పాటుపడుచున్న సాధకులు భారతీమతల్లి ధన్యవాదములకు పాత్రులు. ఆంధ్రభాషారాధకులును, చిత్రకళోపాసకులును, సాహిత్య విశారదులును భారతిని పోషించుటకు జేయుచున్న సహాయమునకు వారికి కృతజ్ఞతాంజలులను సమర్పించుచున్నాము. భారతీసేవయందు నిమగ్నమై నిర్విఘ్నముగ ప్రచురణమునకు దోడ్పడుచున్న కార్యనిర్వాహకవర్గమును ప్రశంసలకు పాత్రముగ నున్నది. భారతి చిరంజీవినియై ఆంధ్ర సాహిత్య కళాభ్యుదయమునకు వినియోగ పడుటకు భగవంతు డనుగ్రహించుగాత !

సేవాంజలి

శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వర కవులు

శబ్దార్థపద విశిష్టుఁడనైన నేనేడ? పరమార్థతత్త్వ విస్ఫురణమేడ?
గురుతమోగుణకళంకుఁడనైన నేనేడ? కల్యాణగుణధామ కలనమేడ?
మలినదుర్భావ దుర్మదుఁడైన నేనేడ? శుద్ధస్వభావవిస్ఫూర్తియేడ?
సతతవైరస్యభాజనుఁడైన నేనేడ? ఆనందమయరసావాప్తియేడ?
కవిత గట్టి పాడఁగల నంతియే కాని-పలుకుఁ దలఁపుఁగూడఁ బడయరాని
నిన్నుఁ దనియఁజేయ నేనేడ? నీవేడ?-పావనస్వభావ, దేవదేవ!

సీ. గుణరూపపరిహీణ గోమాయువును నేను త్రిభువనావన కామధేను వీవు
నిష్ప్రచ్చరంపుఁ జౌడుప్పు పఱ్ఱను నేను కమనీయ కేదారఖండ మీవు
కలుషిప్రధూపితాంగారమూర్తిని నేను ఆర్తచింతామణీ మూర్తి వీవు
ఈడుపుగాళ్ల కొల్లేటి కొంగను నేను పరమహంసస్వరూపంబ వీవు
నాకు నీకును నెంత యంతరము గలదో-తెలిసికొంటి నీనాఁటికిఁ దెలిపికొంటి
నీవు నన్నింక నేనాఁటి కేలికొనెదో?-సత్కృపాధామ, దేవతాసార్వభౌమ!

సీ. కఱకుఱాగుట్టల యిఱుకుసందులనుండి తేటనీ రొలయించు తీరు గాక
పరుసంపుగుంపుల చెఱకుగఱ్ఱలనుండి పానకం బొలికించుపగిది గాక
అగ్గికొండలతండమై నిండునెలనుండి చలువవెన్నెల నించు జాడగాక
కటికిచీఁకటికారు క్రమ్ముమబ్బులనుండి మెఱుఁగుతీఁగలఁ బెంచు సరణిగాక
కలుషమతికి నాకుఁ గవితాసవముగూర్చి-వికృతి దీర్పలేక విసుగుకంటె
భక్తిరసముఁగూర్చి పాడించుకోరాదె!-పావనస్వభావ దేవదేవ!

సీ. కొనకొమ్మ దెమలించి కోసికోఁజాలక తావిగొజ్జఁగిఁ గాలఁ దన్నుకొంటి
చిఱుజీడి నెడలించి సేవింపఁగాలేక తీయమామిడిమోకఁ ద్రెంచుకొంటి
అలఁతి పుప్పొడిఁ దేర్చి యారగింపఁగలేక పువ్వుఁదేనియఁ బాఱఁబోసికొంటి
పలుకుఁదీఁగ లమర్చి పాడుకోఁజాలక కనకవల్లకి మంటఁ గలిపికొంటి

...రదృష్టిలేక దుర్బలబుద్ధినై-నీ ప్రసాదమెల్ల నీటఁ గలిపి
యాసఁదీఱ కిట్టు లల్లాడు నన్నెట్టు-లాదరింతువయ్య, యాదిదేవ?

సీ. కలనిస్వనముల లోకంబెల్లఁ దనియించు కోకిల యెదురింటఁ గాకులేల?
గుణగౌరవంబులఁ గులమెల్ల వెలయించు క్రొత్తడిసరియింటఁ గులటలేల?
ఘనపరిమళములఁ గడలెల్ల నెలయించు క్రొవ్విరినడిమింటఁ బ్రువ్వులేల?
ధవళకాంతుల దిగంతరమెల్ల నలరించు మరుమామపొరుగింట మబ్బులేల?
పరమమైన భక్తిభావంబుపాలింట-విషయవాంఛ లేల? వికృతులేల?
మంచివెనుకఁ జెడ్డ లుంచితీ రెదవేల?-అద్భుతస్వభావ, ఆదిదేవ!

సీ. తలఁపులోఁ గలుషంబు తగ్గునో తగ్గదో నెఱిదప్పి తలయెల్ల నరసిపోయె
మనసులో మమతలు మాయునో మాయవో సిరిదప్పి చూపెల్లఁ జెదరిపోయె
మొదటిలో దోషంబు వదలునో వదలదో కుసిదప్పి పండ్లెల్ల వసిలిపోయె
ఎడఁదలో నాసలు వెడలునో వెడలవో నసిదప్పి మేనెల్ల నడలిపోయె
ఇంతపుట్టెనింక నేమగునో యంచుఁ-గుమిలి కుమిలి యేడ్చి క్రుంగి క్రుంగి
నిన్ను శరణుగంటి నీదె భారంబంటి-తేర్పు మెట్టులైన దేవదేవ!

సీ. ఆచేత నీచేత నందించుటే కాని నీ చేయి నాచేత నిలుపవేమి?
ఆనోట నీనోట ననిపించుటే కాని నీనోట నాకు విన్పింపవేమి?
ఆమూర్తి నీమూర్తి నతికించుటే కాని నీమూర్తి నాకుఁ గాన్పింపవేమి?
ఆయింట నీయింట నాడించుటే కాని నీయింట ననుఁ జేరనీయవేమి?
పట్టువిడువఁడంచుఁ దిట్టిపోయునటంచుఁ-గొట్టునంచుఁ దగవుఁ బెట్టునంచు
దిగులుపుట్టెనేమొ దిద్దుకోలేవయ్య-పావనస్వభావ, దేవదేవ!

సీ. తెమ్మెరల్ వలపులఁ గ్రుమ్మరించుచునుండఁ గ్రొన్ననయేమూల నున్ననేమి?
వెన్నెలల్ చలువల వెలువరించుచునుండ జాబిల్లి యేత్రోవఁ జన్ననేమి?
పలుకులు జుంటితేనెలఁ జాఱవిడుచుండ మరుతేజి యేకొమ్మ మన్ననేమి?
కవితలు సరసంపుఁ గళల నీనుచునుండఁ గవిరత్న మేచాయఁ గన్ననేమి?
నీకటాక్షంబులే జీవలోకమునకుఁ-జింతితార్థంబు లొసఁగి రక్షించుచుండ
నీవెచటనున్న నెటులున్న నేమిలోటు?-సత్యభామ, దేవతా సార్వభౌమ!

రూపకములు-లక్షణములు

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

రమారమి రెండువేలయేండ్లక్రిందట భరతఖండమున సంస్కృతభాషలో రూపకము లవతరించినట్లు కనఁబడుచున్నది. అట్టివాటిలో మొదటివి భాసునికృతులని యీక్రింది బాణభట్టు వచనమునఁ దెలియుచున్నది.

"సూత్రధార కృతారంభై
ర్నాటకై ర్బహుభూమికైః,
సపతాకై ర్యశో లేభే
భాసో దేవకులైరివ."

దీనినిబట్టి భాసునికి మున్ను సూత్రధారకృత ప్రస్తావనాదులు లేని కొన్నిరూపకము లుండియున్నట్లును, సూత్రధారునిచే నారంభింపఁబడిన రూపకములు రచించినవారిలో భాసుఁ డాద్యుఁ డన్నట్లును తెలియుచున్నది.

అకాలమందలి నాగరికుల యభిరుచికిఁ దగినట్టి రూపకరచనాపద్ధతులను, నాట్యరంగపద్ధతులను భరతాచార్యులు తమ నాట్యశాస్త్రమున వివరించియున్నారు. భాసుని రూపకములు ముందో, భరతనాట్యశాస్త్రము ముందో నిర్ణయించుట కిది యదను కాదు గాని, ప్రదర్శనరమ్యములై ప్రాజ్ఞలోకమును రంజింపఁజేసిన రూపకములలో మొదటివి భాసుని రూపకములే యని తోఁచుచున్నది. అవి స్వప్నవాసవదత్త, అవిమారకము, ప్రతిజ్ఞాయౌగంధరాయణము మొదలైనవి. తరువాత ఖ్యాతి గాంచిన వాటిలో శాకుంతలము, మృచ్ఛకటికము, ముద్రారాక్షసము, ఉత్తరరామచరితము మొదలగు కొన్నిమాత్రమే అత్యుత్తమములు.

ప్రాచీనకవులు కొన్నికొన్ని చిన్నవిషయములందు స్వాతంత్ర్యము వహించినను చాలవఱకు రూపకరచనాపద్ధతికి భరతనాట్యశాస్త్రమునే ప్రమాణముగా గ్రహించిరని చెప్పవచ్చును. కాని యది వివిధములైన నాట్యధర్మములను పలుతెఱంగుల నుపదేశించు పెద్ద గ్రంథమగుటచే, రూపకలక్షణము సుబోధకముగా సులభముగా నుండవలెనన్న యుద్దేశముతో నాట్యశాస్త్రమందలి బహువిషయములను సంగ్రహించి, రత్నావళీ శాకుంతలాది పూర్వరూపకములను పరిశోధించి, నాట్యశాస్త్రమునకు వెయ్యేళ్లకుఁ దరువాత భోజమహారాజు పెత్తండ్రియైన ముంజుని యాస్థానము

లోని ధనంజయుఁడు దశరూపక మనుపేర రూపకలక్షణమును రచియించెను. దీని తరువాత బయల్పడిన యాలంకారిక లక్షణములలోని రూపక నాయక రసాది లక్షణములైనను ప్రభిన్నములుగాక యీషద్వైషమ్యముగా నొక్క రీతినే యున్నవనుట నిక్కము. అనఁగా, మొత్తముమీఁద భరతనాట్యశాస్త్రము మొదలుగాఁ గడపటి రూపకలక్షణము వఱకును మన దేశమున రూపకరచనా పద్ధతియందు పెద్ద మార్పులు సూచించు లక్షణము వేఱుగా లేదనియే చెప్పవలసి యున్నది.

రూపకముయొక్క ప్రదర్శనరమ్యత, లేక సభారంజకత్వ మను ధర్మము కవి ప్రతిభాధీనమైన తద్రచనయం దున్నదిగాని కేవలము లక్షణమందు లేదనుట నిక్కము. ఇట్లనుటచే లక్షణము ననుసరింపక యథేష్టముగా రచియింపవచ్చుననియు, అట్లు పూర్వులు రచియించిరనియుఁ దలఁపరాదు. ఈకాలమువారు మనపూర్వరూపకలక్షణము ప్రదర్శనోచితము, సభారంజకము నైన రచనకు సహకారిగా లేదని యాక్షేపించుచున్నను, తొల్లి నాట్యరంగముల కెక్కి ఖ్యాతివహించిన శాకుంతలాది రూపకములు కొన్ని యాంధ్రములై నేఁడు గూడ సభారంజకము లగుచున్నవనుట ప్రాజ్ఞలోక మెఱుఁగనిదిగాదు. మఱియు, రూపకలక్షణమును 'తూచా' తప్పకుండఁగా రచియించినామని పీఠికలలో పెద్ద బడాయి చూపినవారి కొన్ని కృతులు ప్రదర్శనమునకుఁ గాదుగదా, చదువుటకైనను రుచిగొల్పని స్థితిలో నుండుటయు, సంస్కృతరూపకలక్షణమును పూర్తిగా ననుసరింపకపోయినను మఱికొన్ని యీనాఁటి నాటకములు ప్రదర్శన రమ్యము లగుచుండుటయు మనకుఁ దెలియనిది గాదు. ఈపట్టున చదువునపుడు మనోహరములుగా నుండు కొన్ని నాటకములు నాట్యరంగమున రక్తికట్టకుండుటయు, చదువ నింపుగాని కొన్ని యెట్లో రక్తికట్టుటయు కనిపెట్టిన కొందఱు, నటులు సమర్థులయినచో నెట్టి నీరస నాటకమైనను ప్రదర్శనరమ్యమగుననియు, వా రసమర్థులైనచో నెట్టి సరసనాటకమైనను ప్రదర్శనరమ్యము కాఁజాల దనియుఁ దలఁచుట కలదు. ప్రదర్శనరమ్యత కొంత నటుల నైపుణినిబట్టికూడ నుండునని తలంపవచ్చును గాని, అది కేవలము వారి యధీనమే యని చెప్పుట మాత్రము పొరపాటు. అయినను రూపకము రంగస్థలమునరక్తికట్టుటయుఁ గట్టకపోవుటయు నటుల యధీనమను మాట యటుండ నిచ్చి, ముందుగా లక్షణమునకును రూపకరచనకును గల సంబంధమునుగూర్చి యాలోచింతము.

ఆంధ్రమున రూపకలక్షణములేని లోపమును కనిపెట్టి కీర్తిశేషులైన మహారాజా సర్ వెలుగోటి రాజగోపాలకృష్ణ యాచేంద్ర బహదరు వెంకటగిరిరాజా వారి సమాదరణమున నేను 1915 లో దశరూపకము తెలిఁగించినాను. అప్పటికి తెలుఁగున నాటకములు రచియించువారు చాలవఱకు సంస్కృత

నాటక రచనాపద్ధతినే యనుసరించుట కలదు. తరువాతఁ గొందఱు స్వతంత్రించి తమనాటక రచనమున సంస్కృతాంగ్ల నాటక రచనా సంప్రదాయములకు సాంకర్యము గలిగింపఁ జొచ్చిరి. ఇపుడిపుడు కొందఱేసంప్రదాయము ననుసరింపక యథేష్టముగా నాటకములు రచించుచున్నారు. దీనిని గనిపెట్టిన కొందఱు మిత్రులు ఆంధ్రదశరూపకమందలి ప్రధాన లక్షణముల సారమును కొన్ని వ్యాసములుగా రచియించి ప్రకటించవలసినదని కోరినందున నాటకరచనా సంప్రదాయమును మూఁడు వ్యాసములుగా నీభారతిలోఁ బ్రకటింపఁబూనినాను.

ఉ. వీనులవిందు కన్నుఁగవ
వేడుక నాలుకతీపియై కథా
ధీనముగాఁగ బుద్ధి రస
దీప్తముగాఁగ మనంబు మేను భా
వానుగతంబు గాఁగఁ గతి
నాత్మున కైన ముదంబు నీతివి
జ్ఞాన మొసంగు కావ్యము ని
జంబుగ రూపక మెంచిచూడఁగన్.

చ. కవిచతురాననప్రతిభఁ
గల్పితమైన విచిత్రసృష్టికిం
దవిలిన దేశకాలసుర
దానవమానవవృత్తి మెల్ల ని
క్కువ మనునట్లుగా నెదుటఁ
గూరిచి చూపఁ జిత్తముల్ సుఖా
ర్ణవమున నోలలార్చు కృతి
రాజము రూపకమే తలంపఁగన్.

అనునట్లు త్రివిధకావ్యములలో నుత్తమ మని వన్నెకెక్కిన రూపకము సకలజన మనో రంజకము గావలెనన్నచోఁ, అది ఏవో కొన్ని నియమములకు లోఁబడియున్ననే యట్లగును గాని లేకున్నఁ గాదనుట ధ్రువము.

రూపకరచనకు వస్తువు, లేక కథ, నాయకాదిపాత్రములు, రసము అనునవి ప్రధాన విషయములు. నాయకాదులు లేక కథయే యుండదు. ఆనాయకాదుల చేష్టల ననుసరించియే కాని రసము జనింపదు. అందుచే నివి మూఁడును అవినాభావసంబంధము గలవైనను, వీటిలోని యంతర్భేదములను సుబోధకముగా వివరించుటకై పూర్వలాక్షణికులు వీటిని విభజించి నిరూపించియున్నారు. అందు వస్తువు ప్రఖ్యాతము, ఉత్పాద్యము, మిశ్రము అని మూఁడువిధములు. పురాణేతిహాసాది ప్రసిద్ధమైనకథ ప్రఖ్యాతమనియు, కేవలకల్పితకథ ఉత్పాద్యమనియు, రెండును కలిసినకథ మిశ్రమనియుఁ జెప్పఁబడును. ఇంచెట్టి యితివృత్తము నాటకము, ప్రకరణము, భాణము, ప్రహసనము, డిమము, వ్యాయోగము, సమవాకారము, వీథి, అంకము, ఈహామృగము అను దశవిధరూపకములలో నెందెందుపయోగింపఁదగు ననువిషయమును పూర్వులీక్రిందివిధముగా నిర్ణయించినారు.

"నాటక డిమ వ్యాయోగ సమవాకారములందు ప్రఖ్యాత వృత్తము, ప్రకరణభాణ ప్రహసన వీథిరూపకములందు ఉత్పాద్యము,

ఈహామృగమున మిశ్రవృత్తము, ఉపయోగింపవలెను. అంకమనెడి రూపకమున ప్రఖ్యాతముగాని ఉత్పాద్యము కాని వాడవలెను. సంకీర్ణరూపకములలో నాటికా నాట్యరాసకములు మొదలగు కొన్నిటియందు ఉత్పాద్యమే వాడవలెను." మఱియు చివరకంట నుండు నితివృత్త మాధికారిక మనియు, ప్రసంగ వశమున వచ్చిన యితివృత్తము ప్రాసంగిక మనియు నిర్ణయించి, ఇందుకు రామాయణకథయందలి సీతారామవృత్తాంతమును, సుగ్రీవ విభీషణాదివృత్తాంతమును ఉదాహరించియున్నారు.

ఇట్లు ఇతివృత్తరూపక నిర్ణయము కనఁబడుచున్నను, ఇప్పటివారు పెక్కండ్రు ఇతివృత్త మెట్టిదైనను తాము రచియించు రూపకము లన్నిటికిని నాటక మనునామమే పెట్టుచున్నారు. ఇతివృత్త భేదమునుబట్టి రూపకనామభేదమును పాటింపకున్నారు. కాని లక్షణము పూర్వోక్తవిధముగా నున్నను తదతిక్రమణము కొంచెమో గొప్పో ప్రాచీన సంస్కృతరూపకములలోఁ గూడ గోచరింపకపోదు. చూడుఁడు—

కాళిదాసు భారతప్రసిద్ధమైన శకుంతలాదుష్యంతకథను ప్రధానముగాఁ దీసికొనియు, అందు నాటకరచన కనుకూలములగు కొన్ని చిన్నమార్పులు గావించియు, పైఁగా అంగుళీయకవృత్తాంతము, సానుమతి శకుంతలను గొనిపోవుట, దుష్యంతుని యింద్రలోకగమనము, మారీచాశ్రమకథ మొదలగువిషయములను గల్పించి, తనకల్పన కనుగుణముగాఁ దననాటకమునకు అభిజ్ఞానశాకుంతలమను పేరు పెట్టి, శాకుంతలములోని యితివృత్తమును మిశ్రముఁ గావించెను. మఱియు నిట్లే భవభూతి ఉత్తరరామాయణకథను ప్రధానముగాఁ గైకొని, తిరస్కరిణీ విద్యచే సీతారామ సమాగమమును, జాహ్నవీ వసుంధరాచర్యను, అంతర్నాటకకథను కల్పించి యందలి యితివృత్తమును మిశ్రముఁ గావించెను.

మఱియు, నాటకమునందు దివ్యుఁడుగాని రాజర్షిగాని నాయకుఁడు కాఁదగునని పూర్వలక్షణములు చెప్పుచుండఁగా, విశాఖదత్తుఁడు ముద్రారాక్షసములో బ్రాహ్మణుఁడైన మంత్రి రాక్షసుని నాయకునిఁగా నొనరించెను. (ఇందు చంద్రగుప్తుఁడు ప్రధాననాయకుఁడును గాఁడు, రాజర్షియుఁ గాఁడు.) మఱియు, వీరశృంగారములలో నేదైన నొకటి నాటకమునఁ బ్రధానరసము గాఁదగునని లక్షణము. కాని పూర్వకవులు రసవిషయమునఁ గూడ స్వాతంత్ర్యము చూపకపోలేదు. ఇందుకు ఉత్తరరామచరితములోని కరుణ విప్రలంభశృంగారసాంకర్యమును, నాగానందములోని శృంగార శాంతరససాంకర్యమును ఉదాహరణములు. వీటిలో మొదటి దానియందు విప్రలంభము అంగియనియు, కరుణము అంగమనియుఁ జెప్పుట సమంజసముగాఁ గనఁబడదు. అదియునుగాక, యందలి ప్రధానరసము కరుణమే యనునట్లు భవభూతియే "ఏకో రసః కరుణ ఏవ" అను

శ్లోకమున సూచించియున్నాఁడు. నాగానంద ములోని నాయక రసౌచిత్యములను గూర్చి ధనంజయమతమును నా యాంధ్ర దశరూపక మున వివరించియున్నాను. చూడఁదగును. ఇట్లు విశేష ప్రతిభాశాలులైన పూర్వ మహా కవులు తమ రూపకములు సుమనోమనోహ రము లగునట్లుగా వృత్తనాయక రసములను బోషించుచుఁ గావించిన రచనలకు లక్షణ మడ్డుపడ లేకపోయినదనియు, వారి రచనావిశే షములను బట్టి లక్షణమే తనలోని లోపము లను సరిదించుకొనవలసి వచ్చినదనియుఁ జెప్ప వలసి వచ్చెను. అందుచే నట్టివానికి లక్షణాతి క్రమణదోష మాపాదింపరాదు. ఇట్లే ఆధుని కులు రచియించిన నాటకములలో పండిత పామర సాధారణ రంజకములైన వేవేని కల వేని యందు లక్షణాతిక్రమదోష మున్నను పరి గణింపఁ దగినది కాదు.

ఏపద్ధతియు లేక, వస్తునాయక రస శుద్ధి లేక, పాత్రౌచిత్యాదు లెఱుఁగక, యిష్టము వచ్చినట్లు రచియించిన నేటి కొన్ని నాటకా భాసములలో నట్టిదోష మున్నదని పరిగ ణించుట యావశ్యకమే కాదు. ఇఁకనో కొంత వఱకు జనరంజకము, రంగస్థలోచితము నగు రీతిని రచింపఁబడినట్లుగాఁ గనఁబడుచున్న కొన్నినాటకములలోఁ గథాపాత్ర రసౌచిత్య ములందుఁ గొన్నిదోషములున్నవని సందర్భ మునుబట్టి చెప్పవలసి వచ్చినది. అట్టివానిని బేర్కొనుట యుచితము కాదుగాని, రూపక కర్తలు ముఖ్యముగా వస్తుపాత్ర రసపోషణ మందు జాగరూకులై రూపకము హృదయంగ మముగా నుండునట్లు ప్రయత్నింపవలసి యుం డునని మాత్ర విన్నవింతును. రూపకరచనము సామాన్యమైనది గాదు. మహాకవి భవభూతి యంతటివాఁడు మన దృష్టికి దివ్యముగా నున్నట్లు కనఁబడుచున్న మాలతీ మాధవ మును రచియించి, అది యాకాలమందలివిమ ర్శకుల యాక్షేపములకు లోనుగావలసి వచ్చు టచేతనే కాఁబోలును,

> "యేనామ కేచిదిహ నః ప్రథయంత్యవజ్ఞాం
> జానంతి తే కిమపి తాన్ప్రతి నైష యత్నః;
> ఉత్పత్స్యతే మమతు కోఽపి సమానధర్మా
> కాలో హ్యాయం నిరవధిర్విపులాచ పృథ్వీ."

అని ప్రస్తావనలోఁ దెలిపియున్నాఁడు. అంతటి వాఁడే యట్లు సంకోచించి యుండఁగా నిఁక సామాన్యులమాట చెప్పెడిదేమి?

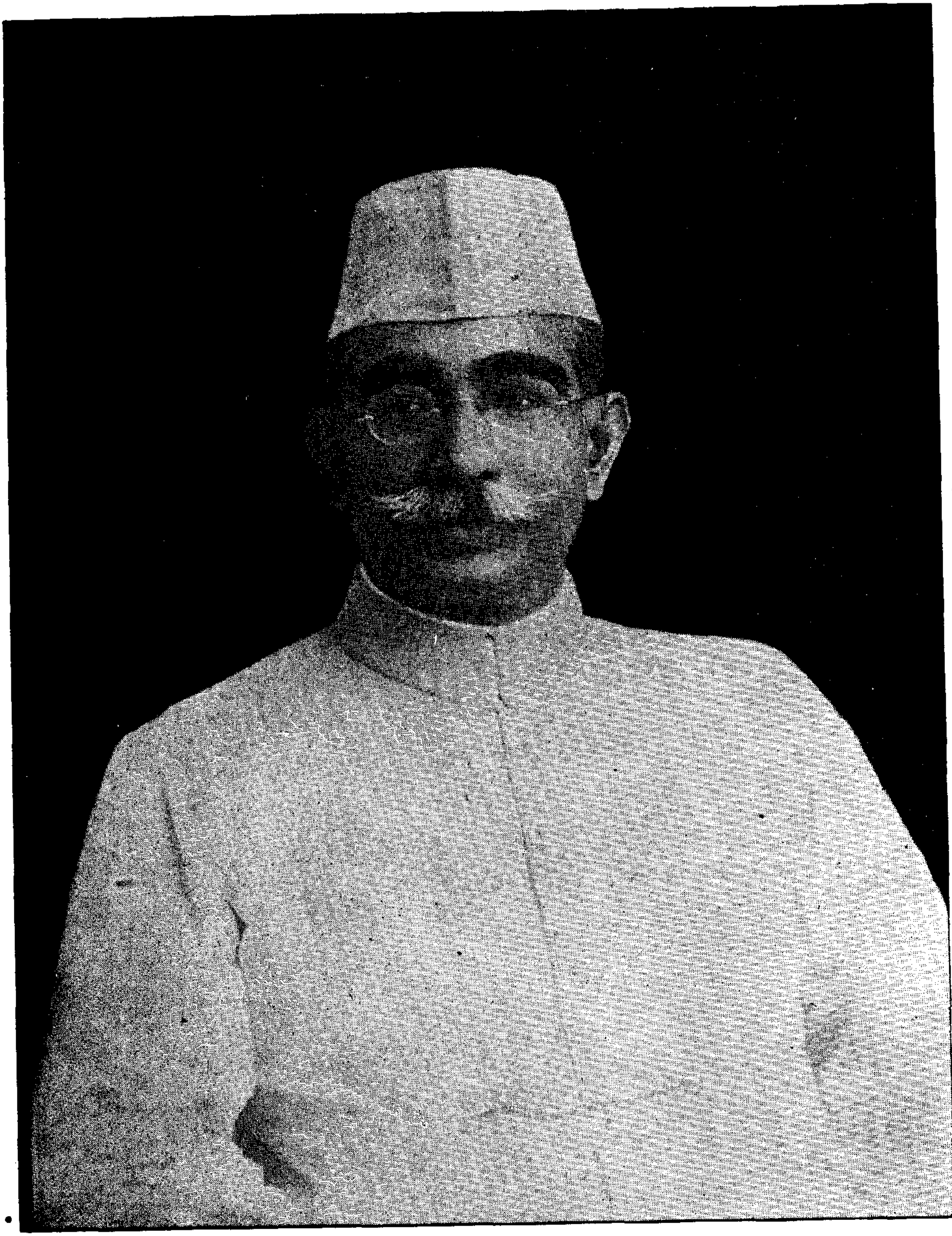
మ. ఇతివృత్తంబు తెఱం గెఱుంగక రసం
　　బీక్షింప కంకాది ప
　ద్ధతి భావింపక పాత్రధర్మముల పొం
　　తం బోక యౌచిత్య సం
　గతి నర్థింపక యిచ్చవచ్చిన గతిన్
　　గర్వించి క్రీడించు దు
　ష్కృతు లాకాశపురాణ మిత్రములు తు
　　ష్టిం జేయఁగాఁ జాలునే?

అనుట కుదాహరణములైన రూపకములు రూపకము లనిపించుకోవు. కూలంకష మైన సాహిత్యజ్ఞానము, వాఙ్మయ పరిశోధకత్వము,

సందర్భ పదగుంభన సామర్థ్యము, పాత్రౌచిత్యవిజ్ఞానము, రసపోషణనైపుణి, లోకజ్ఞానము ననుధర్మములు కలిగి రచియించిన నాటకము పఠనరమ్యమును, ప్రదర్శనరమ్యమును అగునుగాని, నాలుగు పద్యములు, పదిపాటలు, నడుమనడుమ నేవో కొన్ని మాటలును అతికి దినమున కొకటిచొప్పున రచియించిన నాటకములు నాటకము లగునా?

ఇతివృత్తమును కవి రూపకోచితముగా మార్చుకొనవచ్చునని పూర్వరూపకములవలన దెలియుచున్నది గాని, అర్జునుఁడు, శ్రీకృష్ణుఁడు మొదలగు ధీరోదాత్తపాత్రములను పామరాతి పామరపాత్రములను జేయునట్టి మార్పు హృద్యమగునా? సీతవంటి యత్యుత్తమనాయిక భర్తతోఁ గాని యితరులతోఁ గాని సంభాషించుట యెంతో యుదాత్తమై, గంభీరమై, రసోచితమై యుండఁదగియుండఁగా, ఇప్పటి కొన్ని రూపకములలో ఆపాత్ర మెంత నీచముగాఁ జేయఁబడినదో పరిశీలించినవారికి పాత్రపోషణ మీకాలమున నేదారిని బడి పోవుచున్నదో తెలియఁగలదు. ప్రదర్శన సమయమందు సామాజికుల హృదయమునం దాయా రస ముద్బుద్ధమగునట్లు రచియించుటయే రూపకముయొక్క ముఖ్యోద్దేశమై యుండఁగా, తొలుత కథాసన్నివేశమే రసౌచితికి భంగకర మగునట్లు రూపకము రచియించుట యెట్టిదో యూహింపుఁడు. కావున 'నాటకాంతం కవిత్వ'మ్మను నార్యోక్తియందలి విలువ తెలిసి, దానికిఁ గావలసిన సాధనసామగ్రి సంగ్రహించి, ప్రదర్శనమునఁ దెలియవచ్చు లోపములను గ్రహించి, యపుడు రూపకమును రచియించినచో నది సహృదయహృదయంగమ మగునుగాని; లేకున్నఁ బరిహాసాస్పద మగుననుటలో నాశ్చర్య మేమియు లేదు.

ఇపుడు కల్పిత కథల కనుగుణములైన రూపకనామములను పెట్టక యిప్పటివారు దృశ్యకావ్యములకెల్ల నాటకనామమే పెట్టుచున్నారు. కానిండు. ఇం దంతగా హానిలే దనవచ్చును. నాటకమునందలి యితివృత్తము ప్రఖ్యాతమేకాక ఉత్పాద్యమో, మిశ్రమో కావచ్చును. దానికిని శంకింప వలదు. కాని గ్రహించిన కథను పెంచికాని, కుదించికాని రచించుటలో పాత్రపోషణము సముచితముగా నుండవలెను. దృశ్యకావ్యములు కేవలము పామరజనులానందించుటకై రంగస్థలమునఁ బ్రదర్శింపఁబడుచున్నవనియు, ప్రదర్శనము కేవలము ధనాకర్షణమున కనియుఁ దలంపరాదు. ఏకథ గ్రహించినను అందలి నాయికానాయకాదులచర్య స్వభావసిద్ధమగునట్లుండవలెను. ఆపాత్రములప్రవర్తనములు నైజములుగా నున్నట్లు తోఁచిననేకాని సభ్యులహృదయముల రస ముద్బుద్ధముగాదు. సామాజికులు రసపరవశులు గార్యా, ఆప్రదర్శనము నిజమైన ప్రదర్శనమేకాదు. వేషములచేతను, నృత్తగీత వాద్యములచేతను, పాటలచేతను సభ్యులకుఁ గలుగు నానందము నిజమైన ప్రదర్శనఫలము

౧. డాక్టరు యమ్. ఏ. అన్సారీగారు, అధ్యక్షుడు
నలువదిరెండవ అఖిలభారతజాతీయమహాసభ, చెన్నపురి

౨. శ్రీయుత ముత్తురంగ మొదలియారుగారు ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు

నలువదిరెండవ అఖిలభారతజాతీయ మహాసభ, చెన్నపురి

గాదు. సభ్యుల హృదయమును కథామయ మూఁ గావించి, దాని నాయారసమున ముంచు నట్టి ప్రదర్శనమే ప్రదర్శనము.

కావున రసికహృదయముల నాకర్షించు నదియు, ఏదేని యొకయుత్తమ ధర్మమును బోధించునదియు నగు కథను గ్రహించి, అందు లోకవిరుద్ధములు, స్వభావ విరుద్ధములు నగు మార్పులు గావింపక, ప్రదర్శనౌచితికిఁ గావలసిన మార్పులు నైజము లనఁదగినట్లుగాఁ గావించి, దానిని రంగములుగాను, ... గాను విభజించునపుడు పూర్వోత్తర ... ములకు విరోధము గలుగకుండఁ గథ తీఁగ సాగినట్లు సాగుట చూచి, పాత్ర సంభాషణ మందుఁ గథాప్రధానోద్దేశమునకు భంగము గలుగకుండఁగాఁ బాత్రోచితముగ గంభీరము, నుదాత్తము నైనసంభాషణము కల్పించి, రసముపై దృష్టినిలిపి, చాతుర్యము మీఱ దృశ్యకావ్యము రచియించుట శ్లాఘ్యమగును.

వియోగరాధిక

శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు

గలుగల్లుమంచును గజ్జెలు మ్రోయ-వేణువు కెంగేల వెలయుచునుండ
ఆలగుంపులతోడ నరుగుచునుండు-బాలకృష్ణుఁడు కనంబడక యున్నాఁడు.

చిన్నారిమోమునఁ జిఱునవ్వు చిలుక-వలిపెంపుఁ బచ్చని వలెవాటు జాఱ
మునికోలతో నేఁగు ముద్దుకృష్ణుండు-చూపింప రమ్మ యెచ్చోట నున్నాఁడో.

ఆలింతుఁ గృష్ణుని యమృతగానంబు-దర్శింతుఁ గృష్ణుని దైవతేజంబు
వీక్షింతుఁ గృష్ణుని విమలరూపంబు-అనుభవించెదను బ్రహ్మానందసుఖము

గోపికాంకములందుఁ గులుకుచిన్నారి-నందుని చిరతరానందఫలంబు

భువనమోహనుఁడైన పురుషోత్తముండు-మాబాలకృష్ణుండు మధురలో లేఁడు
ఎందుండెనో కృష్ణు నెఱిఁగింప రమ్మ,-వల్లవీసతులార బాలగోపాలు.

సీతారాములు - వాల్మీకిభవభూతులు

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

౧

శ్రీరాములవారి పత్నియుఁ, బరమపతివ్రతయు నగు జానకినిగూర్చి పట్టణములలోనను, బల్లెలలోనను బెద్దయపవాద మొకటి కల్గినది. రావణాసురుఁడు గొంతకాలము లంకలో నుంచికొనిన పుడమిపట్టి నేలుకొనుట నొప్పతప్పని శ్రీరాముని చరిత్రమును బౌరజానపదులెల్లరు నెక్కడఁ జూచినను నిందింపసాగిరి. అది భద్రుఁడనుచారునివలన శ్రీరాములవారికిఁ దెలిసినది. అది యసత్యమగునో యని పలువురను శ్రీరాములవారు విచారించిరి. నిజమని తేలినది. తన ప్రవర్తనమును దుష్టముగా సమర్థించెడి ప్రజలు రాజైన తన్నుఁ బ్రమాణముగాఁ గొని యధర్మప్రవర్తను లగుదురని శ్రీరాముఁడు భావించెను. ఈయెడఁ దాను జేయవలసిన కృత్యమునుగూర్చి స్వాయముగ శక్తికొలఁది నాలోచించుకొనెను. అప్పుడు, సీత గర్భిణియైయుండి యాశ్రమవాసమును దౌహృదముగాఁ గోరియున్న సంగతి యయ్యనఘుని జ్ఞప్తికిఁ దట్టెను.

సీతామహాదేవికి ఋషివాటికలకన్న సౌధము లిష్టములు కావు. జానకికి ఋషికన్యకలకన్న నంతఃపురతరుణు లింపునింపరు. శ్రీరామపత్నికిఁ గోమయలిప్తవేదికలవలె గచ్చుటరుగులు సొంపుగ నుండవు. నదీప్రవాహములం జూచుకొనుచుఁ, బచ్చికబయళ్లలోఁ దిరుగుచు, జింకపరువుల నదలించుచుఁ, గానవిహంగకూజితము లాలకించుచుఁ, గాలక్షేపము సేయుట సీతకు జీవితఫలముగాఁ దోఁచుచుండును. ఋషుల ధర్మపురాణము లాయమకుఁ గర్ణరసాయనములు. కావుననే గర్భవతియైయుండి యామె ఋష్యాశ్రమనివాసమును గోరికొనినది. ఇట్టి సీత ప్రకృతిని జిరకాలసన్నిహితపరిచితుఁడగు శ్రీరామచంద్రుఁ డెఱుంగును. ఇతరులగు మనమందఱము మన భావములతోఁ బోల్చుకొని వెఱ్ఱిరాచకన్నియలకుంబలె నామెకును రాజభోగములందును, రాజ్యాధికారములందును రక్తి గలిగియుండునని తలంచెదము. కావుననే సీత నడవులకంపుటచే శ్రీరాముఁ డతికఠోరహృదయుఁడుగ మనకుఁ గన్పట్టుచుండును. కాని శుద్ధసత్త్వవిలసితమై, సుఖకళానుభవరసికమైయుండు జానకి దివ్యప్రకృతిని శ్రీరామచంద్రునివలె లాఁతివారెవ రెఱుంగఁగలరు?

అప్పుడు శ్రీరాములవా రాయమను ఋష్యాశ్రమములలో విడిచిపెట్టి, పౌరజాన

పదులకు ధర్మవిశ్వాసమును బ్రబలఁజేయుచు, రాజధర్మమైన ప్రజారంజకత్వమును నిల్పుకోఁ దలఁచెను. సీతప్రకృతినిబట్టి సీత కది యెక్కువ క్లేశకరము కాదనియు నెంచియుండును. ధర్మసూక్ష్మము లెఱిఁగి చాలకాల మరణ్యవాస సహచరియునై యున్న జానకి తన ధర్మనిర్వహణము నెడ ననుమోదమునే చూపు ననుకొని యుండును. లక్ష్మణుఁ డడవిలోఁ దింపి రామాజ్ఞను జెప్పినప్పుడు సీత శ్రీరామునితోఁ జెప్పుమని, "పౌరాపవాదమువలన శ్రీరామచంద్రునకుఁ గళంకము గలిగిన నేనుమాత్రము బరిహరించవలసినదానను గానా" అనినది. మఱియుఁ బ్రజలను సోదరులవలెఁ జూచుకొనుచు ధర్మప్రవర్తనుల జేయుటకుఁ జేసిన యీ పని పరమధర్మ మనినది. లోకమునఁ గీర్తికన్న మిన్న లేదనినది. జానకియొక్క యిట్టిపవిత్రభావము మనస్సునఁ బట్టియుండుటం బట్టియే దాశరథి పామరు లగు ప్రజ లధర్మపథమునకభిముఖులు కాకుండుటకు సీతను గంగకు దక్షిణముగాఁ దమసా నదియొద్దున నున్న వాల్మీకి తపోవనమున నిర్జనముగా నుండు నెడ దించిరమ్మని లక్ష్మణున కాజ్ఞ యొసఁగెను. సీతను లక్ష్మణుఁడు దించివచ్చిన చోటు వాల్మీకి యాశ్రమమున కెక్కువ దూరమున లేదు. ఇక్ష్వాకువంశమున గౌరవము గలిగి, దశరథునకిష్టసఖుఁడై, శ్రీరామచంద్రుని సుచరిత్రము నెఱిఁగియున్నవాఁడు వాల్మీకి. అమ్మహర్షి యిమ్మహాపతివ్రతామణి యోగక్షేమము లరయఁగలఁడని శ్రీరాములవా రూహించి యుందురేమో! శ్రీరాముఁడు మోమోడి సీత కీయంశము నగరమునఁ దెలుపలేక పోయెను.

లక్ష్మణుఁ డవనిజను గంగ యవ్వలి యొడ్డునఁగల వాల్మీకి తపోవనమున దించి, శ్రీరామాజ్ఞను జెప్పలేక ఖిన్నుఁడై యేడ్చుచుండెను. సీత నిర్బంధముచే నెట్టకేలకు శ్రీరామాజ్ఞ నిట్లు వచించెను: "సభామధ్యమున శ్రీరాముఁడు నిన్నుఁగూర్చి దేశములో వ్యాపించియున్న దారుణాపవాదమును విని, సంతప్తహృదయుఁడై నన్నీపనికి నియోగించినాఁడు. నేను నిన్నిచ్చట వదలిపెట్టి పోవలసినవాఁడనై యున్నాను. ఈగంగాతీరమున నిది పవిత్రమును, రమణీయమునైన బ్రహ్మర్షుల తపోవనము. మహాయశస్సంపన్నుఁడు, విప్రుఁడు వాల్మీకిమహర్షి యిచటఁ గలఁడు. ఆయన మాతండ్రిగారి కిష్టసఖుఁడు. ఆయనపాదముల నీడ నీ వుపవాసపరాయణురాలవై సుఖముగ నుండుము; శ్రీరాముని హృదయమున నిల్పికొని పతివ్రతవై మనుము. నీకు మంచి శ్రేయస్సు గలుగును."

ఇట్లు సెప్పి లక్ష్మణుఁ డేఁగినపిదప శ్రీరామవియోగదుఃఖమునమూర్ఛిలి లేచి, జానకి యేడ్చుచుండఁగాఁ ఋషికుమారులు చూచి, పోయి వాల్మీకికిఁ జెప్పిరి. ఆయన దివ్యదృష్టితోనంతయు నెఱింగి, యర్ఘ్యముఁ గొనివచ్చి, "నీవు శ్రీరాముని భార్యవు; దశరథుని కోడ

లవు, యయం దేపాపమును లేదు : నే నెఱుఁగు దును. నాపరిసరమునకుఁ జేరినావు. కావున నీ విఁక నాకులపడవలదు. మా యాశ్రమసమీపమున నొకకొందఱు స్త్రీలు తపశ్చర్యాపరాయణలై యున్నారు. వారియొద్ద నీవు సుఖముగ నుండవచ్చును; రమ్ము" అని యామెను దోడుకొనిపోయెను. సీతయు ఋషి వెంటఁ బోయి, యా తాపస స్త్రీలఁ సందర్శనముఁ జేసెను. వాల్మీకి యామె కులగోత్రములఁ నెల్లఁ జెప్పి, యామె యోగక్షేమముల నరయుచుండుఁడని వారల కప్పగించెను.

౨

శత్రుఘ్నుఁడు లవణాసురునిఁ జంపఁబోవుచు, వాల్మీకి యాశ్రమములో నొక రాత్రి నివసించెను. ఆరాత్రియందే కుశలవులు పుట్టిరి. అయ్యుదంతమును విని యానందపడి, శత్రుఘ్నుఁ డరిగియుండెను. ఇట్టిసందర్భములంబట్టి చూచిన జానకీవృత్తాంత మయోధ్యకుఁ దెలియవచ్చుచునే యుండవచ్చును. కాని శ్రీరామ చంద్రుఁడు పరార్థ తత్పరుఁ డగుటచే భ్రాంతులై యున్న ప్రజలలో నధర్మదృష్టి యేర్పడునో యను భయమునను, అపవాదభీరుత్వ మను ధర్మమును నెలకొల్పుటయందలి దీక్షచేతను, సీతయోగక్షేమముల నరయుట మొదలైన యంశములను బూర్తిగ వదులుకొని యుండును. బంగారు సీత ప్రతిమను బెట్టుకొని యజ్ఞము లొనర్చుచుండె. ఇది సీతారాముల విశుద్ధప్రణయమును సూచించుచున్నది. ధర్మమునకు సామ్రాజ్యము నిచ్చి యనురాగమును దృణీకరించుట ధార్మికులచరిత్రలలోని పవిత్ర చిహ్నము.

ఈరీతినున్న వాల్మీకిరచననుబట్టి చూచిన నుత్తరరామచరిత్ర నాటకమునందుఁ గన్పట్టినంత కాఠిన్యము శ్రీరామచంద్రుని యెడ మనకుఁ గన్పట్టదు. "సౌమిత్రీ! నా భర్త యొక్క రాజవంశమునకు హాని వచ్చును గాన నేను గంగలోఁ బడి ప్రాణహత్యఁ జేసికొనను" అనిన సీత సౌశీల్యగరిమయు భగ్నము గాదు. భవభూతి సీతచేత,

'హా ఆర్యపుత్ర! కుమారలక్ష్మణ! ఏకాకినీం అశరణాం ఆసన్నప్రసవవేదనాం హతాశాం శ్వాపదా అభిలషంతి'

అనిపించుచున్నాఁడు. శోచనీయదశయొక్క పరమావధియే సీతయందుఁ జూపఁబడినది. ఘోరారణ్యములో దిక్కు లేక యొంటిగ విడిచి పెట్టఁబడుట, ప్రసవకాలబాధ యేర్పడుట, దుష్టమృగములు తనమాంసమునకై వచ్చుచుండుట - ఈస్థితికంటె నింకొకకష్టము లోకమునఁ గలదా? ఇట్టికష్టములకుఁ దాళఁజాలక జానకి గంగలోఁ బడినది. ఎంతటియాపద! సీత నిట్టి యాపదకు గుఱియగునట్లు చేసిన శ్రీరాముల వారిని భగవంతుఁ డనెడిదృష్టి విడనాడి చూచితిమేని, ఆయనకన్నఁ గఠినుఁడును, ఆలోచన లేనివాఁడును, స్తుతిప్రియుఁడును గనుపట్టెడు. పలుచోట్ల నీప్రసంగమును దెచ్చి భవభూతి యీ మహావిపత్తును మనచెవుల కతికఠోర

ముగ వినిపించుచుండును. లవుడు చదివిన రామాయణశ్లోకమువలన సీత జ్ఞప్తికిరాఁగా, జనకుఁ డనుచున్నాఁడు:

"నూనం త్వయా పరిభవంచ వనంచ ఘోరం
తాంచ వ్యథా ప్రసవకాలకృతా మవా
ప్య, క్రవ్యాద్గణేషు పరితః పరివారయ
త్సు, సంత్రస్తయా శరణమిత్యసకృత్స్మృ
తోఽహమ్."

ఇందులోఁ బైకష్టములలో లోకులయప వాదమువలనఁ గలిగిన యవమాన మొకటి చేర్పఁబడినది. సీతయు నిట్టిభావము గలిగి యుండినట్లు "నసహిష్యే అనుభవితుం జీవ లోకస్య పరిభవం" అనుచున్నది.

శ్రీరాముఁడును సీతకుఁ దాను గలిగించిన యాపదనుగూర్చి యిట్లనుచున్నాఁడు:

"శైశవాత్ప్రభృతి పోషితాం ప్రియాం,
సౌహృదాదపృథగాశ్రయా మిమామ్;
ఛద్మనా పరిదదామి మృత్యవే,
సౌనికే గృహశకుంతికా మివ."

మఱొకచో—

"విస్రంభా దురసి నిపత్య జాతనిద్రాము
న్ముచ్య ప్రియగృహిణీంగృహస్యశోభామ్,
ఆతంకస్ఫురితకఠోరగర్భగుర్వీమ్,
క్రవ్యాద్భ్యోబలిమివ దారుణః క్షిపామి."

అనుచున్నాఁడు. మఱియొకచో—

"క్రవ్యాద్భి రంగలతికా నియతం విలుప్తా"

అని తలంచుచున్నాఁడు. తృతీయాంకమున వాసంతి యిట్లు విలపించుచు రాముని [illegible]పించుచున్నది:

"అయి కఠోర, యశః కిల తే ప్రియం,
కి మయశో నను ఘోర మతఃపరమ్;
కి మభవ ద్విపినే హరిణీదృశః,
కథయ నాథ, కథం బత మన్యసే."

ఈసందర్భముల వలన వాల్మీకి సాయమున కవకాశము గలుగునట్లు వాల్మీకితపోవనసమీపమున సీతను లక్ష్మణుఁడు రామాజ్ఞచే వదలివచ్చె ననుమాటయే పూర్తిగా భవభూతిచే విడనాడఁబడినట్లు కన్పట్టును. దీనిచే భవభూతిగారి కేమి సిద్ధించినది? రససమృద్ధి సిద్ధించినది. సాధించఁదలఁచుకొనినది శోకాతిశయము. దాని కాలంబనమైన సీత నతి శోచ్య దశలోఁ జూపవలెను. అం దుద్దీపనములుగ వెనుకఁ జెప్పఁబడిన దారుణాపదలన్నియు సీతయందుఁ గూర్పఁబడినవి. దీనివలన శ్రీరామచంద్రులవారి కత్యంత కఠోరత కళంకముగా నేర్పడుచున్నది.

"సఖి లక్ష్మణ ఏవ సౌమిత్రే!
జీవితం జాహ్నవీజలే,
త్యజేయం రాజవంశస్తు
భర్తుర్మే పరిహాస్యతే."

అను సీత శుద్ధబుద్ధి మాసిపోవుచున్నది. కాని దాని వైపునకుఁ గవిదృష్టి ప్రసరించలేదు; రసప్రవాహమున నిమీలితనేత్రుఁడై యోలలాడుచున్నాఁడు. ఇచ్చట సహృదయులును శ్రీరామ పాత్రౌచిత్యము మనసునకుఁ దాఁకనంతటి

తన్మూలత వహింపవలయునని కవికోరికయై యుండవచ్చును.

జనకుని యౌచిత్యము సైత మొక విధముగఁ గన్పట్టుచున్నది. బ్రహ్మవేత్త యగు జనకుఁడు జ్ఞానవైరాగ్య నిధిగాఁ జూపఁబడవలసియుండ, సీతాశోకమున మిగుల ఖేదమందుచున్నట్లు ప్రదర్శింపఁబడుచున్నాఁడు:

"న మే నికృన్తతః మర్మాణి క్రకచ ఇవ మన్యుర్వ్విరమతి; ప్రత్యగ్ర ఇవ మే దుఃఖసంవేగో న శామ్యతి"

ఇత్యాది చతుర్థాంక వాక్యము లీయంశమునఁ బ్రమాణములు.

మఱియు శోకాతిశయమునం గలిగిన కోపముగూడ జనకునందుఁ జూపఁబడినది. కౌసల్య దుఃఖలజ్జాది పరవశయై వసిష్ఠాశ్రమమునఁ దన్నుఁ జూచుటకు వచ్చి ఈ యవస్థలో జనకు నెట్లు కనుఁగొనుదునా? అని సంశయించుచు నధోముఖియై యున్నది. అప్పుడామెను జూచి జనకుఁడు నిందాగర్భముగాఁ 'బ్రజాపాలకుని తల్లి కారోగ్యమా' అనుచున్నాఁడు. ఈనిష్ఠుర వాక్యముచే సగము చచ్చియున్న కౌసల్య పూర్తిగాఁ జచ్చిపోయినది.

"లక్ష్మణుఁడు సీత నడవిలో వదలె" నని రామాయణకథను లవుఁడు చెప్పఁగా,

"ఏతద్వైశసవజ్రఘోరపతనం శశ్వన్మమోత్పశ్యతః, క్రోధస్య జ్వలితుం ఝుటి త్యవసరశ్చాపేన శాపేన వా."

అని జనకుఁడు శాపముఁ బెట్టఁబోవుచున్నాఁడు. చూడుఁడు: ఎంతటి వ్యాకులత్వమును, ఎంతటి శోకమోహ పారవశ్యమును బ్రహ్మవేత్తయందుఁ జూపుచున్నాఁడో!

దీనివలన నిట్టి జ్ఞాను లజ్ఞాన బలమును సైతము తలక్రిందులు సేయఁగలిగిన శోకమును సమృద్ధిగఁ జూపఁగలిగి, సీత యెంతటి ఘోరాపదలపాలయినదో మనకుఁ జూపుచున్నాఁడు. ఇవి రససిద్ధులగు మహాకవులపోకడలై యుండును.

రసప్రవాహమునందును, అలంకారరంజనములందును సర్వార్థమును జరిత్రముగఁ దీసికొనరాదు. చమత్కారకాంశమును వేఱుపఱచి వాస్తవార్థమునఁ దిగి పాత్రౌచిత్యానుసంధానము సేయవలెను. ఇట్టిదృష్టి నుపయోగించితిమేని వాల్మీకిప్రోక్తమును భవభూతి యన్యథా చేసినదెల్ల రసపోషణమునకే కాన సీతారామ పాత్రౌచితి వాల్మీకి ప్రోక్తమందే ఆయత్తమై యుండును.

సృష్టిచిత్రము-మానవుఁడు

దొంతరాజు వెంకట్రామయ్య గారు

అవతారభేదములచే-భువనముల సృజించి పెంచి పాలియించి స్వతం
త్రవిహారస్థితుఁడై చను-భువనాధిపు నతులభక్తిఁ బూజింతు మదిన్.

పరిపరిరీతులన్ మదిని భావనసేయ ననంత మద్భుతా
కరమగు సృష్టిచిత్రము; జగన్నుతులౌ సురలంతవారలున్
గరము నచింతితక్రమముగాఁ బరికింత్రు; తదీయవర్ణనా
నిరతిమెయిన్ జతుఃశ్రుతులు నేరకయున్నవి నాకు శక్యమే?

ఐన సూరిజనైక సంహతి కృపావి-లసనమున నిందు స్థాలీపులాకరీతి
సృష్టికలశాబ్ధినున్న వైచిత్ర్యరత్న-వితతియందునఁ గొన్నింటి విన్నవింతు.

వివిధస్థావరజంగమప్రకరమౌ విశ్వప్రపంచంబునున్
భువనాతీతుఁ డొకండు కర్తయయి తాఁ బుట్టింపనోఁ; గానిచో
నవనిన్ గారణహీన కార్యసముదాయం బేక్రియన్ గల్గు! నా
రవి లేకున్నయెడన్ బ్రకాశిలు నొకో బ్రహ్మాండ ముత్తేజమై!

అణుమాత్రుం డభవుం డనాముఁ డతనుం డవ్యక్తుఁ డాఢ్యుండు ని
ర్గుణుఁ డం చెయ్యెడ వానిఁ జెప్పుదురు ప్రాజ్ఞుల్ వాఁ డెటుల్ కార్యకా
రణరూప ప్రకృతిప్రవర్తకుఁడు నై రాజిల్లె! దుర్జ్ఞేయ మా
గణుతింపంగఁ దదీయధీవిభవ విజ్ఞాన ప్రభావోన్నతుల్.

ఆకసంబున వాయువు; నందుఁ దేజ-మందు జలమును; జలమున నవని గలిగి
యవియె గుణయుక్తతను జెంది యఖిలమైన-సృష్టి కాధార మగునఁట, చిత్ర మహహ!

వేల్పులపెద్ద కేల యెదవెన్ దొలుదొల్త ప్రపంచసృష్టి సం
కల్పము ? ఎన్ని భాగములుగా విభజించి యతండు నేక్రియన్

గల్పెను భూతకోటిని? జగంబుల నెట్లు సృజించెఁ? దత్కృతుల్
స్వల్పమె కాంచ నన్యులకు నాసకలజ్ఞుఁడు వాఁడె తక్కఁగన్.

పూర్వకర్మానుగుణమునఁ బురుషశుక్ల-బిందుయుతుఁడై వధూగర్భమందుఁ జొచ్చి
పిండమై నవమాసముల్ నిండినంత-శిశువుగా భూమిఁ బడునఁట జీవుఁ డహహా!

మునుముకు జీవుఁ డెవ్వఁడొకొ? పూర్వభవం బెటుకల్గె? తత్పురా
తనభవపాపకర్మసముదాయఫలంబున నెట్లు పిండమై
ఘనకృమిమూత్రరక్తమయ గర్భమునన్ మనఁగల్గె? ధాత్రి నే
యనువున జన్మమొందెఁ? గడు నబ్బురమౌ సకలంబుఁ జూచినన్.

పురుషుఁడు గల్గునో నెలఁత పుట్టునొ రా దెఱుఁగంగ; నీశుస
త్కరుణ విభూతిమై శిశువు గర్భము వెల్వడునంతకున్ బ్రవి
స్తరతర మాతృసూతిజనితంబగు వేదన దుస్సహం బగున్
దెలివలకున్ బునర్భవ సదృశము లౌను సుఖప్రసూతముల్

జననము మొదలుగ జననీ-జనకాది సమస్తబంధుజనకోటికి న
త్యనుపమలీల నొకానొక-యనురాగవిశేష మొదవు నల చిఱుతలపై.

అలుకలసొంపు లేనగవు లాటలు వచ్చియురాని ముద్దు ప
ల్కులనయగారమున్ నగలు లోనుగఁ బూపఁదనంపుఁ జెయ్దముల్
కలకలలాడు నెమ్మొగము కౌతుకహర్షరసైకపాళికిన్
నిలయములై నిరంతర మనిర్వచనీయ సుఖంబుఁ గొల్పెడిన్.

ఏకాకృతులయ్యు ననంక-ఖ్యాకజనం బందు నరయఁగా నేర్తు మహో!
యాకాంక్షితమనుజుని; నెపు-డే కాని ప్రమాదమొదవ దేమాత్రంబున్.

తనురుచియో విలోకనమొ దైర్ఘ్యమొ హ్రస్వమొ కంఠనాద మా
ననమొ కృశంబొ లావొ గమనంబొ యొకొక్కరి కీవిధంబు ను
ర్విని నొకఁ డొందు నూతనవిభేదవిశేషముతోడ సృష్టిఁ జే
సిన జలజాతసంభవుని శిల్పితనంబు నుతింపఁ జెల్ల దే!

పౌనఃపున్యంబుగను ది-వానిశలు నిరంతరంబు వర్తిలుచున్నన్
మానవుఁడు విసువుఁ జెందఁడు-దైనందిన నూత్నసరణిఁ దలఁచుచునుండున్.

ధరణి జనించిన పిదపన్-మరణము ధ్రువమంచుఁ దెలిసి మర్త్యుం డకటా!
స్థిరతరముగ జీవించెడు-కరణిన్ గావించు నతఁడు కార్యములెల్లన్.

నేఁ డైశ్వర్యయుతుండగు-వాఁ డెల్లి దరిద్రుఁడగుట పరమదరిద్రున్
గూడుట సిరిత్రుటి లోనన-చూడమె సతతంబు భువిని జోద్యం బలరన్.

అక్కజమౌ నొక్కొక్కని గుణావళి నెన్నఁగ; మానసంబునం
దక్కటికం బెఱుంగఁడు, పరార్థము నెప్పుడు పాయసంబుగా
మెక్కఁగఁజూచు నన్యులకు మేలొనరింపఁ దలంపఁడెందుఁ దా
నొక్కఁడె యుట్టిగట్టుకొని యూఁగఁగలండొ మహీతలంబునన్.

అతులితైశ్వర్యవిభవ సమన్వితునకు-వలయునన్నను దనయులు గలుగకుండ్రు
బిచ్చమునఁగాని గడవని పేదవాని-పడఁతి పిల్లలకోడి యయ్యెడు నదేల!

పరిపాటియగుట నివిధరఁ-గరమరుదుగఁ దోఁపకుండుఁగాక మనీషన్
బరిపరివిధముల నరసినఁ-బరమాద్భుత మొదవకున్నె ప్రాజ్ఞులకెల్లన్.

తలఁచిన కార్యముల్ సఫలతన్ గనెనేని స్వకీయ శేముషీ
కలితమహాప్రభావ పటుగర్వితచిత్తుఁ డగున్ నరుండు ని
ష్ఫలితములైనచోఁ దనయశక్తికతంబునఁగాక యొండు తాఁ
దలఁచిన దైవ మింకొకటి తాను దలంచె నటంచు నెంచెడిన్.

కాయము లస్థిరంబులు జగంబున నాయువు వారిబుద్బుద
ప్రాయమటం చెఱింగియును అన్యులనోళులఁ గొట్టి యెంతయున్
మాయలఁ బన్నుచున్ దురితమార్గవిహారవిచారచిత్తుఁడై
పాయక మానవుం డెపుడు పాపధనంబులఁ గూర్చు నక్కటా!

చతురంభోనిధిమేఖలావలయితక్ష్మామండలీపాలనా
చతురుండైనను గేవలం బనిశభిక్షాసాధనక్లేశజీ

వీతుఁ డౌ దుర్గతుఁడైన మృత్యువునకున్ భీతిల్లు నెవ్వారలున్
మతి నూహింప సమంబె పో మరణసంప్రాప్తానుభావంబునన్

సిరులను నిర్ధనుం డభిలషించును; సంపద కల్గెనేనియున్
ధరణిపతిత్వ మాసగొను; ధాత్రివిభుం డగునేని స్వర్గమున్
స్థిరముగఁ గోరు; నయ్యదియుఁ జేకుర నింద్రపదంబు; నీగతిన్
నరునకుఁ దృప్తి లేదు మరణంబు తుదన్ ఘటియిల్లు నంతకున్.

సకలజ్ఞుండ నిరంకుశ ప్రతిభుడన్ సంపద్వరిష్ఠుండ నా
కిఁక ధాత్రిన్ సముఁ డెవ్వఁ డంచు నరుఁ డెంతే దుర్మదుండై కృతాం
తకుఁ డత్యుగ్రతఁ బైకొనంగఁ దను వంతం బొందు కాలంబునం
దకటా! తత్సకలంబు స్వప్నగతవృత్తాంతంబుగా నయ్యెడిన్.

తనసుకృతంబు పెంపునను ధారుణి నొక్కఁడు జ్ఞానవంతుఁడై
మనుచుఁ బ్రపంచసౌఖ్యముల మాని తిరంబుగ సాధువృత్తిమై
నెనసినఁ దెల్విమాలి యిహిహీ! యని పల్కుచు వేదురుం డటం
చనవరతంబు వానిఁ బరిహాస మొనర్తురు మూఢు లక్కటా!

భువి మరణించువానికయి పొక్కుచు నుండ్రు; తదీయరోదనా
రవ మతఁ డాలకించునొ ? తిరంబుగ నిల్చెదరొక్కొ తాము ! ప్రే
మవిలసనైకబాంధవ మమత్వము మానరుగాక యక్కటా
వివిధఋణానుబంధములు వీడిన నెవ్వరి కెవ్వరయ్యెడిన్.

* * * * * * * *

అరిషడ్వర్గములన్ జయించి సుకృతవ్యాపారపారీణుఁడై
పరులందున్ దనయందు పోలె సమభావం బుంచి యేకాలమం
దరవిందాక్షపదారవిందమకరందాస్వాదనాసక్తుఁడై
ధరపైనన్ మనునట్టి మానవుఁడె పో ధన్యాత్మకుం డెయ్యెడన్.

మేఘసందేశము

నేలటూరు రామదాసయ్యంగారు, యం.ఏ., యల్.టి.

బ్రహ్మశ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు మునుపు ఎన్నఁడో మేఘములో ఎచ్చరించిన సందియములం గూర్చి శ్రీ. బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు భాద్రపద భారతియందు వ్రాసిన సమాధానముం జదివి, కుతూహలితుండనై, ఆపిచ్చయ్యశాస్త్రిగారి వ్రాఁతను అంతకుఁ బూర్వముచదివియుండని వాఁడను, సంపాదించుకొని చదివితిని. అంతట ఆరెంటింగూర్చి నాకును ఒక్కమాట చెప్పనవకాశము గలదని ఎంచి ఇట్లు వ్రాయుచున్నాను.

సందేహములకు సమాధానము ప్రాయికముగా సరిపడినదని తలంచెదను గాని, రాజహంసలం గూర్చిన యుపన్యాసము అసమగ్రమనియు, ప్రక్షిప్తములంగూర్చినది 'ధూమజ్యోతి రాది సన్నిపాతమును, జడము నగు మేఘము ఎట్లు మాటాడనేర్చెనని యాక్షేపింపకుందురు గాక!' అను వాక్యము కలిగి యుండుటచేతను ప్రక్షిప్తములు కావనుటకుం బన్నిన యుక్తులు దుర్బలము లగుటచేతను సమాధిం గూర్పదనియు ఎంచి నేను దీని నారంభించుచున్నాను.

1. తొలుత ఇంద్రధనువుం గూర్చిన వేంకటరమణయ్యగారి యుక్తికి స్పష్టతకై ఇంచుక వివరణము__ ఈధనువునకు, తూర్పుననో, పడమటనో అఖండాకారము కుదిరినపుడు ఎప్పుడును ఒకకోటియుత్తరమునను, రెండవది దక్షిణమునను నేల నవగాఢమై, మధ్యభాగము ఆకసము నడుమ నుండును. దానిని ఉత్తరాభిముఖముగా నుండువాఁడు ఉత్తరమున, చెట్టునుండియో పుట్టనుండియో, యథాసంభవముగా 'ప్రభవించి', ఆకసము నడిమికి లేచి అటనుండి మరల దక్షిణముగా వంగి ముగియు దానింగాఁ గాని, దక్షిణాభిముఖుఁడు ఏతద్విపరీతమైన దానింగాఁ గాని తలంపవచ్చును. ఇట యక్షుఁడును మేఘుఁడును ఉత్తరాభిముఖులు. ఆధనువును అఖండముగాదు, ఖండమే. కావుననే దానిం దాల్చి మేఘుఁడు

'నల్లనివాఁడు......కృపారసంబు పైఁ
జల్లెడువాఁడు మౌళి పరిసర్పిత పింఛమువాఁడు...'

నగు గోపవేషునిం బురణించుట. గోపవేషుఁడు 'బర్హిబర్హమును' 'అవచూడము' (=తురాయి)గా ధరించుట ప్రసిద్ధము. నిడుపై, ఖండమగుటచే ఇంచుక కుడివాలుపు గల్గు బొమ్మకొరడు, పాద(=పావు) వలయముగా నుండునది ఈమేఘునికి పద్మరాగాదిమణ్యుజ్జ్వలమైన 'తురాయి'గా రాణించును. ఆసౌభాగ్యమును ఇట మహాకవి తలపించినాఁడు; దానిం జూపి యక్షుఁడు మేఘునిం దెలిపించినాఁడు. నల్లని మూర్తియు, సిగపైని మణుల తళుకు తురాయియు పరభాగముచే ఒండొంటికి ఉత్కర్షంగూర్చును. కావుననే

'శ్యామం వపు రతితరాం కాన్తి మాపత్స్యతే తే
బర్హేణేవ స్ఫురితరుచినా గోపవేషస్య విష్ణోః' 1.15

అనుట. అట్లుగాక తూర్పునం దోచు నింద్రధనురాకారమును, ఖండమునేని అఖండమునేని, మేఘునికి ఆభరణీకరింప వలయునేని, మేఘునికి తూర్పుపయనము చెప్పి, దానిని 'నెలవంక' 'చందురువంక' అను పేరుల వెలయు నాభరణముగా, ఈశ్వరుని తలనుండుదానిం గాని, సరస్వతి తలనుండుదానింగాని మించినదానింగా నుత్ప్రేక్షింపఁదగును. మఱి యాగోపవేషునికేని - ఇతరులకేని - బర్హముతో అట్టినగను రచించుట దృష్టశ్రుతచరముగాదు. ఉత్తరము పోవువానింగూర్చి ఇట నది ప్రసక్తమునుంగాదు. బర్హావతంససామ్యము గలధనుఃఖండము ఉత్తరముననేకాని దక్షిణముననేకాని కలుగును గావునను, (పాశ్చాత్యములం గలుగదు గావునను) ఉత్తరాశాప్రస్థితుఁడగు మేఘునికై 'ఉత్తరము'న నున్నదానింగా వ్యాఖ్యానించుట కరము సమంజసము; హృదయంగమమును.

ఇట మూలమున 'ఉత్తర' మన లేదు. 'ఏతత్' 'పురస్తాత్' 'ప్రభవతి' అని కలదు. "ఏతత్ - ఇతి హస్తేన

నిర్దే... పురస్తాత్-అగ్రే; ప్రభవతి-ఆవిర్భవతి." అని సంజీవని. ఈమూఁటిచేతను ఉత్తరమే సూచింపఁబడినదనియు ఉత్తరమైనవే ధనుఃఖండమునకు చూడాబర్హసామ్యము కలుగుననియు శ్రీమద్వేంకటరాయశాస్త్రులవారి సంజీవనీటీక.

"ఆకైలాసాద్బిసకిసలయచ్ఛేదపాథేయవన్తః
సంపత్స్యన్తేనభసిభవతోరాజహంసాఃసహాయాః-1.11

2. "రాజహంసలు నీకు దారిలో సహాయులు(=సయాత్రులు=తోడిబాటసారులు) అగుదురు" అని కాళిదాసుమాటయు, మల్లినాథు టీకయు; "అట్టి యుత్తముల 'సహవాసము' నీకు దారిపొడుగునను కలుగును" అని శ్రీమద్వేంకటరాయ శాస్త్రులవారి వివరణము; మఱి మేఘహంసలకు విరోధము కవిసమయప్రసిద్ధమై యుండ వారికి ఈసహాయత్వము ఎట్లు ఉత్ప్రేక్షింపఁదగును అని యాక్షేపము; పగ వానకారునకును హంసకుంగాని మేఘమునకును హంసకునుకాదు; అట్లుకాక, శాత్రవమున్నను ఏమి? ఇటను మైత్రి చెప్పఁబడలేదు; సయాత్రతమాత్రము చెప్పఁబడినది అని సమాధానము—ఇది ఇప్పటికిఉన్న గ్రంథము. మఱి నాకు వివక్షితమేమనఁగా:—

మేఘహంసలకు అన్యోన్యవైరము కవిసమయములందు ఆలంకారికులచే ఎందును పరిగణితము కాదు. హంసలం గూర్చి కవి సమయములం జెప్పఁబడినది ఏమనఁగా:—

(అ) "అసతోఽపి సామాన్యస్య నిబన్ధోయథా:......
జలాశయమాత్రేహంసాదీనామ్."

(ఆ) "జలధరసమయే మానసం యాన్తి హంసాః."

[వానకారున హంసలు మానసమునకు ఏఁగును-అనియు; లేనివైనను హంసలును (తామరలుం గలువలును) ఏజలాశయమందును ఉండుట-అనియు.] మఱి జలధరహంసలకు శాత్రవముం జెప్పవలసినది అని యనుశాసనములేదు. ఈకవి సమయములు పుట్టుటకుం బెరుఁగుటకును కారణమైన పరమార్థము ఇంచించుక సృష్టివైచిత్రియందు కలిగియుండునని యూహింపఁదగును. సర్వకాలమందును కలిగినదైనను, వెమళ్ళయాటయుం బాటయు వర్షాకాలమున మెండుకొని అధికదర్శనీయముగా నుండఁబోలును; కావున దానిని వర్షర్తువునకు నియమింపఁబోలును. కృష్ణశుక్లపక్షములయందు వెన్నెలచీకటులు సమానమైనను కృష్ణపక్షమున సాయంకాలము మొదలుకొని క్రమముగాఁ దఱుఁగునదగుటచేతను, శుక్లపక్షమున అట్లే పెరుఁగునదగుటచేతను, వెన్నెలకై కృష్ణపక్షమునకన్న శుక్లపక్షము జనులకు (కవులకును), నిశాస్యరామణీయకప్రియులకు మనోహరమగుటచే వెన్నెలకలిమిని శుక్లపక్షమునకు నియమింపఁబోలును. తామరలుం, గలువలును, హంసలునుకొన్ని కొలఁకులందుమాత్రము ఉండునవియు, నదులలో ప్రాయికముగా లేనివియు అయినను, అవి కలిగియున్న జలాశయముల రామణీయకాతిశయమును భావించి నదులయందును వానికలిమిని భావించుట యాహ్లాదకరమని కవులు గ్రహించియుండఁబోలును. హంసలు వేదములయు, కావ్యములయు ప్రపంచమునఁదప్ప, ఈలోకమున ఎవ్వరును ఎప్పుడును తాత్త్వికముగా చూచినని కానని తలంచెదను. 'మానసౌకము' లనుట హిమవంతమునకు ఆవలిదైన మానస(సరోవర)మునందు కాపురముండున వగుటచేతనో, కవులయు (సహృదయులయు)మానసములందు మాత్రమే(ఈజగమునందుఁగాదు) కాపురముండున వగుటచేతనో! కొందఱు హంసలు బాతులజాతివి కాఁబోలును అందురు. కాని సరూపత మొదలగునది ఇంచించుక యున్నను, బాతులకు అలవిపడనిది ఎంతమారమైనను ఎక్కి-పాల్పక యెగసరు పాటవము హంసలయందు సంభావితమగుటచేత, అవి వేఱే; ఎవరికిని ఎన్నఁడును కంటఁబడనివే! యుగాంతరములందు ఉండి, ఇప్పుడు సృష్టిలో లోపముం జెందినవని అనుకొందమా? ఎట్లైనను కవులకై హంసల సద్భావమును అంగీకరింతుముగాక. మఱి యాకావ్యలోకమున హంసలు వర్షర్తువున మానసమునకుం బోవుట కేవలము అసన్నిబంధనకాదు; అందును ఇంచుక నిజము కలిగియుండఁబోలును. అట్లేకదా మల్లినాథసూరి (మేఘ I. 11) ఆనతిచ్చినాఁడు—

"కాలాన్తరే మానసస్య హిమదుష్టత్వాత్, హిమస్యచ హంసానాం రోగహేతుత్వాత్ అన్యత్ర గతా

హంసాః పునర్వర్షాసు మానసమేవ గచ్ఛన్తీతి ప్రసిద్ధిః"

"ఇతరకాలమందు మానససరస్సులో మంచు ఉండును; మంచుహంసలకు రోగకారి; కనుక హంసలు ఇతరకాలమును ఇతరస్థలములయందుఁ గడపి వర్షాకాలమందు మానససరస్సునకు వచ్చును అని ప్రసిద్ధి." కావుననే హంసను మానసౌకమనుట. మానసౌకమగుటకుం గతము మఱియొకటి యేమనఁగా: మానసమందలి నీరు పటికపుఁ దునియలవలె ఎల్లప్పుడును నిర్మలముగా నుండును; బంగారుతామరల నీనును. జలనైర్మల్యమును తామరలును వానికిఁ బ్రియములు. తదితరజలాశయములయందును అవి యుండుచోటుల నవి విహరించుట కలదు. వానకారున క్రొత్తనీటిచేసకలజలాశయములును—మానసముతప్ప—కలఁగిపోవును; హంసలకు వాసానర్హములగును. కావున అవియెల్లెడలను సంచారముమాని తమసొంతయింటికి, మానసమునకే పోవును. మరల శరత్తువచ్చి నీళ్లు అంతటను తేటినిర్మలములు కాఁగానే అవి యెల్లెడలం గ్రుమ్మరఁజొచ్చును. కనుఁడు—

"వాపీ చాస్మిన్ మరకతశిలాబద్ధసోపానమార్గా
హైమైశ్ఛన్నా వికచకమలైః స్నిగ్ధవైదూర్యనాలైః;
యస్యాస్తోయే కృతవసతయో మానసం సన్నికృష్టం
నాధ్యాస్యన్తి వ్యపగతశుచస్త్వామపి ప్రేక్ష్య హం
[సాః" II-15

"త్వాం ప్రేక్ష్యఅపి, వ్యపగతశుచః—వర్షాకాలేఽప్యకలుషజలత్వాత్ వీత దుఃఖాఃసన్తః" "నిన్నుఁ జూచియుంగూడ, పోయిన దుఃఖముగలవై, అనఁగా వర్షాకాలమందును ఆబావిజలము అకలుషముగానుండుటచే దుఃఖములేనివై" అని కాళిదాస మల్లినాథులు తెలిపినారు. అట్లే రామాయణమునను వర్షర్తువున "సంప్రస్థితా మానసవాస లుబ్ధాః" కిష్కిం.—28-17 అనియు "నవంజలంపర్వతధాతుతామ్రం" అనియు, శరత్తున "వ్యపేతపంకాసు సవాలుకాసు,ప్రసన్నతోయాసు... దీషు హృష్టా నిపతంతి హంసాః" కిష్కిం—30-43. న అనియుం జెప్పఁబడినది. కావున ప్రసన్నసరః ప్రియత, కలుషజలద్వేషము, అట్లే రోగకారి హిమద్వేషమును వట్టి యుత్ప్రేక్షగాదు; మఱి హంసస్వభావకథనమును ఆకవి సమయములకు నిదానమును. ఇట్లు మేఘాగమ హంసాపగమయోగపద్యము ప్రకృతిలో నున్నది. దీనిని కవులు ఎట్లెట్లనియు,—మైత్రిగాఁగాని,శాత్రవముగాఁగాని, సయాత్రతగాఁగాని—దానికి దానికి తగిన సంవిధానమును సామగ్రిని కల్పించి ప్రతిభకొలఁదియు వ్రాయఁదగును. పిచ్చయ్యగారి యుదాహరణములయందును మేఘహంసవిరోధము ఏకాంతముగా సిద్ధింపదు. "ఘనశంక"—శంకసందియము, భయమేగాదు. "కిన్కన్ బోలె"— 'పోలె' ననుటచే కిన్కయుత్ప్రేక్షితము కాని ప్రకృతి సిద్ధముగాదు."అండపిండఖండములనఁగన్— 'అనఁగన్' అనుట ఉత్ప్రేక్షావాచకము. ఆవిరోధము ప్రకృతిసిద్ధమేని ఈగర్భస్రావమునిజముగానే ఏలవర్ణితము గాదు? అట్లే తక్కినవియు. ఒకవేళ ఈయుదాహరణములయందు వైరమే, హంసలభయమే,తత్కాందిశీకతయునే యుండుఁగాక, అది కాళిదాసుచెప్పిన సహాయతకు ఆక్షేపోత్థాపకము కానేల? మఱియు ఒక్కడేకవి ఒక్కెడ వైరమును, ఒక్కెడ సహాయతనుంగూడఁ జెప్పరాదా? ఆమాత్రకు కవిసమయోల్లంఘనము ఏలకలుగును? హంసల మానసగమనమును చెప్పవలయుటమాత్రమే సమయముగాని దానిని వైరకార్యముగానే చెప్పవలయు నను నియమమును సమయమా? ఆదికవి వాల్మీకిముని యూరక "సంప్రస్థితా మానసవాసలుబ్ధాః" అని యావాసలోభముం జెప్పెను గాని, మేఘములు ఉఱుముచునేయున్నను, మేఘభయమును చెప్పఁడాయెను. విక్రమోర్వశి నాలవయంకమున సంవిధానము ఈమేఘమందలి దానిని అతిమాత్రముగా పోలినట్టిది. అందును పురూరవుఁడు ప్రియాప్రవృత్తిని హంసవలన నెఱుంగుచోట ఇట్లున్నది.

(ఆంధ్రానువాదము)—"అహో, దక్షిణమున ప్రియాచరణన్యాసమును అందెరవళి తెల్పుచున్నది! కానీ, అటకేఁగెదను. (పరిక్రమించి)...... [దిక్కులు సూచి] అయ్యో, ఇసీ ఇసీ,

క. జలదముల నిర్లుకొను ది
క్కులఁ గన్గొని మానసమునకు సముత్సుకతన్

వెలరస మదకలహంసల
కలరుతమిది, యందెరవళిగాదాయెఁ గటా!

కానీ, మానసోత్సుకములయిన యీపక్షులు సరస్సు నుండి ఎగిరి పోకమునుపే వీనివలన ప్రియావృత్తాంతమును తెలిసికొనవలయును ... ... ఓహోయి, జలవిహంగ మరాజా,

తే. పోవుదువుగాక మానసమునకు వెనుక,
వదలు బత్తెంపు బిసముఁ, గొనెదవు పిదప,
తీర్తుఁగాక నావగ.........

నీవు తలయెత్తి మిన్ను సూచుటచేత 'మానసోత్సుకుఁడను, నేను చూడనయితిని.' అని పల్కెదవా?......

క. నాకొమ్మ నిమ్మ హంసమ,
కైకొంటి తదీయమైన కాంతగతంబున్.

• ... ...

(విహసించి) ఇది దొంగలను దండించువాఁడు రాజు అని భయముచేత ఎగిరిపోయినది."

ఇట "జలదముల నిర్లుకొను దిక్కులఁ గన్గొనుటను" చెప్పినను, కాళిదాసు జలదములు జడిపించుటం జెప్పడు; ఆపయనమునకు మానసోత్సుకతను మాటిమాటి కిం జెప్పినాఁడు గాని, పురూరవుఁడు, కాదా, కాళిదాసు హంస మిన్ను చూచుటచేత "మానసోత్సుకుఁడను, నేను చూడనయితిని" అను కారణముకన్న "ఈ మేఘము లయడావడికి కలగుండు వడి యేమియుంజూడనైతినం దువా" అని యేల యనిపించి యుండరాదు? కడపట అది యెగిరియేపోఁగా, పురూరవుఁడు తన దండనకు భయపడిపోయె నని నవ్వెను గాని మేఘగర్జకు చెదరి పోయెనని జాలిగొనఁడుగదా! అట్లే మల్లికామారుత నవమాంకమున ఇదే సంవిధానము! ప్రావృడాగమముం గలదు; మఱి మింటం బాఱుతెంచు హంసలంగూర్చి జలధరదర్శన గర్జాశ్రవణాది భయకార్యము ఉత్ప్రేక్షితము గాదు. మఱి—

"ఏవమ్వ్యోమని మానసం జిగమిషుర్హంసాళి రుడ్డీయతే
చంచ్వగ్రైశ్చరణైశ్చ విద్రుమసఖైః—"

అని మానసజిగమిషమాత్రము చెప్పఁబడినది. ఇట్లు వర్షలో హంసల యపక్రమణముం జెప్పినారకాని, మేఘము లున్నను అవి యుఱిమినను మెఱసినను వానివలని భయమును చెప్పకయు రాజదండనాది భయముంగాని వట్టి మానసోత్కంఠంగాని చెప్పినారు. ఈ 'రాజహంసాః సహాయాః' అన్నయెడను మహాకవికి అందే తాత్పర్యమని

"తచ్ఛ్రుత్వా తే శ్రవణసుభగం గర్జితం మానసోత్కాః"

అని మానసోత్కంఠ సూచించినది. కావున ఆవైరము అందందు ఆయాకవి యుత్ప్రేక్షితమకాని ప్రకృతిసిద్ధమేనియు దాటరాని కవిసమయమేనియుం గాదు. కావుననే మల్లినాథపాదులవారేనియు, వేంకటరాయ పాదులవారేనియు వ్యాఖ్యానించుచో "రాజహంసాః సహాయాః" అనుటయందు దోషము నెంచక "జలధరసమయే మానసం యాన్తి హంసాః" అను కవి సమయమునుగాని "కాలాన్తరే మానసస్య హిమదుష్టత్వాత్" ఇత్యాది ప్రసిద్ధినిగాని ఆశ్రయించి మహాకవి ఇటం గల్పించిన సహాయభావమునకు అనుగుణమగు పదప్రయోజనాదిస్వారస్య వివరణమును సమకూర్చినారు. అంతియకాక పూర్వమేఘమున "వీచిక్షోభ స్తనిత విహగశ్రేణికాంచీగుణ యగు నిర్వింధ్యానదింగూడి రసాభ్యంతరుఁడవు కమ్మ" అన్న 29 వ శ్లోకమునను, "ఏయుజ్జయినియందు ప్రాభాతికశిప్రావాతము సారసముల పటుమదకలకూజితమును సంతానించుచున్నట్టిది... స్త్రీల సురతగ్లానిని హరించునో ఆయుజ్జయినియందు..." అన్న 32 వ శ్లోకమునను గీర్వాణాంధ్ర వ్యాఖ్యాతృచక్రవర్తులిరువురును దోసమని యెంచక కాళిదాసు మేఘప్రలోభనార్థము యక్షునిచేఁ బలికించిన నిర్వింధ్యాసౌభాగ్యమందలి మొలనూలి గంటయైన 'విహగమును' శిప్రావాతమందలి కూజితానురసనమునకుం బ్రభవమైన 'సారసమును' "విహగానాం=హంసానాం, సారసానాం=హంసానాం. చక్రాఙ్గః సారసోహంసః—ఇతి శబ్దార్ణవే" అని హంసనుగానే వివరించినారు. మఱియు అందే 24 వ శ్లోకమున "దశార్ణదేశము నీవు (మేఘుఁడు) ఆసన్నముకాగానే......కతిపయ దినస్థాయిహంస కాఁగలదు." అనియు; 61 వ శ్లోకమున

"హంసద్వారం భృగుపతియశో వర్త్మ యత్క్రౌఞ్చరన్ధ్రమ్, తేనోదీచీం దిశమనుసరేః..."

అని క్రౌంచబిలమగు హంసద్వారముగుండ నీవు (మేఘుఁడు) ఉత్తరమునకు బొమ్ము అనియు, కంఠోక్తముగా మేఘుని చెవిసోఁకఁ బ్రియంకరముగానే హంసనామగ్రహణము సేయఁబడినది. "కతిపయదినస్థాయి" అనుటచే మేఘహంసల వైరముగాని, వైరమైననే స్ఫురింపఁజేయవలయు మేఘజేతృత్వముగాని హంసలకాందిశీకత్వముగాని సూచింపఁబడలేదు. వైరమందును, జేతృతాకాందిశీకతలయందును కవికిఁ దాత్పర్యము లేమిచేతనే "కొన్నాళ్లైనను హంసలు ఉండుట"ను చెప్పుట. చిత్రకూటప్రాంతమున సహాయములేదైయైనవి; దశార్ణమున తర్వాత కొన్నాళ్ళనిలుకడమీఁద తరలునవిగాఁ జెప్పఁబడినవి. 'కతిపయ' అన్నను 'స్థాయి' అనుటచే ఆపాతముగా కవివాక్యాన ఆద్వేషస్ఫురణలేదు. 'స్థాయి' అన్నను 'కతిపయ' అగుటచే మానసప్రస్థానకవిసమయము నిర్వ్యాఘమైనది. [ఆప్రస్థానమునకు క్రొత్తనీటిచే కొలఁకులు కలఁగిపోవుట మొదలగు భావియుపద్రవము నిజమైన కారణముగుఁగాక.] తరువాత 'హంసద్వార'మననే పొమ్మనుటయందును ద్వేషస్ఫురణలేదు. ద్వేషము సిద్ధమేని ఆపేరిబిలముగుండ నేలపొమ్మనును? ఆద్వేషమున తాత్పర్యమున్న ఆబిలముగుండ 'హంసలం దఱుముచు' ఉత్తరమునకుం బొమ్ము, అని యేల చెప్పఁడు? మఱి మైత్రియు సహాయతయు, 'రాజహంసాః సహాయాః' అన్నమాటయునే తలఁపునకు తేఁబడినదని గ్రహింపఁదగియున్నది. ఉత్తరమేఘమునను 15వ శ్లోకమున హంసప్రస్తావము కలదు. ఇట్లు——

"యస్యాస్తోయే కృతవసతయో మానసం సన్నికృష్టం నాధ్యాస్యన్తి వ్యపగతశుచ స్త్వామపి ప్రేక్ష్య హంసాః"

'తోయే'-నీటియందు - అనుటచే ఎండైనను (మేఘుని వలన కలుగు) తోయకాలుష్యము హంసలకు దుఃఖకారణమనియు, దానిని మేఘుఁడు ఇందును, మానసమందుంబోలెనే కలిగింపఁ జాలఁడనియు, తత్త్వము చెప్పఁబడినదికాని కవివాకుచే తదుభయవైరము ఉత్ప్రేక్షితమేని, ఆక్షిప్తమేని కాదు. "జలధరసమయే మానసం యాన్తి హంసాః" అనుకవి సమయమును నిర్వాహము సేయుచు ఇందు మేఘునితోడనే చెప్పుమాటలలో—స్వాగత, వశీకరణము, ప్రణయము, ప్రలోభనము కలిగినవానిలో—ఈ క్రిందికల్పనలు సేయఁబడినవి—

(అ) మానసోత్సుకములై రాజహంసలు మింట నీకు సహాయములగును.

(ఆ) నీవు ఆసన్నుఁడవు కాఁగా దశార్ణము కతిపయదినస్థాయి హంసమగును.

(ఇ) నీవు చేరఁబోఁగా నిర్విన్ధ్య హంసశ్రేణీ రశనా కలాపముతో నీకు ఉపభోగార్హ యగును.

(ఈ) నీకు ఉజ్జయినియందు శిప్రావాతమున పటుమదకలమగు హంసకూజితము వినంబడును.

(ఉ) నీవు హంసద్వారముగుండనే దూరి ఉత్తరమునకుఁ బొమ్ము.

(ఊ) నాయింటనుండు వాపిలోని హంసలు,ఆనీట నిరవుకొన్నవై, నిన్నుఁ జూచియు, దుఃఖము చెందవు; మానసమునకై యువ్విళులూరవు.

ఇవియు ప్రకృతిలోని మేఘములరాకను, హంసలపోకను కలిపి నిమిత్తనైమిత్తిక సంబంధమునేని, జేతృజితసంబంధమునేని ఉత్ప్రేక్షించినారు అని పిచ్చయ్యగారు చెప్పు నుదాహరణములపాటి హృదయంగమములే యగును.

తుల్యయోగక్షేమమైన మఱియొక యుదాహరణముం జెప్పెదను. విరహులకు చంద్రమలయానిలాద్యుద్దీపనములన్నియు అపకారులుగా మహాకవులు వర్ణించి వీరిచే వానిని ఉపాలంభింపింతురు. విప్రయోగమున ఉద్దీపక సాన్నిధ్యము బాధం గలిగించునదే. దీనికి కావ్యములందంతయు పరఃశతముగా ఉదాహరణములు గలవు.

"చన్ద్రః శ్లక్ష్ణకరాయతే, మృదుగతి ర్వాతోఽపి వజ్రాయతే, మాల్యం సూచికులాయతే, మలయజాలేపః స్ఫులింగాయతే; ఆలోక స్తిమిరాయతే విధివశాత్ ప్రాణోఽపి భారాయతే, హా, హన్త ప్రమదాః యోగసమయః కల్పాన్తకాలాయతే."

ఇట్లు వన్నెయెడలనో చెప్పిన కాళిదాసు శాకుంతలమున మూఁడవ యంకమున అయోగదుఃఖితుఁడగు దుష్యంతుని అచ్చటనే అప్పుడే చంద్రమదనుల నుపాలంభించినవానిని మాలినీతరంగవాతముచే అలరించినాఁడు. ఇట్లు—

"శక్య మరవిందసురభిః కణవాహీమాలినీతరఙ్గాణామ్.
అఙ్గై రనఙ్గతప్తై రవిరళ మాలిఙ్గితుం పవనః."

మఱి 'వ్రజాయతే' యని యదలింపలేదు. అట్లే మాళవికలో అట్టివాఁడే యగు నగ్నిమిత్రునిచే వసంతుని యాభిజాత్యమును మలయవాతంపుసుఖస్పర్శను ఉగ్గడింపించినాఁడు. ఇట్లు—

"అభిజాతఃఖలు వసన్తః,
ఆమత్తానాం శ్రవణసుభగైః కూజితైః కోకిలానాం
సానుక్రోశం మనసిజరుజః సహ్యతాంపృచ్ఛతేవ;
అఙ్గే చూతప్రసవసురభి ర్దక్షిణో మారుతో మే
సాన్ద్రస్పర్శః కరతల ఇవ వ్యాపృతో మాధవేన."

మఱియు నట్లే రామాయణమున వాల్మీకి చెప్పినది, మాల్యవంతముమీఁద వర్షర్తువునసే రాముని యేడ్పులో వానగాలిఁ గూర్చి, అత్యంతోద్దీపికమైన దానిం గూర్చియే ఈమాట—

"మేఘోదరవినిర్ముక్తాః కహ్లారసుఖశీతలాః
శక్య మఞ్జలిభిః పాతుం వాతాః కేతకిగన్ధినః."

అందే పంపాతీరమున వాసంతమలయానిలముం గూర్చియు

"నవమ సుఖసంస్పర్శో వాతి చందనశీతలః,
గన్ధమభ్యావహన్ పుణ్యం శ్రమాపనయనో ఽనిలః."

గీతగోవిందమున వియోగవిహ్వలయగు రాధికకు చంద్రుఁడు బాధను దొలఁగించుచుఁ గలిగించుచు నున్నాఁడు.—

"విరహపాణ్డు మురారిముఖామ్బుజ
ద్యుతిరయం తిరయ న్నపి వేదనాం;
విధు రతీవ తనోతి మనోభువః
సుహృదయే హృదయే మదనవ్యథామ్."

వృత్తమిట్లుండ, "ఉద్దీపకములకును, విరహులకును కయ్యామునే చెప్పవలయును గాని నెయ్యముం జెప్పరాదు; కవి సమయము అట్టిది" యని పెనంగనగునా? కవులు ఇచ్చబడి యుత్ప్రేక్షింతురు. ఏయుత్ప్రేక్షితమునుండి ఎక్కడ ఏయేభావము వ్యంగ్యమని గ్రహింపఁదగునో ఆయా భావమును సహృదయులు గ్రహింతురు.

మఱియు పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారి యీహంసమేఘవైరనిబంధన మార్గముంబట్టి నాకు అడుగవలసినది యొకటిగలదు. ఏమనఁగా,—ఎట్టికవుల యుత్ప్రేక్షంబట్టి "హంసను వైరియగు మేఘునికి సహాయముగా చెప్పినాఁడేమి?" అని యీయాక్షేపణ లేపఁబడినదో అట్టియుత్ప్రేక్షంబట్టియే మేఘవాయువులకు ఆనుకూల్యము, మైత్రి, "మేఘమునకు వాయునేతృత్వము- ఇట్టివి చెప్పఁబడినవేమి ఈకావ్యమున?" అనియు ఏల యాక్షేపణ లేపఁబడలేదో? ఇందు సందేశహరణార్థము మేఘాభిముఖ్యమును కోరినాఁడు యక్షుఁడు; మేఘహంస వైరిద్వితయమున వైరము నంగీకరింతుమేనియు, మేఘము జేత, హంసపరారి యగునది. కావున హంస నామగ్రహణము మేఘమునకు భయావహము గాదు; దాన మేఘునివలన యక్షునికి కార్యభంగము కలుగదు; అట్లుగాక వాయుమేఘవైరి ద్వితయమున వాయువునకు మేఘము లోకువ; వాయువుపేరు విన్నను దాఁ బలాయనము కావలయును; వాయువు మేఘములం బటాపంచలు చేయునుగదా!

విఘ్నేశపూజ:—"విఘ్నాభ్రౌఘ ఘనప్రచండపవనో విఘ్నేశ్వరః పాతు మాం."

"ప్రళయాంభోధరముక్త సాంద్రవిసర త్పాషాణవర్షం
బు మి, క్కిలియై శైలము గప్పునట్లు నరునక్షీణాస్త్ర
సంతాన మి, ట్టలమై కప్పినఁ దీవ్రమారుతము గాఢ
వ్యాప్తి జీమూతముం,డలిఁబోలెన్ విరియించె భాను
జుఁ డవష్టంభోజ్జ్వలాకారుఁడై."

తిక్కనగారి విరాటపర్వము.

"కరితురగసమితిఁ గార్కొని
కురువీరుల మొనలు మొగులు కొమరునఁ గవియన్
శరవేగంబున నరుఁడు
ద్ధురమారుత చండభంగిఁ దోఁపఁ దెరల్చెన్."

ద్రోణ.—

"అదలిచి లక్ష్మణుండు విజయాత్మజుఁ దాఁకినఁ జూచి యుమ్మలం, బోదవర్గ బుత్రుఁబెట్టి చన నో ఘక ప్రమ్ములు రాజుఁగాంచి యంబుదములు గొండ పై వడద్రుపోలిక నన్నరుపట్టి నందఱుం, బోదువ నతండు ఘోరశరభూరిసమీరమునం దెరల్చుచుక్".

పంచతంత్ర కాకోలూకీయమున 12-వ కథలో సూర్యునికి పర్జన్యుఁడు తొలఁగని పగవాఁడనియు, పర్జన్యునికి వాయువు, అట్టివాఁడనియు, ఇట్లు ఒక పరంపర ఉపజీవింపఁబడినది. ఇట్టికల్పనలు వాఙ్మయమున లెక్కలేనివి గలవుగదా. కావున ఈ సందేశమున వాయువుపేరును మేఘుని చెవిని వేయుటయు ఆత్మాపకారకము గాదా? మఱి మేఘమునం గాళిదాసు ఎట్లెట్లు మేఘుని పురస్కరించుకొని అనిలుని ఎచ్చరించినాఁడనఁగా:—

1. I 8. త్వామారూఢం పవనపదవీం.
2. ,, 9. మన్దం మన్దం నుదతి పవన శ్చానుకూలః.
3. ,, 14. అద్రేః శృఙ్గం హరతి పవనః.
4. ,, 37. ధూతోద్యానం కువలయరజోగన్ధిభిర్గన్ధవత్యా స్తోయక్రీడానిరతయువతిస్నానతిక్తై ర్మరుద్భిః.
5. ,, 46. నీచై ర్వాస్యత్యుపజిగమిషో ర్దేవపూర్వం గిరిం తే, శీతో వాతః పరిణమయితా కాననోదుమ్బరాణాం.
6. ,, 56. శబ్దాయన్తే మధురమనిలైః కీచకాః పూర్యమాణాః
7. ,, 66. ధున్వన్ కల్పద్రుమకిసలయా న్యంశుకానీవ వాతైః.
8. II. 6. మన్దాకిన్యాః సలిలశిశిరైః సేవ్యమానా మరుద్భిః.
9. ,, 9. నేత్రా నీతాః సతతగతినా యద్విమానాగ్రభూమీ.........జలముచః...జర్జరా నిష్పతన్తి.
10. ,, 37. తా ముక్తాప్యస్య జలకణికాశీతలే నానిలేః
11. I. 20. అన్తఃసారం ఘన తులయితుం నానిలః శక్ష్యతి త్వామ్.
12. ,, 57. తం చేద్వాయౌ సరతి సరళస్కన్ధసంఘట్టజన్మా, బాధేతోల్కాక్షపితచమరీవాలభారో దవాగ్నిః, అర్హ స్యేనం శమయితు మలం వారిధారాసహస్రైః.

ఈ మేఘుఁడు గాలిపై నెక్కి విహరించునఁట; గాలి ఈయనకు "మోటారుకారు", కాదా "ఏరోప్లేను!" మేఘునికి గాలి కరమనుకూలుఁడఁట! దారిలో పరిమళములు మోచి తెచ్చి మేఘుని సేవించునఁట! శివతాండవము కచ్చేరిలో ఆ మేఘుఁడు ఉఱుముమద్దెలను వాయింపఁగా అతనితో కలసి యుద్దిగా గాలి తిత్తి యూఁదునఁట! మేఘునిగాలి, నాయకుని విటాదికామసహాయులు దొంగదారుల నాయికలకడకుం గొనిపోవునట్లు అలకమేడల లోనికి రహఃక్రీడలకుం దార్చునఁట! మేఘునికి చేతిలో గాలి యక్షిని లేపుటకైన వీచోపుగా పనికివచ్చునఁట! మఱియొకచోట వాయువు ఈఘనుని కదలింపఁజాలఁడఁట! వేఱొకచోట (పెను) గాలి అగ్నితోఁగూడి కావించు మహానర్థమును మేఘుఁడు వారించి గాలిని (అగ్నిని) దండింపఁగలఁడునఁట!

కాళిదాసు ఒక్కఁడే కాఁడు; ఆయనశిష్యుఁడు, పదవాక్యప్రమాణ పారావారపారీణుఁడు, ఉత్తరరామచరిత రచనచే గురువును మించిపోయినవాఁడు, మహాకవి భవభూతి మాలతీ నవమాంకమున మాధవమదనోన్మాదమున మేఘసందేశము ననుకరించినయెడ చెప్పినాఁడు. మేఘునిం గూర్చి మాధవవాక్యము—

"కచ్చిత్సౌమ్య ప్రియసహచరీ విద్యు దాలిఙ్గతి త్వాం?
చాతకా వా భజన్తే?
పౌరస్త్యో వా సుఖయతి మరుత్ సాధు సంవాహనాభిః?
ర్విభ్రద్భ్రత్ సురపతిధను ర్లక్ష్మలక్ష్మీన దేతత్?

"బాబూ, జలదా, నిన్ను తూర్పుగాలి చక్కఁగా సంవాహనములచేత (శ్రమాపనోదముచేసి) సుఖపెట్టుచున్నదా?" అనఁగా మేఘునికి కామివార్తాహారకోప

[న.

కారికి గాలి సంవాహకుఁడగు జెట్టి! ఆ భారతాద్యుదాహరణములందు గాలి మేఘములం బటాపంచలు చేయుటను ఆకవులు ఉత్ప్రేక్షించుట హృదయంగమమేని ఈ ప్రకరణమున నీసర్వప్రకారవాయుమేఘమైత్రి హృదయంగమతరమగును. "ఇతరులు వైరమం జెప్పిన వీరు మైత్రిని చెప్పినారేమి?" అని యాక్షేపించిన నెట్లు? గాలి మేఘములకు వైరము కవిసమయ మన్న నెట్లు? అది యెందేని కలదా? మేఘహంసవైరముగాని వాయుమేఘవైరముగాని కవిసమయము గాదు. మేఘములరాకయు, హంసలపోకయు, వాయువు మేఘమును ఎగురఁగొట్టుటయు, పర్వించుటయు, వాన కురియ్యుటయు, కురియకపోవుటయు, ప్రకృతిలో కలిగియున్నట్టి తత్త్వము. వీన దేనినేని ఎట్లేని ప్రతిభగలకవి మనోహరముగా కల్పించును.

ఈ మేఘహంస మైత్రీవైరప్రస్తావమున కాళిదాసనుహాకవి చూపిన మెలఁకువకై ఒక్క ఎచ్చరికం జేసెదను. ఇందలి మేఘము "ఆషాఢప్రథమదివస"మందు వచ్చినది. ఆషాఢము ఎండబుతువు రెండవ నెలయకాని వర్షకాదు; వర్షవేలు; ఇఁక నెలదినములకు రానున్నది, అని "ప్రత్యాసన్నేనభసి" అనుటచే సూచించినాఁడు. ఇది వేసంగియకాని వర్షర్తువుకాదు అని గ్రంథము పొడుగునను స్పష్టముగా సూచించినాఁడు. "ఆసారప్రశమిత వనోపప్లవమ్" (I.-17)అనియు, "సరళస్కంధసంఘట్టజన్మాదవాగ్నిః" (1-57) అనియు, స్వర్మైక ప్రభవనుగు కారుచిచ్చుం జెప్పియు; "తాభ్యోమోక్షస్తవ యది సఖే, ఘర్మలబ్ధస్య న స్యాత్, (1. 65) అని "ఘర్మము"ను సాక్షాత్తుగా చెప్పియు; "ఘర్మాన్తే వైవద బత కథం వాసరాణి వ్రజేయుః" (II. 47)="ఇక ఈఘర్మము పోయి వర్షర్తుదినములు 'దిక్సంసక్తాప్రవిరళఘనావ్యక్తసూర్యాతపములు" వచ్చిననే నెట్లోర్వఁగలను?" అను నర్థముం జెప్పియు; ఎండకాల మగుటను రూఢిసేసినాఁడు. కావున ఇది "జలధరసమయ"మేఘముగాదు, ఘర్మసమయప్రాప్తము; ఈయేటికి తొలిమేఘము. మల్లినాథసూరియు ఒక్కశ్లోకవ్యాఖ్యలో దీనిని "ప్రాథమిక మేఘత్వాత్" అని నిర్దేశించినాఁడు. అయినను కాళిదాసే 'ప్రథమ' మేఘమందలి తన తాత్పర్యమును విక్రమోర్వశిలో ఉన్మత్తపురూరవుని మేఘమునుం గూడ గంధమాదన శైలగతమును "నవజలధరః సన్నద్ధః" అని "నవ"మని విశేషించి రూఢిసేనాసిడు. ఁతాను కవికులగురువుగదా, ఇఁక తచ్ఛిష్యులును—

భవభూతి మాలతిలో బృహద్ద్రోణీ శైలపృష్ఠగతుఁడును, మదనోన్మత్తుఁడు నగు మాధవునిచే

(1) "అయ మచిరధౌతరాజ పట్టరుచిర మాంసలచ్ఛవిర్నవ జలధరః"

(2) "శ్రయతి శిఖర మద్రే ర్నూతనస్తోయవాహః"

(3) "నవజలధర ప్రథంజనస్య..."

(4) "అయ మభినవమేఘశ్యామలోత్తుంగసానుః"

అనియు, వీరచరితమున మాల్యవత్పృష్ఠగతుఁడును, వియోగాతి విహ్వలుఁడును అగు రామునిచే

(5) "అపిచ విఘటమాన ప్రౌఢతాపింఛనీలః
శ్రయతి శిఖర మద్రేర్నూతన స్తోయవాహః"

అనియు, ఉత్తరరామచరితమున చిత్రదర్శనఘట్టమున ఈదశయే పరామృష్టమగుచుండఁగా ఆచిత్తరువుం గూర్చి లక్ష్మణునిచే

(6) "సోఽయం శైలః కకుభసురభి ర్మాల్యవాన్నామ యస్మిన్, నీలఃస్నిగ్ధః శ్రయతి శిఖరం నూతనస్తోయ వాహః"

అనియు, మురారి అనర్ఘరాఘవమున అక్కడనే ఆరామునిచేతనే—

(7) "అభినవ ఘనవ్యూఢోరస్కః ప్రవర్షతి మాల్యవాన్"

అనియు, ఉద్దండకవి మల్లికయందు ఒకకొండ నెత్తమందే యున్న మదనోన్మత్తమారుతునిచే

(8) "ప్రథమజలధరధారాసేకోచ్ఛ్వసిత సురభిళ..."

అనియు కరము మెలఁకువతో నవనూతనాభినవప్రథమాది శబ్దములచే మేఘమును విశేషింపించినారు. భవభూతిమాలతిలో మఱియు స్పష్టముగా ఘరమునుగాదు, వర్ష

యుం గాదు, మఱి శ్రేష్ఠవర్షలసంధి అని కాళిదాసుని యాషాఢమునే ఇట్లు సూచించినాఁడు.

(9)" ఘర్మాంభోవిగమాగమ వ్యతికర శ్రీవాహినో వా
[సరాః" అని.

"There is no leap in nature; the passage from season to season is very gradual" అని యాంగ్లాభియుక్తవ్యవహారము కలదు. కావున ఋతువు వచ్చుటకును, వెలయుటకుం, బోవుటకును కాల క్రమము గలదు. దానం జేసియే వర్షలో పూర్వతరమాస మగు నాషాఢమును, ఉత్తరమగు నాశ్వయుజమునుం గలుపుకొని వర్ష నాలుగుమాసములం బరిమిత మందురు. అట్లే రామాయణమున—

"ప్రవృత్తాః సౌమ్యచత్వారో మాసా వార్షికసంజ్ఞికాః" అని. మఱియు పెద్దల సుభాషితమున—

"వర్షార్థమష్టౌ ప్రయతేత మాసాన్"

అని ఎనిమిదిని గ్రహించుటచే పరిశిష్టము నాలుగు నెలల కాలము వర్ష. ఇదెల్ల తొలిమేఘమునకును, ఆషాఢమున తద్దర్శనమునకును ఉపపత్తి, కాదా, సూచన. ఇట్లు ఈమహాకవి కుటుంబము విడువక ఆశ్రయించిన యీతొలకరి తొలిమేఘము కేవల "జలధరసమయ" మేఘము నలెఁగాక, హంసలకు తనరాకచే తమకు రోగకారియో, ఒంటునగను అనిష్టావహమో అగు వర్షర్తువుయొక్క ప్రత్యాసత్తినిసూచించి, సుభగమంద్రగర్జలచే మేలుకొలిపి, అంతట మానససరోయాత్రకు తామరతూటిబత్తెము మొదలగు సరంజామునేసికొని, అట్టియుపకారియగు తన తోడనే మిక్కిలి చెలిమితో సయాత్రులుగా వచ్చు నా హంసరాజులే తోడుగా మానసము దాఁటి కైలాసము నొడిలోనున్న యలకలో ప్రవేశించుటను కవి భావించియున్న, ఇంతకన్నను సరసతరమును, ప్రౌఢతరము నగు కల్పనను మఱియెవఁడు సేయఁగలఁడు? సందేహములేల? సర్వము అనవద్యమే, ఉపపన్నమే యని సంతోషింపఁదగును.

3. మఱి ప్రక్షిప్తములం గూర్చి:—

"తత్సందేశం జలధరవరో దివ్యవాచా చచక్షే"

"శ్రుత్వా వార్తాం జలదకథితాం తాంధనేశో ఽపేసద్యః"

అనునవి ప్రక్షిప్తము లనుటకు పిచ్చయ్యగారు చెప్పిన యుపపత్తి ప్రాయికముగా సరిగానే యున్నది. అవి ప్రక్షిప్తములని పెద్దలు చిరకాలముగా చెప్పుచునే యున్నారు. ప్రక్షిప్తము లనుటకు ప్రబలమైన సంప్రదాయము గలదు. నేను 1911-వ సంవత్సరమున బి. ఏ. పరీక్షకు ఉత్తరమేఘముం జదివినపుడు అట్లే నేర్చుకొంటిని. అవి ప్రక్షిప్తము లను చిరంతనప్రతీతిని మహామహోపాధ్యాయ (ఇప్పుడు "కళాప్రపూర్ణ") వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రులవారును 1902-వ సంవత్సరమున తాము ప్రకటించిన యాంధ్రవ్యాఖ్యానమునకు ఉపోద్ఘాతమున ఉదాహరించినారు:—"మత్పూర్వముద్రకులలో నంపర్గికారపండితులు ఉ. మే. (47) ధారాసిక్త, (56) తత్సందేశం జలధర, (57) శ్రుత్వావార్తామ్ - అను శ్లోకములు ప్రక్షిప్తము లనియు, వానికి మల్లినాథసూరి వ్యాఖ్య నేయలేదనియు తెలిసి, వానిని గ్రంథములో ముద్రింపలేదు" అని. కావున అవి ప్రక్షిప్తములని ఈ ప్రభవనామసంవత్సరమున సిద్ధాంతించుట పిష్టపేషణము కాఁబోలును. అయినను "మర్దనం గుణవర్ధనమ్" "దంపిన దానినే దంచిన మఱియు మెదుగును" అని సంతోషింతుము గాక!

ప్రక్షిప్తములే యనుటకు కవి 'ధూమజ్యోతిరా'ది తనసొంతవాక్యముచేతను, యక్షునిచే మేఘమును మేఘముగా కరణవిహీనముగానే అధ్యవసింపించి, "కలభతనుతాం గత్వా క్రీడాశైలే" "విద్యుదున్మేషదృష్టిః" "స్తనితవిముఖః" "భిన్నవిద్యుత్కళత్రః" "స్తనితవచనైః ...వక్తుం...ప్రక్రమేథాః"

అను మొదలగు వాక్యములచేతను ఉపపత్తిని పుష్కలముగానే సమకూర్చినాఁడు. దానింబట్టియే మేఘునికి నోరెక్కడిది, దివ్యవాక్కేమి? ఇవి ప్రక్షిప్తములే అని ప్రక్రమము ఉపన్యస్త మగుచుండఁగా బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు 'అచేతనమైన మేఘము ఎట్లు మాటాడ నేర్చును' అని ఆక్షేపింపకుందురు గాక" అని బ్రతిమాలు

కొందురని జిజ్ఞాసువులు ఎట్లు సమాధానపడుదురు? మఱియు;

"ఇష్టాన్ దేశాన్ జలద, విచర ప్రావృషా సంభృతశ్రీ
ర్మాభూ దేవం క్షణమపిచ తే విద్యుతా విప్రయోగః"

అను వాక్యమే కావ్యాంతమనియు, అందు యథాశాస్త్రముగా ఆశీస్సు నాయకేచ్ఛానురూపమైనట్టిది ప్రయోగింపఁబడినదనియు మల్లినాథులవారు ఆనతిచ్చినారు. అంతట కావ్యము ముగియుచేని ఏయసంగళ ప్రసక్తియును లేదు. కావున మంగళావసాన సంపాదనార్థము రచింపఁబడినవి ఆశ్లోకములు కాళిదాసీయములే, ప్రక్షిప్తములు గావు అనుట పొసఁగదు. ఇంకొకమాట: ఆ రెండుశ్లోకములును లేకున్న కావ్యమునకు ఇతివృత్త పూర్తియుండదు; 'కథ తెంచినట్లగును' అనుటయుం బొసఁగదు. ఇట్టి సందేశకావ్యమునకుం దగిన యుపసంహారమనియే కదా "ఇష్టాన్ దేశాన్ జలద..."ఇత్యాది యందలి యాశీర్వాదమును మల్లినాథులవారు నిర్దేశించినారు? సందేశకావ్యమున కథ యేమి? అది తెంచినట్లగుట యేమి? సందేశమే కథ; అది ముగియుటయే కావ్యావసానము. మఱి యాయున్మత్తసందేశమునకు పతితల యాభిముఖ్యము కలుగుటకు సంవిధానము కుదుర్చు మాత్రకే "కశ్చిత్కాన్తా" (1), "తస్మిన్నద్రౌ" (2), "తస్య స్థిత్వా"(3), "ప్రత్యాసన్నే నభసి" (4)–అను చతుశ్శ్లోకిని తరువాతి శతాధిక గ్రంథమునకు ఉపక్రమముగా వ్రాయుట. ఈ వెఱ్ఱిప్రలపితమునకు చేయి వాయి లేని మేఘుని ఉద్దేశించిన దానికి అది నాయికకు అందుటయా సరియైన పర్యవసానము, కథను తెగనీకుండునది? మేఘకావ్యసంవిధానము ఆనుషాంగికవికి ఎంతప్రియమోకాని, విక్రమోర్వశీ నాలవ యంకములోని– (అనువాదము)

"అసితకంఠముఁ, బికి, నంచ, రథాంగముఁ,
దుమ్మెదఁ, గరి, గిరి, ధునిని, గురంగము,
నినుఁగూర్చి వనిలోన నేను భ్రమించుచుఁ
బరువడినడిగితిఁ బరిదేవించుచు"

అను యాచనల గుత్తికి గ్రువ్వఁదగిన మఱియొక మొగ్గయనఁదగినదానిని ఈ మేఘయాచనను శతాధికశ్లోక గ్రంథముగా విరియించినాఁడు. అందు పురూరవునిమాట విని ప్రియాప్రవృత్తిని ఇందొక్కటియైనను తెల్పెనా, ఇపు డీమేఘమమాత్రము సందేశమును అట్లే అందించె ననుటకు? మేఘకావ్యమును మాలతి నవమాంకమున అనుకరించినాఁడే, అందు భవభూతియు మేఘముచేత సందేశమును తప్పక ప్రియకు అందింపఁడుగదా! మేఘసందేశము కేవలము మదనోన్మాదవికారమే, ఒండుగాదు (కావున ప్రకృతములు ప్రక్షిప్తములే) అనుటకు మిగుల దృఢమైన పరామర్శను శ్రీ మన్మల్లినాథ పాదులవారు, "మేఘేగతంవయః" అన్నవారు, నైషధచరిత నాలవసర్గలోని దమయంతీమదనోన్మాదప్రలపితమైన

"సురు కరే గురు మేక మయోఘనం
బహి రతో ముకురంచ కురుష్వ మే;
విశతి తత్ర యదైవ విధుస్తదా
సఖి, సుఖా దహితం జహి తం ద్రుతమ్."

[తే. ప్రాణసఖులార, వెన్నెలబయలి కిపుడు
మించుటద్దంబుఁ గోలయుఁ గొంచురండు;
చొరుఁ డలచంద్రుఁ డద్దంబుసొచ్చి నపుడ
వంచనము లేక వ్రేయుఁడీ పొంచియుండి.]

అను శ్లోకముమీఁది జీవాతువున

"అత్ర చంద్రప్రహారాదిప్రలాపాః మేఘసందేశాదివత్ మదనోన్మాదవికారా ఇత్యనుసన్ధేయమ్."

అని పొందుపఱిచినారు. అంతకన్న గ్రాహ్యవాక్య కలుగునా?

మఱి వ్యాఖ్యాతలను మహామహోపాధ్యాయ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులవారు వానిని ప్రక్షిప్తములనక కాళిదాసీయములేయని గ్రహించినారని ఒక చిన్న యుపన్యాసము పిచ్చయ్యగారిది కలదు. అది కేవలము నిరాస్పదమైనది. ఏలన,—

(1) ఉ. మే. 47, 56, 57 శ్లోకములు ప్రక్షిప్తములనియు, వానికి మల్లినాథసూరి వ్యాఖ్యసేయ లేదనియు తెలిపి, వానిని నంచర్ధికార పండితుఁడు ముద్రింప లేదఁట. మఱి తాము—అనఁగా శేశాస్త్రులవారు—వానిని విడువ నిచ్చగింపక ముద్రించినారఁట. విడువ నిచ్చ

గింపమిం జెప్పుటచేతను; తచ్ఛ్లోకవ్యాఖ్యలయందును ఇంచించుక పదప్రయోజనాది స్వారస్యవివరణమును వ్రాయుటచేతను వానిని వారు ప్రక్షిప్తములుగా గ్రహింపరైరి అని పిచ్చయ్యగారి వాదము. నేనందును— గ్రంథమునం గ్రుచ్చుటయు, వ్యాఖ్యసేయుటయు ప్రక్షిప్తములగుటను అంగీకరింపమియగునా? ప్రక్షిప్తత వ్యాఖ్యలేమికేని, వ్యాఖ్యలేమి ప్రక్షిప్తతకేని, వ్యభిచారము లేని గమకములా? ఎన్నింటెని ప్రక్షిప్తము లనుచునే మల్లినాథులవారు వ్యాఖ్యానించి గ్రంథమునం గ్రుచ్చినారు! వానికి శ్రీశాస్త్రులవారు పదప్రయోజనాది వివరణసమేతముగా వ్యాఖ్య వ్రాసినారు! కావున శ్రీశాస్త్రులవారు వీనిని 'విడువ నిచ్చగింపమియు', వీని 'వివరణవిశేషమును తదప్రక్షిప్తతాంగీకార సమర్థకము గాదు. పూర్వమేఘమందలి "పశ్చాదుచ్చై ర్భుజతరువనం..." అను వాకము వ్యాఖ్యలో కడపటి వాక్యము—

"ఈయాక్షేపించినది జరుగుచునే యుండును. మనుష్యులకు గోచరింపవు గాని దివ్యులకు గోచరించును. మేఘుఁడు దివ్యుఁడు గాన (తత్సందేశం జలధరవరో దివ్య వాచా చచక్షే) అతనికి గోచరించును అని సమాధానము కవి హృదయము." అని ఇందు తచ్ఛ్లోకావయవగ్రహణమును వారు ప్రకృతములం ప్రక్షిప్తములుగాఁ గొనమికి సూచకము గాదు. ప్రక్షేపించినవారును "జాతం వంశే భువనవిదితే"త్యాది యక్షవాక్యమునం దోఁచు మేఘుని దివ్యతను ఊఁదియేకదా ఆ ప్రక్షిప్తమును అట్లు అల్లినారు! కావున తాము ఇందు స్వారస్యమని చెప్పిన మేఘుని దివ్యత ప్రక్షేపించినవారు అందు కల్పించిన దివ్యతవంటిది, యక్షుమనోగతమైనట్టిది, అనుట మాత్రమే శ్రీశాస్త్రులవారి హృదయము. ప్రకృతశ్లోకద్వయము అప్రక్షిప్తము అని వారెందును అనలేదు.

(2) "'తత్సందేశం' శ్లోకమును తమ ముద్రణమునఁ దొలఁగింపక పోవుటయేకాక శ్రీశాస్త్రులవారు 'బొంబాయి ముద్రణమును, మదరాసు తెలుఁగు ముద్రణమును బరికించి ఒక దాన లేనిదానిని మఱియొకదాన గ్రహించి యీముద్రణమును ఆరెంటికంటెను పుష్కలము గావించితి', అనుచు 'శ్రుత్వావార్తా'ను గూడఁ జేర్చిరి. కాని అప్రసక్తములును, కథావిరుద్ధములును అగు వానిని జేర్చుటవలన పుష్కలతకుమారు వికృతి వాటిల్లునేమో" అని పిచ్చయ్యగారి యుపన్యాసము.

ఈపుష్కలముం గావించిన శాస్త్రులవారి మాటను పిచ్చయ్యగారు ఉదాహరించిన తెఱంగున అసత్యము కలదు. అది "శ్లోకములం" గూర్చి శ్రీశాస్త్రులవారు వ్రాసినమాట గాదు. దానికి అవ్యవహిత పూర్వవాక్యము ఇదిగో—

"వ్యాఖ్యానములో బొంబాయి ముద్రణమునకును, మదరాసు తెలుఁగు ముద్రణమునకును 'భేదములు' మెండుగాఁ గలవు. నేను రెంటినిం బరికించి..." ఇత్యాది.

కాఁగా అది 'వ్యాఖ్యానములం' గూర్చినమాట. వ్యాఖ్యానమును పుష్కలము గావించుకొనుట యనఁగా నేమి? ఈప్రక్షిప్తా విచారణకు ఎడములేని రఘుభారవ్యాది కావ్యములలో నేదే నొక్కసర్గకు మన ప్రాంతతెలుఁగు ప్రతిని, బొంబాయి ప్రతిని సారిదిం బోల్చి వ్యాఖ్యం బరికించిన ప్రాయికముగా మన తెలుఁగుప్రతియందు బొంబాయి దానం దప్పిపోయిన ప్రధానవాక్యములును, వాక్యావయవములును, సాధీయములగు పాఠములును ఉపలబ్ధము లగుట అనుభవము గలవారికి విదితమే. అందందు ఎందేని అరుదుగా తెలుఁగు ప్రతిని బొంబాయిచే మించుటయుం గలదు. కావున వ్యాఖ్యను పుష్కలముం గావించుకొనుట యనఁగా అట్టిది. శ్రీ శాస్త్రులవారి వాక్యమున "భేదములు" అను పదమును అరసికొనవలయును.

మఱియు మల్లినాథులవారు 'మన' పెద్దిభట్టు గారు. వారి వ్యాఖ్య ఆ ఉత్తరమేఘము. 47, 56, 57 శ్లోకముల కప్రక్షిప్తముల కైనను మన తెలుఁగుదేశమున ఎందేనిప్రతులలో దొరకఁబోలును. బొంబాయివారికి దొరకకుండవచ్చును. కావున ప్రక్షిప్తము లైనను కవన సౌభాగ్యము గల్గి వ్యాఖ్యయుఁ గలిగియున్న విడువ నిచ్చ పొడమకుండును; ముద్రింపఁబడును. అందుల కేమి

"గాన్వా—త్సందేశం" "శ్రుత్వావార్తాం" అన్న శ్లోకవ్యాఖ్యలకు ఆదియందో, అంతమందో "ప్రక్షిప్తమ్" అన్న జ్ఞాపికయుండి మనకు సంజీవనియందు ఇప్పుడు నష్టమై యుండఁబోలును.

అంతియకాని ఆవ్యాఖ్య, పెద్దిభట్టు పేరనే మనకు దొరకినట్టిది, వారిది కాదనుటకుం బ్రమాణము లేదు. ఏ ప్రక్షిప్తశ్లోక వ్యాఖ్యానములోను అది ప్రక్షిప్తమే లౌనో, తద్దానాదానములకుం గతమేమో చెప్పువాఁడుక లేఁడు. ఇప్పుడు వలయునేని ఏప్రక్షిప్తముం గూర్చియు— ఈరెంటింగూర్చిమాత్రమే కాదు—అది యనావశ్యక మనియేని, అప్రసక్త మనియేని, పునరుక్తప్రాయ మనియేని, అల్పరస మనియేని, పూర్వోత్తరవిరుద్ధ మనియేని—ఇట్లు ఎంతవాదము సేయుటకేని అవకాశముగలదు. "ప్రాప్యావన్తీ నుదయనకథా కోవిదగ్రామవృద్ధాన్" I. 31. అన్న యద్భుతపరామర్శ యైనంతట, "ప్రద్యోతస్య ప్రియదుహితరం వత్సరాజోఽత్ర జహ్రే" I.34. ఇత్యాది అక్కఱలేని, చప్పనయైన, పెంపకముగదా! కథాశేషములను ప్రసిద్ధములైనవానిం జెప్పక, "సర్వము నిజకల్పన యగుంగాక"అనుకీర్తిని కోరిన కాళిదాసు వాక్కును కడంకను దూషించుటయుంగదా? కావున "తత్సందేశమ్" "శ్రుత్వావార్త"లకు మల్లినాథసూరి వ్యాఖ్య సేయలేదని నిర్ణయింపరాదు. పూర్ణశ్లోకములకును ఒకప్రతిలో లేని వ్యాఖ్యను పూర్ణముగానే వేఱొకదానినుండి గ్రహించుటయు, ముద్రణమును పుస్తకలముం గావించుకొనుటయే. దానిచే తద్ప్రక్షిప్తతను అంగీకరిచుట కలుగదు. నందర్గికారపండితులు మానినను, వానికిని సంజీవని దొరకినందున, అవి ప్రక్షిప్తములైనను, ప్రక్షిప్తాంతరములంబోలె యథారుచి వీనిని కూడ శ్రీశాస్త్రిలవారు చేర్చినారు.

(3) శ్రీశాస్త్రిలవారు శిష్యులకు మాకు ఇవి ప్రక్షిప్తములని ముప్పదియేండ్లనుండియు సోపపత్తికముగా నేర్పినారు. వారు వ్యాఖ్యానిరపేక్షముగాను, ఇతర బహిఃసాక్ష్యముతో పనిలేకుండను, శ్లోకమందలి యంతఃసారముంబట్టి స్వతంత్రముగా కాళిదాసీయతను, తదన్యతను నిర్ణయింపఁగల ప్రతిభాధికులనుట జగమెఱింగిన మాట.

(4) భవభూతి బిల్హణాదులవలె శ్రీశాస్త్రిలవారును తమ యుషయాటలో మేఘసందేశ విక్రమోర్వశీయచతుర్థాంకములను ఇంచుక యనుకరించి అనేకవిధానముంపలి తమ పక్షపాతాతిశయము తెలిపినారు. మఱి "శ్రుత్వా వార్తాం" "తత్సందేశ"ములను అప్రక్షిప్తములని యంగీకరింతురా? కనుఁడు—

"అనిరుద్ధుఁడు:—[పడుకనుండి దిగ్గన లేచి కూర్చుండి, ఊర్ధ్వము చూచి] ఆహా, నా కొకసాధనము దొరకినది!

ఆ. కప్పుమాల్మికొండ, ఖండేందుతరి నెక్కి
నెల్లుఁదెడ్లు వయిచి విన్న వాఁక
నురవణింతు వహహా! యుదిరి కేవిచ్చెదఁ
జెలియ యుండురేవుఁ జేర్చ నన్ను.

హా! లక్ష్యపెట్టఁడుగదా నిశాచరుఁడు! ఓయిద్విజరాజా,

ఆ. రెండుకరములంచు రెండుచేతులు పట్టి
యుషను పీచి నాకు నొసఁగవయ్య;
అట్లు సేయవేని యట్లె నన్నె యెత్తి
యుష కొసంగి సుకృత మొందవయ్య.

ఏమియుం జేయవా? కాలకూట సహోదరుఁడవు గదా. (ఊర్ధ్వమరసి) ఓయి మేఘుఁడా, నీవు ఉపకరించెద నను దువా? అట్లేని

ఆ. పకపకాయటంచుఁ బని క్రమ్మెఁగ ఘీరువు
లులికి తావు దప్పు టుర్వి నిజము;
అట్టె యుఱిమి నీవు వనఘాత్మ యురలింపు
ముషను నాదు పేరుటురమునకును. [ఉఱుము.]

ఏమి? ఉషను గుర్తెఱుఁగ నందువా?

క. ఏ యువిదమేని క్రొమెలను
నీయబల తటిన్మతల్లి నిసురు గవిసి య
ట్లే యున్న దావహాత తరు
వోయనఁజూపట్టునదియె యుష సుమ్మి, సఖా.

... ...

[ఇందు మేఘునికి స్తనితవచనమును, విద్యుత్ కళత్రమును కూడ మేఘకావ్యములోనివి చెప్పఁబడినవి.]

ఇంద్రధనూరాజహంసప్రక్షిప్తములంగూర్చి ఇంత యే నాకు వివక్షితము. ఇదియే నాకుం దోఁచు సిద్ధాంతము. చాలును. అయినను ఈ వ్రాఁతను ఉపసంహరింపక మును పు ప్రకీర్ణకముగా ఒక కొన్ని ప్రస్తావములం జేయఁ దలంపు; ఊరక తమాషాకే.—

4. (1) యక్షుఁడు దేవయోని విశేషముగదా! వాని యందు మర్త్యులకు ఎట్టి విరహోన్మాదాదికమును, చిత్త వృత్తియుం జెప్పుదురో అట్టిదానినే చెప్పినాఁడే కవి, అంగీకార్యమగునా? "అస్తంగమితమహిమా"అని శాపమే సమాధానమా ?

(2) తాఁ గుబేరునిబంటు; ఇంద్రాదులను ప్రత్యక్షముగా చూచియుండఁడా? మేఘుఁడు ఆవరుసన ఇంద్రునికి కొలువుగాఁడు; ఈయక్షునికిం బరిచితుఁడు కాఁడా? తాను మేఘమును అచేతనముగా గ్రహించె సన నేల? "ప్రకృతిపురుషం కామరూపం మఘోనః" అనుటయెల్ల నిజమే ఏల కారాదు? యక్షుని భావమున మేఘునికి విద్యుత్తు నిజముగానే ఏల కళత్రము కారాదు; స్తనితమే ఏల వచనము కారాదు? "నిశ్శబ్దోఽపి ప్రదిశసి జలం యాచిత శ్చాతకేభ్యః" II. 54. అనుటయందలి శబ్దమును, అనఁగా స్తనితమును, తనకు బోధపడుబాసగా యక్షుఁడు ఎదురుసూచెనని ఏల తలంపరాదు? అట్టిది వినంబడనందుననే "ప్రత్యుక్తంహి ప్రణయిషు సతా మీప్సితార్థ క్రియైవ" అని సమాధానపడెనని ఏల యెంచ రాదు? కాక శాపము దెబ్బకు ఇవన్నియును మార్పుఁ జెందినవా ?

(3) అచేతనమనియు,సచేతనమనియు యక్షుఁడు ఉన్మాదవేగమున గందరగోళపడి యుండుఁగాక. కవి యు "అచేతను కాఁబోలు"అన్నట్టు ధూమజ్యోతిరాది సన్నిపాతమనుటచేత సూచించియుండుఁగాక. అయినను కవి కడపట దివ్యరూప దివ్యవాగాదికముం జెప్పుటచే ఆ మేఘము అన్ని మేఘములవంటిదికాదు, నిజముగా నట్టి మహిమగల యొక దేవతయే అని అంతవఱకు నిపుణముగా దాఁచియుంచినరహస్యమునుఅద్భుతస్ఫూర్తియగునట్టుగా తటాలున వెలువరించియుండరాదా? ఉపక్రమమున (హేమ) హంసమాత్రముగా నుండునట్టిది_ అది యేదేవత యో తెలియదుగాని_తటాలున నైషధుఁడైన నళునితో ఆశ్చర్యకరముగా మనుజభాషలం బలుకదా? దూత్యము సలుపదా? "మఱి అట్టిచేతనము యగునేని సందేశము విను నంతసేపు 'ఊఁ' కొట్టక ఉండునా?" అని యాక్షేపణ మేని,ఏల యుండరాదు? యక్షునిదశకై జాలిగొనియు తాను 'ఊఁ'కొట్టినను, బదులుపలికినను, ఆవెట్టివానికి వెట్టి ముదురును; వాఁడు ప్రల్లదములకుం జొరును; అది ఇఁక ముగియదు ; అట్టిది యున్మాదచేష్ట. కావుననే, 'ఊరక మాటలాడింపకుము ఆవెట్టివానిని' అనునట్టి హితవులు లోకమునం బలుకుదురు_ అని ఇట్లెల్ల తాను ఎంచి యుండరాదా ? మఱియు యక్షుఁడు మేఘుని మేఘుని గానే స్తనితములతోనే సందేశము అందింపుమన్న ఆఘు నఁడు (దేవత) మనోరథాతీతముగా వాక్కుతో చెప్పుట తప్పగునా ?

(4) యక్షుఁడు అలకావాసి. అచట సర్వదా సర్వర్తుసంపత్తి కలదు. అనఁగా ఏయేఋతువున నేది మనోహరమగునో అది అందు ఎల్లప్పుడు నుండును. మఱి ఇపుడు నభఃప్రత్యాసత్తికై యక్షి విపన్నకానేల? ఋతువుల గుణతారతమ్యమును,అయోగపద్యమును,క్రమ ప్రాప్తినింబట్టికదా ఈలోకమున విరహబాధ ఎక్కుట యుత్తగ్గుటయు? యక్షుఁడు, శాపహతుఁడు, తాను విరహ బాధచే విపన్నుఁడగుచు, తనయున్మాదమున వర్షచే యక్షికిని ఆపద కలుగునని భ్రమసినాఁడా ? [ఇందులకు సమాధానము శ్రీశాస్త్రులవారి యుపోద్ఘాతమున 19 వ పుటలో కలదు.]

(5) "చేతనాచేతనేషు" అన్నాఁడు కవి. చేత నమునకును ఉన్మత్తుఁడు మొఱవెట్టుకొనవచ్చును. ఆమా త్రకే ఏల యున్మత్తుఁడు కాకపోవలయును? "సౌమిత్రే, నను సేవ్యతాం తరుతలం చండాంశురుజ్జృంభతే" ఇత్యాది ప్రసన్నరాఘవశ్లోకము రాముని యున్మత్తభాషితము గాదా? అది లక్ష్మణునితో చెప్పినది కాదా? మేఘము చేతనము కాఁగానే పిచ్చిపుల్లయ్యగారిమాటచే కథలకు"ఒక త్రాడు" ఏల తెగవలయును ?

గుండిమెడ వేంకట సుబ్బారావు గారు

రోగము పూర్వదుష్కృత నిరూఢఫలమ్ము కఠోరనారకో
ద్యోగఘటంబు నజ్ఞులయి యూరక యెంతురుగాని భూజనుల్ —
రోగము పృథ్విలోన నపురూప మగణ్య మలభ్య మహామహో
యోగమటంచు నెంతయు నహో! గుఱుతింపరు కాదె యక్కటా!

అనుభవము లేని నిర్భాగ్యు డనుగ నేల?-రోగి నడుగుడు రోగివై భోగసరణి!
ఉర్వి సర్వసర్వంసహా సార్వభౌమ-పదవి కాదె చూడఁగ రోగి పదవి యహాహా!

వసియింప దుర్గంధ భరితకోణమె కాని వ్యోమసౌధంబు లేకున్న నేమి?
శయనింపఁ గుక్కిమంచమె కాని, మేల్ తూఁగుటూయేల సెజ్జ లేకున్న నేమి?
భక్షింప సగ్గుజావయె కాని, పంచభక్ష్యాన్నభాగ్యంబు లేకున్న నేమి?
దీపింప నిశి గ్రుడ్డి దీపంబె కాని, విద్యుత్ప్రకాశములు లేకున్న నేమి?
రోగిరోగి యటంచును రోఁతపడుచు - హీనబుద్ధు లేమనుకొన్న నేమి? రోగి
యవని మనుజేంద్ర భోగంబు లనుభవించు-అనుభవించినవాఁడె సత్యం బెఱుంగు!!

ఉండుండి తననోటనుండి వెల్వడు నొక్కమాట కోటివరాలమూట కాదె?
ముఱిపించిముఱిపించి దొరలుచుండెడు నొక్కనవ్వు, మేల్ రతనాల పువ్వు కాదె?
తలచూపితలచూపి వెలికిఁ బాఱెడు నొక్కపిలుపు కోటీశుల కులుకు కాదె?
ఊంకించియూంకించి యులుకుచుండెడు నొక్కసనుపు రారాజు శాసనము కాదె?

రోగబాధచే లోలోనఁ గ్రుళ్లుచున్న - బహుళచింతామహావిషజ్వాలలందు
తనదుహృత్కటాహంబు దగ్ధమగుచున్న -రోగి యహహా! మహారాజభోగి కాఁడె?

నిద్రించుతఱి, కాలరుద్రుఁడైనను లోని కరిగి పల్లెత్తు మాటాడ వెఱచు!
తెలివిఁ గాంచినయంత, చలనంబు లుడిగి, బ్రహ్మాదులేనియు నట్టె యణఁగియుంద్రు!
లేచి కూర్చొనినంత, వాచిపోయినలీల దేవదానవులైనఁ దేరిఁ గాంత్రు!
నోటివాకిలిదాఁటి మాట వెల్వడినంత, త్వరఁ బూని వేయిపాదములు కదలు!
అహహా! యింక నేటికి? ననన్యాదృశమగు - నిట్టిపదవియుండఁగ మనుజేంద్రపదవి
యేల?-దేవేంద్రపదవియుఁ జాలునొక్కొ?-అనుభవించినవాఁడె సత్యంబెఱుంగు!

భృత్యనీతి

[ఏకాంక వచన రూపకము]

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారు

ప్రథమరంగము

[ప్రదేశము: శూద్రక మహారాజు కొలువు కూటము. రాజు మంత్రిసామంత సేనాపతిసమేతముగా కొలువైయుండును.]

రాజు

అమాత్యవర్యా, విశేషము లేమి?

మంత్రి

సార్వభౌమా, విశేషము లేమియు లేవు. దిన[illegible]కిరణములకు విచ్చిన యంధకారమువలె [illegible]వత్ప్రతాపమునకు శత్రువు లెక్కడివా[illegible]క్కడ విచ్చిపోయిరి. దేశము సుభిక్షముగ నున్నది. ప్రజలు సుఖసంతుష్టులై తమ ధర్మ[illegible]ములను వేనోళ్ల గీర్తించుచున్నారు. వేద[illegible]కు,సాదులకు, వికలాంగులకు దా మేర్పఱచిన [illegible]సంస్థలు తమదీనదయాపరత్వమును బ్రక[illegible]చు జక్కగ నిర్వహింపబడు చున్నవి.

రాజు

[illegible] అమాత్యవర్యా, రాజునకు బ్రజ శరీ[illegible]వే రాజసుఖము. ప్రజలు [illegible] పెరుటచే మిగుల నానంద[illegible]చున్నది.

మంత్రి

[illegible]రంజకత్వ మభిలషించు లేకదా సత్ప్ర[illegible]ము!

సేవకుడు

(ప్రవేశించి) రాజేంద్రా, దక్షిణదేశీయుడట, రాజపుత్రు డొకడు దేవరదర్శనము సేయ నభిలషించుచున్నాడు. ఏమని దేవరయాజ్ఞ?

రాజు

వెంటనే తోడ్కొని రమ్ము.

సేవకుడు

చిత్తము.

రాజు

(రాజపుత్రుడు ప్రవేశించుచుండగా జూచి, తనలో) ఆహా! ఏమి! ఈ రాజపుత్రుని తేజము! రూపెత్తిన శౌర్యమువలె, బుంజీభవించిన భక్తివలె ప్రకాశించుచున్నాడు! ఉన్నతాకారము. వెడదయురము, ఉత్తుంగ భుజములు, దీర్ఘబాహువులు, హస్త విన్యస్త కృపాణము ప్రతాపార్కుని స్ఫురింపజేయుచున్నది. కాని ఆనేత్రము లేమి! సాధుత్వమును, సాహసిత్వమును గూడ నొక్కుమ్మడి ప్రకటించుచున్నవి! దర్శనమాత్రమున నితని యందు బ్రేమ గలుగుచున్న దేలనో! ఆశ్చర్యముగ నున్నది. అదిగో, యాతడు సమీపించుచున్నాడు. ఆతని వృత్తాంత మరసెదను.

రాజపుత్రుడు

(ప్రవేశించి) సార్వభౌమా, నమస్కారము.

రాజు

మంచిది. రాకుమారా, ఆ యుత్తమాసనమున నాసీనుడవు కమ్ము.

రాజపుత్రుడు

చిత్తము.

(అని కూర్చుండును.)

రాజు

కుమారా, నీవాసదేశ మెద్ది?

రాజపుత్రుడు

అక్షీణకీర్తిసాంద్రంబైన దక్షిణదేశము.

రాజు

నీయభిధానము?

రాజపుత్రుడు

వీరబలుడు.

రాజు

మావలన నీకు గావలయుకార్యం బెద్ది?

రాజపుత్రుడు

సార్వభౌమా, యశోవిశాలురగు తమసన్నిధి నుద్యోగము సేయ నీయాగంతుకుని కోరిక.

రాజు

మంచిది. రాకుమారా, నీయాప్సితము నెఱవేఱును. కాని, ఏమిపని చేయుదువు?

రాజపుత్రుడు

వీరపురుషోచిత మగుపనిని.

రాజు

వేతన మేమి కోరెదవు?

రాజపుత్రుడు

దినమునకు వేయినిష్కములు.

రాజు

కుమారా! మీ సతీసంతానపరివారజన మే మాత్రము?

రాజపుత్రుడు

నేను, నాభార్య, ఒకకొమారుడు, ఒకకొమార్తె; పరివారము లేదు.

(సభ్యులు పకపక నవ్వుదురు.)

రాజు

(తనలో) ఇతడు చూడగా నభిజాతుడుగ గాన్పించుచున్నాడు. ఇంతధన మీతడు స్వార్థముగ గోరడు. దీనియం దెద్దియో మహార్థము గలదు. కాన, ఇతడు కోరినధనము కాదనకుండ నిచ్చెదను. ఆవల నేమగునో చూచెదను.

(ప్రకాశముగా) మంచిది, వీరబలా! నీవు కోరిన సంబళ మీయబడును. నేటినుండి మా కొలువున జేరుము.

కోశాధ్యక్షా, ప్రతిదిన మీ వీరయోధునకు మన ధనాగారమునుండి సహస్రనిష్కము లొసంగుచుండుము.

కోశాధిపతి

చిత్తము, దేవరయానతి శిరసావహించెదను. యోధమహాశయా, నాతో ధనాగారమునకు దయచేయుడు. ఈదినమునకు వేతన మొసంగుదును.

రాజపుత్రుడు

ఇదిగో వచ్చుచున్నాను. సార్వభౌమా, సెలవు.

(రాజునకు నమస్కరించి నిష్క్రమించును.)

రాజు

అమాత్యవర్యా, ఈతనిగూర్చి యేమి తలంచితివి?

మంత్రి

సార్వభౌములయాజ్ఞ కెదురులేదు. కాని ఒక్కశంక: అపరిచితరాష్ట్రీయుని దూరమాలోచింపకుండ కొలువున జేర్చితిరి. మఱియు వేతన మపరిమితము. అంతియేకాక అతడు చేయవలసినపనినిగూడ దేవర నిర్ణయింపలేదు.

రాజు

అగును. నిర్ణయింపలేదు. కాని యాతడింత ధనమును వ్యర్థముగ గోరునా? దీన నెద్దియో యనూహ్యంబగు లాభము మనసామ్రాజ్యమునకు జేకూరనున్నదని తోచుచున్నది. అతడు చూచుటతోడనే మనసామ్రాజ్యమున కర్మిలిమిత్రుడుగ గాన్పించినాడు. ఆతనిరాక శుభోదర్కమను తలంపు గలుగుచున్నది.

మంత్రి

అవును. అతనియాకృతి ఆకర్షకముగనే యున్నది. దేవరతలంపు నెఱవేఱుగాక.

[కొలువుచాలించి అందఱు నిష్క్రమింతురు.]

ద్వితీయ రంగము

[ప్రదేశము : వీథి. శాస్త్రి అవధానుల సంభాషణ.]

శాస్త్రి

అవధానీ, ఎక్కడనుండి రాక? భూరిసంభావన దొరకినట్లు భుజము లుప్పొంగ ఆనందముతో వచ్చుచున్నావే!

అవధాని

నిజము, భూరిసంభావనయే దొరకినది. పిల్లలు, మేము సుష్ఠుగ భోజనము చేయుచున్నాము. కొన్నిదినములనుండి మాపని నిత్యాపంటగా నున్నది.

శాస్త్రి

మన చక్రవర్తిగారి దివాణములో నేదియైన ప్రయోజనమా?

అవధాని

దివాణములో గాదు; అపరరాధేయుడైన వీర బలుని మందిరమున.

శాస్త్రి

అత డెవడు?

అవధాని

ఎవడో వచ్చినాడు, దక్షిణదేశమునుండి యొక యోధకుమారుడు. నిత్యసహస్రనిష్కము లా రాచపట్టికి వేతనము.

శాస్త్రి

నిత్యసహస్రనిష్కములే! ఎక్కడ దాచునబ్బా, అంతధనము!

అవధాని

సరి, సరి, అది ఆయనకు చాలుట లేదు.

శాస్త్రి

అంతధనమే చాలుటలేదా? ఏమి ఆశ్చర్యము! ఆయన కేమాత్రపు సిబ్బంది కలదేమి?

అవధాని

ఆమహాయోధుడు మహాభక్తుడు! మఱియు నతడు విప్రజనచింతామణి; దరిద్రజనకల్పక

ము. కాన తననిత్యభృతిలో నమ్మహాను
భావుడు తనకై వినియోగించుకొనునది తురీ
యాంశముమాత్రమే. మిగిలిన దంతయు
ధర్మముచేయుటకే వినియోగించును.

శాస్త్రి

ఆహా! ఏమివితరణము! పూర్వయుగముల బలి,
శిబి, దధీచి, రాధేయాది దానశీలు రున్నట్లు
పౌరాణికముగ వినుటయే కాని ప్రత్యక్షముగ
జూచినది లేదు. ఈకలియుగములోగూడ నట్టి
దానశౌండు లున్నారని వినుట కాశ్చర్య
మగుచున్నది. ఆమహాత్ము నొకమారు దర్శించి
జన్మము ధన్యము గావించుకొందును.

అవధాని

శాస్త్రీ, దర్శింపుము; తప్పక దర్శింపుము. అట్టి
మహనీయుల సందర్శనము భుక్తిముక్తి దాయ
కము. సకలశాస్త్ర పారంగతుడవగు నీ వాయ
నచే ఘనమైన సత్కార మందెదవు. పండితు
లనిన ఆయనకు పరమగౌరవము.

శాస్త్రి

మంచిది. ఇప్పుడే వెళ్లెదను. కాని ఆయన
రాజసభ కేగియుండునేమో.

శాస్త్రి

పగ లెప్పు డేగినను ఆయనదర్శనము లభించు
ను. కాని రాత్రి వేళమాత్ర మాతనిసందర్శన
మలభ్యము.

శాస్త్రి

రాత్రు లెక్కడి కేగును?

అవధాని

ఖడ్గపాణియై సార్వభౌముని యంతఃపురద్వార
మున కావలి గాయును.

శాస్త్రి

అటులనా! అయితే, అవధానీ, అటు చూడుము:
ఆజనసమూహ మేమిటి?

అవధాని

వారే వీరబలుని మందిరమునుండి యేతెంచు
అర్థిజనులు. కాశీయాత్రకు వెళ్లియుండుటచే
నీ వెఱిగియుండవు కాని, మన నగర మెట్లున్న
దనుకొంటివి? పెరయూళ్లనుండి వచ్చిన యా
చక జనముతో క్రిక్కిరిసి యున్నది. మన
దివాణములోని శుభకార్యములకైన యింత
అర్థిజనము వచ్చియుండదు. నేడు హరివాస
రము. ప్రతిహరివాసరమునను వీరబలుడు దీన
జనులకు వస్త్రదానము నేయును. అదిగో
చూడుము: వీరబలుడొసగిన నూతనవస్త్రము
లను ధరించి తమ జీర్ణచేలముల చంక నిడు
కొని పేదజను లెట్లు వచ్చుచున్నారో!

శాస్త్రి

అవధానీ, వీరబలుని వితరణము వినినకొలది ఆ
మహనీయుని దర్శింపవలెనను కోరిక యధిక
మగుచున్నది. ఇప్పుడే వెళ్లి ఆయనను చూచి
వచ్చెదను.

అవధాని

మంచిది. వెళ్లి రమ్ము.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.]

తృతీయ రంగము

[ప్రదేశము: మహారాజు శయనాగారము. రాత్రి వేళ. రాజు శయనించి యుండును. వీరబలుడు వాకిట ఖడ్గపాణియై కావలి కాయుచుండును.]

రాజు

ఎవ రక్కడ?

వీరబలుడు

అయ్యా! వీరబలుడను.

రాజు

(తనలో) వీరబలుని చరిత్ర మత్యద్భుతముగ నున్నది. దినమునకు వేయినిష్కములు వేతన మడిగినాడు. మరుదినమున కొక్కనిష్కమైన నుంచుకొనడు. పగలెల్ల అర్థిజనసత్కారముతో బుచ్చును. రేయెల్ల నా ద్వారము కడ కావలికాయును. ఏసమయమున బిలిచినను, "అయ్యా, వీరబలుడ" ననుచునే యుండును. ఈతనికి ఆహారనిద్రలుగూడ లేనట్లున్నవి! యోగమహిమో, త్యాగమహిమో, తపోమహిమో ఈతని ప్రవర్తన కేది యాధారమో తోచకున్నది. పగలు భక్తుడు; రాత్రులు యోధుడు. పవలు నల్లచీమను ద్రొక్క శంకించుసాధుపుంగవుడుగ గన్పట్టును. రేలు శాత్రవసైన్యమును నురుమాడు క్షత్రియవీరునివలె గాన్పించును. ఇం దేది నటన? ఏది సత్యము? లేక రెండువృత్తు లీతనికి స్వాభావికములేనా? వీరబలుని మరల నొక్కమాఱు పల్కరింతును? (ప్రకాశముగా) ఎవ రక్కడ?

వీరబలుడు

అయ్యా, వీరబలుడను.

రాజు

వీరబలా, పగలు నిద్రపోవు, రాత్రులు నిద్రపోవు. ఇప్పుడు రెండుజాములు దాటిపోయినవి. నాయంతఃపురమున కేమియు భయములేదు; కొంచెముసేపు విశ్రమింపుము.

వీరబలుడు

సార్వభౌమా, మీవాత్సల్యమున కెంతయు గృతజ్ఞుడను. సార్వభౌముల సొమ్ము తినుచు సార్వభౌముల రక్షణయం దేమరుట భృత్యధర్మము గాదు. ప్రభుసేవయందు ప్రమత్తుడై చరించిన సేవకుడు నరకము నందును. ప్రభూ! నా కలసట లేదు. తమరు సుఖముగా నిద్రించుడు.

రాజు

(తనలో) ఆహా! ఏమి వీరబలుని స్వామిభక్తి! నాకొఱకై ప్రాణార్పణ గావించుటకైన వెనుదీయన ట్లున్నాడే! ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము! ఇట్టి మహాత్మునిచే సేవ జేయించుకొనుటచే నా కేమిపాపము సంభవించునో! భయ మగుచున్నది.

(తెరలో స్త్రీరోదన.)

(దానిని విని) ఎక్కడనో స్త్రీరోదనము వినబడుచున్నది. (ప్రకాశముగా) ఎవ రక్కడ?

వీరబలుడు

అయ్యా, వీరబలుడను, ఏమి సెలవు?

రాజు

ఈదక్షిణపుదిక్కుగా స్త్రీరోదనము వినవచ్చుచున్నది. ఆ స్త్రీ యెవరో దుఃఖకారణ మెద్దియో విచారించి రమ్ము.

వీరబలుడు

చిత్తము, సార్వభౌముల యాజ్ఞ శిరసావహించెదను. తమరు సుఖముగా నిద్రింపుడు.

రాజు

అట్లే. వెడలుము.

(వీరబలుడు నిష్క్రమించును.)

రాజు

వీరబలుని ఋజువర్తన మారయుటకు మంచి యవకాశము లభించినది. ఇతడీ స్త్రీ నెట్లోదార్చునో గోప్యముగా నితని వెంబడించి కనుగొనెదను.

[రాజు నిష్క్రమించును.]

చతుర్థ రంగము

[ప్రదేశము : పుర బాహ్యము. తల గొట్టుకొని యేడ్చుచు స్త్రీ, ఆమెను సమీపించి వీరబలుడు, ఆతని ప్రచ్ఛన్నముగా ననుసరించి రాజు ప్రవేశింతురు.]

వీరబలుడు

అమ్మా, ఎవరవు నీవు? ఈనిశా కాలమున పురుషులే రా వెఱచు నిట్టినిర్జన ప్రదేశమున నొంటరిగ నేడ్చుచుంటి వెందులకు?

స్త్రీ

ఎవతనైన నేమి? ఎందుకేడ్చుచున్న నేమి? అనివార్యములగు నాపదలు వివరించిమాత్ర మేమి ప్రయోజనము?

వీరబలుడు

అమ్మా, దుఃఖకారణము తెలిపినగదా, అనివార్యమో నివార్యమో తెలుపనగును? తల్లీ, నీ వెవరవో తెలుపుము.

స్త్రీ

కుమారా, నే నీసామ్రాజ్యలక్ష్మిని.

వీరబలుడు

సామ్రాజ్యలక్ష్మివా! జననీ, నమస్కారము. ఈ పౌరుడు నీసేవకుడు. తల్లీ, దుఃఖకారణ మెద్దియో తెలుపవు?

స్త్రీ

కుమారా, వైధవ్యము వచ్చుననిన దుఃఖము గాదా?

వీరబలుడు

తల్లీ, నీకా? వైధవ్యమా? ఈ తనయుడు తన తనువున ప్రాణము లుండ నీకట్టియాపద రానిచ్చునే!

స్త్రీ

కుమారా! నీ వేమిచేయగలవు? పరలోకోన్ముఖము లైయున్న సార్వభౌముని జీవములు నీ వెట్లు నిలుపగలవు?

వీరబలుడు

నాప్రాణము లర్పించియైన.

స్త్రీ

నీవు కనికిరావు.

వీరబలుడు

అయ్యో, తల్లీ, యిక నెట్లు?

స్త్రీ

ఎట్లును లేదు. శోకింపుచు నూరకొనవలసిన దే! శూద్రకమహారాజు మహాధార్మికుడు; అప్రతిమానప్రతాపశాలి. ఆచక్రవర్తి నన్ను బాణిగ్రహణము చేసినది మొదలు శత్రువులయలజడి లేక, కఱవులరాయిడి లేక, వ్యాధుల వ్యధలు లేక, నేనును నాబిడ్డలును సకలసౌఖ్యముల ననుభవించుచుంటిమి. అయ్యో! అటువంటి రాజేంద్రుడు రేపుదయ మగుసరికి అస్తమించును. అకటా! ఈవైధవ్య మెట్లు భరింతును? దుఃఖాకులురైన నాప్రజలదీనానన మెట్లు గాంతును?

వీరబలుడు

(దుఃఖముతో) అమ్మా, ఇంతటి మహారాజ కాలమృత్యువువాత బడుచుండ వ్యర్థులమై చూచుచు నూరకుండవలసిన దేనా? నివారణోపాయ మెద్దియు లేదా?

స్త్రీ

ఆచరణసాధ్యములు గానియుపాయము లుండియు, కుమారా, ఏమిప్రయోజనము? మనుష్యశక్తి కవి యతీతములు.

వీరబలుడు

తల్లీ, యట్లనకుము. మహారాజు చిరంజీవియగుటకు దుర్ఘటాతిదుర్ఘటకార్యములనైన నీసేవకుడు గావింప సిద్ధమై యున్నాడు. జననీ, శంకింపక నివారింపసాధనము వివరింపుము.

స్త్రీ

కుమారా, చక్రవర్తియందు నీకుగల యసమానభక్తిచే నీప్రాణము లర్పింప నీవు సంసిద్ధుడవై యుండవచ్చును. కాని యొకులప్రాణ మవసర మగుచో నీ వేమి చేసెదవు?

వీరబలుడు

నాసర్వస్వ మర్పించియైన, నాప్రాణములు మాఱొసగియైన నాప్రభుప్రాణముల రక్షింప ప్రయత్నింతును.

స్త్రీ

కుమారా, నీరాజభక్తి యసమానముగ నున్నది. సాహసభరితములగు నీవాక్కులు మహారాజును రక్షింపగలవని యాశను బొడమించుచున్నవి. రాజరక్షణోపాయము వివరించెదను, వినుము.

వీరబలుడు

మహాభాగ్యము.

స్త్రీ

తలిదండ్రులును, తోబుట్టువును గల యొక యుత్తమరాజకుమారుని కాత్యాయనికి బలి యొసంగిన మహారాజు గండము తప్పును.

వీరబలుడు

తల్లీ, కృతజ్ఞుడను. రాజరక్షణోపాయమును వివరించి నన్ను ధన్యుని జేసితివి. నీవు చెప్పిన లక్షణములు గలవాడు నా కొకకుమారు

చున్నాడు. ఆతనిని కాత్యాయని కర్పించి స్వామిఋణమును దీర్చుకొందును.

స్త్రీ

కుమారా, బహుసులభముగఁ బలుకుచున్నావు. నీకొమారు డిష్టపడనిచో? నీభార్య సమ్మతింపనిచో?

వీరబలుడు

తల్లీ, అట్లేల జరుగును? నాభార్యాబిడ్డలు రాజధనమువలననే పోషింపబడుచున్నారు. రాజరక్షణకు వారేల వెనుదీయుదురు?

స్త్రీ

అయిన, కుమారా, ఒకమాట. కాత్యాయని కర్పింపబడుబాలుడు దేవి కర్పింపబడుటకు మనఃపూర్వకముగ నంగీకరించి యుండవలెను. మఱియు నతనితల్లిదండ్రులును, సోదరియుగూడ నిశ్చింతులై యుండవలెను. వధసమయమందైన వారికడ దైన్యము కన్పడరాదు. కన్నులు తడి కారాదు. అట్లగుచో కాత్యాయని నీ యభీష్టమును తప్పక నెఱవేర్చును.

వీరబలుడు

మంచిది. తల్లీ, శోక ముడుగుము. నీసౌభాగ్యము నిలుచును. ఇంటికి వెళ్లి బలికుమారుని దోడ్కొనివత్తును.

(వీరబలుడు నిష్క్రమించును.)

రాజు

(ముందుకు వచ్చి) వీరబలునిధర్మబుద్ధి నేటికి విదితమైనది. నాకొఱకై యతడు తనప్రాణములనుగాదు తన యేకైకపుత్రుని యసువులనే యర్పింప సిద్ధ మగుచున్నాడు. ఆహా! ఏమి యతని స్వామిభక్తి! అదిగో వీరబలుడు యింటికి వెడలుచున్నాడు. నేనుగూడ నతని ననుసరించెదను.

[నిష్క్రమించును.]

చాలకాలము ఉండునవి   చౌకధర   ప్రకాశమానమైనవి

దేశసేవ చేయుటకు అమూల్యమైన తరుణము!

మైసూరువందు జరిగిన ప్రదర్శనమునందును, పూనాలో జరిగిన ఇండస్ట్రియల్ ప్రదర్శనమునందును బంగారు బహుమానపతకముల నొసగియున్నారు.

హిందూదేశపు పెట్టుబడితో, హిందూదేశపు పనివాండ్రచే తయారుకాబడిన

హిందూదేశపు సిల్కులు, వేస్టుసిల్కురకములు

జరీనూలుబట్టలు, ఖద్దరుబట్టలు మొదలగునవి గలవు. మీరుదీనిపై వెచ్చించు సొమ్ము తగిన పెట్టుబడియని నమ్ముడు.

పెసల సుబ్బారాయుడు అండుకో,

తంతి విలాసము:
సిల్కుస—పెద్దాపురం

సిల్కుబట్టలవర్తకులు,
పెద్దాపురం, (తూర్పుగోదావరిజిల్లా.)

కాస్మాస్ శాండిల్ సోప్పు నెం 1

కాస్మస్ శాండిల్ సోపు మంచిసువాసన గలది. మావద్దనుండు కాస్మస్ శాండిల్ సోపునుపయోగించువారు మిగుల తృప్తినొందుదురని చెప్పగలము. స్నానమాచరించిన పిమ్మట మిక్కిలి మనోహరముగా నుండును. ఇతరసబ్బులమాదిరిగా ఎట్టి సుకుమార శరీరమునకైనను, ఎట్టిహానిని గలిగించక, ముఖమునకు అందమును, చర్మమునకు మృదుత్వమును గలిగించుటకు తోడ్పడును.

కాస్మస్ శాండిల్ సోపు పరిమళింపజేయునది, నిర్మలమైనది. విలువైనవియు, మంచివియునగు పదార్థము మాత్రమే అందు చేర్చబడును. సబ్బులలోకెల్ల నిర్మలత్వమునకు, మనోహరముగలిగించుటకు అగ్రస్థాన మాక్రమించినది. మీరు దానిని ఉపయోగించిన, ప్రేమింతురు, శ్లాఘింతురు. మంచి వస్తువులనే కొనుడు.

కాస్మస్ శాండిల్ సోపు శ్రేష్టమైనది

Sole Distributors: **National Chemical works.**

51 Bunder Street, MADRAS.

చేతిపనులు
వర్తక రహస్య బోధిని

50 రూపాయలు నుంచి 500 రూపాయల వరకు నెలకు సంపాదింప వచ్చును.

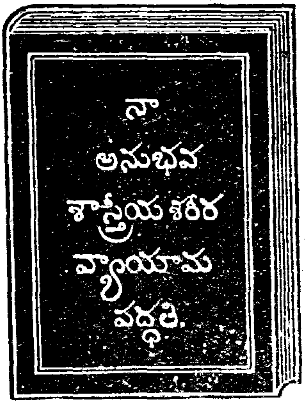
కూలివాడు చేతిపనులు నేర్చుకొని తన స్వంత ప్రయత్నమువల్ల ధనికుడయ్యెను.

ఈ పుస్తకములో అనేక విధములైన సబ్బు దినుసులు, సెంట్లు, అత్తరులు, వెంట్రుకలు పెరగడమునకు తైలములు, వార్నిష్, వర్ణములు, పన్నీరు, వర్నత్తు, ఏరేటెడ్ వాటర్, మైనపు వత్తులు, మంచుగెడ్డ, శిరో దినుసులు, చాయవేయు విధము, బాణసంచా, కొట్టి, ఐస్ క్రీము, బూటుపాలిష్, మసాలపొడి, ఓమం వాటర్, లేహ్యము, మొదలగు అనేక చేతిపనులు యంత్రసహాయము లేక చేతితో చేసుకొనుటకు వీలగు 200 పరిశ్రమలు ఇందులో గలవు.

పుస్తకము వెల రు 1-0-0.

మాణిక్యవిలాస
ముద్రాక్షరశాల,
12 అరుణాచల మొదలివీధి,
మదరాసు.

ఈ గ్రంథమునందు శరీర వ్యాయామ విషయములు పూర్తిగా చర్చింపబడినవి. ఇందు నాయొక్కయు, నా శిష్యులయొక్కయు, పెక్కు పద్ధతులను సూచించు ఛాయాపటములు కూడ గలవు. దీనిని సమగ్రముగ పఠించినచో నా వ్యాయామపద్ధతి మీకు బాగుగ బోధపడగలదు. ప్రతిభారతీయునకును దీనిజదివిన మాత్రమున నూతనోత్సాహమును శరీర వ్యాయామాసక్తియు గలిగితీరును. తపాలాఖర్చుకు మాత్రము రు0-2-0 పంపితిరేని యీగ్రంథము వెంటనే పంపబడును. దీనివలన మీ జీవయాత్రయందు నిస్సంశయముగ మార్పుగలిగితీరును. ఈసమయము పోగొట్టుకొనకుడు. ఈవిషయము మీచిత్తమునందుండగనే లేఖను వ్రాయుడు. దీనిజదివి ఆయురారోగ్యబలములను ఫలింతురుగాత!

(ప్రొఫెసర్ యం.వి. కృష్ణారావు అఖిల భారతీయ శరీరవ్యాయామమార్గదర్శి, బసవణగుడి, బెంగుళూరుసిటీ)

బసవపురాణము

వెల రు. ౩-౮-౦

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి   పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పండ్రెండవశతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు శైవమతోద్ధారకుడగు బసవేశ్వరునియు; తత్పూర్వులు, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురములగు జానుతెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు గులిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్న రాష్ట్రములకు జెందిన పెక్కు తాళపత్రమాతృకలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచియించిన అమూల్యమగు పీఠిక (129 పు.) యిందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేషముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. ఆధునిక కవికుమారుల కిది యత్యంతోపకారకము.

విలాసము:—ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

[ఉమ్రుఖయ్యాము పారసీకరుబాయతునుండి ఆంధ్రీకరింపఁబడినది. ఇందలి పద్యములవరుస రుబాయతునందువలె కాక కొంతకుఁ గొంత పూర్వాపరసబంధము పొసఁగునటుల సమకూర్పఁబడినది.]

౧

"లెమ్మోయీ మదిరాతపస్వి, దిశ లాలేఖ్యంబుగా మాఱెఁ; బా
త్రమ్ముల్ నింపుము గోస్తనీరసమునన్ రాగోదయశ్రీలు పైఁ
గ్రమ్ముల్ జీవితభాజనంబు పరిపూర్ణంబౌటకున్ మున్నె; కా
లమహ్మా" నన్నరవంబువింటి మధుశాలన్ మొన్న లేఁబ్రొద్దునన్.

౨

అరుణుఁడు యామినీవిభవమంతయు గెల్చి జయాంకమట్లు క
ర్బురరమణీయకేతనముఁ బూర్వదిశం బయికెత్తె లెమ్ము; ని
ద్దురవిడి తమ్మిఱేకులటు తొంగలిఱెప్పల నెత్తి చూడు; నీ
వెఱుఁగవొ తొయ్యలీ, చిరము నియ్యలఁ గన్నులు మూయుకట్లటన్.

౩

కనుఁగొమ్మా నినుఁబోలె రాగవతియై కాంతిల్లెఁ బూర్వాశ, మో
మున నీలాలకరేఖ లొత్తుచు; నిశాభుక్తావశేషాసవం
బును సీసాలకు నింపి యొక్కసరకంబున్ ముంచి యందిమ్ము; ద
క్కనియా రేపటిమాట లేటి కనుభోగ్యంబైన నేఁ డుండఁగన్.

౪

*తరుణార్కుండు సువర్ణవాగురలచేతం బాదుషాహోదివం
భరహర్మ్యపరిగర్భగోళశిఖరవ్రాతంబు బంధించె; వా
సరకైఖుస్రువు రక్తిమాసవము నాశాపాత్రఁ బూరించె; ని
త్రటి ఘోషించె మునాది యెల్లరకుఁ బ్రాతఃపానగూఢార్థముల్.

౫

విరియుగులాబిపూలు తనప్రేయసులౌట మొగంబు లన్యులె
వ్వరుఁ గనరంచుఁ జిన్కవలిపంబుముసుంగుల దాఁచె మేఘుఁ; డా
విరిగొను కెంపుపానకము వేగమ గిన్నెలనింపు; "జీవితాం
బరమున నొక్కతార గనుమాసెను లెమ్మ"ని కూయుఁ బుల్గులున్.

* కైఖుస్రువు=పురాతనపారసీకదేశము నేలిన సుప్రసిద్ధకైనానువంశమునందలి మూఁడవ పాదుషా. మునాది=నేఁగుజామున బిగ్గఱగా నరచి మసీదులందు దైవప్రార్థనము సేయునతఁడు.

౬

ఎఱుఁగవె కాలవల్లి మనయిద్దఱిమృత్యువు లల్లుఁగొయ్యగాఁ
బెరుగు; గుడారమౌను మనవేడ్కకు నీభువనంబు; జంటగాఁ
గరముల వారుణీభరితకాంచనపాత్రిక లందికొన్న న
ద్దిర! మనచేతఁ జిక్కువడదే చిరకాలపు సత్య మంగనా!

౭

చెలులను, బంధులన్, మధురశీధువు, నామనితోఁట వీడి యూ
హలు నెఱఁబ్రాకఁజాలని రహస్యపుఁజోటికిఁ బోదు వీవు; నేఁ
బలికెదఁ దెల్పరాని యొకభావము: సంధ్యలఁ దూలి రాలుపూ
వులు కృశియించుఁగాని విరఁబూయవు క్రమ్మఱ; నమ్ము మోసఖీ!

౮

కాలమహర్నిశంబులను కత్తెరతో భవదాయురంబర
శ్రీలహరించు; మోముపయిఁ జిల్కును దుమ్ముదుమార; మేలకో
జాలిపడంగ; నీక్షణము సంతసమందుము; నీవు పోదు; వీ
రేలుఁబవళ్లు మున్నటు చరించు నిరంతరమండలాకృతిన్.

౯

*ఆమని లేఁతమబ్బులు ప్రియంబుగ రాగవతీకపోలముల్
దేమగిలంగఁ దుంపురిలు తియ్యనివేళల లేచిరమ్ము చా
నా, మధురాసవంబుఁ దమినానఁగ; నేఁడు విహారభూమి శో
భామయమైన యీగడిక పచ్చగిలుంగద రేపు నీపంక్తిన్.

౧౦

అల బహరాముగోరి మధుపానిన సుందరభోగమందిరం
బుల మృగరాజు నేఁడు భయముల్ విడి క్రుమ్మరు; జంబుకంబు పి
ల్లలఁగను; వన్యరాసభములన్ మృగయారతిఁ బట్టినట్టి భూ
తలపతి గోరి పట్టువడెఁ దా నొకగోరి నెఱుంగుదే చెలీ!

* రాగవతి=(Tulip) ఎఱ్ఱని పూవులుపూయు పసపుజాతి పూవులచెట్టు.

౧౧

అయయో! యెందఱిమానవోత్తముల కంఠాంకూరముల్ ద్రుంచె ని
ర్దయహా కాలము! యౌవనంబు తను సౌందర్యంబు లావణ్య మ
వ్యయమై నిల్చునె? యెన్నియెన్ని కసుఁగాయల్ రాలె నీనేల; నా
రయలేదో విరఁబూయకే యురలి వ్యర్థంబైన లేమొగ్గలన్.

౧౨

నీవూ నేనను తారతమ్య మిహమందేకాని భూగర్భ ర
త్నావాసంబున లేదు; దుర్జనుఁడు పుణ్యాత్ముండు భిక్షార్థియున్
శ్రీవాల్లభ్య ధురంధరుండు నొకచో శ్రేణిన్ సుఖాసీనులై
యావిందున్ భుజియింతు; రంతఁ గనలేమా మృత్తికన్ భేదముల్.

౧౩

జలజల మంజులార్భటుల జాల్కొనునీసెలయేటికోవలన్
మొలచిన లేఁతపచ్చికల మోటుగఁ గాలిడఁబోకు, దేవదూ
తలరుచిరాధరప్రకృతిఁ దాల్చెనొ! సుందరమందగామినీ
లలితశరీరమృత్కణములం జిగిరించెనొ యేమొ కోమలీ!

౧౪

పొలమున నేత్రపర్వముగఁ బూచినరాగవతీసుమంబు శో
భల విలసిల్లె సీజరున్నృపాలునిరక్తకణాలనుండి; యే
వలపుమిటారి లేఁజివురువాతెఱ నేలినపుట్టుమచ్చపై
వెలసెనొ మాయలాఁడి గురివెంద గ్రహించెను రెండురంగులన్.

౧౫

గతము గతంబె, యెన్నటికిఁ గన్నులఁ గట్టదు; సంశయాంధసం
వృతము భవిష్యదర్థము; వివేకవతీ, యొకవర్తమానమే
సతత మవశ్యభోగ్యమగు సంపద; రమ్ము, విషాదపాత్ర కీ
మతమునఁ దావులేదు; క్షణమాత్ర వహింపుము పానపాత్రికన్.

---

* నీరక్తాస్యములు = నెత్తురు లేక పాలిపోయిన మొగములు.

౧౬

పరిశుష్కంబగు జీవనంబు రససంపన్నంబుఁగావించు ని
ర్జరపానీయము వారుణీరసముఁ బాత్ర న్నింపి యందిమ్ము యా
తుర దీఱం జవిగొందు; జీవితము వాతూలంబులో దివ్వె! చె
చ్చెఱఁ గానిమ్ము; గతించుఁ బ్రాయ మదిగో శీఘ్రంబుగం బ్రేయసీ!

౧౭

*సమశీతోష్ణత హాయినించె; సుఖసంస్పర్శంబుగన్ గంధవా
హము వీతెంచె; గులాబితోఁటపయి సాయంకాలచిత్రాబ్దముల్
ప్రమదాశ్రుల్ చిలికించె; బుల్బులియు "నీరక్తాస్యముల్ ద్రాక్షసా
రమునం గెంపిలఁ జేయుఁ" డంచుఁ జవులూరం బల్కె రోజాలకున్.

౧౮

నలుదిక్కుల్ కమనీయచంద్రికల సుస్నాతంబులై తోఁచెఁ; జి
త్త లతాంతంబును బూచె; ద్రాక్షరసపాత్రం జేతికందిమ్ము యో
లలనా, వింటివి గాఁ సూక్తి: ఫలమెల్లం గాల్చు నిర్ఘాత చం
చలయై మృత్యువు ధాన్యశాల కిపుడే సంధించె నంగారమున్.

౧౯

ఈమధుమాసశర్వరుల నిందుశిలారమణీయ వేదిఁ గాం
తామణిఁగూడి రాగవతినా వహియింపుము పానపాత్ర నా
రామమునందు; నీవెఱుఁగరాక లయింతు; వనాది కాల హిం
సామలిన ప్రవృత్తి మధుసారమునం గడుగంగఁ జెల్లదే.

౨౦

జిలిబిలి కమ్మగప్పురపుఁ జిన్నెల వెన్నెలగుత్తి తావులం
జిలుకుచుఁ జైత్రయామవతి చీరచెఱంగునఁ బూతపూచె; నె
చ్చెలి, యిటువంటి కాల మికఁ జిక్కదు; భోగ్యము మద్య; మౌని
కుల సమ లీనిశాప్రియుఁడు కాంతిలునో మనగోరి మిట్టలన్.

---

* సాఖి=ఆసవపాత్ర నింపియిచ్చు యువతి.

౨౧

*జీవితసార్థవాహము విచిత్రగతిం బయనించు; నందులో
నీ వొకతప్పపాటయిన నెయ్యురతో సుఖముందువేని మో
దావహ మంతకన్నఁగలదా! మధుపాత్రిక నింపి యిమ్ము సా
ఖీ, వివరించెదేల తిలకింపని రేపును? రేయి జాఱెడిన్.

౨౨

యామిని నొక్క పాత్ర మధువానెద; రెంటను భాగ్యవంతుఁడన్;
నామతమున్ వివేకమును నాలుగిటన్ విడిపోకు లిత్తు; నా
పై మదియుండిలేదను తపస్వి యవస్థ మునింగి తేలి ద్రా
క్షామణి ముద్దుకూఁతురిని శయ్యకుఁ దెచ్చెద లేత వెన్నలన్.

౨౩

ప్రతిదినముం దలంచెదను రాత్రులయం దనుతాప మొంద; ను
ద్గతరజనీకళాసుభగతం గని రేపని మార్చుకొందు; నీ
వితముగఁ గొన్నినాళ్లు కడవెళ్ల వసంతమువచ్చె నిప్డు జా
తితసుమనోభరంబుఁ దలఁదాల్చి; నేవగపిల్లుటెట్లొకో!

౨౪

తారాశుక్తులు రాల్చినట్టి జిగిముత్యాలట్లు పూజేరులన్
జాఱెన్ సన్ననిమంచుతుంపురులు; వాసంతోదయశ్రీకిఁ గాం
తారత్నం బనువైన నెచ్చెలిగ నుద్యానంబునం దోఁచె ఖ
త్రా, రారమ్ము, సుఖింపుమా యదను వ్యర్థంబైన రా దెన్నఁడున్.

౨౫

విరులును బచ్చపూరి కనువిందొనరించి ముదంబుఁ గూర్చు వి
త్రైత్రిఁ, బరికింపు మందమును; దప్పక యింకొకనాలుగైదువా
సరముల మంటిలోఁ గలయు, సాఖి, సుమంబులఁ గోసికొమ్ము; బం
గరుసరకంబునన్ మదిరఁ గమ్మగ నానుము నిర్విచారతన్.

పశ్చాత్తాపము: ప్రాణత్యాగము

వేదము సదాశివయ్యగారు

౧

"శర్మా, శర్మా" అను పిలుపుతోఁ దలుపు దట్టుచున్న శబ్దము వినఁబడెను. నేనును అప్పుడే నిద్రమంచము దిగి నోటిలో పుల్ల నుంచుకొని బయటివసారాలోనికి వచ్చితిని. డాక్టరు శర్మగారి గుమ్మమున పురుషవ్యక్తి యొకఁడు తలుపుదట్టుచు పిలుచుచుండెను. వాకిట జట్కా నిలిచియుండెను. తలుపు తెఱవఁగానే ఆవ్యక్తి లోపలఁ బ్రవేశించెను. జట్కావాఁడు సామాను దించి వారి వసారాలోవేసి, బాడుగడబ్బులు చేతవేసికొని పోయెను. నేను ముఖప్రక్షాళనముముగించి ప్రాతఃకాలసంధ్యావందనమునకు పాత సబ్ కోర్టు దగ్గఱనున్న పాపమ్మ కాఫీహోటలునకుఁ బ్రయాణమైతిని. దారిలోఁ బోవుచుండఁగా డాక్టరుగారి హాలులో ఇంటివారందఱును జేరి కలవరపడుచుండిరి.

"తొందరపడకండి, గోలపెట్టకండి" అని వారింటికి వచ్చిన యతిథి యోర్పు జెప్పుచుండెను. నేనును వారి వసారాలోనికి బోయితిని. డాక్టరుతల్లిగారును, భార్యయు, మేనత్తయు నిలుచుండి యుండిరి. ఆయతిథి డిస్పెన్సరీ రూము తలుపుదట్టుచు, "శర్మా, శర్మా" అని బిగ్గఱఁగాఁ గేకలువేయుచు, తలుపుసందులోనుండి తొంగితొంగి చూచుచుండెను. నేను డాక్టరుగారి తల్లిగారితో "ఏమిటండీ, పున్నమ్మ పిన్నిగారూ, ఆలా తలుపు బ్రద్దలుకొడ్తున్నారు? ఏమిటీ మీరన్నూ, వదినెగారు దిగాలుపడ్డట్టు తోస్తున్నది!" అంటిని.

పున్నమ్మ—ఏమిటో, బాబూ, సత్యనారాయణా, రాత్రి ఎక్కడో వైద్యానికంటూ వెళ్ళాడు. పన్నెండువేళాక వచ్చాట్ట! వాడి పెళ్ళామే తలుపు తీసింది. అది వాకిట ఉన్నది. వాడు వెళ్ళి ఈమందులగదిలో పరున్నాడట! చెన్నపట్నంనుంచి మా ప్రకాశరావు, మా వాడి తోడల్లుడు ఇప్పుడే వచ్చాడు మెయిలు దిగి. ఎంత పిలిచినా తలుపు తీయడం లేదు. ఎన్నడూ మొద్దునిద్ర పొయ్యేవాడు కాడు.

నేను—ఏమిటబ్బా ఈచిత్రం! అన్నగారు మహా మెలకువ గలవారే.

అని తలుపు దట్టుచు "అన్నగారూ, అన్నగారూ" అని కేకలు వేసితిని. జవాబు లేదు. ఇంతలో ఇరుగుపొరుగువారు ప్రోవుపడ్డారు. తిరిగి చూచునంతలో తీర్థప్రజ యైనది. ఎదుటింటి ప్లీడరు రామసోమయాజులుగారు బిఱబిఱ వచ్చి,—

"ఏమిటి ఏమిటి సమాచారం?" అన్నారు. నేను సంగతి సందర్భములు చెప్పితిని. ప్లీడరుగారికిఁ గలిగిన సందేహము ఆయన ముఖమునందును, కన్నులలోను, ఆలోచనాపరత్వమునను గోచరించినది.

"బలవంతాన్నైనా తలుపు తెఱపించాలి మణీ! నా కేవిటో అనుమానంగా వుంది. గడియ లోపల వేసివుండటంచాత మనిషి లోపల వున్నాడు-సందేహం లేదు. గంటన్నరసేపణ్ణుంచి గాభరాత్తో కొట్టుకొంటూవుంటే తలుపు తెఱవకుండాపోవడ మేమిటీ! నిద్రైనా అంత మెలుకవ లేకుండా వుంటుందా ?"

అని యనుచుండఁగానే డాక్టరుగారి కాంపౌండరు మామూలువేళకు వచ్చెను. ప్లీడరు సోమయాజులుగారు అక్కడస్థితి చెప్పి వడ్రంగి నొకనిని పిలుచుకొని రమ్మనెను.

కాంపౌండరు పరుగు పరుగున వెళ్లి కొన్ని నిమిషములలో వడ్రంగిని సాధనసామగ్రితో వెంట నిడికొని వచ్చెను.

"ఈ డిస్పెన్సరీహాము తలుపు తెఱవాల్నోయ్" అన్నారు ప్లీడరుగారు.

"చిత్తా" మని అతఁడు రెండు మూఁడు నిముసములలోనే తలుపు దెఱచెను.

ప్లీడరుగారు, ప్రకాశరావుగారు, నేను, పున్నమ్మగారు ఇంకా ఇద్దఱు ముగ్గురు ఆ గుంపులోనివారు లోనికి వెళ్లితిమి. డాక్టరు పట్టెమడతమంచముమీఁదఁ బడి నిద్రించుచుండెను. ప్రకాశరావు మంచమును సమీపించి——

"ఏమిరా, శర్మా, ఇంత దయ్యపునిద్రా?" అని మేల్కొల్పెను, పలుకఁడు. పోల్చించెను-శ్వాసము లేదు.

"ఇదేమిటి, ఈవిపరీతం" అనుచు విషాదాశ్చర్యములతో, డగ్గుత్తుకతో కన్నీరు నించెను. పున్నమ్మగారు, "అబ్బాయీ, కొంప ముంచితివిగదరా!" అని చావుకేక వేసి గోడు గోడున నేడ్చుచు కుసల్లునఁ గూలఁబడెను. హాలులోనుండి రంగమ్మ, "ఏమిటండీ, అత్తయ్యా" అని పెద్దపెట్టున నేడ్చి, నఱికిన చెట్టువలె నేలఁ ద్రెళ్లెను. ఇల్లంతయు నల్లకల్లోలమాయెను. గుండెజబ్బన్నారు కొందఱు; వేదాంతాలు చెప్పినారు కొందఱు; డాక్టరుగారి మంచితనాన్ని కొనియాడినారు కొందఱు; భార్యవైధవ్యమునకు వగచినారు కొందఱు; తల్లిగారి కాల్మొటిన మనుగడకు జాలిపడ్డారు కొందఱు. ఈ వార్త బెజవాడ నాల్గు మూలల పొగవలె నావరించినది. డాక్టరుగారి స్నేహితులు వచ్చినారు. వచ్చినారు బంధువులుగూడఁ గొందఱు. సర్కిల్ ఇన్స్పెక్టరు రామానుజులునాయఁడుకూడ సత్రున సమయానికి సైకిల్‌మీఁద వచ్చి దిగినాఁడు. వింతయుఁ జింతయు నారంగము నాక్రమించినవి. వచ్చినవారు, ఆబాలవృద్ధము, విచారసాగరమున మునిఁగినారు; పంచాయతీ జరిపినారు; గుండెజబ్బని నిర్ణయించినారు; దహనసంస్కారమునకుఁ గొనిపోయినారు.

౨

మఱునటిదినము సంచయనము జరగలేదు. "డాక్టరుగారి అన్నకొమారునకు బాపట్ల తాలూకాలోని పెద్దచెఱుకూరికి టెలిగ్రాము

ఇచ్చినాము. అతఁడు వచ్చేదాఁక కర్మ ఆపి పెట్టవలసిన" దన్నారు అపర కర్మాధికారులు. డాక్టరుగారితల్లిని, భార్యను ఓదార్పలేక మహా క్షోభపడుచున్నాఁడు ప్రకాశరావు. డాక్టరు గారిమేనత్త శాంతమ్మ వంటవసారాలోనుండి వచ్చి,

"వదినా, దిగినమటుక్కు ఎంగిలి బడు దూలే. అమ్మాయీ, రంగడూ, లే—నిన్నం తా కఠినోపవాసమే కదా? పోయినవాళ్లతో మనం బోతామటమ్మా? ప్రకాశరావూ, రా బాబూ! పన్నెండేశారు."

బయటివసారాలో నాతో మాట్లాడుచు కూర్చుండిన ప్రకాశరావుగారు ఉస్సు రని నిట్టూర్పువిడుచుచు లేచి, "ప్రాణ మున్నంత వఱకు ప్రాశన తప్పదుకదా?" అనుకొనుచు, నాతో "సెలవు" అని హాలులో అడుగుఁ బెట్టెను. నేనును లేచితిని.

పోస్టుమాను వచ్చి,

"అయ్యా, ఇక్కడ కొండముది సూర్య ప్రకాశరావుగా రున్నారా?" అనెను.

ప్రకాశ—"జా బేమన్నా వచ్చిందా?

పోస్టు—" ఔనండి. రిజస్టరు ఉత్తర మండి."

పోస్టు బంట్రోతు రసీదులో సంతకము చేయించుకొని, ప్రకాశరావుగారికి జా బందించి వెళ్లెను.

ప్రకాశ—"ఇదేమి, మద్రాసునుంచి రీడైరెక్టు అయిందే! వీడే రాశాడు!"

అని కవరు చించి, జాబును పాఱఁజూచు చుండెను. నేను సెలవుగొని ఇంటికి వెళ్లితిని.

3

నాఁటి సాయంకాలము వెలుపలినుండి ఇంటికి వెళ్లితిని. గుమ్మములో నడుగుఁబెట్టగానే సావడిలో పిల్లవానికిఁ బాలిచ్చుచుఁ గూర్చుండియుండిన నాభార్య-

"డాక్టరు శర్మగారి తోడల్లుడు ప్రకాశరావుగారు మిమ్మల్ని రమ్మన మని కబురు పంపారు. ఇందాకనే వచ్చి వెళ్లాడు మనిషి" అన్నది.

నేను వెంటనే శర్మగారింటికి వెళ్లినాను. ప్రకాశరావుగారు అరుగుమీఁద స్తంభము నకుఁ జేరగిలఁబడి నాకై యెదురుచూచు చుండిరి. నన్నుఁ జూచుసరికి—

"సత్యనారాయణగారా! మీ కోసమే కాచుకున్నాను-రండి" అనిరి ప్రకాశరావుగారు.

బయటఁ దిరిగివచ్చిన ఆయాసము, ఈ జరిగిన విపత్తువలనఁ గలిగిన విషాదము ముప్పిరిగొన, గాఢముగా విశ్వసించుచుఁ గూర్చుండితిని.

"మీరు మంచివారనిన్ని, ఆప్తకోటి లోనివారనిన్ని నమ్మి ఒక పరమరహస్యం చెప్పదలచుకొన్నాను. పెదవి యేమాత్రం జాఱినా కొంప లంటుకుంటాయి."

"అన్నగారు నన్ను బాగా యెఱుగరు. శర్మగారూ, నేనూ జీవికాజీవికల్లా వుండే

ఏల మీరు కామినియాతైలమునుమాత్రమే ... ?

(రిజిష్టరు చేయబడినది)

ఎందుకనగా:

కామినియాతైలము వెంట్రుకలకు చాలలాభకరమైనది

కామినియాతైలము వెంట్రుకలు ఊడిపోవుటను ఆపును.

కామినియాతైలము వెంట్రుకలు పొడవుగాను, దళసరిగాను కాంతిగాను పెరుగుటకు తోడ్పడును.

కామినియాతైలము సువాసనతైలము మాత్రమే కాదు. అయితే వెంట్రుకలు పెరుగుటకు కావలసిన ఓషధులు ఇందులో గలవు.

కామినియాతైలము పుర్రెకు చల్లదనమును గలిగించి మెదడకు విశ్రాంతి నిచ్చును.

చదువుడు, ఆలోచింపుడు, ఆర్డరును పంపుడు.

కలకత్తాలోనున్న ఫార్వర్డుపత్రిక తెలిపినది:—"ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీవారిచే పంపబడిన అత్తరులు, వాసనతైలములు విభజింపబడి, పరీక్ష చేయబడుటవలన అందులో హానికరమైన వస్తువులు లేదని రుజువుపరచబడినది. కామినీయా వాసనతైలమునందు మనోహరమైన అత్తరు చేర్చబడినది. మెదడుకు చలువను గలిగించును."

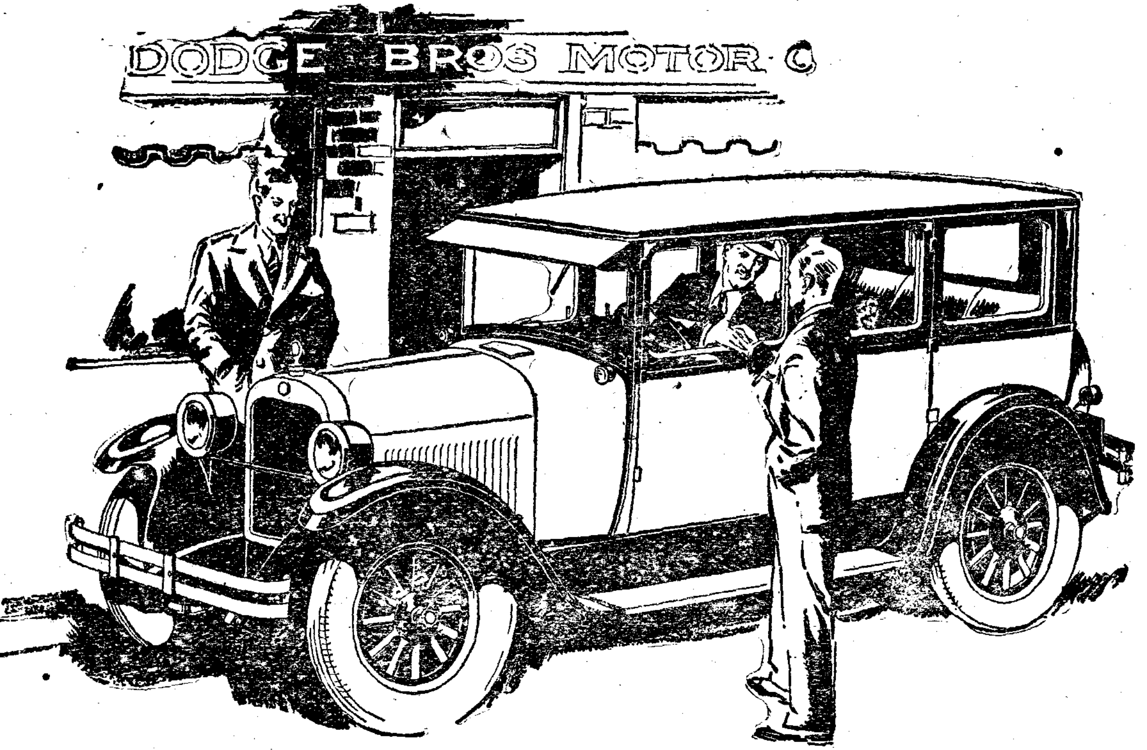
సి. యు. ఆర్. కార్వెల్లో, ఎస్. ఏ. సర్జను, పెరా ద్వీపమునుండి వ్రాసినది:— "కామినియాతైలము మిక్కిలి మంచిదనియు, తృప్తికరమైనదని నిస్సందేహముగా కనుగొంటిని. ప్రత్యేకముగా దురదను, పుర్రెకు త్వరలో గుణమును గలిగించును. ప్రస్తుతము వాడుచున్న నా రోగులకందరికిని దీనిని శిఫార్సు చేసితిని."

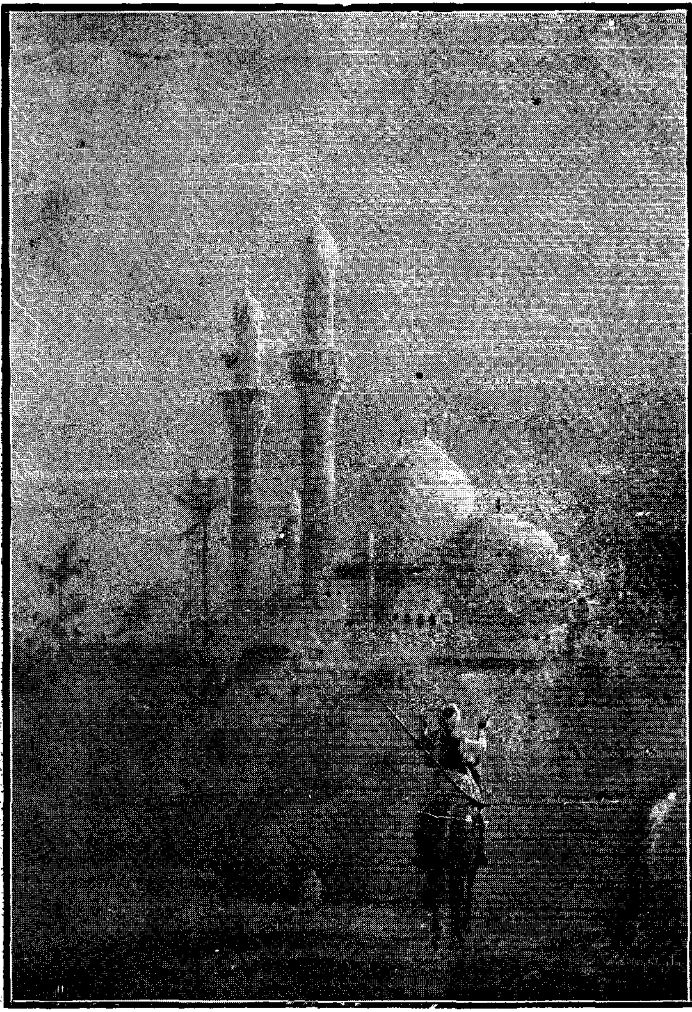
బుడ్డి 1 కి ధర రూ. 1—0—0	వి. పి. ఖర్చులు రూ. 0—6—0
బుడ్లు 3 కి ధర రూ. 2—10—0	,, ,, ,, 0—12—0

హెచ్చరిక:—ప్రతిపట్టణమునందును, గ్రామమునందును యున్న సుప్రసిద్ధమైన దుకాణములందు కామినియాతైలము విక్రయించబడుచున్నది. మీరు అడుగునట్టి దుకాణమునందు దొరకనిచో అతనిపేరును మాకు తెలుపుచూ, ఆర్డరును మాకు నేరుగా పంపుడు. కొందరు వర్తకులు ఎక్కువలాభమునకై ఆశపడి పేరులేని వర్తకుగుణులు గలవి, తక్కువరకమువి "శ్రేష్ఠమైనదని" తెలుపుదురు. గనుక అట్టి తంత్రములను నమ్మి మోసపోకుడు. ఎల్లప్పుడును కామినియాతైలమునే పట్టుపట్టి తెప్పించి వాడుడు. ఇతరమైనవాటిని తెప్పించవద్దు.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ,

285, జుమ్మామసీదు, బొంబాయి.

DODGE BROS MOTOR C

చిత్రము ౧ [పద్యము—౮]

చిత్రము ౨ [పద్యము—౧౬]

వారము. నేను ఈ హైస్కూల్లో సెకెండ్ అసిస్టెంటుగా వచ్చి మూడేళ్లకు పైబడ్డది. శర్మగారూ నేనూ ఒకేపర్యాయము వచ్చామన్న మాటే యీవూరికి. అప్పణ్ణుంచి ఒక తల్లికడుపున పుట్టినవాళ్లకంటే ఎక్కువగా వుండేవారము. నాసమాచారం పున్నమ్మ పిన్నిగార్నడగండి-తెలుస్తుంది" అంటిని.

ప్రకాశరావుగారు నా వైపునకు కొంచెము జరిగి పరమరహస్యమయిన ముక్కలు రెండు నాచెవిని బడవేసి, "ఏకాంతంగా చూచుకొని తెల్లారకట్టే నాకందించండి" అని నాచేనొకకాకిత ముంచెను. నేను'చిత్త'మని దానిం గ్రహించి, క్షణభంగురమగు జీవితముం గుఱించిన చర్చతో కొంతసేపు గడపి, సెలవు పుచ్చుకొని ఇంటికి వెళ్లితిని. ఆ కాకితము నెప్పు డెప్పుడు విచ్చిచూతమా యను నాతురతయుఁ, గుతూహలమును నా గుండెలోఁ దూఱి గందరగోళ పెట్టుచుండెను. అప్పటి నాచిత్తవృత్తిని జెప్పలేను. ఈశ్వరాస్తిక్యమును గుఱించి తర్కమునంతయు వ్యయించి, సిద్ధాంతీకరింపలేక, తుదకు 'అవాఙ్మానసగోచరము', 'అనిర్వాచ్యము' అను ముక్కలలో వేదాంతసారము తేల్చినట్టు నేనును 'అనిర్వాచ్య' మని ఒక్కముక్కలో నా చిత్తవృత్తిని మనవిచేసెదను. భోజన మయినది-బయటి వసారాగదిలోఁ బ్రవేశించి పడక కుర్చీలో బడితిని. ఇంటివారందఱు పరుండువఱకు ఏదో గ్రంథము చదువుచున్నట్టు నటించితిని. నే నాతురపడుకొలఁది కాలమునకు వేగముతగ్గినది. పదిగంటలయినది. రొండిలోని కాకితము తీసి, విచ్చి చదువ మొదలిడితిని. ఒక్కొకమాటయు నాగుండె నీరుచేయఁదొడఁగెను. అప్పటి నా హృదయమును మహాప్రళయ సముద్రమధ్యగత నౌకకుఁ బోల్పవచ్చును. అప్పుడే జాబున కొకనకలు వ్రాసితిని.

ఆ రాత్రి నెట్లు గడపితినో నేనే యెఱుఁగుదును; నావలె మనఃక్షోభ మందువారు నెఱుఁగుదురు. ఉదయమే ప్రకాశరావుగారికి కాకితమును వాపసుచేసితిని. నాకడ నున్న నకలును ప్రచురణార్థము "భారతి"కి పంపితిని.

౪

ఆజాబిది:

"అన్నయ్యా, చరమప్రణామములు.

బాంధవ్యమునకన్న పరస్పర మైత్రియే మనలను చాలకాలముగ నడుపుచున్నది. శీలసంరక్షణము నెడ జాగ్రత్తగ నుండువారిలో నే నొకఁడనని నీ వెఱుఁగుదువు. శీలాభిజాత్యములనుగుఱించి నేను వ్రాసిన పిట్టకథలు,వ్యాసములు నీమెచ్చు వడసినవి.'నాకు శీలమునుండి చ్యుతియా? పతనమా?' యని యహంకరించుచుంటిని. నా అహంకార మడఁగినది. నీవు నాకు సహృదయుఁడవు. నా జీవిత చ్యుతిని గూర్చిన గోప్యము నీ హృదయ కరండమున భద్రపఱుచుచున్నాను.

నా సహాధ్యాయి, రంగాభట్ల శ్రీధరశాస్త్రినీకును బరిచితుఁడే. అతఁడు ప్లీడరీ చేయుచుండెనుగదా? ఈమధ్య అజీర్ణవ్యాధి

పీడితుఁడుగ నుండెను. నేనే వైద్యము చేయుచుంటిని. వారికి నాకు అరమరికలు లేవు. ఆతని భార్య సుందరమ్మయు, నేనును సోదరన్యాయమున కూర్మితో మెలఁగెడివార మని నీవు నెఱుఁగుదువేమో? శాస్త్రి చికిత్సకై తఱుచు వారింటికి వెళ్లవలసివచ్చుచుండెడిది. అప్పుడప్పుడు తఱుచుగాననియే చెప్పవచ్చును. వారు ఆలుమగలు బలవంతముచేసి నన్ను భోజనమునకు నిలిపెడువారు. సుందరమ్మ నాతో చాల స్వేచ్ఛగా అభేదప్రతిపత్తితో మెలఁగుచుండెడిది. 'చెల్లెమ్మా' యని పిలుచుచుండిన నానాలుకకు పక్షవాతము కొట్టినది. మూఁగసైగలు మొదలుపెట్టితిని. నా హృదయమే మాఱినది. నా చూపులలో, మాటలలో మఱుఁగుతెఱుగు లేర్పడినవి. విషకిరణములు క్రక్కుచుండినవి. ఆమెయందు యథాపూర్వమేకాని మార్పగపడదు. ఆమెచనవును పురస్కరించుకొని ఏదేని వంకఁబెట్టి ఆమెను స్పృశించుచుండెడు వాఁడను. ఇంతేల: నాలో వాత్సల్యభావము మాయమై వక్రభావము మెండుకొనెను. అంతియకాదు: నాలోనుండిన దివ్యమూర్తియంతర్ధానముఁజెంది, ఆస్థానమున రాక్షసమూర్తి పీఠస్థుఁడైనాఁడు. నా చేయు వెకలిచేతలు, మాయమర్మములెఱుఁగని సరళహృదయ, సుందరమ్మ అప్రియముగా నెంచెడిది కాదు. కాని నా దుష్ప్రయత్నము, నా ప్రయోగము ఆమెయందు సాగుచున్నవనియే భ్రమపడితిని. శాస్త్రి యనుమానపడలేదు. ఎట్లయిన సుందరమ్మను వలపించి లేవఁదీసికొనిపోవలయు నను దుర్వృత్తి క్రమక్రమముగ నాలో పడుగుపేకల వలె నల్లుకొని పోవుచుండెను. గుండెజబ్బని శాస్త్రికి నిదానము చెప్పి నమ్మించితిని. ఆతనికి గుణము కలుగలేదు. ఒకటి రెండుమాఱులు ఏకాంతమున సుందరమ్మ మానసికవృత్తినిఁగూర్చి యడుగ నెంతేయో గుండె నిబ్బరము చేసికొంటిని. అవకాశము లెన్నిసారులో దొరకినవి, కాని సాహసింపలేకపోయితిని. రూపమున నేకాక గుణమునను ఆమె సుందరమ్మయే. ౧౫ దినముల నాఁడు నాదుష్కృతి తీవ్రరూపముం దాల్చినది. శాస్త్రికి చేసేత విషప్రయోగము చేసితిని. ఈ వీని ప్రతిబంధకము తొలఁగిన సుందరమ్మ నాదేయని భ్రమించితిని. శాస్త్రి ప్రాణోత్క్రమణ సమయమున నుండెను. నాపై ప్రణయదృక్కులను కడపటిసారి ప్రసరింపఁజేసి కనుమూసెను. "అన్నయ్యా, మీ బావను బ్రదికింప లేకపోయితివికదా? దైవదుర్విలాసమునకు ఎవరేమి చేయఁగలరు? నీవు చేసిన సేవ నిర్వ్యాజము; నీఋణము జన్మజన్మమునకుఁ దీఱదు." అని రెండుచేతు లెత్తి నాకు నమస్కరించినది. భర్త మొగముమీఁద తన మొగము నాన్చి, "మీరొక్కరే వెళ్లుచున్నారా? నేను రావద్దా?" అనుచుండఁగానే హంసశరీరమును వదలెను. ఇంటివారందఱు మూఁగిరి. దుఃఖ మాయింట వఱదలుగట్టినది. శవముతో మేము శ్మశానవాటిక చేరునంతకు- సుందరమ్మ బందరుకాలువలోఁ బడి మరణించినవార్తవచ్చినది. మేము పరువున వచ్చునప్పు

టికిఆమెనుఎవరోగట్టునఁబరుండఁబెట్టియుండిరి. ఊపిరియుండెను. ఎన్నియో చికిత్సలయినవి: ప్రయోజనపడలేదు. ఆసాధ్వీమతల్లియు భర్తతోఁ బరమపద మలంకరించినది.

శాస్త్రి నాపైఁ బఱపిన కడపటిచూపులును, సుందరమ్మ ననుఁగూర్చి చేసిన ప్రపత్తియు, నమస్కారముద్రయు శూలములై నా హృదయమును గ్రుచ్చుచున్నవి. ఐహికశిక్ష తప్పించుకొంటినేకాని ఆత్మీయముగ నేను మహాపరాధినే సుమీ!

సుందరమ్మయెడ నాకుఁ బుట్టినదుర్వృత్తి వలన శాస్త్రిని, నా యనుంగుమిత్త్రుని, జంపితిని. 'చెల్లెమ్మా' యనుచుండిన నేనే సుందరమ్మ హత్యకును కారణమునైతిని. ఇట్టి పరమవంచకునకు, ఘాతుకునకు, దురంతకునకు, ప్రపంచమునఁ దావులేదు. ఆముష్మికమునకును దూరుఁడనే. నాజీవితమునకు నేఁటితోఁ దుది చుక్క పెట్టితిని.

మా అమ్మను, నీమఱఁదలిని అన్నగారిల్లు చేర్పుము. సెలవు పుచ్చుకొందును. కడమ కర్తవ్యము నీకే వదలెదను. చేసినది చెప్పితిని.

22-9-'27. } నీ తమ్ముఁడు,
భారతము సుబ్రహ్మణ్యశర్మ."

స్వర్భంగము

మొసలికంటి హనుమంతరావుగారు

కరుగునఁ బోసిన పుత్త్రిక [దోఁచెన్
తెఱఁగునఁ బడియుండి లేవ దిగ్గునఁ
గురుతర తద్వివరము చి [గాన్.
చ్చఱ చెఱువునఁ జూడ గుండె శకలంబులు

లేచి పతత్త్రములను ధూ
మాచితనీలానిలమును నార్చుచు నెగిరెన్
వీచీతరళముగా నది
మోచిన తదపూర్వభారమున కగ్గంబై.

పఱచిన తెక్కలపరువము [వ్రాలెన్
మెఱయఁగ నరి యరిగి శుష్కమేదిని
బిఱుసగు ఘనాగ్నిఁ గాలిన
చఱియయకానోపు నరసిసలిలాగ్నివలెన్.

వాని యభాగ్యపుఁ జరణము
లానిన నెల వకట! భూదరావేగలుఠ
ద్ధ్వానానిలవిధురిత నిజ
సానుతలంబయిన వెలిరసక్షితిధరమో.

గర్జాబంధురగర్భ
త్సర్జితకీలాప్రదగ్ధధాతుచ్ఛన్నాం
త్రోర్జిత మారుతపటలము [గడున్.
జర్జరితము, ధూమ భస్మసంభృతముఁ

అగు నుదరాధోభాగం
బగు నెట్టు క్షితిధరంబో యనఁగఁదలిర్చెన్;
పగతుఁ డటఁ బోవ, రెండవ [యెన్
జగలుఁడు నవ్వానిత్రోవఁ జయ్యనఁ బో

మిత్త్రద్వంద్వం బిట్లు వ
తత్త్రప్రభ స్టికునదిని దాఁటుటయెల్లన్
శత్త్రుకృపగాఁ దలంపక
గాత్త్రపుఁబసననుచుఁబొంగెగరువంబడరన్.

"ఈ ప్రాంతమె? యీధరణియె? [త
యీప్రోషితవాయుతలమె? యీస్థానమె?
దీప్రామరలోకప్రతి [కన్.
భూప్రవరం"బని సితాను మొదలిడెఁ బలు

"ఈ దుఃఖాకరమగు తమ
మాదివ్యప్రభకుఁ బ్రతిగ నలవడునదే?యి
ట్లొదగుత సార్వభౌముం
డై దలఁచిన దెల్ల నుచితమని యొనరింపన్.

మన మతని కెంతదవ్వగఁ
జనుదుమొ మన కంత మేలు సారప్రతిభా
చణతఁ మనంతటివాఁడై
ఘనబలసంపదను సాటిగానక యుండన్.

సౌరానందజగమ! కడ
సారి నమస్కారమిదియె; స్వాగతమో దు
ర్వారాభీలమహావ్యథ [యిన్.
లారా! యోనూతనాలయమ! ప్రీతిమె

ఓహో! సమగ్రనిరయమ!
యీహావాసంపుబుద్ధి నేతెంచిన నూ
త్నాహరితు, దేశకాలా [మార్పన్.
వ్యాహృతధీరాత్ముఁ గొనుమ! యాదర

నిరతము స్వాయంప్రవృత్తం
బరయంగా మానసము, తనంతటఁ దనలో
నరకము దివముగ, మఱి దివి [చున్.
నిరయముగాఁ దోఁపఁజేయుఁ నేర్పరియగు

కాన వికార విదూరుఁడ
నే నెచ్చట నున్న నేమి, నిస్తులమేఘ
ధ్వానాధికుఁ డొకఁడు వినా
న్యూనత్వము లేమి నేమి యొగి నేమయినన్.

మన మిచట నైన హాయిగ
మనవచ్చు నతండు నెట్టమానునుసూయా(?)
జనక మిది గామిఁ బాలన
మొనరింతుము గాక నిర్భయోత్సేకమునన్.

నామతమున రాజరికము
కామార్హము నరకమున నుగాని, తలంపన్
స్వామిగ నిరయమె మేలగు [కెన్.
స్వామిహితంబుగను త్రిదివవాసము కం

కావున నిది బహుదురితో
గ్రావాసమెయైన, వీరినాహావసహా
త్వావశ్యక ఫలభోక్తృ
త్వావిశ్వసనీయహితుల వలదే పిలువన్.

"పడు గడఁచెననఁగ మఱువ
మడుగునఁబడియున్న మిత్రమండలిఁ బచటన్
విడువక మనతోఁ దమతమ
పడవు లనుభవింపఁజేయ, వలదే పిలువన్.

పునరుద్ధృతాయుధులమై [యం
గన దివి నీకనేమి గెలువఁగలుగుటో, నిర
యున మిగుల నడఁగి పోవుటొ
పనివడఁ జూచెదము గాక వలదే పిలువన్.

ఇయ్యనువున సైతానన,
వియ్యముగా బెలిజిబనియె 'విశ్వబ్బలాన్వ్యా
జయ్యవిభాసురసేనల [నన్.
జియ్యా! మీయొక్క పిలుపు చెవులంబడి

"పంతులూ, ఇక నువ్వు నెయ్యిచెప్పు, లక్ష చెప్పు. నౌకరీకోసం సిఫార్సన్నమాట నాదగ్గిర యెత్తకు. సబుజడ్జీగారు మావియ్యంకులు కనక నామాట కొట్టెయ్యక పోవడం నిజమే. కాని నేను వ్రతం పట్టాను. ఇదివరకి వన్నిందుకోసం చాలామంది ఆశ్రయించారు. అందరికీ యీమాటే చెప్పాను. వారి నందర్నీ "నావల్ల కా"దని చెప్పి పొమ్మన్నాను; కాని నిన్ను పొమ్మనను. వెడితే ను జీవనికోసం మరివకళ్ల నాశ్రయిస్తావు. ఈపట్టు పట్టు చివరికి స్కూలుమేష్టరీ అయినా సంపాదిస్తే గాని నువ్వు తృప్తిపడవు. నువ్వు నౌకరీ చెయ్యడం నాకు సుతరామూ యిష్టం లేదు."

"విన్నావా? నీకేం లోటూ? కాలవకింద రెండున్నర యెకరాల భూమి వుందని చెపుతున్నావు నీకు. ఇంకేమీ? పొదుపుగా వాడుకుంటే — వేషాలు వెయ్యకపోతే గుడ్డిగవ్వయినా సంపాదించకపోయినా నీ తరం గడిచిపోతుంది. అంటే యీవేళే నువ్వు దిగాలుపడి కాళ్లు విరగతొక్కుకోవలసిన పని లేదు. నిదానంగా చూసుకోవచ్చు. ఇరవై రెండేళ్లే కామా నీ వయస్సూ? ఏమీ ఆధారం లేనివాడిలాగ కంగారుపడి నిక్షేపంలాంటి జీవితాన్ని వకళ్ల కమ్ముకోవలసిన యోగం లేదు. నీకు."

"స్కూలుఫైనలులో పరీక్ష యిచ్చావు. నవయౌవనంలో ప్రవేశించావు. చేతిలో పని వుంది. నోట్లో వాక్కుంది. నీ కళ్లల్లో చక్కని తేజస్సు వుంది. తరతరాలనుంచి సంచితమైన బ్రాహ్మణ్యప్రతిభ నీలో తక్కువగా లేదు. కాని ఆత్మజ్ఞానం వున్నట్లు లేదు. ఆత్మగౌరవమూ, ఆత్మశక్తి తెలిసినట్లు లేదు. నీకే కాదు బ్రాహ్మణసంఘాని కంతా యిప్పుడిదే లోటు. సబుకోర్టులో యిరవై రూపాయలకి నౌకరీచెయ్యడానికి సిద్ధపడుతున్నావు నువ్వు. అంటే యేమిటో తెలుసునా? వొళ్లు వంచి — చెమట వోడ్చి పని చేస్తానన్నమాట. శ్రమ పడడానికి తయారుగా వున్నానన్నమాట."

"బాడిత చేత పుచ్చుకుని కర్రలు చెక్కుతాడు వడ్రంగి. సమ్మెట యెత్తి యినుము సాగకొడతాడు కమ్మరి. మట్టి పిసికి కుండలు చేస్తాడు కుమ్మరి. నూలు వొడికి బట్టలు నేస్తాడు దేవాంగి. కలం పుచ్చుకొని లెక్కలు రాస్తాడు గుమాస్తా. అంతా శ్రమే. రకంలో తప్ప రాశిలో భేదం లేదు. కాని తక్కినవా రంతా స్వతంత్రులు. గుమాస్తా అస్వతంత్రుడు. ఇదీ భేదం. అయితే పని చెయ్యడానికి ఆక్షేపణా, బద్ధకమూ లేనప్పుడు భుక్తికి లోటు లేని నువ్వు యితర్లకి సేవ చెయ్యడం యెందుకు చెప్పూ! పూటకి టికాణాలేనివాడూ, ఆకస్మికంగా సంసారం మీదపడ్డవాడూ, స్వతంత్రంగా కల్పన చెయ్యలేనివాడూ నౌకరీకి పోవడం బాగానే వుంది. కాని కల్పనాశక్తి వున్నవాడు ఆశక్తిని యితర్లకి ధారపొయ్యడానికి బదులు తనకే యెందుకుపయోగించుకోరాదూ? ఇదీ నే నడిగే మాట."

"పద్దెనిమిదో యేట యీసమస్య నన్నెదుర్కుంది. అప్పటి స్థితి తలుచుకుంటే యిప్పుడు కూడా శరీరం గజగజలాడిపోతుంది నాకు. ఈశ్వరానుగ్రహంచేత నేనెలాంటి దౌర్భాగ్యదశని దాటానో నువ్వెరగవు. దారిద్ర్యం యెలాంటిదో నీకేం తెలుసును? నరకబాధలలో కూడా అంత తీవ్రమైన దుండదు. శ్రీహరీ, లోకంలో యెంతమంది దాని ఆక్రమణలో పడి బాధపడుతున్నారో? ఎదిరించి నిలవగల శక్తి వుండిన్నీ యెందరు దానికి లొంగిపోతున్నారో?"

"సెంటు భూమి లేదు. చేతిలో రాగిదమ్మిడీ లేదు. సంపాదన లేదు. ఇంకా అవృష్టికూడా లేదు. అప్పుడే పదిహేడో యేడు వెళ్లింది. బడికి పోవడమూ,

ఆట లాడడమూ తప్ప వేరే ధ్యానమే లేదు. అలాంటి సమయంలో సన్నిపాతజ్వరం వచ్చి మానాయన కాలం చేశాడు. ఆరోజు ఎలా గడిచిపోయాయో నాకు తెల నదు. ఎవళ్ల యింటికి వాళ్లు వెళ్లిపోయారు. ఇక మా అమ్మా, నేనూ వున్నాం. అమ్మ అంటే పార్వతీదేవి అను కోవేం. మాఅమ్మలాంటి అమ్మ యెవళ్లకీ వుండదు. ఇదంతా ఆవిడ చలవే. ఈసంపత్తంతా ఆవిడ దీవనవల్ల కలిగిందే."

"నాయనా! పది కుంచాల బియ్యమూ, రస వర్గాలూ వున్నాయి. నెలరోజులు గడిచిపోతాయి. తరవాత యెలా కాలం గడుస్తుంది? ఏమాలోచించావూ?" అంది మాఅమ్మ. "తండ్రీ! బెంగెలుపడకు. నారు పోసిన యీశ్వరుడు నీరు పొయ్యకమానడు. నువ్వేతపోభంగం వల్ల నో నాకడుపున పుట్టావు. నీనొసట కష్టం రాసి వుంది. కాని మనస్సు పాడుచేసుకోకు; ఆలోచించు." అంది.

"ఒక్కమాటు ప్రపంచకం అంతా గిర్రున తిరిగిపో యినట్లయింది నాకు. విచారంఅంటే యేమిటో యెరగని స్థితిలో యెర్రని యేగాని లేని సంసారం హఠాత్తుగా మీద పడింది. అయితే అది యెంతదైనా లెక్కచెయ్య కుండా మోసేవాడూ మనిషే. దిగ్భ్రాంతుడై దానికింద పడి అణగారిపోయేవాడూ మనిషే. నిజంగా "మనం పెట్టి పుట్టామా లేదా?" అని కాదు ఆలోచించుకోవల సింది. "మనకి మగతనం వుందా లేదా?" అని చూసు కోవాలి. నల్లరాతిని చూస్తే "దీన్ని కదపగలమా?" అని భయం వేస్తుంది. సాగతీసి దాన్నొక్క తన్ను తన్నితే కాలు విరిగి పిప్పయిపోతుంది. కాని అలా కాకుండా వోపిక పట్టి దానిమీదనుంచి నడుస్తూవుంటే పిప్పయి పోయే యీకాలికిందే పడి అది అరిగిపోతుంది."

"వాస్తవంగా సంసారం సంగతి కూడా అంతే. రెండు కళ్లతోటీ చూస్తే అది స్వాధీనంలో వుంటుంది. కళ్లు మూసుకుంటే అది వూబిలో తొక్కేస్తుంది. నేను బడాయి చెప్పుకోవడం కాదు. ఆనిరాధారస్థితిలో కూడా నాకు భయం కలగలేదు. నిలవ చేస్తామా లేదా అంటే అది వేరే సంగతి. ముందు కాలం గడిపెయ్యడం చేత నైతే అంతా మన చేతిలో వుందన్నమాటే. రోజులు గడచిపోవడాని కనేకమార్గాలున్నాయి. లోకంలో మనుష్యులకంటే సంసారం నిర్వహించుకోతగ్గ మార్గా లధికంగా వున్నాయి. నిదానిస్తే స్వతంత్రమార్గం దొరుకు తుంది. గగ్గోలుపడితే మాత్రం చెడతాడు."

౨

"మాఅమ్మ అలా చెప్పి నాకు చద్దన్నం పెట్టేసి యింటిపనిలో ప్రవేశించింది. నేను వీధి అరుగుమీద కూచుని ఆలోచనలో పడ్డాను. అప్పటికి లోవరుసెకం డరీ చదువుతున్నాను. సంసారం మీద పడ్డాక యిక చదు వేమిటి? మానాన్న మొందటే శ్రద్ధ చేస్తే అప్పటికి మిటిక్యులేష నేనా అయిపోవును. కాని నాకు పధ్నా లుగో యేడు వచ్చేదాకా మానాన్న మహేంద్రవాడ విడిచిపెట్టలేదు. అప్పుడేనా 'అబ్బాయి బాగుపడే మార్గం చూడరూ?' అంటూ మాఅమ్మ పోరగా పోరగా రాజమహేంద్రవరం ప్రవేశించాడు. మానాన్న అక్కడా యిక్కడా కూడా తంబురా పుచ్చుకుని తిరగడమే; కాని రాజమహేంద్రవరం ప్రవేశిస్తే నా కంతకంటే మంచిమార్గం దొరుకుతుం దని మాఅమ్మ వుద్దేశం. వారికే టట్లు చెయ్యాలని పట్టుదల కూడానూ. నిజంగా మా అమ్మే నన్ను బాగుచేసింది; నాజీవితాని కావిడే మంచి పునాది వేసింది. ఇప్పటికి కూడా మాఅమ్మ జ్ఞాపకం— చూడండి నా వొళ్లంతా యెలా గరిపొడిచిందోనూ! రక్త గబగబ ప్రవహిస్తుంది. 'నాయనా! వూరికే కూచున్నా వా?' అని నన్నడిగినట్లవుతుంది."

"విన్నావా?' మాఅమ్మ ఆత్మే యీమొనభై యేళ్ల వయస్సులో కూడా నన్ను నడిపిస్తోంది. నేనీ సంపత్తు సంపాదించడంలో నాగొప్ప యేమీ లేదు. ఆవిడ కడుపున పుట్టడమే గొప్ప తపఃఫలం. అలాంటి తల్లి ఉన్నవాడికిక లోటేమిటి నాయనా?"

"ఒక్క గంట ఆలోచించాటప్పటికి నాహృద యంలో యేదో మెరుపు మెరిసిన ట్లయింది. నిదానిం చగా ఒక పూర్వపు సంగతి జాపకం వచ్చింది."

"మహా మంచి సంగతి. అదే నన్నీ స్థితికి తెచ్చింది. సెబాస్! నా జీవితాకాశంమీద అది ధృవతారలాగ యెప్పుడూ మెరుస్తూ వుంటుంది."

"ఫాల్గునపున్నానికి మహేంద్రవాడలో అమ్మవారి తీర్థం జరుగుతుంది. మాయింటి పక్కని వక బీద కోమటి వుండేవాడు. చిల్లరదుకాణంమీద కూచుని వూరూరు నిలుపుతూ వుండేవాడతను. అతనికి నాయీడు వాడే వకకొడుకుండేవాడు. అప్పటికి నాకు పదకొండో యేడు. మేమిద్దరమూ మూడో క్లాసు చదివి పక్కమాళే బడి మానేశాం. నేను మూడుపూట్లా భోజనం చేసి తిరిగేవాణ్ణి. అతను వ్యాపారంలో తండ్రి కాసరా అవుతూ వుండేవాడు."

"ఆయేటి తీర్థంనాడు మా అమ్మ నాకు రెండణాలిచ్చింది. అతను పొద్దున్న మొదలు మధ్యాహ్నందాకా తండ్రితో పోరి వక అణా తెచ్చుకున్నాడు. 'వోస్, ఇంతేనా?' అన్నాను నేను. అతనికంటే నేను గొప్పవాణ్ణని నాకు గర్వం కలిగింది. ఆ రెండణాలతోటే నాలు గైదురకాల పిండివంటలు కొని తినవచ్చునుకదా అని పొంగిపోయాను నేను. కాని నేనెంత యీసడించినా అత నా అణాకే సంతోషించాడు. 'రా తీర్థంలోకి' అని నేను ముందడుగు వేశాను కాని అతను 'తొందరపడ' కన్నాడు. అప్పటి కింకా జామున్నర పొద్దుంది. ఇంకో గంటకి గాని తీర్థం పుంజుకోదు. అయితే 'రెండణాలూ యెప్పుడు ఖర్చుపెట్టేస్తానా?' అనే వుబలాటంలో నాకేమీ తెలవడం లేదు. మనస్సు వురకలు వేసేస్తోంది."

"నేను మళ్లీ తొందరపెట్టగా 'దుకాణాలు సద్దకుండా వెళ్లి యేం చేస్తావయ్యా?' అన్నాడతను. అబ్బాయీ, చెప్పవద్దూ? నా కప్పుడు ఆకోమటిబిడ్డ మీదా, దుకాణాలవాళ్లమీదా కూడా చాలా కోపం వచ్చింది. 'నువ్వు రాకపోతే నేను వెళ్లలే ననుకున్నావా యేమిటి?' టని అందా మనుకున్నాను. 'రెండణాలు ఖర్చుపెట్టెయ్యడానికి నేను సిద్ధంగా వుండగా యింకా నుంచోమంటూ డేమి టితను?' అనిపించింది. 'చద్దన్నం తిన్నది మొదలు పోరితే గాని చేతిలో పడని యీ అణా యితను సాయంత్రందాకా ఖర్చుపెట్టడు కాబోలురా' అనుకుంటూ, అయినా యేం చేస్తాడో చూద్దామని తొందర అణుచుకొని ఆగిపోయాను."

"నన్నిక్కడే నుంచోపెట్టి పక్క కానికి తమలపాకులు కొనుక్కువచ్చాడతను. తక్కిన ముక్కానికి పోకచెక్కలూ, లవంగాలూ, యాలకాయలూ, దాల్చినీ,—యిలాంటి చిల్లరసామాను తండ్రిదగ్గరే పుచ్చుకొని ఆకులకి సున్నం రాసి యెనిమిది కిల్లీలు కట్టి 'మరి పదవయ్యా' అని నన్ను రమ్మని 'కిల్లీలు కిల్లీ' లంటూ బయలుదేరాడు. అప్పటి కప్పుడే తెల్లని బనియన్ల మీద నల్లని పుల్లిపోర చొక్కాలు తొడుక్కుని తీర్థంలో యిలాగా అలాగా తిరుగుతూ రైతుల కుర్రాళ్లు అప్పడాలు కరకర లాడిస్తున్నారు. కోమటిబిడ్డ వాళ్ల మధ్యకి వెళ్లేటప్పటి కెనిమిది కిల్లీలూ యెగిరిపోయి పళ్లెంలో ఘల్లు మని యెనిమిది డబ్బులు పడ్డాయి."

"అది చూశాటప్పటికి నావొళ్లు గరిపొడిచింది. నాలుగు డబ్బుల్లో నుంచి యింకో నాలుగు డబ్బులు పుట్టించాడతను. కాని కష్టపడితేగాని అతనికి రెండో అణా రాలే దనీ, నాకు చులాగ్గా మొదటే వచ్చిం దనీ నాకు గర్వం కలిగింది. పిండివంటలు కొని తినెయ్యాలన్న తొందర యింకా తగ్గలేదు. 'మరి రా' అన్నాను; కాని లాభం తిన్న కోమటిబిడ్డ అంతట్లో వస్తాడూ? 'నీకు తొందరగావుంటే నువ్వు పో' అని అతను మళ్లీ వూళ్లోకి మళ్ళాడు. వక మూల అప్పుడే తయారవుతూ వున్న వేడివేడి పకోడీలు 'ఈపాటికి దయచెయ్యవోయి' అని నన్ను వూరిస్తూనేవున్నా, అత నింకా యేంచేస్తాడో చూద్దామని వెంట బయలుదేరాను."

"అత నీమాటు అర్ధణా తమలపాకులూ ఆరుకానుల చిల్లర సామానూ పుచ్చుకొని పదహారు కిల్లీలు కట్టి మళ్లీ తీర్థంలో పడ్డాడు. అరగంట తిరిగేటప్పటి కవి అయిపోయాయి. మళ్లీ కట్టి మళ్లీ అమ్మాడు. ఇలాగ నాలు గైదుమాట్లమ్మాడు. అంతవరకూ మొగం వేలవేసుకుని నేనతని కూడానే తిరిగాను; గాని నారెం

డణాలూ మాత్రం ఖర్చుపెట్టలేదు. చివర కత నొక చోట కూచుని జేబులో వున్న డబ్బులన్నీ తీశాడు. లెక్కపెట్టగా రెండు జేడకాసులూ, వక పావలా కాసూ, అయిదు ముద్దడబ్బులూ, తొమ్మిది విడిడబ్బులూ — మొత్తం మూడు పావలాల ముక్కానివుంది."

"లెక్క తేలేటప్పటికి నాగర్వం అంతా అణిగి పోయింది. నక్క అణాతో పదకొం డణాల ముక్కాని సంపాదించా డతను. ఇప్పుడు నా రెండణా లెక్కువా? అతని అణా యెక్కువా? వల్లమాలిన సిగ్గు వచ్చింది నాకు. మాట్లాడలేకపోయాను. పాపం, అతను చాలా మంచివాడు. ఇందాకా నేను తొందరపడ్డట్లే యిప్పు డతను తొందరపడితే నా పనేం కావలిసింది? నామాట లప్పుడే మరిచిపోయా డతను. 'మరి నువ్వు కొనుక్కుంటే కొనుక్కో. నాకేమీ అక్కర్లేదు. అంతకీ వుండలేక పోతే యింటికి వెళ్లి నాలుగు బఠాణీగింజలు నోట్లో వేసుకుంటే పోతుం' దన్నా డతను. దీనితో నాకు ఛెళ్లున కొరడాదెబ్బ తగిలినట్లయింది. గొప్ప పరాభవం జరిగినట్లు తోచింది. కళ్లల్లో నీళ్లు గిర్రున తిరిగిపోయాయి. చివరికి 'పద యింటికి పోదాం. నేనుకూడా యేమీ కొనుక్కోను' అని బయలుదేరాను."

"ఇంటికి వెళ్లాక అతను జరిగిం దంతా చెబుతూ డబ్బు లన్నీ వాళ్లమ్మచేతి కిచ్చాడు. నేను మాఅమ్మ కిచ్చేశాను. సంపాదించినందుకు వాళ్లమ్మా, ఖర్చుపెట్ట కుండా తెచ్చియిచ్చినందుకు మాఅమ్మా సంతోషించారు. పైగా మాఅమ్మ నన్ను చేరదీసి 'నాయనా! మనం బీద వాళ్లం. వున్న డబ్బు లన్నీ ఖర్చుపెట్టుకోకూడ దమ్మా' అంటూ బుజ్జగించి ఆరాత్రి వక డబ్బు పెరుగు తెచ్చి నాకు ప్రత్యేకంగా పోసింది."

"ఈసంగతి నా కప్పుడు జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఇప్ప టికిగూడా మంచకోడిగా వున్నప్పుడు నాకు జ్ఞాపకం వచ్చి యిది ఒక్కొక్క మెరుపుదెబ్బ కొడుతూనే వుం టుంది. ఇందులో యెంత వుపదేశం వుందో గ్రహించా వా? మన బ్రహ్మగాళ్లలో నాలు గింగ్లీషుముక్కలు వచ్చాయంటే నౌకరీకోసం బయలుదేరడమూ, వైదిక విద్యలు నేర్చుకుంటే సంభావనలకి తిరగడమూ, ఏచదువూ లేకపోతే కొందరు తగని వేషాలు వేసి కాని పరుగు లెత్తడమూ, కొందరు దానాలకీ, పాత్రల్లకీ తయారు కావడమూ సాంప్రదాయా లైపోయాయి. తక్కిన జాతుల కన్నింటికీ వృత్తు లున్నాయి గాని మన జాతి కేదీ? వక కాలంలో బ్రాహ్మణపురం విజృంభించడమూ, అత్యున్నతగౌరవాన్ని పొందడమూ నిజమే. అయితే మాట్లాడితే ఆపూర్వోన్నతిని తలుచుకోవడం తప్ప మన కిప్పు డేం వుందీ? మన జాతి తక్కిన ప్రపంచకం అంతటి తోటీ వేరై వుండా లనీ, విలక్షణంగా వుండా లనీ, చాలా ప్రయత్నాలు చేసి ఆసాధనలో నెగ్గింది. అయితే అది యిప్పు డేమయిందో చూశావా? ఎక్కడ చూసినా బ్రాహ్మణనిందా, బ్రాహ్మణబహిష్కారమూనూ. కాలమూ, ప్రభుత్వమూ మారడంతోటే మన మాప్రత్యేకతని చంపుకోకపోవడంచేత చెర్లో చేపలు బయటపడ్డ ట్టిప్పుడు బయటపడిపోయాం. ఇంకా యిప్పు డేం చూ శావూ నువ్వూ? ముందు తరాలవాళ్ల కింకా వున్నాయి తిప్పలు."

"దాని కేమి లే? తరవాతి కథ విను. మాఅమ్మ వోమాటు దీపావళి కింకోకథ చెప్పింది. వక కోమటికి కొక కొడుకూ కూతురూను. దీపావళినా డతి నిద్దరికీ చెరో రూపాయీ యిచ్చాడు. కొడుకు కవీ యివీ కొని ఆరూపాయి ఖర్చుపెట్టేశాడు; కాని కూతురు ఆరూ పాయతో తండ్రిదగ్గిరే బాణసంచా కొని దొడ్డిగుమ్మంలో కూచుంది. దీపాలు పెట్టేటప్పటి కొక రూపాయల్లా రెండయింది. కార్తీకపున్నానికి రెండల్లా నాలుగైనాయి. ఇక చెప్పే దేం వుందీ? వీథి అరుగుమీద తండ్రి కిరాణాకొట్టూ, దొడ్డిగుమ్మంలో కూతురు చిల్లరదుకాణ మూనూ."

"కాలం గడిచింది. పిల్ల పెద్దదయింది. పెళ్లయింది. రజస్వల అయి కాపరానికి వెళ్లింది. వెళ్లేటప్పుడామె స్వార్జితం వెయ్యిరూపాయలు పట్టుకువెళ్లిందట."

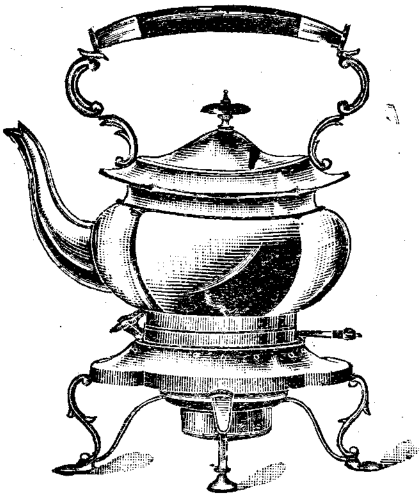
"సెబాస్! ఎంత చక్కని కథా? ఇది కూడా జ్ఞాపకం వచ్చింది నా కప్పుడు. డబ్బుని పుట్టించడంలో

శ్రీ లక్ష్మి వర్క్సు

డైమండు సెట్టరులు బంగారు, వెండి నగల వర్తకులు

పరిశ్రమశాల
నెం. 2-19 కాశి శెట్టి వీధి
జి. టి. మద్రాసు

ప్రదర్శన గదులు
నెం. 8, కాశి శెట్టివీధి
జి. టి. మద్రాసు.

ఎలక్ట్రిక్ పవరుచేతను, నవీన యంత్రములచేతను వెండి, బంగారుసామానులను అపరిమితముగా తయారుచేయుటచే న్యాయమైన ధరప్రకారము విక్రయించ వీలుగలదు. అనేక రకములు ప్రస్తుతము సిద్ధముగా నున్నది. వెండి బహుమానపు గిన్నెలు, పతకములు, టీ, కాఫీ సెట్లుకూడ గలవు. వర్తకులకు ప్రత్యేకధరలు

సీమకమలములు

వీటికి మతింపు, వీటిని కొనుగోలుచేయుట వీటినికట్టుట మొదలగు విషయములందు మీ స్వలాభనిమిత్తమై ప్రప్రథమమున మాసలహా పొందుడు.

ఖుద్దున వచ్చిన అన్నియు విశదమగును.

మే. సత్యనారాయణాచారి,
ప్రొప్రైటరు.

N. B. సీమకమలములను అమర్చికట్టుటయందు ప్రత్యేక నిపుణులు.

కోమట్లకున్న నేర్పు మరెవ్వరికీ లేదు. సంపాదించడంలోను, ఖర్చుపెట్టడంలోనూ అంత జాగ్రత్తగా వుండే జాతి మనలో యింకోటేదీ? అసలు ఆర్థికనీతి కోమట్ల రక్తంలోనే వుంది."

"ఆసంగతీ, ఈకథా నాకు బలం కలిగించాయి. కథలు యథార్థాలా అంటే అది వేరే సంగతి. అవి కళ్లకి వెలుగిస్తాయి. మనస్సుకి ఉత్సాహమును కలిగిస్తాయి. బుద్ధికి కల్పనాశక్తిని పుట్టిస్తాయి. కొత్తదారి తోపిస్తాయి. కథలు వినడమూ, చదవడమూ యెప్పుడూ దండుగనుకోకేం."

3

"అర్జునుడికి శ్రీకృష్ణుని గీతోపదేశం యేలాంటిదో నాకు వాట్లస్మృతి అలాంటిదయింది. వర్తకం చెయ్యాలని బుద్ధి పుట్టింది. శ్రీహరీ! అయితే పెట్టుబడి యేదీ? చేతిలో దమ్మిడీ లేదు. వర్తకంమాత్రం చెయ్యాలి. వర్తకం అంటే యేమిటో నీకు తెలుసునా? అది చచ్చుల్లిపాయ లమ్ముకునే కోమటికి తెలవాలి గాని నాకరీకోసం తంటాలుపడే బ్రహ్మిగాడి కేం తెలుస్తుందోయి?"

"పెట్టుబడి వుంటే లాభం వచ్చినా నష్టం వచ్చినా వర్తకం అంతా చెయ్యవచ్చు. లాభం కంటే ముందు పెట్టుబడి సంపాదించడంలోనే వుంది ప్రజ్ఞ. పెట్టుబడితక్కువా, బుద్ధియెక్కువానూ. వర్తకశాస్త్రంలో యిదో సూత్రం. దీన్ననుసరించిచూడా ధనం సంపాదించవచ్చు. యాభై లక్షలు సంపాదించిన బసివిరెడ్డికి ఆదికాలంలో మూలధనం యెంతో యెరుగుదువా? ఇక్కడ మూడు మైళ్ల వెడల్పున్న గోదావరి పుట్టినచోట యెంత వుందో తెలుసునా? ఆదృష్టి లేందే నీకు?"

"ఆర్యాపురంలో మాయింటిపక్క నొక ప్లీడరుండేవాడు. పెద్దచెయ్యి. నెల కేడెనిమిది వందలు వచ్చేవి. కాని ఖర్చులో మహాజోరుమనిషి. ఇక వెనకా ముందూ లేదు. పదేళ్ల ప్రాక్టీసయినా అద్దె యిల్లే. రెండో పెళ్లాం యివంతా చూసింది. ఆఫీసుఖర్చులు పోను మిగిలిన దాల్లో మూడువంతులు తన కిస్తేగాని అన్నం పెట్టనం దావిడ. రెండుమాసాలికి పూర్తిగా లొంగతీసింది. నామీద సంసారభారం వదిలేటప్పటికి ఆవిడ దగ్గిర చులాగ్గా యాభైవేలు చేరాయి. చిక్కని చెయ్యి గాని మొత్తానికి మహామంచి యిల్లాలు. నేనావిణ్ణాశ్రయించిచాను."

"అంటే వక్క రూపాయి బదు లడిగాను. 'మళ్లీ నెల్లాళ్లలో యిచ్చేస్తా;' నన్నాను. నామాట తీసెయ్యలే దావిడ. కానయితే సొరుగు ఖాతాలోనే ఖర్చువ్రాసుకుందిగాని రూపాయి మాత్రం నాకిచ్చింది."

"అబ్బాయీ! నావ్యాపారాని కంతటికీ ఆవక్క రూపాయే పెట్టుబడి. నామేడలకీ, నాభూములకీ, నాసర్వానికీ అదే మూలం. ఇప్పుడు రెండులక్షుల కధికారికైవున్న చేబోలుశంభుశాస్త్రి వర్తకం వక్కరూపాయతో మొదలయింది."

"ఆరూపాయి పుచ్చుకుని బజారుకి బయలుదేరాను. మాఅమ్మ 'జాగ్రత్తసుమా నాయనా' అని దీవించి పంపింది. బజారులో అనేకరకాల సామాను వుంది. ఏమిటి కొనడమూ? ఏది తొందరగా విడుదల అవుతుందీ? ఏమీ తోచింది కాదు. ఎవళ్ళతోటీ మాట్లాడకుండా యెడా పెడా చూసుకుంటూ కోటగుమ్మంవద్గిర నుంచి మశీదుదాకానూ, మశీదువద్గిరనుంచి కోటగుమ్మందాకానూ నాలుగుమాట్లు తిరిగాను. అప్పటికి నాదృష్టి బట్టల కొట్టుమీద పడింది. నవ్వొస్తోంది కదూ నీకూ? నిజమే.. ఆవక్కరూపాయీ పట్టుకుని వేలు ఖరీదు చేసే బట్టలకొట్టులోకి వెళ్ళినప్పుడు నాకూ వచ్చింది నవ్వు. తలవెంట్రుకకి పర్వతానికీ ముడివేసిన కథ జ్ఞాపకం వచ్చింది. 'వస్తే పర్వతం వూడి వస్తుంది; లేకపోతే వెంట్రుక తెగిపోతుం' దన్నాట్ట యెవడో. అలాగే నేనూ 'సాగితే యింత కొట్టూ చేస్తాను; లేకపోతే రూపాయిమాత్రం పూర్తిగా పోదు' అనుకున్నాను."

"కొట్టులో అడుగు పెట్టేటప్పటికి 'కేంగావాలి' అన్నాడు సాహుకారు. అప్పటి కొక బ్రాహ్మడు పెద్ద బేరం చేస్తున్నాడు. పెళ్ళికి బట్టలు కొనడానికి వచ్చాడాయన. 'నామాట తొందర లేదు. ముందు పెద్దబేరం

చూసుకో' అన్నాను. ఆయన బేరం తెమిలే టప్పటికి మనం యేం కొనాలో తేల్చుకోవచ్చునని చూదుమన్నాను. అరగంటలో ఆయన నూటయాభై రూపాయల సరుకు కొన్నాడు.అప్పటికి నాఆలోచన తేలింది. తువాళ్ళు చౌకగా కనపడ్డాయి. పావలా కొకటి యిచ్చావా డాయనికి. నేనునాలుగు కావా లన్నాను. బేరం చెయ్యగా నాలుగూపద్నాలు గణాల కిచ్చి మిగిలిన బేడకి చిన్న అంగొస్త్రం వక టిచ్చాడు. ఆఅయిదుమూర్తులూ పట్టుకొనిబయలుదేరాను."

"వేలమీద పెట్టుబడి కనక కొట్టుపెట్టుకుని కూచున్నా డతను. మరి నేనేమిటే చెయ్యడం! మూటలు పుచ్చుకుని చాలామంది దేవాంగులు వూళ్ళో తిరుగుతూ వుంటారు. నాకూ అదే వుపాయం అనుకున్నాను. ఏం? అలా చూస్తావేం? ఇంటింటికీ తిరిగి తువ్వాళ్లు అమ్మడం తప్పుగా తోస్తోందా నీకూ? చెంబుపుచ్చుకుని ప్రతీగుమ్మమూ యెక్కడం కంటేనూ చెడ్డదా అదీ? కొంగు చాపుకొని ప్రతి ఆఫీసుకీ తిరగడం కంటేనూ చెడ్డదా?"

"నేను తిన్నగా యిన్నీసుపేటకి బయలుదేరాను. నాళంవారి సత్రంవగ్గరికి వచ్చేటప్పటికి నాకొక పంతులెదురై 'అవేమి?' టన్నాడు. 'తువ్వాళ్లు' అని చెప్పగా 'అమ్మతావా?' అన్నాడు. మడత విప్పి చూపగా 'వక్కొటే కావా లెంత కిస్తా?' వన్నాడు. ఆరణాలు చెప్పగా అయి దణాల కడిగాడు. 'నష్టం వస్తుం'దని చెబుతూనే డబ్బుడబ్బు చొప్పున తగ్గించి చివరి కయిదణాల కొక తువ్వా లిచ్చేశా నాయనికి. బజారుదాకా వెళ్ళ నక్కర లేకపోయినందు కాయన సంతోషించాడు. వెంటనే వకటి ఖర్చుయినందుకూ, వేపారిపంతులు బోణీ అయినందుకూ నేను సంతోషించాను. వర్తకం అంటే బోధపడిందా? కొన్నివాడికీ అమ్మినవాడికీగూడా తృప్తే. వర్తకం చేస్తే యెవళ్ళ కొంపా తియ్యకుండానే నాలుగు రాళ్ళు సంపాదించుకో వచ్చు."

"ఇలాగ నావర్తకం నడివీధిలో ప్రారంభమై యిప్పుడు నడి బజారులో స్థిరపడింది. మొదట నేనే కొట్టులో రూపాయ కయిదు మూర్తులు కొన్నానో ఆకొట్టుకి పక్కనే యిప్పుడు నాసొంత కొట్టుంది. సొంతం అంటే తెలిసిందా? కొట్టూ, కొట్టులోవున్న సరుకూ గూడా నావే. అయిదువేల కాయిల్లు కొనేసి తీర్చి, మేడ కట్టి, నాకొట్టువున్న గది కాక యింకోనాలుగు గదు లద్దికిచ్చా నిప్పుడు. మేడమీద వక మారువాడీ కాపరం పెట్టాడు. అతను ముప్ఫయ్యా, కింది కొట్లవాళ్లు యాభయ్యా, మొత్తం నాకొట్టు పోగా నెలకి యెనభైరూపాయలు వస్తా యా మేడవల్ల".

"మనం అప్పుడే అంత ముందుకి వెళ్ళొద్దు. తరువాతి సంగతి విను. కొంచెం ముందుకి వెళ్లాటప్పటికి కొక బ్రాహ్మడు అంగొస్త్రం చాకలిదానికి వేసినందుకు పెళ్లాంమీద కోప్పడుతున్నాడు. సాపం స్నానానికి వేళ అయిం దాయనికి. అంగొస్త్రం లేదు. 'ఏపాత కండువా అయినా యీపూటకి వాడుకోండి' అంటుం దావిడ. ఆయన ధుమధుమ లాడుతున్నాడు. నే నివంతా కనిపెట్టి గుమ్మం యెక్కాను. ఆయన ఆవ్యగ్రపడ్డ మొగాన్ని నావేపుకి తిప్పి "యేం వచ్చా?" వన్నాడు. "తువ్వాళ్లూ అంగొస్త్రాలూ కావాలా?" అనగా "చూపించ" మన్నాడు. ఇలా చూసీ, అలా చూసీ చివరి కాయన "యీదరిద్రం యెప్పుడూ వుండేదే" అంటూ అయి దణాల కాని కొక తువ్వాలూ, రెండణాల ముక్కొని కంగొస్త్రమూ పుచ్చుకుని "యిక రెండేళ్ల దాకా యిబ్బంది వుండ"దని సంతోషిస్తూ అర్ధరూపాయి కాసు నాచేతిలో పడేశాడు. నాకు లక్షరూపాయలు దొరికినంత సంతోషం వచ్చింది. అయిదుమూర్తులకీ మూడు ఖర్చుపడ్డాయి. రూపాయికీ పదమూ డణాలు సొమ్ము చేతిలో పడింది. తతిమ్మా మూ డణాలకీ రెండు తువ్వాళ్లే అయివజు వుంది."

ఇంకా స్త ముందుకి వెళ్లేటప్పటి కొక బడిపంతు లొకటీ, వక స్త్రీడ రొకటీ పుచ్చుకుని పదణాలు చేతిలో పడేశారు. ఇలాగ సరుకు చులాగ్గా విడుదల అయిపోవడమే కాకుండా రెండు గంటలలో వకరూపాయికి యేడణాల లాభం వచ్చింది. అప్పటికి తొమ్మిదయింది. మళ్లీ బజారుకి వెళ్లి ఆరుతువ్వాళ్లూ వకఅంగాస్త్రమూ పుచ్చుకున్నాను. అర్ధణా మిగిలింది. దాన్ని

మాత్రం వూరికే మొయ్యడం యెందుకూ? ఇటూ అటూ చూడగా నకచోట చిక్కాలు కనపడ్డాయి. వర్తకుడర్థణాకి మూ డిచ్చాడు. నాళంవారి సత్రందగ్గిర బళ్లవాళ్లకి మూడూ మూడు కానుల కమ్మేసి మళ్లీ పేటలో పడ్డాను."

"పదకొండయేటప్పటికి తువ్వాళ్లాయీ అయిదే సణాల కమ్మేశాను. అంగాస్త్రంమాత్రం వుంది. భోజనంచేసి మళ్లీ వద్దా మని యింటికి మళ్లాను. నాళంవారి సత్రం కనపడేటప్పటి కాపూట కక్కడ భోం చెయ్యా లని తోచింది. లోపలికి వెళ్లేటప్పటికి గుమాస్తా పద్దులు రాస్తున్నాడు. క్షణం దాటితే లాభం లేకపోవును. సమయం దాటిపోనందుకు సంతోషిస్తూ దగ్గిరికి వెళ్లగా గుమాస్తా నాపేరురాసేసి అటూ ఇటూ చూసిచివరికి "జనం యిద్ద"రని రాసుకున్నాడు. సాధారణంగా సత్రం గుమాస్తాలు చేసే పనే గాదూ అదీ? అది నే నోరకంటితో చూసి నవ్వుకుంటూ లోపలికి చక్కా పోయాను."

"పన్నెండున్నరకి భోజనం అయింది. అరగంట సేపు సత్రంలోనే పడుకున్నాను. వకటిన్నరకి బయలుదేరి మళ్లీ బజారుకివెళ్లి, పెద్దరకం కొన్నీ, చిన్నరకం కొన్నీ తువ్వాళ్లూ, అంగాస్త్రాలూ కొని మళ్లీ పేటలోకి వెళ్లాను. సాయంత్రం ఆరుగంటలదాకా తిరగ్గా సరుకంతా అయిపోయింది. సొమ్మేమాత్రం చేరిందో లెక్కపెట్టా లని తోచింది గాని నాప్రజ్ఞని మాఅమ్మకి చూపించా లని తొందర పుట్టింది. ఎన్నివిధాల ప్రయత్నించినా మనస్సు లొంగింది కాదు. కాళ్లలో వణుకు గూడా పుట్టింది. ఇక లాభం లేదని గబగబ యింటికి వెళ్లిపోయాను."

"మధ్యాహ్నం నే నింటికి రాకపోవడంచేత మా అమ్మ బెంగపెట్టుకుని వీథిఅరుగుమీద కూచుంది. ఆవిణ్ణి చూడడంతోటే నా కానందం పొంగిపోయింది. "మధ్యాహ్నం భోజనం చేశావా నాయనా?" అని మాఅమ్మ అడగ్గా "చెబుతాను రా" అంటూ లోపలికి వెళ్లి దీపం దగ్గిర కూచుని సంచీ గుమ్మరించాను. లెక్కపెట్టగా ఆప్పు తెచ్చిన రూపాయి కాక యింకో రూపాయి మూ డణాల కాని వుంది. వక్కక్షణందాకా నాకు శరీరం తెలిసిందికాదు. ఏం తప్పా? నాజీవితంలో కళ్లు తెరవని సమయంలో 'హరిఃఓం'మ్మని సంసారబాధ్యత వహించిన మొదటిరోజున—వక్క రూపాయి పెట్టుబడిమీద వర్తకంలో మిగిలిన మొదటి లాభ మది. ఒక సంవత్సరంలో గవర్నరుకి వచ్చే జీతంకంటే గూడా అది విల వయింది. వాస్తవంగా నాజీవితాని కది ఉన్నతి కలిగించిన గొప్ప వరం. దాన్ని తలుచుకుంటే నా కిప్పటికి గూడా ఆనందం పురకలు వేసుకుని—హాయి హాయి! ఎంత సౌఖ్య మోయి! ఇలాంటి అనుభవం లేని వాడి బతు కేం బతు కోయి! ఏం, కష్టంగా వుందా నీకూ? పోనీ తరవాతి కథ విను."

"అప్పుడు మాఅమ్మ ముఖంమీద నృత్యం చేస్తూ వున్న ఆనందజ్యోత్స్నవల్ల నాభవిష్యజ్జీవితం అంతా ప్రకాశమానంగా కనిపించింది. జయలక్ష్మి మందహాసం చేస్తూ నామెడలో పుష్పమాల వెయ్యడానికి వయ్యారి నడకలతో వస్తూవున్నట్టు కనపడింది. "నాయనా! చదువు లేకపోతే యేమిలే? ఈశ్వరు డిలాగేనా యింత అన్నం పెడితే చాలు. నువ్వొక యింటివాడ వైతే నా కదే పదివేలు. కనడమే కాని మేము నీ కేమీ యివ్వలేకపోయాం. నీరెక్కలు చల్లగా వుండి నాలుగు డబ్బులు సంపాదించుకుంటివా, నలుగురిలోనూ తల యెత్తుకుని తిరగవచ్చు. ఉద్యోగాలకోసం నువ్వు చూడవద్దు. చివరికి చిల్లరదుకాణం పెట్టుకున్నా నిర్విచారంగా కాలం గడిచిపోతుంది"అని మాఅమ్మ నన్ను ప్రోత్సహించింది. అయితే ఉద్యోగంకోసం సుఖమయ కల్పనలు చేసుకుంటూ వున్న నీ కివంతా హాస్యాస్పదంగా కనపడవచ్చు. అవునా పంతులూ? "ఇంటింటికీ తిరిగి గుడ్డ లమ్ముకుని నాలుగు డబ్బులు మిగిలే యని యింత పొంగిపోతా డేమిటిరా యీయనా?" అని నువ్వు మనస్సులో నవ్వుకుంటున్నావు కదూ? ఎంత పాడయిపోయిం దోయి బ్రాహ్మణవర్ణం! తాలూకాకచేరీలో అటెండరుపనీ, పోలీసుస్టేషనులో కానిస్టేబులుపనీ, కోర్టులో అమీనా పనీ;—ఇంకా యిలాంటి పన్నీ

మంచివే అయిన బ్రాహ్మణజాతిమీద యితర్లు రాళ్లు రువ్వా రంటే ఆశ్చర్యమా? "మేం అగ్రకులంవాళ్లం" అంటూనే నౌకరీల కెగసాకడం గొప్పే. కాని బ్రాహ్మలకి చిల్లరవర్తకం నీచకం. అవును. పర్వతశిఖరంమీద "నన్నే చూసుకో" అని వొంటికాలి భరతం ఆడినవాడు కొండలలోయల్లో పడిపోవడం ధర్మమే. దాని కేంలే, తరవాత చెప్పనియ్యి."

"మధ్యాహ్నం నే నింటికి వెళ్లకపోవడంచేత నాకోసం వండిన అన్నం మిగిలిపోయిందికామా? అది నాకు పెట్టేసి నాఅమ్మ పిండి చేసుకుని తింది. తరవాత యిద్దరమూ ఆమాటా యీమాటా చెప్పుకుని పడుకున్నాం. సగంరాత్రిదాకా నాకు నిద్ర పట్టింది కాదు. తరవాత వొళ్లు తెలవని గాఢనిద్ర పట్టింది."

"తెల్లవారింది. అప్పు తెచ్చిన రూపాయి యిచ్చెయ్యడమా? వుంచుకోవడమా? నాలుగైదు నిమిషాలు ఈవిషయం ఆలోచించాము. నెల్లాళ్ళ వాయిదా వున్నప్పు డెందుకట్టేపెట్టుకో గూడదూ? ఈలోపున ఆదక్కరూపాయీ యింకా యిరవైతొమ్మిది రూపాయిల సరుకు తెస్తుంది. రోజుకి ఒకరూపాయి పావలా లాభం తెచ్చిన రూపాయి అది. అంటే యింకా యెంత తక్కువైనా యిరవైతొమ్మిది కరుకులు పుట్టిస్తుంది. ఇలాంటి లెక్కలు కట్టడం నీకింకా చేతకాదులే. పూర్తికే విను. చివరి కారూపాయి అట్టేపెట్టుకోడానికే నిశ్చయించుకున్నాను."

"మళ్లీ యేడున్నరకి చద్దన్నం తిని బయలుదేరాను. అప్పటి కింకా నిన్న కాతాకలిసిన సాహుకారు కొట్టు తెరవలేదు. ఈపక్కనీ, ఆపక్కనీ మరికొందరు తెరిచారు. అక్కడి బేరా లెలా వుంటాయో చూద్దామని రెండుమూడు కొట్లకి వెళ్లాను. నాకింకా కుత్రనం కామా? జాతిని పట్టే, వయస్సునిపట్టే, తెలివితేటలు చూసీ, సరకు అమ్మే మన వర్తకులు బేరంలో లొంగుతారూ? మామూలు గడుసుదనపురాకడ లన్నీ వచ్చారు. కొందరు "మీకు కదక తక్కువ కిస్తా" మంటూ నిన్న మూడణాల నరకి కొన్నతువ్వాళ్లు పావలాఅర్థణా కంటగట్టా లని చూశారు. అన్నిధరలూ అలాగే వున్నాయి. వక కొట్లులో రుమాళ్లుమాత్రం చౌకగా కనబడ్డాయి. చాలా అందంగా కూడా వున్నాయి. షోకేలాలూ, కొంచెం నీటుగా వుండా లనుకునేవాళ్లూ చూస్తే విడిచిపెట్టరు. చెన్నపట్నంనుంచి తొలి నాటి సాయంత్రమే వచ్చింది సరుకు. వాట్లని మొదట నేనే చూశాను. జత రూపాయి చెప్పాడు. ఎన్నివిధాల అడిగినా దమ్మిడీకూడా తగ్గలేదు. ఏంచెయ్యనూ? సరుకు చూస్తే కళ్లు మెరిసిపోతున్నాయి. అమ్మా లని వున్న నాకే అలా వుంటే కొనా లనుకునేవాళ్లకేలా వుండునూ? ఏమయితే నవే అని నాలుగు రుమాళ్లూ, వక అంగావస్త్రమూ పుచ్చుకుని బయలుదేరాను. తొమ్మిదింటికే అవి ఖర్చయిపోయాయి. పదణాలు మిగిలేయి. మళ్లీమళ్లీ కొని మళ్లీమళ్లీ అమ్మాను. ఆరోజంతా రుమాళ్ల బేరమే. మొదటిమాటు శాంపిలుగా మూడు డజన్లు మాత్రమే వచ్చాయి ఆకొట్టుకి. మూడో నాలుగో డజన్లు తక్కిన వన్నీ నేనే అమ్మేశాను. రెండురోజుల పూట కొసరు కయిపోయింది. ఆబేరంలో నా కయిదారు రూపాయలు మిగిలాయి. అవి ఆవక్క కొట్టులో మాత్రమే వుండడంచేతా, అక్కడేనా చాలా కొద్దిగా వుండడంచేతా, పైగా మళ్లీమళ్లీ నేనవే అడగడంచేతా, వకటి రెండురోజుల్లో సాహుకారు జత వక్కంటికి పావలా దాకా ధర పెంచాడు కాని లేకపోతే నాకింకా నాలుగైదు రూపాయలు మిగిలివుండును. కాకపోతే యేమీ? బేరం లాభసాటిలో వుంది కాని నష్టజాతకంలో లేదు కదూ? నా కదే చా లనుకున్నాను. మళ్లీ సరుకు భారీగా తెప్పించ మనీ, చాలాపట్టుకి నేనే పుచ్చుకుంటా ననీ అతనితో చెప్పి, తరవాత రకం మార్చాను."

"చేతిలోకి పది రూపాయలు చేరాయి. కావలసినంత ధైర్యమూ, ఉత్సాహమూ, బలమూ, కలిగాయి. ఈమాటు వకకొట్టే అన్నమా టేమిటి? నాలుగు కొట్లూ చూశాను. ధరలు కనుక్కుని రాయితీగా యెక్కడవస్తే అక్కడే పుచ్చుకోవడం; ఇక తువ్వాళ్లనీ, రుమాళ్లనీ, అంగావస్త్రా లనీ, వక టేమిటి? ఏది ఖర్చుపడతా యని

తో స్తే అవీ, వేట్లలో నాలుగుడబ్బులు మిగులుతా యంటే అవీ, ధైన రేని తెస్తున్నంటే అవీ అమ్మడం మొదలు పెట్టాను. పది హేనురోజు లయాటప్పటికి బజారులో అరువు దొరకడమూ, ఎవరేనా అడిగినవి యిస్తుంటే అమ్మకం కాకపోయే యెడల మళ్లీ పుచ్చుకునీ పద్ధతీ, మొద లయినాయి. అదివరలో చంకలో యిమిడ్చీ మూట బుజం యెక్కడం మొదలయింది. వీథిలో వెళ్తూవుంటే చాలామంది "రా, పో" అని పిలవడం మొదలు పెట్టారు. రాజమండ్రిలో—వి శేషించి ఇన్నిసుపేట లోనూ, మొరకవీథినీ, నేను బట్టలవర్తకుణ్ణిగా చాలా మందికీ కానవడం మొద లయింది."

"నెల్లాళ్లు గడిచే టప్పటికి స్త్రీలు రకరకాల రవికల గుడ్డలూ, పరికిణీగుడ్డలూ, చీరలూ, తెమ్మనడం యెక్కువయింది. రెండు మాసాలికి గిరాకీ మరీ పెరిగింది. మూడు మాసాలకి నేను బ్రాహ్మణ్ణినీ, లోవరు సెకండరీ చదివా ననీ, చాలామందికి తెలిసింది. ఆకాలంలో లోవరుసెకండరీ అంటే యిప్పుడు బి.యే. అన్నమాట. అంచేత "నీకీగతేమిటయ్యా?" అని కొందరడిగేవారు. కొందరు "యోగం యిలా వుం"దని పరామర్శ చేసేవారు. నాకు నవ్వు వచ్చేది. మొదట్లో నే నేదేవాంగినో అనుకుని "ఏమోయి" అన్నవారంతా తరవాత "ఏమండీ!" అనీ, "ఏమయ్యా"అనీ, దగ్గరగల కొందరు చివరకి "పంతులూ" అనీ పిలిచేవారు."

"మొదట్లో నెల్లాళ్ళదాకానే నేను మనిషిదగ్గర మనిషి బేరం చెప్పాను. తరవాత అది తప్పని తెలుసుకున్నాను. కానీ మనిషి తెలివి తేటల ననుసరించి వకకోటు అణా మిగిలిన వస్తువులో యింకోకోటు రెండణాలు మిగల వచ్చు. మొత్తానికి లాభం లేకుండా యెవరికీ యివ్వడు. కనక మనిషిని పట్టి బేరం చెప్పడం మోసం అని తోచింది. అంచేత తరవాత వక్కటే ధర చెప్పడం మొదలుపెట్టాను. మొదట కొందరిదగ్గర యిది విసమించింది కాని వోపిక పట్టాను. సంగతంతా చెప్పేటప్పటికి అంతా బాగుం దని సంతోషించారు. ఇలాగ అనిపించుకునే టప్పటికి ఖరాగా నెలరోజులు పట్టింది. ఈనెల్లాళ్ళ కష్టంవల్లా నాకు కలిగిన లాభం యేమి టంటే: తరవాత మాటదింపడం తరవాయి, కావలసిం దేదో చూసుకోవడమూ, ఎంత కావాలో నిర్ణయించుకోవడమూ, ఖరీదెంత అయిందో లెక్క చూసుకుని సొమ్మిచ్చి పంపెయ్యడమునూ అంటే నాకు తరవాత రెట్టింపు వర్తకం జరిగింది. లాభంకూడా పెరిగింది."

౪

"చెప్పవచ్చిం దేమి టంటే: అమూడు మాసాలలోనూ నాకు సంసారపుఖర్చులుకూడాపోను, నూరు రూపాయలు మిగిలాయి. కోట్లలో సాగా వేశా నను కున్నాను. మాఅమ్మకూడా "నాయనా! నెగ్గా" వంది; "లక్ష్మి నిన్ను వరించిం" దంది. నెల కాగానే ప్లీడరుగారి పెళ్లానికి రూపాయి యిచ్చేశాను. నాసంగతి విని ఆవిడ చాలా సంతోషించి "రూపాయి యిచ్చే దేమిటి?" టని పుచ్చుకోడాని కంగీకరించింది కాదు గాని చివరికి తప్పింది కాదు. "ఇదంతా మీచలవే" అని నా కృతజ్ఞతని తెలిపి నమస్కరించగా ఆవిడ "నోటురాయ నక్కరలేదు. వడ్డీకూడా పని లేదు. నీకు కావలసి నప్పుడు కావలసినంతసొమ్ము చేబదులుగా పట్టుకుని వెళ్ల వచ్చు" నని చెప్పింది".

"పదిమందీ పది రకాలు కోరుతూ వుండడంచేత యిక మూట చాలింది కాదు. అదీ కాక: కొద్దిరోజులలోనే చంకమూటని బుజంమూటగా మార్చేసినవాడు బుజంమూటని కావిడిగా మార్చెయ్యకపోతే యిక ప్రజ్ఞ యేం వుంది? అంచేత తరవాత నెలజీతంపద్ధతిని కావిడివాణ్ణి కుదిర్చాను. విన్నావా పంతులూ? నెలజీతంపద్ధతి మీద కావిడివాణ్ణి కుదిర్చాను. ఇప్పుడు నీకుమల్లే నేన ప్పుడు నౌకరీకోసమే ప్రయత్నించి వుంటే బతికివున్నంత కాలమూ నౌకరుగానే వుండిపోదును. అలా కాకుండా "బ్రాహ్మణజాతిలో పుట్టి దేవాంగిలాగ యింటింటికీ మూటలు మొయ్యడం యేమిటి?" అని కొందరిచేత యీసడింపులు తిన్నా, వోపిక పట్టడంచేత మూడు మాసాలు గడిచేటప్పటికి నాకే వక నౌకర్ అవసర మయినాడు. ఇప్పుడు లెక్కలు రాయడానికి ముగ్గురు గుమా

స్తాలూ, అమ్మకం చెయ్యడానికి నలుగురు సత్రకాయలూ, లోటుపాటులు చూడడానికి కొకడూ, చిల్లర పనులు చేస్తూవుండడానికి కిద్దరు నౌకర్లూ, వీరు కాక యింటివద్గిర నలుగురూ సన్నాశ్రయించుకుని కుటుంబాలు పోషించుకుంటున్నారు."

"ఇది గర్వంతో చెప్పింది కాని, వారిని న్యూనత పరచాలని చెప్పింది కాని కాదుసుమా."

"యిక్కడ యింకో సంగతి చెప్పవలసివుంది: స్వార్జితం నూరురూపాయలు నాచేతిలో వుండడం నువ్వెరుగుదువు. మహేంద్రవాడలో నాకో చిన్న స్థలమూ తాటాకుల యిల్లూ వుండేవి. ఇక నేనా వూరు కాపరానికి వెళ్ళినప్పుడు ఫాయిదా నష్టం తప్ప వాట్లవల్ల నాకేం లాభమూ? మాఅమ్మా నేనూ యీసంగతే ఆలోచించాము. వెంటనే పనిచెడి వారంరోజు లక్కడ వుండి అయిదునందల రూపాయల కమ్మేసి వచ్చేశాను. నూరు రూపాయలు సొంత శక్తినల్ల సంపాదించేదాకా మాకాసాహసం కలగలేదు. రాజమండ్రీలో మర్యాదగా కాలం గడపగలమనే ధైర్యం కలిగేక ఇక అదెందుకూ? ఆ అయిదు వందలూ, యీవందా—ఆరు వందలతో చేబోలు శంభుశాస్త్రి వర్తకం పురెక్కింది. ఈమాటు సరాసరీ సీమనుంచి సరుకు తెప్పించే మారువాడీతో కాతా కలిపాను."

"ఇక యింటింటికీ వెళ్ళి "యేమైనా బట్టలు కావాలా?" అని యెవర్నీ అడగడం లేదు. కావిటివాడు వెనక్కాల రకరకాల గుడ్డలపేర్లు చెబుతూ కేకవేస్తూ వస్తూవుండగా నేను గుబ్బగొడుగు వేసుకొని ముందు నడుస్తూ వుండడం. ఎవరేనా పిలిస్తే లోపలికి వెళ్ళి కావిటివాడు కంబళీ పరిచి మూటలు విప్పగా చూచుని కావలసిన సరుకిచ్చి సొమ్ము పుచ్చుకొని లేవడం, మళ్ళీ ముందు నడవడం. కడుపులో చల్ల కదలకుండానూ, ఆందోళనం లేకుండానూ నింపాదిగా తిరిగి సాయంత్రానికి పదిరూపాయలకి తక్కువ లేకుండా అమ్మి మెల్లిగా యింటికి చేరుకునేవాణ్ణి. ఖర్చులన్నీ పోను సకటున రోజుకి రూపాయిన్నర తక్కువ లేకుండా చులాగ్గా కిట్టేది."

"ఇలా సంవత్సరం తిరిగేటప్పటికి వ్యాపారం వెయ్యి రూపాయలికి దాటింది. ఇంకో సంవత్సరానికి రెండు వేలయింది. అయితే కావిటిమీదకి రెండు వేలెందుకూ? ఎంత సరిపోతే అంతే నడుపుదామంటే తక్కిన రూపాయలు పెట్టిలో పెట్టుకుని చూచుంటే యేం లాభమూ? కనక కావిడి విడిచిపెట్టెయ్యాలని తోచింది. ఇక దుకాణం పెట్టాలి. కాని రాజమండ్రీ పెద్ద బజారులో బట్టలకొట్టు పెట్టాలంటే రెండు వేలేమూలకి? కావడికి హెచ్చూ, కొట్టుకి లోచ్చూనూ. గోచీకి పెద్దా, అంగాస్త్రానికి చిన్నా అన్నకాడికి వచ్చింది నావ్యాపారం. ఏమిటి చెయ్యడం?"

"రెండు రోజు లాలోచించాను. "ఇంకా కావిడేమి చేపాటికి కొట్టు పెట్టవయ్యా" అని యిదివరకే మారువాడీ చాలామాట్లన్నాడు. "ఏరోజు అమ్మకం ఆరోజున నాకిచ్చేసేటట్లయితే నాలుగువేలు తెస్తివా పదివేల సరుకిస్తా" నని కూడా రెండు మూడు మాట్లన్నాడు. చేతిలో వున్న రెండు వేలకీ సాయం యింకో రెండువేలు కావాలి. ఎవరిస్తారూ?"

"పక్కని ప్లీడరుగారి భార్య, సోదెమ్మగారు వుంది కాదూ? ఆవిణ్ణడుగుదామని తోచింది. మాటల్లా పోయి నావర్తకం కావిట్లోకి వచ్చాక— అందులోనూ రెండువేల దాకా పెరిగాక మాఅమ్మకి ఆవిడకీ వకటే ప్రాణం అయిపోయింది. అస్తమానూ ఆవిడ "మీ అబ్బాయి ప్రయోజకుడండీ. మీరు అదృష్టవంతులండీ" అనేది మాఅమ్మని. ఇంతే కాకుండా నేనావిణ్ణి "అక్కయ్యగారూ" అనడమూ, నన్నావిడ "సాహుకారు తమ్ముడూ" అనడమూ ఎక్కువైపోయింది. అనువు ఆధారం చేసుకుని నేనూ మాఅమ్మా వకనాడు వెళ్ళి ప్రస్తావన చేశాము. వెంటనే ఆవిడ "ఈమాత్రందానికి ఆలోచనా, బతిమాలడమూ యేమిటండీ పిన్నిగారూ? నీకు సందేహం యెందుకు కలిగింది తమ్ముడూ?" అంటూ యినపపెట్టె తెరిచి, "నీకుకావలసినన్ని పుచ్చుకో" అని నాలుగువేల రూపాయల బాంకినోట్లు కట్టలు ముందు పడవేసింది. నా దగ్గిర వుండే రెండు వేలలోనూ అయిదు వందల దాకా సరుకే వుంది కాదూ? అంచేత తలివ్యా

పదిహేను వందలకీ సాయం నాలుగువేల పూర్తికి ఇరవై అయిదు నోట్లు తీశాను. ఆవిడ "చాలా?" అంది. "ఎప్పుడు కావలిస్తే అప్పుడే అడుగుతా" ననీ, "యిప్పటి కివి చా" లనీ, చెప్పగా పెట్టి వేసేసి భర్తదగ్గిరికి వెళ్లి, "యిరవై అయిదు వందల రూపాయలు మాసాహుకారు తమ్ముడుపేర ఖర్చు రాసుకోండి; నూటికి పదణాల చొప్పున ఫాయిదా. నోటు అక్కర్లేదు. చిఠాలో సంతకం చేస్తాడు" అని చెప్పి వచ్చింది. ఆవిడ అనుగ్రహానికి నేనూ మాఅమ్మా కూడా పొంగిపోయాం. కాదూమరీ? మొదట నావర్తకానికి పెట్టుబడి యిచ్చిందీ ఆవిడే; ఇప్పుడిలాగ మళ్లీ పెద్ద లోటు తీర్చిందీ ఆవిడే. అర్థాత్తూ యేమున్నమాటా? నా పురోభివృద్ధికి — నా విజయానికీ ఆవిడ చల్లని చెయ్యే ఆధారం అయింది కాదూ? అలాంటి మాఅక్కగారి విషయంలో మే మెంత రుణపడివున్నామో వేరేచెప్పడం యెందుకూ? ఏం చేస్తే నే నామె రుణం తీర్చుకోగలనూ?"

"తరవాత చిఠాలో సంతకం చేసి, నాలుగు వేల రూపాయలూ మారువాడీ దగ్గిర జమ కట్టించి, "కొట్టు చూసుకుని వస్తా"నంటూ బజార్లోకి బయలుదేరాను."

"పంతులూ! నువ్వు దాన్నదృష్టం అను, మ రేమైనా అను: ఒకొక్కప్పుడు వరసగా మేళ్లే కలుగుతాయి. నే నిట్టే బజారులోకి వెళ్లేటప్పటికి మొదట నే నే కొట్టులో రూపాయి కయిదు మూర్లు కొన్నానో, దాని పక్కది రెండు దినాల్లో ఖాళీ అవుతుం దని తెలిసింది. వెంటనే యజమానితో మాట్లాడగా నెల కెనిమిది రూపాయలు అద్దికట్టి నాకు ఖాయం చేశాడు. అద్దిచీటీ మూడేళ్లకి రాసుకున్నాం. ఆరెండు రోజులూ యథాప్రకారంగా కావిడితోటే వూళ్లో తిరిగి, యెరిగున్నవాళ్లందరితోటే "ఇక కావిడి పట్టించుకొని వూళ్లోకి రా"ననీ, "బజారులో ఫలానాచోట కొట్టు పెడుతున్నా"ననీ, "యేరకం బట్టలు కావలిసి మీరు బజారుకి వచ్చినా మొదట నా కొట్టుకి వచ్చి సరుకూ, ధరలూ, చూసుకోకుండా మరోకొట్టుకి వెళ్లవ"ద్దనీ, "ఇన్నాళ్లదాకా నా మీద అనుగ్రహం వుంచిన ట్లికముందు కూడా వుంచా"లనీ చెప్పి వచ్చాను."

౬

"అనుకున్న రోజున కొట్టు ఖాళీ అయింది. సరుకుసద్దాను. అదిచూచి మొదటి కాతాదారు "వోయి పిడుగూ! పక్క రూపాయితో నా కొట్టులో కాతా పెట్టి, వర్తకం సాగించి, చివరకి నాకే పెట్టేవూ యెసరు?" అన్నాడు. కాదూ మరీ? అతని కొట్టులో వున్న సరుకు నా సరుకుకంటే గొప్పది కాదు. నాకొట్టులో మును పున్న వర్తకుడు చిన్నపద్దవడంచేత పాపం అతనికి బాధ వుండీది కాదు. ఇప్పుడు పక్కని పెద్దపోటీ తగిలింది. వీధే పోయీవాళ్ల కళ్లు నాలుగురకాలూ ప్రోటుగా వుండడంచేత మొదట నాకొట్టుమీదే పడుతున్నాయి. కాతాలు కలుపుకోవడంకోసం మొదట అందరికంటే కొంచెం చౌకగాకూడా అమ్మసాగాను నేను. ఈకారణాలచేత అత నలా అనడంలో వైపరీత్యం యేమీ లేదు. కాని యెవడి బేరకింద వాడు తోడుకోవడం మానాడూ? మనుష్యులలో స్వార్థపరత్వమే లేకపోతే యిక ప్రపంచకమే యేదీ?"

"ఇంకోసంగతి నీతో చెప్పడం మరిచిపోయాను. మారువాడీ ఏరోజు అమ్మకం ఆరోజున తనకి జమ యిమ్మన్నా డన్నాను. జ్ఞాపకంవుందా? అలా అయితే నా సంసారంయెలాజరుగుతుందీ? అక్కగారి బాకీయెలాతీరుతుందీ? చివరికి కొట్టు అద్దె యివ్వడంయెలాగా? మారువాడీతో యీసంగతులు సరుకుపుచ్చుకునేటప్పుడేచెప్పగా "ఏమంటా?"వన్నాడు. నే నింకా భాగ్యవంతులలో చేరలేదుకదూ? ఋణగ్రస్తుణ్ణే కదూ? కనక నెలకి పాతిక రూపాయలకంటే సంసారాని కెక్కువ ఖర్చు చెయ్యకూడ దనుకున్నాను. క్రమంగా నెలకి పదే సణాలు తగ్గినా, సోదెమ్మక్కగారి బాకీ అసల్లో నందా, అసలు కయిన ఫాయిదా పదిహేను రూపాయల పదణాలూ తీర్చా లనుకున్నాను. కొట్టుఅద్దె యెనిమిదిరూపాయలు, చిల్లర ఖర్చులు పది, మొత్తం "నెలకి నూటఅరవై రూపాయలు తీసుకుంటా" ననగా సరే అన్నాడు.

"నెల్లాళ్లు కొత్తగా వుంది. మూడు మాసాలు వెళ్లేటప్పటికి బేరాలు పెరిగాయి. ఆరు మాసాలకి పల్లెటూళ్ల వర్తకుల కాతాలు పెరిగాయి. సంవత్సరం తిరిగేటప్పటికి కొట్టులో తెరిపి వుండీదికాదు. అది మొదలు నేటిదాకా నాకొట్టు అలాగే జరుగుతోంది."

"రెండేళ్లకే అక్కగారి బాకీ తీర్చేశాను. మారువాడీ చిఠాలో జమా ఖర్చూ సరిపోతున్నాయి. చెన్నపట్నంలో కాతాలు కలిపాను. బొంబాయినుంచికూడా సరుకు వస్తోంది. స్వతంత్రుణ్ణయినాను."

"చెంగ తీరింది, "నాయనా! బతికి వున్నందుకు ఫలం కనపడింది. నువ్విస్థితికి రావడంకళ్లతోచూశాను.

నాతండ్రీ! ఇక నాకు విచారం లేదు" అంది మాఅమ్మ. అక్కగారు మెచ్చుకున్నారు. ఆమె భర్తకు అప్పటికి తెలిసింది శంభుశాస్త్రి ప్రయోజకత్వం."

"ఇక నాకు పెళ్ళాం తక్కువ కమా! ఇదివరకే కలిగివుంటుంది నీకా సందేహం. అబ్బో! యీకాలం వాళ్ళకి ప్రజ్ఞకంటె ముందు పెళ్ళాం కావాలి. తరవాతి నాటకాల్లో తిరిగినా ఏ ఘట్టుఘోరమో చదువుతున్నా డంటే అసలు కన్యాదాతలు నిలవ నిస్తారు టయ్యా యిప్పుడూ? ఇప్పుడు పెళ్ళికొడుకుల తండ్రులు కెంతబింకం వుంటోందో అప్పుడు పెళ్ళికూతుళ్ళ తండ్రులకంత బింకం వుండేది. ఇప్పుడు మొగపిల్లలికి బేరాలు వస్తున్నట్లు అప్పుడు ఆడపిల్లలికి వచ్చేవి. సాంప్రదాయం కలవాళ్లు మాత్రం కన్యాదానం చేసి "దశపూర్వేషాం, దశాపరేషాం" అని సంతోషించేవారు. డబ్బో యోగ్యతో లేకపోతే అప్పుడు మొగాళ్లకి పెళ్ళయ్యేది కాదు. నా యీడువాళ్లెందరో బ్రహ్మచారులుగా వుండిపోయారు.

"సోదెమ్మ అక్కగారి కొక కూతురూ యిద్దరు కొడుకులూనూ. నాకు యిరవై మూడేళ్లు దాటాటప్పటికి—అంటే నాకూ మాఅమ్మకీ గూడా నాపెళ్లిని గురించి ఆలోచన పుట్టాటప్పటికి, సావిత్రికి పన్నెండేళ్లు నిండాయి. వారికి కూడా పెళ్లిపూనూ కలిగింది. వకనాడు మాఅమ్మ, అక్కగారూ కాచుని లోకాభిరామాయణం యెత్తుకోవడంలో. నాపెళ్లిని గురించి మా అమ్మ, సావిత్రి పెళ్లిని గురించి అక్కగారూ ప్రస్తావన చేసుకున్నారట. ఆవేళ ఆసమావేశం ముగిశాటప్పటికి వా రిద్దరూ వియ్యం అందా లనుకున్నారట. ఆరాత్రి మాయింటోనూ, వారి యింటోనూ కూడా ఆలోచనలు జరిగాయి. మర్నాడు పొద్దున్న "మధ్యాహ్నందాకా కోర్టుకి వెళ్లవ" ద్దని అక్కగారు నాకు కబురు చేశారు. ఎనిమి దయ్యాటప్పటి కా భార్యాభర్త లిద్దరూ వచ్చి మాటలు కలిపారు. తొమ్మిదింటికి నిశ్చయాలూ, పదింటికి ముహూర్తం పెట్టించడమూ, పదకొండింటికి విందులూ అయిపోయాయి. పదిహేను రోజులకి పెళ్లి కూడా అయిపోయింది."

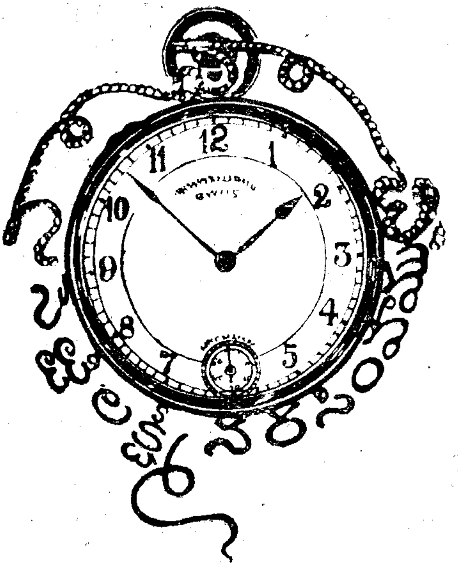
"సావిత్రి కాపరానికి వచ్చాటప్పటికే బజారులో మేడ కట్టేశాను. తరవాత మూడేళ్లకి పేటలో యీ మేడ కట్టాను. క్రమంగా మహేంద్రవాడలో రెండు పుట్ల భూమి కొన్నాను. ఇప్పుడు సీమనుంచే సరాసరిగా నాకు సరుకు వస్తుంది."

"నా పెద్దకొడుకు కోర్టుమీద వుంటాడు. నా రెండోకొడుకు గోదామూ, సంసారమూ చూసుకుంటాడు. నా మూడో కొడు కిప్పుడు సీమలో వున్నాడు. అక్కడ వైద్యపరీక్షకి చదువుతున్నా డతను. నాకూతు ళ్లిద్దరూ కాపరాలు చేసుకుంటున్నారు."

"నా పెద్దకోడలు వక యెస్టేటు దివానుగారి కూతురు. రెండోకోడలు మన సబుజడ్జిగారి కూతురే. మూడోవాడి కింకా పెళ్లి కావాలి. నా పెద్దల్లుడు ఏలూరిలో ప్లీడరూ. నాచిన్నల్లుడు నాలాగే—అంటే యింత బట్టలవ్యాపారమూ చేస్తున్నాడు."

"అదిగో మానాన్నగారి తాంబూరా. వారి నోట్లో లేదు. ఆతాంబూరానే నాపూర్వపు ఆస్తిగా చూసుకుంటున్నాను. అదిగో మాఅమ్మ; నాకేసి నవ్వుతూ యెలా చూస్తోందో చూడు. చిత్రకారుడు జీవకళ ఉట్టిపడేటట్టు రాశాడు పాపం. వెయ్యి రూపాయ లిచ్చా నతనికి."

"ఇదంతా యెందుకు చెప్పానంటే? ఆలోచించు: నీకు ప్రస్తుతం నౌకరీ దొరకడమే కష్టం. దొరికినా వెంటనే స్థిరం కాదు. అయినా నాలిక రూపాయల కంటె యెక్కువ జీతం రాదు. నీజీవితంలో నెలకి వంద రూపాయల జీతం నువ్వు చూడవు. ఎందుకు వెర్రిపడతావూ? ఏదో వర్తకం చేసుకో. డబ్బు లేకపోతే దజనగ్గిపెట్టెలూ, వంద చుట్టలూ పుచ్చుకొని పొద్దున్న స్టీమర్ల దగ్గిరా, మధ్యాహ్నం కోర్టుల దగ్గిరా, సాయంత్రం సినిమాదగ్గిరా తిరుగు. లేకపోతే వరదారావుహోటలుదగ్గిర కిళ్లీల దుకాణం పెట్టుకో. అదీ కాకపోతే కుట్టుమిషను పెట్టుకుని నాకొట్టువగ్గిర కూచో. మిషను ఖరీదు నేనిచ్చేస్తాను. నువ్వు మళ్లీ యివ్వనక్కర లేదు. అదీ కాకపోతే కావిడుగుడ్డ లేవి కోరితే అవి యిస్తాను; వూళ్లో తిరుగు. దమ్మిడీ పెట్టుబడి అక్కర్లేదు. ఏరోజు లాభం ఆరోజు పట్టుకుపో. మా మేడలో వకమూల వక వసారా, వక గదీ వక చిన్న హాలూ అద్దె లేకుండా యిస్తాను కాపరంవుండు. కష్టపడు. బాగుపడు. అంతేగాని నౌకరీ యిప్పించమని నన్ను వేపకు. నీముఖంలో లక్ష్మీవిహారానికి తగిన తేజస్సు వుంది. నౌకరిలో ప్రవేశించి దాన్ని ధూళిధూసరితం చేసేసికోకు. లే. కాలం గడిచిపోతోంది. త్వరపడు. ఇన్ని చెప్పినా యింకా నీకు నౌకరీమీద వ్యామోహం తగ్గకపోతే వెళ్లిపో. నా మొహమ్ము చూపకు."

ఇది నిజముగా జరిగిన కథ; చిన్నదే యయ్యును, పెద్దవారికిని నీతిబోధకము.

నా క్రొత్త బంగారువాచీ మంచి ఛేషైనది; అది పదునెనిమిది నెలలు బహు ప్రశస్తముగా పనిచేసెను: ఒక్కనాడైనను నిలిచిపోలేదు; ఒక్క నిమిషమైనను వేళ హెచ్చుతగ్గులు చూపలేదు; ఒక్కమరమైనను చెడలేదు. వేళ తెలుపుటయందు సూర్యుడైనను పొరపడవచ్చునేమో కాని యది తప్పనడుచుట యసంభవమనియు, సూర్యుడులోకమున నున్నంతకాలమును విఱుగు తెఱుగు లెఱుగక యది శాశ్వతముగా నుండుననియు నాకు దృఢవిశ్వాసము కలిగినది.

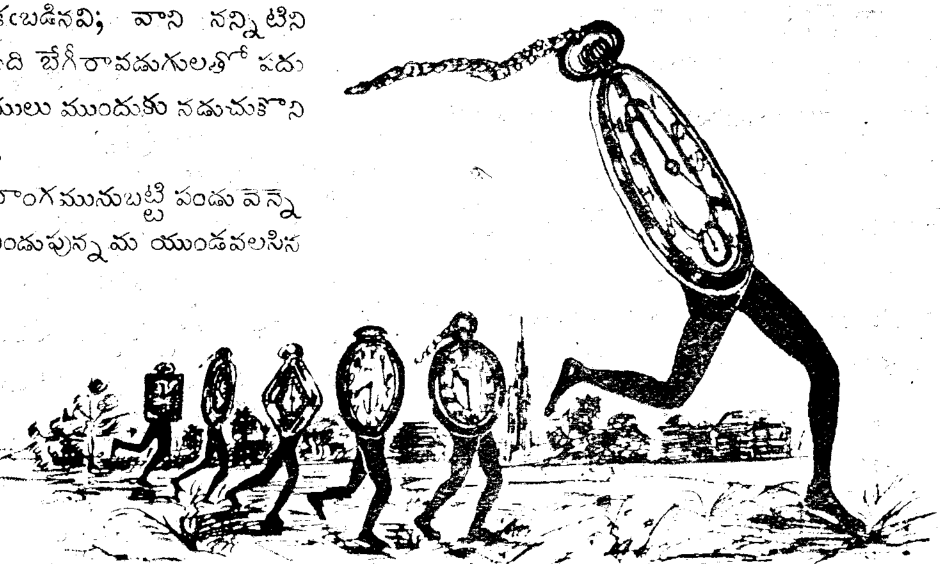
కర్మముచాలక యొకనాటిరాత్రి నేను దానిని త్రిప్పుట మఱచినాను. ప్రొద్దుట లేచి వాచీ చూచుకొనగానే మనస్సు గతుక్కుమని నాకు బితుకుపుట్టినది. కొంత గుండెనిబ్బరము తెచ్చుకొని, వాచీ త్రిప్పి, యూహామీద దాదాపుగా సరియైన వేళ పెట్టి, మఱి ఫరవా లేదని మనస్సు సముదాయించుకొన్నాను.

సరిగా వేళ దిద్దుకొనవలె నన్నయుద్దేశముతో మఱునాటి ప్రొద్దుటనే యొక వాచీ మరమ్మతుదారు కొట్టులోనికి నే నడుగుపెట్టితిని. కుడికాలు ముందు పెట్టితినో యెడమకాలే పెట్టితినో, యది వర్జ్యసమయ మగునో కాదో నేను చెప్పలేను. కొట్టుపెద్ద నాచేతిలోనివాచీ తీసికొని వేళ దిద్దినాఁడు. దిద్ది యతఁడు నాతో, "నాలుగునిమిషములు వెనుకఁబడినది; నడక ముల్లు ముందుకు త్రోయవలెను." అన్నాడు. వలదని నివారించుటకు బహుతరముగా ప్రయత్నించినాను; వాచీ సరిగ్గానే నడుచుచున్నదని యనేక విధముల చెప్పి చూచినాను. ఏమి చేసినను, లాభము లేకపోయెను. ఆ శుద్ధబుద్ధావతారమునకు బోధపడిన దో

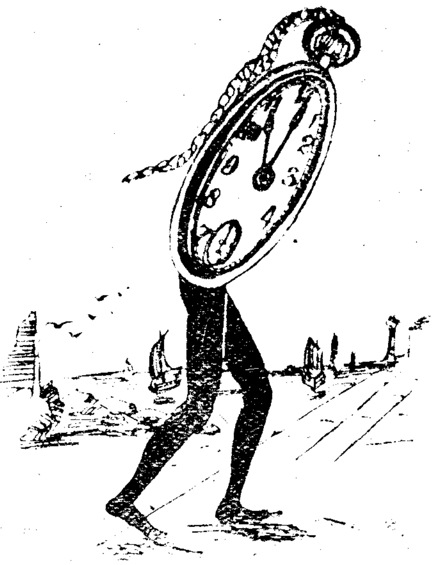
క్కటియే : వాచీ వెనుకఁబడినది; నడకముల్లు ముందునకు త్రోయవలెను. ఎనుట నిలువఁబడి యేడ్చుచు నేను మొత్తుకొన్నను వినిపించుకొనక, యారాతిగుండె కిరాతుఁడు దయాదాక్షిణ్యములుమాని, తాను చేయఁ దలఁచుకొన్న పని తణకక బెణకక నెమ్మదిగాఁ జేసినాఁడు. అది మొదలు నావాచీ వేగముగా నడుచుచు, హెచ్చువేళ చూప నారంభించినది; దినదినమునకు దానినడక మఱింత మఱింత హెచ్చఁజొచ్చెను. వారము దినములైన నరికి తీవ్రమైన జ్వరముతోడి యుద్వేగము కలిగి, నాడి నిముసమునకు నూటయేఁబది కొట్టుకొనుచుండెను. రెండు నెలలకు పట్టణమందలి తక్కినవాచీలును గడియారములును పూర్తిగా వెనుకఁబడినవి; వాని నన్నిటిని విడిచి, యది బేగీరావడుగులతో పదునైదుదినములు ముందుకు నడుచుకొని పోయినది.

పంచాంగమునుబట్టి పండు వెన్నెలతోడి నిండుపున్నమ యుండవలసిన కాలమున, నావాచీ కన్నులు కనిపించని యమావాస్య కటికిచీఁకటిలోనికి కాలుపెట్టుచుండెను. ఋతువులు తాఱుమాఱై శరత్కాలమున హేమంతము చొరఁబడినది. ఇంటియద్దెలు,వృత్తిపన్నులు, నౌకరుల జీతములువగైరాలు ముందుగా చెల్లించుకొనవలసివచ్చెను.

అందువలన దివాలా తీయవలసిన గతి పట్టునేమో యని జడిసి, వాచీ నడక సరిచేయించుటకై మఱొకమరమ్మతుదారు కడకు వెళ్లినాను. 'ఎప్పుడైనను మరమ్మతు చేయించినారా' యని యతఁ డడిగినాఁడు. ఎన్నఁడును మరమ్మతు కోరలేదని నేను మాఱుపలికినాను. దుమ్ముచూఁచిన నక్కకువలెనే యతనికినోరూరినది. తొందరతో వాచీ వెనుకడిప్ప విప్పి, యేదో చిన్న గొట్టము కంటికి తగిలించుకొని, యతఁడు దాని మఱలలోనికి మగల మరల చూపులు నిగిడ్చి, 'నడకముల్లు వెనుకకు త్రోయుటయే కాక మఱలు శుభ్రపఱచుటయు, చమురెక్కించుటయు నవసరము, వారముదినములకు రావలసిన' దనిచెప్పినాఁడు.

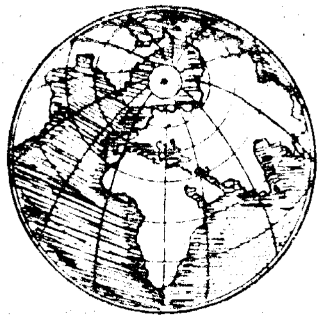
మరమ్మతుతరువాత వాఁచీనడక తగ్గి, తక్కువ వేళ చూప నారంభించినది; కునికిపాట్లు పడుచున్నట్లేయది యిప్పుడుకొట్టుకొనఁజొచ్చెను. అందుమూలమున నాకు భోజనవేళ యతిక్రమించుటయు, రెయిలుబండ్లు తప్పుటయు, నా దావాలు నాపరోక్షమున నాకు విరుద్ధముగా కోర్టువారుతీర్పు చెప్పుటయు జరుగుచువచ్చెను. క్రమక్రమముగా నేను నిన్నటిదినము లోనికి, తరువాత మొన్నటిలోనికి, అటుతరువాత

గతవారములోనికి దిగఁబడినాను. తుదకు, లోకమంతయు నాదృష్టిపథమునుండి దాఁటిపోవఁగా, నేనొక్కఁడనే తోడు నీడలేక వెనుకఁబడి, గత మాసములో దేవులాడుచున్నా నన్న యూహ నాకు కలిగినది.

ఇక్ష్వాకు బారసాలనాఁటివాఁడ ననియు, మాంధాతతో మైత్రి చేసిన వాఁడననియు, నాగుఱించి నాకనుమానములు పుట్టసాగెను.

బాగులేదని వాచీ పట్టుకొని, మఱొక మరమ్మతుదారుకడకు వెళ్లినాను. నా సమక్షమందే యతఁడు దానిని పూర్తిగా విడఁదీసి కుప్పపోసి, యేదోగొట్టము బిగిసినదని చెప్పి, మూఁడుదినములలో బాగుచేయఁగల నన్నాఁడు. అతఁడు బాగుచేసినపిమ్మట వేళ మొత్తముమీఁద సరిపోవు తప్ప, అంతకంటె హెచ్చు లాభము కలుగలేదు. అర్ధదినము వఱకును

దాని కిప్పుడు మెయిలుబండి పరుగులాగున వెఱ్ఱిపరుగు; పరుగున్నంతసేపును, మఱి యే విషయమును మనస్సునకు తోఁచనీయకుండ

కుక్క మొఱుగులు, పందిఘుర్ఘురింపులు, గాడిద సకిలింపులును కలిసి లోపటినుండి వచ్చుచున్నట్లు ధ్వనులు. ఆ పరుగులో ప్రపంచ మందలి యేవాచీయు దానితో పందెము కట్టఁగలుగుట వట్టిది. ఆ తరువాత, తక్కిన యర్ధదినమున అది యంతకంతకును నడక తగ్గించి, త—గ్గిం—చి, త——గ్గిం——చి, పెండ్లినడకలను, చీమనడకలను మించి, వెనుకఁబడ్డ వాచీల నన్నిటిని మరల తన్ను కలిసికొననిచ్చి, దిన ప్రమాణ మిరువదినాలుగు గంటలును పూర్తి యగుసరికి నెమ్మదిగా నియమిత స్థానమును చేరుకొని, టక్కున నిలుచును. సగటున సరియైనవేళయే యది నడిచిన దన్నందుకు సందేహము లేదు; ఏదినమున చేయవలసిన పని యాదినమున పూర్తిగా చేయలేదని దాని యందు దోషము నిరూపించుటకు వీలు లేకుండెను. కాని, మొత్తముమీఁద దినమున కిరువదినాలుగు గంటలు నడిచినది వాచీ యనుట వలన ప్రయోజనము లేదు.

అట్టి సగటువేళతో తృప్తి పొందక, మఱొక మరమ్మతుదారుకడకు వాచీ మోసికొని పోయితిని. పెద్దసీల విఱిగిన దని యతఁడన్నాఁడు. అంతేగదాయన్నాను నేను. నిజమునకు పెద్దసీల యనఁగా నేమో నాకు తెలియదు; కాని, యపరిచితునియొద్ద నాయజ్ఞానము వెల్లడించుట నాకు సమ్మతమైనది కాదు. పెద్దసీల యతఁడు మరమ్మతు చేసినాఁడు. ఆ విషయమున నేమో వాచీ బాగుపడినది గాని, మఱియొకవిషయమునమాత్రము చెడినది. ఇప్పుడుదానికి కలిగినరోగ మేమనఁగా, అది కొంత సేపు నడుచును; కొంత సేపు మానును; మరల కొంత సేపు నడుచును; మరల కొంత సేపుమానును: ఇదే పద్ధతి. ఎప్పుడు నడుచుటో, యాఁగుటయెప్పుడో, దానిచిత్తము నా భాగ్యము. నడక మొదలైనప్పుడెల్ల గాడిద తాఁపువంటి

వెనుకతాఁపుమాత్రము తప్పదు. అదురుగుండెకు తగులకుండ గుడ్డముక్కలు కొన్ని జేబులో క్రుక్కుకొని కొన్నాళ్లు కాలక్షేపము చేసినాను.

చివరికి మఱి భరింపలేక మఱొక మరమ్మతుదారు కడకు పోయితిని. అతఁడును యంత్రములన్నియు విప్పి కుప్పపోసి, భూతదర్పణముతో వాని నన్నిటిని సావకాశముగా పరిశీలించి— వెండ్రుక బిస యంట!— యది యేదో కొంత పాడయినట్లున్న దని చెప్పినాఁడు. అది బాగుచేసి యతఁడు వాచీకి పునర్జీవము పోసెను. ఈమాఱు మఱి నడకలో హెచ్చుతగ్గులేమియు లేకుండ వాచీ సరిగా పని చేయ సాగినది; కాని, పదిగంటలకు పది నిమి

షము లున్నదనఁగా గంటలముల్లును, నిమిష

ములముల్లును జగత్పితలగు పార్వతీ పరమేశ్వరుల లాగున విడఁదీయరాని యంత గట్టిగా నొకదాని కొకటి యంటుకొని, యక్కడనుండి రెండుముండ్లును కలిసి నడుచుచుండెను. వాచీ చూచి మహాగణిత శాస్త్రవేత్తలును గంటలెన్నియని కాని, నిమిషము లెన్నియని కాని చెప్పలేకుండిరి. ముండ్లుండియు లేనియట్లే యైనది; అంధుని ముఖమందలి సులోచనము వలె నవి యలంకారమాత్రములు.

తలయు తోఁకయులేని యీ యసందర్భపుస్థితి తొలఁగించు నూహతో మఱొక మరమ్మతుదారుకడకు నేను వెళ్లవలసి వచ్చినది. పెద్దముల్లు వంకరపోయినదనియు, ముఖ్యయంత్రము తిన్నఁగా లేదనియు, మొత్తము మీఁద మఱలన్నియు మరమ్మతు చేయవలసి యున్నదనియు నతఁడు చెప్పినాఁడు. చెప్పిన మరమ్మతులన్నియు నతఁడు చేసిన వెంటనే నా వాచీ బహుదివ్యముగా నడచెననుటకు సందేహము లేదు. కాని, యీవిధమున తొమ్మిది పదిగంటలు నడిచినతరువాత, అజీర్ణముచేసిన వానికడుపులోవలె వాచీలో నేదో గందరగోళ మారంభమై, తుమ్మెదల ఝుంకారము వంటి జుంంంంంం మను శబ్దము బయలుదేఱి, ముండ్లురెండును పరస్పరభేదము తెలియరాని యట్లు గిరగిర గిరగిర శరవేగమున తిరిగి, వాచీమీఁద సన్నని దారములతో సాలె

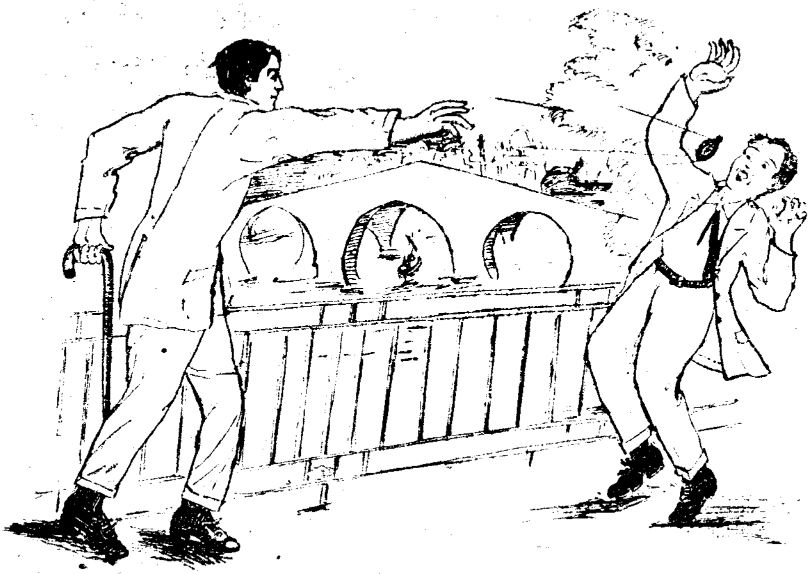

పురుగు పట్టు పెట్టినట్లయ్యెను.

ఆవిధముగా నిరువదినాలుగు గంటలును నాలుగునిమిషములలో పూర్తిచేసి ఢమ్మను ధ్వనితో డఢాలున వాచీ యాఁగినది.

కాళ్లీడ్చుకొని, కడసారి ప్రయత్నముగా మఱొక క్రొత్తమరమ్మతుదారు కడకు పోయితిని. అతఁడు దానిని విప్పి కుప్పపోయుచుండఁగా, నాయూహాలు క్రొత్తదారి త్రొక్కినవి. 'వాచీకొన్నధర నూటయిరువది రూపాయలు; మరమ్మతులక్రింద మఱి రెండుమూఁడు వందలైనవి; వీనిముఖము! వీఁడుమాత్రము బాగు

చేయఁగలడా? ఇట్లనుకొనుచు పరధ్యానముగా నేనాక్రొత్తవాని ముఖముమీఁద చూపులు నిలిపినాను. వానిది క్రొత్తమొగముకాదని నాకు తటాలున తోఁచినది. నిదానించి

పరికింపఁగా, మాయింటి వడ్రపుపనికై యొకప్పుడు వచ్చి పని చేతకానివాఁడని నేను తగిలివేసినవాఁడే యీవాచీ మరమ్మతుదారన్న నమ్మకము నాకు కలిగెను. వాఁడును వెనుకటివారివలెనే యంత్రపరీక్ష చేసి, చిల్లింపుమొగముతో చిత్రికపని దాని కవసరమన్నాఁడు. ఒళ్లుమండి, వానిచేతిలోనివాచీ దడాలున లాగుకొని, దానిని వానిమొగముమీఁద వేసికొట్టినాను. క్రిందపడి వాచీగుండ పిండియయినది. దానితో శనియు విఱుగడయైనది. నాకు వాచీ గొడవలేకనిర్వ్యాపీగా నున్నా నిప్పుడు.

కుల వృత్తులలో పనికిరాక స్వగ్రామములువిడిచివెళ్లిన కంచరులు, కమ్మరులు, వడ్రంగులు, రాతిపనివారు, టిన్ను రేకుపనివారు, వగైరా లందఱు నేమగుచున్నా రన్న సమస్యకు చిరకాలమునుండి నాకు సమాధానము దొరకక కొట్టుకొనుచుంటిని. ఇప్పుడు తెలిసినది.

[చిత్రకారుఁడు: కే. యమ్. రత్నవేలు మొదలియారుగారు, విశాఖపట్టణము.]

అత్యద్భుత కుష్ఠురోగ నివారిణి

గుణము లేదని ఋజువుచేయువారికి రూ 500 లు బహుమానము. కుష్ఠురోగమునకు మందే లేదని మన ఆసియాఖండవాసులు తలంచుచున్న దానిని ఈవ్యాధినిర్మూలము కాదని ఐరోపాఖండవాసుల అభిప్రాయము మిగుల బలపరచినది. కాని అది అట్లుగాక దీనిని రూపుమాపుటకు సాధనములున్నవి గాని అవి గూఢములు. నేనీ యోగరాజమును సంపాదించి ఇప్పటికి 5, 6 సంవత్సరములనుండి అనేకవేల రోగులను వ్యాధివిముక్తులను చేయగలిగితిని. ఈదివ్యౌషధము కుష్ఠురోగజాతిభేదము, తత్వభేదము కాలవినష్టత అను సందేహములు లేక ఎల్లరకుల నిరాటంకముగా పనిచేయును. ఎరుపు, నలుపు, తెలుపు, (బొల్లి) రంగువర్ణపుమచ్చలు, స్పర్శజ్ఞానము లేకయుండుట, తిమ్మిరలు, మంటలు, పురుపులు, చర్మము దళసరిబారియుండుట, వికృతాకారము, వ్రేళ్లువంకరలు బోవుట, ఉశ్వాసనిశ్వాసములు కఠినముగ జరుగుట, పుండ్లు మొదలుగాగల వ్యాధిని ఎట్టిదశలోనున్నను ఆశ్చర్యకరముగ తొక్క మార్పులను కలుగజేయుచూ క్రమేణా రక్తశుద్ధిని చేయును. విడిచిపోవుచున్న ఆరోగ్యమును మరల లభింపచేయును. తగ్గుచున్న ఆయువును హెచ్చింపచేయును. సంసార సుఖమును, సంతానమునుకూడా కలిగింపచేయును. కాబట్టి వ్యాధిని ముదరబెట్టక వెంటనే ఈదివ్యౌషధమును వాడి ఆరోగ్యమును పొందుడు. ఎల్లరకుల అనుకూలమగునటుల చికిత్సను మూడుతరగతులుగా విభజించితిమి. వివరములను తెలుసుకొనుటకయి ఉచితముగాపంపు ఇంగ్లీషు, తెనుగుక్యాటలాగులకు వ్రాయుడు. ఈ వ్యాధిగ్రస్తులకు తెలిపి ప్రోత్సాహించి సాయము చేయుడు.

యం. సుబ్బారెడ్డి., ప్రొప్రయిటరు: ది రెడ్డి అండ్ కంపెనీ,

గోపాలపురం, కొత్తపేట పోస్టు, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

ఇంద్రజాల మహేంద్రజాలము

ఈ గ్రంథములో జర్మనీగారడి, హస్తలాఘవము, ఇంగ్లీ ఇంద్రజాలము, మంత్రశాస్త్రము, భూతవైద్యము, యంత్రములు, చీట్లపేక తమాషాలు, వినోదవిద్యలు, మనుష్యుని మాయముచేయుట, మామిడిచెట్టును పుట్టించుట, జీవముతో సమాధి యగుట, శరీరములేని తలచేత మాట్లాడించుట, గాలిలో మనుష్యుని నిలుపుట మొదలగు విచిత్రములున్నవి. దీనిచే మేజిక్ చేయగలరు. వెల రు. 4.

చమత్కార గణితము:—(అప్రూవుడు) ఇందులో విచిత్ర, వినోద, మనో గణితములు, సమస్యలు, చిక్కుప్రశ్నలు, యుక్తి, తమాషా లెక్కలు, గణితావధానము గలవు. మనోబలమును, తెలివిని ఇచ్చురసీనంపు లెక్కలున్నవి. ప్రతివానివద్ద నుండవలసిన పుస్తకము. వెల రూ. 1, వి. పి. చార్జి 5 లు. (12 కి రూ. 9, పోస్టేజి యినాం.)

"సంజీవి" రక్షతాయతు:—దీని ధరించిన ప్లేగు, కలరా, స్ఫోటకము మొదలగునవి సోకవు.

1కి రూ. 1-8, 4కి రూ. 4, 12 కి రూ. 9 లు. పోస్టేజి యినాం.

పి. ఆర్. జనార్దనంనాయుడు,

ఒంగోలు, (గుంటూరు జిల్లా.)

చదువ చదువ సంతోషించెదరు! నీకు కావలసినదియు నీవు చూడవలసినదియు చాలభాగాలు వెదకినశాస్త్ర మిదియే.

శరీర మర్మశాస్త్రము

ఈ ఆంధ్రభాషలో ఇట్టి పూర్తిరహస్యశాస్త్రము ఇదివరకు యెవరివల్లను బహిరంగముగా ప్రచురింపబడలేదు. దీనిలో స్త్రీపురుషలక్షణములును నారియొక్క అవయవముల చిలుకులములు శృంగారరహస్యములును, మొగ ఆడ అను శిశువుత్పత్తికి వివరములును, పూర్వము మహాఋషులు మర్మముగా వ్రాసిపెట్టిన పుస్తకమును చక్కగా 64 చిత్రపటములతో ముద్రించియున్నాము.

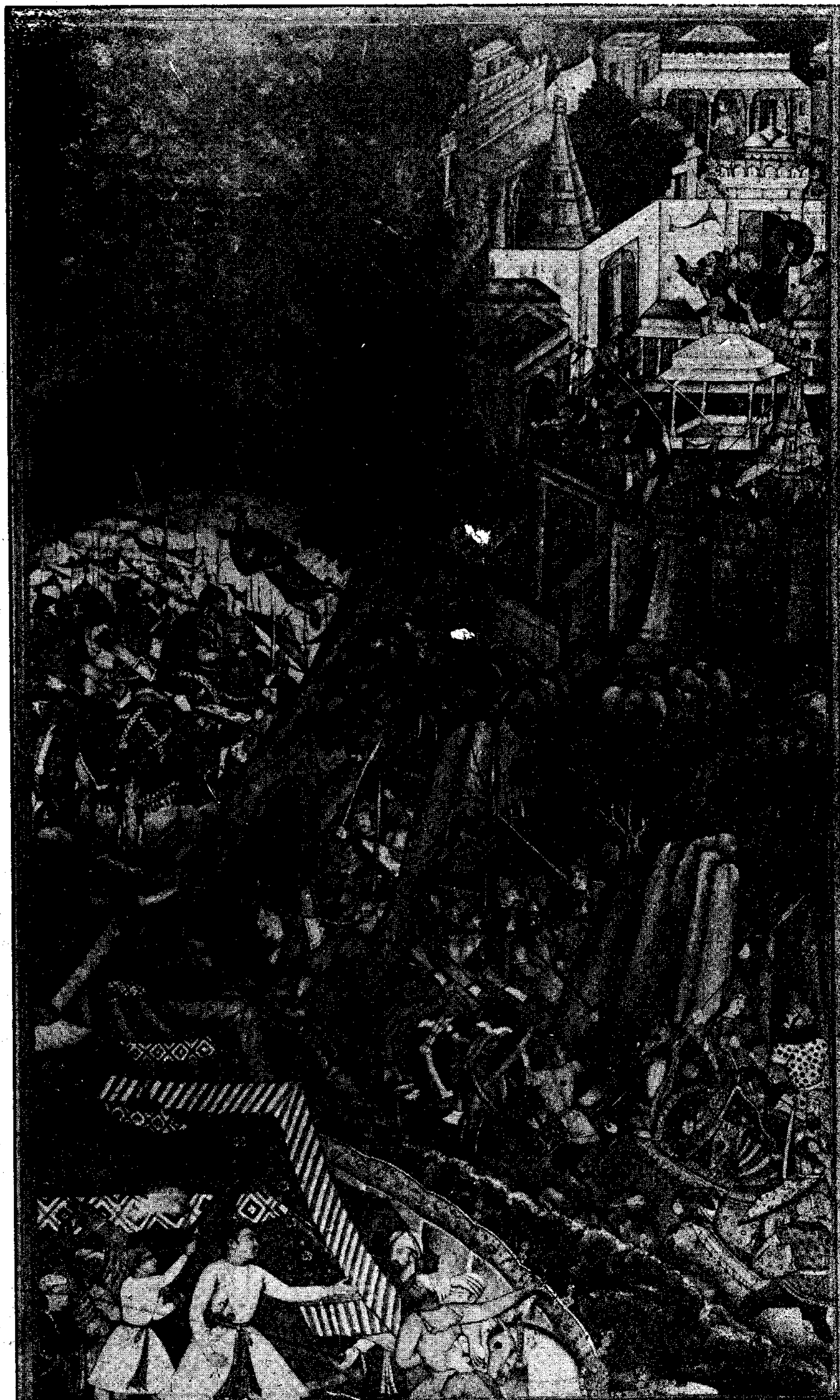
వెల రూ. 1-0-0 వి. పి. చార్జి 7 అణాలు.

ఎం. యస్. సరస్వతి అండు కంపెని,

నెం. 9. ఆరుముగంవీధి, మదరాసు.

౧ యుద్ధారంభము

శ్రీమతి ఆ. భాస్కరమ్మగారు

అయోధ్యాపట్టణ మంతయు సందడిగా నున్నది. వీథులను బాగుచేయువారు, బాగుచేసిన వీథులలో పందిళ్లు వేయువారు, సిద్ధమయిన పందిళ్లకు తోరణములను, పందిరి స్తంభములకు కొబ్బరి యాకులను గట్టువారు, నా స్తంభములకు నరటిబోదెలు నాటువారు, గోడలకు వెల్లలు వేయువారు, వెల్లలు వేయబడిన గోడలమీద చిత్తరువులను చిత్రించువారు, తలుపులు మొదలగువానికి రంగులు వేయువారు, నగరమునంతను శృంగారించువారునై యాపురవాసులందఱు నూపిరి త్రిప్పుకొనుటకైన దీరిక లేకయుండిరి. పట్టణమే యిట్లుండ నిక రాజనగరునందలి సందడి చెప్పుట కలవియా? ఏవంక జూచినను పచ్చల తోరణములను గట్టువారే; యేవంక దిలకించినను ముత్యపుసరుల గ్రుచ్చువారే; యెట్టు పరికించినను జిత్రవిచిత్రములగు చిత్తరువుల నిర్మించువారే; ఏదిక్కు గాంచినను ముత్యములతో చిత్రవిచిత్రములగు ముగ్గులను దీర్చువారే. అందరు నతితొందరతో పనులు చేయుచుండిరి.

పట్టణమంతయు నిట్టి సందడిలో నుండెను. కాని యెందుచేతనో రామున కణుమాత్ర మేమియు దోచుట లేదు. సందడి యెక్కువయినకొలది, దినములు సమీపించుకొలది, రామునకు పరితాప మధికమగుచున్నది. ఏదినో చేయబోవును; చేయలేక వెనుకకు మరలును. సాయంకాల మిక రెండుగడియల ప్రొద్దున్నది. రామున కింట నేమియు దోచుట లేదు. ఉద్యానవనములోనికి వచ్చెను; నిర్మానుష్యమును, నిశ్చలమును, శాంతిప్రదమును నొకలతామంటపమున నొకచంద్రకాంత శిలావేదికపై నధివసించెను; ఈక్రిందివిధముగా నాలోచింప బ్రారంభించెను: "రేపు తెల్లుండేనా నా పట్టాభిషేక మహోత్సవము? ఎంత త్వరలో సమీపించినది! ఇప్పుడు నేచేయబోవు పనియేమి? నే నీలోకమున నెందుకొఱకు జన్మించితిని? నాపూర్వజులవలె సింహాసనాధిష్ఠితుడనై భోగముల ననుభవించుటకేనా? లేక దుష్టరాక్షస సంహార మొనర్చి లోకము నుద్ధరించుటకా? పట్టాభిషిక్తుడనైనచో నా కీకార్యము సాధ్యమేనా? కాదు. ఎంతమాత్రము కాదు. రాజకార్యధురంధరత్వ మవలంబించినపిమ్మట నిక నిశ్చయముగా నాలోచించుటకైన దీరిక యుండునా? దురాత్ములగు ఖరదూషణాదులు, క్రూరాత్ములగు రావణాదులు సమీపమున నున్నారా? అక్కడక్కడ కొండలు నక్కడక్కడ కొంపలుగా [illegible] కన్యాకుమారి యగ్రమువఱకు వ్యాపించియున్న దండకారణ్యమంతయు నాక్రమించుకొని యున్నారు. రావణుడు సింహళములో నున్నాడని విన్నాను. వీరినందఱ నుదమట్టింపవలయు నన్న నొకదినములోను, రెండుదినములలోను దీరు పనియా? కొన్ని నెలలు పరిపోవునా? దండకారణ్య మంతయు సంచారము చేయవలయును. కొన్ని సంవత్సరము

లందు గడపవలయును. రాక్షసులనందఱ వెదకివెదకి చంపవలయును. రావణుని బట్టుట సామాన్యవిషయము కాదు, ఆత డఖండప్రజ్ఞావంతుడు. బ్రహ్మను, శివుని వేడి యనేకవరములను బడసెను. దేవేంద్రాదిదేవతల నందఱ బారద్రోలి స్వర్గమునుగూడ నాక్రమించుకొనెను. అట్టివాడు సామాన్యముగా జిక్కునా? ఇవి యను కొన్న చిక్కులు. ఇవిగాక తీరా పనిలో బ్రవేశించిన తర్వాత తెలియరానికష్టము లింకా యెన్నికలుగునో యెవరి కెఱుక? ఆయడవులలో నెంతకాలము సంచార మొనర్పవలయునో? ఈవిషయము తండ్రిగారితో జెప్పిన యాయన యంగీకరించునా? పిల్లలకొఱకు పరితపించి పరితపించి, యెన్నియో యుపవాసములు చేసి, వ్రతములు సల్పి, తుదకు పుత్రకామేష్టి యొనర్పగా గలిగిన సుతులము మేము. మానలువ్వురలో తండ్రిగారికి జ్యేష్ఠుడ నగుటచేత నామీద నపరిమితప్రేమ. అట్టి నన్నొక క్షణమయిన నెడబాయుట కాయన యొప్పుకొనరు. పోనీ, ఆయనతో పనియేమి, వెళ్లుదమన్న నేను లోకమున కాదర్శకపురుషు డెట్లుండవలయునో నేనే యాదర్శకుడనుగా నుండి చూపవలయునను ముఖ్యోద్దేశము గలవాడ నగుటచే పితరుల యనుజ్ఞ లేకుండ నేకార్యమును జేయజాలను. ఈవిషయములో నాకు సహాయపడువారెవరు? తండ్రిగా రట్టివారు. అమ్మ, సుమిత్రా సాయపడుదురేమో యనిన వారు సామాన్యస్త్రీలే కాని విశేషజ్ఞానవతులు కారు. వారికి గూడ స్వార్థపరత్వమే కాని పరోపకారచింత యించుకయు లేదు. పుత్రమోహ మమితము. వారేమియు జేయ జాలరు. ఇక మిగిలినవారెవరు? కైక.

ఈమె అసామాన్యప్రజ్ఞాధురంధరురాలు; అఖండ విద్యావతి; సామాన్యవిద్యలోనేకాక ధనుర్విద్యాదిసమర విద్యలలో గూడ ప్రవీణ. కొన్ని కొన్ని సందర్భములలో సమరవిద్యాకోవిదులగు పురుషపుంగవులుగూడ నీమె ముందు పనికిరారు. ఈమె తండ్రియగు కేకయరాజు నకు పుత్రులయందుకన్న పుత్రికలయందు ప్రేమ మిక్కుటము. అందువలన తనపుత్రికలను సామాన్యస్త్రీలవలె స్త్రీలకు గావలసిన సాహిత్య చిత్రకళా నృత్యగానాది విద్యలలోనే కాక తనపుత్రులతోపాటు పురుషులకు గావలసిన గుఱ్ఱపుస్వారి, రథము నడపుట, యుద్ధము చేయుట మొదలగు యుద్ధవిద్యలలోగూడ ప్రవీణురాండ్రను జేసెను. అందఱిలో కైక యెక్కువ సూక్ష్మ జ్ఞానము గలదగుటచేతను, ఆలోచనాపరురాలగుట చేతను తండ్రి కామెయం దధికానురాగము.

ఆమెసౌందర్యమా నిరుపమానము. సౌందర్యమునకు దగినవిద్య; విద్యకు దగినబుద్ధి. తనలోగల యామూడుశక్తులచేత భర్తను పూర్తిగా దనకు బద్ధునిగా జేసికొనినది. నాతండ్రి కామె చెప్పినదే మాట; ఆమె గీసినదే గీటు. ఇది యిట్లుండ దేవతలకు సాహాయ్యముగా రాక్షససంహారమునకు దాను బోవునప్పుడు కైకకూడ నాతనికి సహాయముగా వెళ్లినది. ఆయుద్ధములో నొకానొకసందిగ్ధసమయమున దశరథునకేమియు నుపాయము తోచలేదు. సైనికులందఱు నిర్ఘాంతులై నిలువబడిపోయిరి. రాక్షసులందఱు నొక్కపెట్టున మీద బడనుండిరి. క్షణములో మెఱుపువలె నాపినతల్లి రథము నతిచమత్కారముగా నడపి భర్తకు జయము నేకూర్చెను. అప్పటి యామె సమయోచితబుద్ధి, యుద్ధనిపుణత వర్ణింపదగినవి. ఆమె యుద్ధశక్తికి మెచ్చి సంతోషము బట్టజాలక నాతండ్రి యామెతో, 'రెండువరము లడుగుము. అవి యెట్టివైనను దప్పక యొసంగెద' నని చెప్పెను. అప్పుడు కైక — 'నాథా! మీరు వరము లొసగుటకు నేనొనర్చిన ఘనకార్య మేమి? భార్యకు భర్త, భర్తకు భార్య సాయపడు టొకవిశేషమా? ఇందు నే నెవరి కేమియుపకార మొనర్చితిని? నాయర్ధశరీరమును గాపాడుకొంటిని. అందువలన శరీరమంతయు నేబాధయు లేకుండ పరిపూర్ణ సౌఖ్యములో నుండుటయే వరము. అంతకన్న వేరేమి కావలయును?' అని పలికినదే! ఆహా! ఏమి! ఆమె యోగ్యత! తల్లీ, నీయోగ్యతయంతయు నీ యీయొక్క మాటలో ప్రకటితమగుచున్నది. అదిమొదలు నాతండ్రి కామె దేవివలె గాన్పించుచున్నది. ఆమె యనిన నమితముగ ప్రేమమాత్రమే కాదు: గౌరవము, భయముకూడ గలవు. ఒక్కొక్కప్పు డామెప్రజ్ఞ ముందును, బుద్ధిముం

మనుతనప్రజ్ఞయు, రాజకార్యధురీణతయు నెందుకని యనుకొనుచుండును. ఆమె సలహాలేకుండ నేకార్యమును నెఱవేర్పడు. ఆమెను జూచిన నాకును నట్లే తోచును. ఆమె స్త్రీయైనను ఆమెహృదయము తక్కిన స్త్రీహృదయములవలె సంకుచితముగాదు; అతివిశాలము. అది యామెస్వభావమో, విద్యాప్రభావమో చెప్పజాల. ఆమెకు నాయందెంత ప్రేమ! సవతికొమారుడనను నీర్ష్య యిసుమంతయు లేదుకదా! తనకన్న పుత్రుడగు భరతునికంటె నన్నే యెక్కుడుగా ప్రేమించును; గౌరవము చూపును. పెక్కుసారులు నన్ను తేరిపాఱజూచి, 'రామా! నీయందేదో తేజము ప్రకాశించుచున్నది. అద్భుతశక్తి పొడగట్టుచున్నది. నీవు సామాన్యరాజులవలె రాజ్యము చేయుట కేర్పడినట్లు తోచుటలేదు. లోకమునంతను నుద్ధరింప నవతరించినవానివలె గన్పట్టుచున్నావు. లోకులకు రాక్షసబాధ తొలగింప నీవే సమర్థుండవు' అని యనుచుండును. నాప్రయత్నములో నామె నేమయిన దోడ్పడునేమో కనుగొందుగాక!"

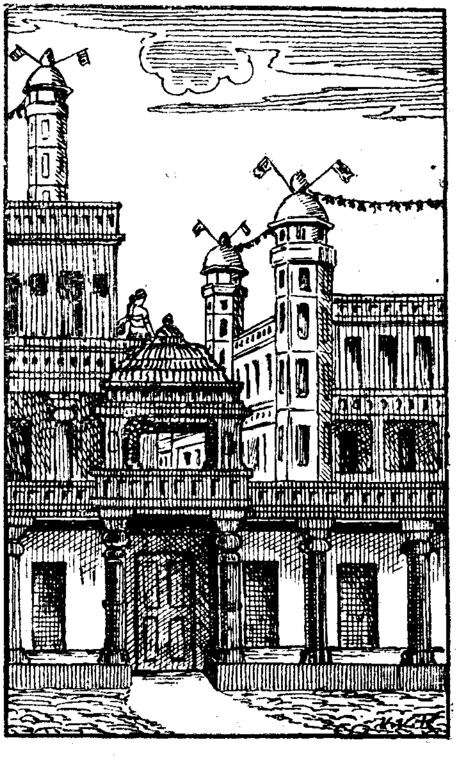
౨

సంధ్యారాగము లెల్లెడల నల్లుకొను చుండెను. ఆ సంధ్యారాగములమధ్య నయోధ్యాపురివైభవము ద్విగుణీకృత మగుచుండెను. ఆపట్టణమున నాసమయమున సౌందర్యదేవత తాండవమాడుచుండెను. అట్టి సంతోషసమయమున, నాసౌందర్యరాశి మధ్యమున నొకచలువరాతి సౌధముపై సర్వాంగసుందరియగు నొకసుందరి తనగంభీర దృక్కుల నలుదెసల బర్వజేయుచు నిలుచుండియుండెను. ఆమెముఖచంద్రబింబ మతిగంభీరముగను, నేదియోయాలోచనతో గూడినదిగను నుండెను. మధ్యమధ్య నది మేఘావృత మగుచుండెను. ఆమె యేదో సందిగ్ధావస్థలో దగుల్పడి తెంపుగానక యవస్థపడుచున్నట్లు కనబడు చుండెను. ఆసమయములో లోకమంతయు, ముఖ్యముగా నాపట్టణవాసులు, నానందసాగరమున నోలలాడుచుండ, సౌఖ్యవారాశి మున్కలువేయుచుండ, సౌందర్యదేవతా సన్నిధానమున తాండవమాడుచుండ, పొంగిపొరలు కోరికలతో నుప్పొంగుచుండ, నీమె యొక్కతె యిట్టి సందిగ్ధావస్థలో బాధపడుచుండుటకు గారణము [illegible] రాదు.

రాముడటకు వచ్చెను. "అమ్మా! ఏదియో దీర్ఘాలోచనలో మునిగియున్నదానివలె గాన్పించుచున్నావు. ఏమి యాలోచించుచుంటివి?"

కైక:— రామా, వచ్చితివా? పట్టాభిషేకమహోత్సవశృంగారము లన్నియు బూర్తియైనవా? రేపు తెల్లుండేకదా నీపట్టాభిషేకము? ఇకనుండి నీకిప్పటివలె స్వేచ్ఛగా సంచరించుట కవకాశ ముండదు కాబోలు. రాజుగారిక రాజకీయవ్యవహారములలో దగుల్కొని ప్రపంచమునుమాటయే మఱచిపోదు రనుకొనెదను.

రాముడు:— అమ్మా, అట్లెన్నటికి దలంపకుము. నే నెందుకొఱకై యీలోకమున జన్మించితినో, నాయుద్దేశ మేమో యావిషయమై నీతో మాట్లాడుటకే యిప్పుడిక్కడకు వచ్చితిని. నా కాలోచన చెప్పుదానవు,

నా కార్యములలో ప్రోత్సాహము చేయుదానవు, నాకు సహాయపడు దానవు నీవుగాక వేరొకరు లేరు.

కైక:—కుమారా, నీకు నే నెట్టి సాయ మొనర్పగలను? ఏదేని చేయగలిగినచో, నాబిడ్డకొఱకై, యంతకన్న నెక్కుడుగా లోకముకొఱకై, దేశముకొఱకై, నాప్రాణ మర్పింపనున్నను, తప్పక యర్పించుదాన. కాని, కుమారా! శూరుడవు, పరాక్రమశాలివి, దేశోద్ధారకుడవు, లోకరక్షకుడవు, దేవతాంశ సంభూతునివలె గన్పట్టుచున్నావు: నీకు నే నెట్టిసాయ మొనర్పగలను?

రాముడు:—అమ్మా, నీవు మొదట వాగ్దాన మొనర్చితివి. నీచేతిలోని సాయము నేనే కోరెదను. నీవు మాట దిరుగ రాదుసుమా.

కైక:—కుమారా! చెప్పుము.

రాముడు:—తల్లీ! పసితనమునుండి నాలోనిశక్తిని గ్రహించినదానవు నీవొక్కతెవుమాత్రమే అని నేను దృఢముగా జెప్పగలను. నాన్నగారికి, అమ్మకు నామీద నమితానురాగము. వారి పుత్రవ్యామోహ మసామాన్యము. ఆమోహాంధకారముచే వారి కేమియు గనుపడదు. నే నతిసుకుమారుడననియు, నడచిన కందిపోదునేమో యనియు నన్నతి గారాబముతో చూచుకొనుచుందురు. నన్నెక్కడకును కదలనీయరు. తాటకాసంహారమునకు నన్ను గొనిపోవ విశ్వామిత్రుడు వచ్చి యడిగినప్పుడు చూచితివా ఎంత పరితాపపడిరో! కుఱ్ఱవాడగు రాము డేమి చేయగలడనియు, నేనే వచ్చెద ననియు జెప్పిరి. వృద్ధులగు తమకు ఆమాయలమారి తాటకను సంహరించుట తరమా? పరశురామునితో నేను బోరుచున్నప్పు డాయనపడ్డ యాతురత, పరితాపము తలచుకొనిన నిప్పుడుకూడ నవ్వు వచ్చుచున్నది. నాన్నగారే యట్టున్న నిక అమ్మసంగతి వేరే చెప్పవలయునా? సభలోనివారందఱూ రాము డెప్పుడు రాజగును, ఆతని చల్లనిపాలనములో మన మందఱ మెప్పుడు సౌఖ్యము లనుభవింతుము అనియే యాలోచించుచున్నారుగాని లోకము సంగతి తలంపకున్నారు.

అమ్మా! సమస్తము దెలిసినదానవు; నీకు వేరుగా నే నికేమియు చెప్ప నవసరము లేదు. ఖరదూషణాది రాక్షసులవలన బాధల ననుభవింపలేక ప్రజలందఱు నట్టడవి నట్టడవికి పోవుచున్నారు. వీరందఱికి ప్రభువు రావణాసురు డనువాడు; లంకను పాలించుచు, నప్పుడప్పుడు మనదేశముమీదికికూడ వచ్చి ప్రజల నమితముగా హింసించుచున్నాడు. ఈరాక్షసులవలన లోకమునకు గలుగుబాధ యింతఅంత అని చెప్పుటకలవికాదు. మన ఆర్యస్త్రీలమర్యాద కొంచెమైన దక్కుటలేదు. బ్రాహ్మణులకు వారి యజ్ఞయాగాదికర్మలు నెఱవేఱుటలేదు. ధర్మమంతయు నశించుచున్నది. వారిని తుదముట్టించి లోకమును రక్షింపవలయునని దృఢసంకల్పము కలిగియున్నాను. ఈకార్య మొకటిరెండు దినములలోను, నెలలలోను, సంవత్సరములలోను నగునదికాదు. ఇది నెఱవేఱుటకు కొన్ని సంవత్సరములు పట్టును. ఒకచోనుండి చేయు నదికూడ కాదు. దండకారణ్యమంతయు సంచరించి మూలమూలలనున్న రాక్షసులనందఱను క్రూరమృగములను వేటాడినట్లు వేటాడవలయును. ఈపనియంతయు నేను సింహాసనాధిష్ఠితుడనై రాజ్యపాలనము సేయుచు నెఱవేర్చుటకు సాధ్యమా? కావున నీపట్టాభిషేకమహోత్సవ ప్రయత్నములు నా కెంతమాత్రము సంతోషదాయకములు గానేరవు. ఎట్లయిన నీబంధనములనుండి బయటబడి లోకము నుద్ధరింపవలయును.

కైక:—ఏమి! కుమారా, రాజ్యపాలన మొనర్ప నిచ్చగింపవా? పట్టాభిషేకమహోత్సవము స్వీకరింపవా?

రాముడు:—అమ్మా, అంతకన్న నెక్కువ పని చేయదలంచువాని కది యెందుకు? రాజ్యపాలన మొనర్ప నిచ్చగింప; లోకరక్షణసేయ నిచ్చగించెద.

కైక:—అందులకు తండ్రిగారొప్పెదరా?

రాముడు:—అందుకనే నీసహాయ మపేక్షించుట. వారొల్లరు. వారియిష్టము లేకుండ, వారితో చెప్పకుండ నే వెళ్లినచో తండ్రి యిష్టమునకు వ్యతిరేకముగా నడచినవాడ నగుదు. నేను నాజీవితమును లోకమున కాదర్శముగ జేయ నిశ్చయించితిని. తండ్రి యాజ్ఞను వ్యతి

లేకముగా నేపనియు జేయరాదుకదా ? ఆయనతో జెప్పి వెళ్లుచున్న ఆయన వెళ్లనీయరు. అది నిశ్చయము.

కైక:—ఇక నీప్రయత్న మెట్లు సాగును ?

రాముడు:—తల్లీ ! నాన్నగారికి నీవనిన నమితానురాగము. నీ వేదయిన నొకమాట చెప్పితివా, దానిని

డిమ్మని యడుగుము. అందొకటి నన్ను గొన్ని సంవత్సరములు అరణ్యమునకు బంపవలెననుము. లెక్కకావలయు ననిన పదునాలుగుసంవత్సరములని చెప్పుము. నే జేయబోవుపని కంతకాలము కావలయు ననుకొనెదను. నే నరణ్యములకు బోయినయెడల రాజ్య మరాజకము గాకుండ రాజ్యమునకు భరతుని పట్టాభిషిక్తుని జేయునట్లు రెండవది.

“కైక:—కుమారా, రాజ్యపాలన మొనర్ప....పట్టాభిషేక....స్వీకరింపవా?”

తండ్రిగా రెట్టికష్టములనైన భరింతురు; ఎట్టియాపదలకు భయపడరు; గాని అసత్యమాడుట యనిన, ఆడినమాట తప్పుటనిన మిగుల భయపడుదురు. అసత్యమాడువాడు, మాటతప్పువాడు అని యనిపించుకొనుటకు సహింపరు. కావున నీవరముల దప్పకనొసగ దరు. ఆయన జాలిగొలుపుమాటలతో, హృదయమును గరగించు ఆవేదనతో నివిగాక వేరొండు వరముల నడుగుమని వేడుకొందురు. ఏమయినను నీవుమాత్రము వెనుదీయకుము;జాలినొందకుము;

తప్పక నెఱవేర్చి తీరుదురు. ఆయన నీకెన్నడు నెదురాడి యెఱుగరు. కాబట్టి యెట్లయిన నాయనకు నచ్చజెప్పి నన్నడవులకు బంపునట్లు చేయుము.

కైక:—బాగు; రామా, బాగు. అసలే నీకు నేను సవతితల్లిని. సవతితల్లి బిడ్డల మేలుగోరి యేదయిన జెప్పినను లోకులు కీడునకనియే తలంతురు. అందులోను నిట్టిమాటా? మీ నాన్నగారి కేవిషయములోనైన నా మాట విందురుగాని ప్రాణమునకన్న నెక్కుడుగా జూచుకొనుచున్న నీవిషయములో నీవిధముగా చెప్పిన విందురా?

రాముడు:—ఒకవేళ మంచిగా చెప్పినచో వినరని తోచిన, వెనుక రాక్షససంహారసమయమున నీవు చూపిన యుద్ధకౌశలమునకు మెచ్చి నిన్ను రెండువరములను గోరుమని యడిగిరటకదా. అప్పుడు నీవు నీనమ్రతా, భర్తృప్రేమా, నిగర్వమూ, విశాలహృదయమూ వెల్లడియగునట్లు వానిని స్వీకరింపలేదని విన్నాను. ఆవరముల నిప్పు

లొంగిపోకుము. ఇది స్వార్థపరత్వము కాదు: జనోపకారము. దేశోపకారము. లోకరక్షణముకొఱకు ఒక పెద్దకార్యమును, అసామాన్యకార్యమును, లోకమునకంతకు నమితసుఖ మేలొసగుకార్యమును, జేయ తలపెట్టినప్పుడు చిన్న చిన్న విషయములను లెక్కసేయరాదు.

కైక:—కుమారా, లోకులు నన్నేమని తలంతురు ? కైక యెంతదుర్మార్గురాలు; ఎంతనీచురాలు; ఎంతకఠినాత్మురాలు ! ఇట్టిస్త్రీ లోకములో నిదివఱకెక్కడా పుట్టియుండదు; ఇకముందుపుట్టబోదు_ అని యెంచరా ? కేకయరాజవంశమున చెడబుట్టినదని దూషింపరా? ఆమె యసామాన్యసౌందర్యమూ, ఉన్నతవిద్యా, అద్భుతప్రజ్ఞా ఇవియన్నియు నెందుకు? కాల్పనా? అని యెంచరా? రాముడు, సకలగుణాభిరాముడు, లోకరక్షకుడగురాముడు, తనకన్నతల్లి కన్న తన్నెక్కుడుగా ప్రేమించురాముడు, లోకులందఱియొక్క ప్రేమ నొక

క్షమించిన రాముడు, తనకేమి యపకార మొనర్చెను? ఎట్టి వారి ప్రేమనైన తనవైపున కాకర్షింపజేసికొనగల్గెను. కాని కఠినహృదయురాలగు, క్రూరచిత్తయగు నా కైక ప్రేమనుమాత్రము సంపాదింప లేకపోయెనా? కైక బిడ్డలను గన్నతల్లి కాదా? స్త్రీ కాదా? అంతటి మృదు శరీరములో భగవంతు డింతటి వజ్రకాఠిన్యహృదయము నెట్లుమర్చగల్గెను? కావలయుననిన తనకుమారునకు రాజ్యమీయుమని యడుగవచ్చునుకాని యేపాప మెఱుగని రాము నరణ్యావాసమునకు బంపుమని కోరు టెందుకు? అని నన్ను నిందింపరా? నే నిట్లు గోరితినని విన్న భరతుడు నన్నెంత అసహ్యించుకొనును? నన్ను జంపివేయుటకు గూడ ప్రయత్నించునేమో? ఈయపఖ్యాతి యిప్పుడు మాత్రమే కాక శాశ్వతముగా లోకములో నిలిచిపోదా? దుష్టస్త్రీల నందఱు నాతో బోల్చరా? ఇదియేనా నా మీద నీకుగల ప్రేమ? నన్ను శాశ్వతముగు నపఖ్యాతిపాలు గమ్మనెదవా?

రాముడు:—అమ్మా, ఈనష్టము నీ కొక్కదానికే కదా? లోకమునంతను నుద్ధరించుట కీపాటి స్వార్థత్యాగ మొనర్పజాలవా? నే నడవులలో గొన్ని సంవత్సరములు సకలశ్రమల నొందుట కేర్పఱుచుకొనియుండ నీ వీమాత్రపు నింద భరింపజాలవా?

కైక:—రామా, ఎట్టికష్టములనైన భరింపవచ్చును గాని నింద మోయుట కష్టము. కష్టములు తాత్కాలికములు. నింద శాశ్వతము. నీవు పదునాలుగు సంవత్సరములు మాత్రమే శ్రమ నొందుదువు. నేను శాశ్వతాపకీర్తి పాలుగావలయును.

రాముడు:—తల్లీ! నీవన్నది నిజమే. కాని నిజముగా దుష్టహృదయులగువారి కా బాధ. ఇందు నీనేరమేమాత్రమును లేదు. నీయంతరాత్మ నిన్ను బాధింపదు. నిష్కళంక హృదయము, ప్రేమపూరితమగు మనస్సు నీ కెల్లప్పుడు సంతోషము నిచ్చుచుండును. లోకోపకారార్థమై యిట్టి స్వార్థత్యాగ మొనర్చితినిగదా యని మనస్సున కొక విధమైన గర్వము కలుగును. ఇంకేమి కావలయును? ఆనందమునకు లోటు లేమనుకొనిన నీకేమి? నిజముగా నేరము చేసినవానికి పిఱికితనము, దైన్యము, శిక్ష యనిన భయము; మృతియనిన బెదరు. నేరముజేయని నిష్కళంక హృదయునకు ఘోరబాటున తనమీద నేర మారోపింపబడినను, శిక్షించుచున్నను, తుదకు మరణశిక్ష విధింపబడినను నిర్భయముగా, నిశ్చలముగా, గంభీరముగా వానినెల్ల సహించును; నవ్వుతో ప్రాణములను విడుచును. అతని కేమి కొదవ? అట్లనే, అమ్మా, నీవుకూడ అనిందలను నవ్వుతో భరింపవలయును.

కైక కొంతసేపు ఏమియు బలుకలేకపోయెను. చాలసేపు దీర్ఘాలోచన చేసెను. వేరు మార్గమేమయిన గలదేమోయని వెదకెను. ఏమియు గాన్పించలేదు. "రామా, నీవు చెప్పినది నిజము. వేరు త్రోవ లేదు. ఒకవేళ నీవు తండ్రితో జెప్పకుండ వెళ్లినను నాయన యనేకులగు చారుల నానాముఖములకు బంపి నీ వెక్కడ నున్ననూ వెదకించి తన సన్నిధికి వచ్చువరకు నిన్ను బాధించునుగాని వదలి పెట్టరు. నీమనస్సునకు నిశ్చలత యుండదు. ఈవిధముగా నైనచో నిక నిన్ను బాధించుటకు వీలుండదు. మంచియుపాయమే. నీవు మొదట నావద్దకు వచ్చునప్పటికి నేనూ అవిషయమయియే యాలోచించుచుంటిని. నీశక్తి నంతను వృథసేయుదువు కాబోలు! ఈబాధల నివారించువా రికయెవరు? రాముడు కూడ రాజ్యభోగలాలసుడై యీ భోగములలో చిక్కుకొనుటకే యేర్పరచుకొనెను కాబోలు! ఈతహతహపడు ప్రజలయార్తి దీర్చువా రెవరు? లోకము నుద్ధరించువా రెవరు? అనియే యాలోచించుచుంటిని. ఇప్పుడు నీ నిశ్చయము విన్న తరువాత నా కపరిమితానందము కలిగినది. లోకమునిమిత్త మేమి యొసగుమని నను నొసంగెదనని చెప్పితిని. నాకీర్తి నిచ్చివేయుచున్నాను. లోకోపకారార్థమై శాశ్వతాపకీర్తిని భరించెద. అందువలన నాకు గలుగునష్ట మతిస్వల్పము. అందుకు నే నొప్పుకొననిచో లోకమునకు గలుగు నష్టమమితము. అని కైక పలికెను."

రాముడు:—అమ్మా! లోకహితార్థమై, దేశాభివృద్ధికై, ధర్మరక్షణార్థమై నేను రాజ్యమును, తలిదండ్రు

లను, సోదరులను, సమస్తమును విడిచి యరణ్యవాసము చేయబోవుచున్నాను. అందులోనే యానందమును, సుఖమును పొందగోరుచున్నాను. నీవు నదే కార్యార్థమై యపరిమితానురాగుడైన ప్రియభర్తయొక్క గాఢమగు ప్రేమను, కొమారునియొక్క మాతృభక్తిని, ప్రజలయొక్క గౌరవమన్ననలను పోగొట్టుకొనుచున్నావు. అందువలన గలుగు అపనిందలలోను, కష్టములలోను నానంద మనుభవింపనిశ్చయించుకొన్నావు. నీమీద నెంతమందికి కోపమువచ్చినను, నాప్రేమమాత్రము శాశ్వతము ; గౌరవ మపరిమితము. అమ్మా! ఇక నేను సెలవుతీసికొనెద. అరణ్యావాసమునకు సిద్ధుడనై యుండెద.

3

రాత్రి కైక పరుండెను. నిద్రపట్టదు. అనేకాలోచనలు పోవుచుండెను. "రాముని కేమని వార్త మొసగితిని ? కోరరానికోరికలను భర్తను వేడి శాశ్వతాపఖ్యాతికి బాల్పడుటకా? భర్త యెంతో ముద్దుగా, ప్రేమతో, నామీద నాతని కాక్షణమందు గలిగిన యపరిమితాశ్చర్యముతో, గౌరవముతో వరముల నడుగుమని నప్పు డతివినమ్రతగలదాననై, నిగర్విణినై, 'భర్తను గాపాడుకొనుట యొకఘనకార్యమా ; ఇంతమాత్రమునకే వరము లెందు'కని చెప్పినప్పు డాయనకు నామీద యెంతగౌరవము కలిగినది! ప్రేమ యెంత గాఢమైనది! ఎంత యాశ్చర్యముకలిగినది! నేటివరకు నిశ్చలముగానున్న యానిష్కళంకగాఢప్రేమను, ఆగౌరవమును నే డొకక్షణములో ఒకమాటలో గోల్పోవుచేనా? రేపు నే నీ రెండువరము లడుగుటతోడనే నాథు డెంతయాశ్చర్యపడునో? ఏమనుకొనునో? నమ్మునా? ఇంతకాలమునుండి యున్న నా యటువంటి మంచిస్వభావము ఇప్పు డిట్లు హఠాత్తుగా మారునని యెన్నడైన యెంచియుండునా? ఒకనైపున తా నింతవరకు నపరిమితముగా ప్రేమించి నమ్మియున్న భార్య ఒక్కమాటుగా నిట్టిదుష్టపుకోరికలను గోరుట; మరియొకవంక ప్రాణముకన్న నెక్కుడుగా జూచుకొనుచున్న ప్రియపుత్రుని వియోగము. తనవార్ధకమునం దిట్టికష్టముల భరింప గల్గునా! ఒకవేళ వీనిని సహింపలేక ప్రాణములు విడుచునేమో! ఇంతకన్న మరియొకమార్గము గానరాదు. రాముడు వెళ్లక తప్పదు. ఏదో కొండఱు త్యాగ మొనర్చినగాని, బలియైనగాని యిట్టి లోకోపకారకార్యములు నెరవేరుట దుర్లభము. భర్తగారు వృద్ధులగుటచేతను, పుత్రప్రేమ గాఢమగుటచేతను, పుత్రు నెడబాసి స్తిమితముగా నుండుటకు దృఢమగుశక్తి యాయన కిక లేదు. కావున నీవిషయములో కొన్ని యనర్థములు రాకమానవు. వెనుకలోకోపకారార్థమయియే భర్తప్రాణముల గాపాడితిని. ఇప్పుడునూ అందునిమిత్తమయియే ఆయన గాఢప్రేమానురాగాదులను మాత్రమే కాక తటస్థించినచో భర్తగారినిగూడ గోల్పోయెదను. లోకముకొఱకు, దేశముకొఱకు ఒకరము ప్రాణములను, మరియొకరము గౌరవకీర్తులను, నింకొకరము భోగములను త్యాగ మొనర్చెదము." ఈవిధముగా రాత్రియంతయు నామె యాలోచనలతోడనే గడపెను. తెల్లవారి రామునిపట్టాభిషేకసమాచారమును సంతోషముతో గైకకెరింగించుటకొఱకు దశరథుడు కైకమందిరమునకు వచ్చెను. కైక రాబోవునిక్కట్టులనెల్ల దలచుకొని ఖిన్నురాలై యుండెను. ఆమెను జూచుటతోడనే దశరథునకు బెదరుపుట్టెను. అయినను మామూలుప్రకారము ప్రేమతో నామెను జేరదీసికొని యావార్త నామె కెరింగించెను. కైక తనమనోభావములనెల్ల నతిగంభీర మగు మనంబుననే యడంచుకొని రామునికోరికప్రకార మాతని పట్టాభిషేకవిషయమై తనయనిష్టమును దెలిపి తన రెండుకోరికలను నొసగుమని వేడెను.

దశరథు డాశ్చర్యము నొందెను. ఈమెతనప్రాణప్రదమను కైకయేనా యని సందేహము నొందెను. ఆమెను అదిగాక యింకేమయిన నడుగుమని బ్రతిమాలుకొనెను. నీయిష్టప్రకారము భరతునకు బట్టము కట్టెదను రామునింటనిలువనీయుమనెను. కాళ్లుపట్టుకొని ప్రార్థించెను. పాపము, కైకకు హృదయము కరగిపోవుచుండెను. "ఛీ! ఎంతకఠినహృదయురాలను!" అని తనలో దాను దూషించుకొను చుండెను. కాని ముందుచేయవలసిన యుత్కృష్టకార్యమును దలంచుచుండెను. రామునికోరిక తనకు బలము నొసగుచుండెను. ధైర్య మవలంబించెను.

గంభీరముగా తనపట్టును వీడలేదు. దశరథుడు మూర్ఛ నొందెను. ఈ వార్త రామునకు దెలిసి యేమియు నెరుగనివానివలె కైకమందిరమునకు వచ్చెను. దశరథున కప్పుడే తెలివి వచ్చినది. రామునిపై పతిదీనభావముతో

జూచెను. రాముడు సంగతి యేమని ప్రశ్నించెను. కాని దశరథుడు జవాబు చెప్పలేకపోయెను. కైకయే జరిగిన సంగతి చెప్పెను. వెంటనే రాముడు "తండ్రిగారు మాట దప్పరాదు. సూర్యవంశపురాజు లెన్నడు ఆడినమాట దప్పలేదు. ఆమెకోరికప్రకారము మీరు నన్నడవులకు పంపి భరతునకు పట్టాభిషేకము చేయవలసినదే. నే నేమో అనుకొనెదనని భయపడకుడు. తలిదండ్రుల యాజ్ఞను శిరసావహించి పరమసంతోషముతో నే నిదే యేగుచున్నవాడ" నని చెప్పెను. దశరథుడు మరల మూర్ఛనొందెను. ఆయనకు మరల తెలివివచ్చినయెడల వెళ్లవద్దని విచారించెదరనియు, వెళ్లిపోయినతరువాత మనస్సు రాయిచేసికొని స్తిమితము నొందుదురనియు తలంచి, యచటినుండి తిన్నగా బయలుదేరి తక్కిన తనవా రందఱితోడను తనయరణ్యవాసవృత్తాంతము జెప్పెను. లక్ష్మణుం డతికోపము జెందెను. కైకను జంపుదునని బయలు దేరెను. రాముడు నవ్వి యతనిని శాంతాత్ముని జేసెను. సీతాలక్ష్మణులు రాముని విడిచి యుండలేక వెంట బయన మయిరి. ఇంటిలోనివా రందఱు, నూరిలోనివారు కైకను నిందింప మొదలుపెట్టిరి: పాపము, కైక, యిదివరదాకా వీరందఱిచే నెంతయో గౌరవింపబడిన కైక, వీ రందఱిచే నపరిమితముగా ప్రేమింపబడిన కైక, దేవతవలె జూడబడిన కైక, ఒక్కసారిగా వీ రందరనుండి దూషణవాక్యములను వినవలసి వచ్చెను. మరి పది దినములకు దశరథుడు మరణించెను. తన మరణకాలసమీపమున భార్యలను మువ్వురను బిలిచి యందు కైక నేర మెంతమాత్రమును లేదనియు, తన కేదియో శాప ముండుటచే నీవిధముగా పుత్రవియోగ మనుభవింపలేక మృతి నొందుచుంటి ననియు, కాకున్న నంత యుత్తమురాలు కైక యిట్టి కోరికల గోరునా యనియు, నామెను దూషింప వలదనియు జెప్పి మృతి నొందెను. తాతగారి యింటియొద్దనుండి భరతుడు వచ్చి సంగతినంతయు విని తల్లిని మిగుల దూషించెను.

కాని ధైర్యవంతురాలును, గంభీరయును, పరాక్ చింత గలదగు కైక యించుకైన చలింపక రాముని నాదర్శకపురుషుని జేయ నిశ్చయించిన దగుటచేత రహస్యమును వెలిబుచ్చక ఓర్పుతో వీని నన్నిటిని భరించుచుండెను.

సంక్రాంతి

కాశీ వ్యాసాచార్యులు గారు

విరివిగాఁ గొప్పులోఁ దుఱిమిన పచ్చని
చేమంతివిరు లొక్క చెలువు నీన
తెలిదమ్మి దంతపంక్తుల కాంతి దరహాస
చంద్రిక లొకనూత్న సరణిఁ గొల్ప
పుష్పిత తనులతాభోగ ప్రసక్తికి
శుకభాష లొకవింత శోభఁ గూర్పఁ
మహిత శాద్వల రాజమార్గంబుపై బెళ్కు
నడ లొక్క క్రొత్తయందం బొసంగ
మంచుసెల్లాలఁ గట్టి హేమంతసంగ
మోత్సుకత్వము మదిఁ బూని హొయలుమీఱ
నల్లనల్లన జనుల కాహ్లాద మొసఁగు
ప్రకృతి కాంతాలలామ చేరంగ వచ్చె.

పటుతరంబగు నింద్ర వైభవముతోడ
బంతిగుబురులు పొలము నల్వంకలందుఁ
దలల వ్రాల్పక పుష్పనేత్రముల విచ్చి
క్షేత్రపాలకులట్లు వీక్షింపఁదొడఁగె.

ప్రసవభారంబుచేఁ గ్రిందుపడి చికాకుఁ-జెంది తల లూఁచెడి మెరపచెట్ల కపుడు
కన్నకడు పాట నధికరాగంబుతోడ-ధాత్రి ధాత్రీత్వ మొనరఁ గైదండ యొసఁగె.

హాలికుల బాలికామణు ల
  హర్మ్యముఖమందె పొలంబుఁ జేరి దృ
గ్జలజము లప్డు మంచుతెర
  చాటున డాఁగురుమూఁత లాడఁగాఁ
దానటి యిచ్చవచ్చిన వి
  ధంబునఁ జూచినయట్టి బంతిపు
వ్వ్వుల నొడినిండఁ గోసికొన
  బూనిరి స్వాంతము లుల్లసిల్లఁగన్.

గడగడలాడఁజేయు చలి
  గాలికి మేను వడంకుచుండఁగా
మడతలఁ గిర్చినట్టి తమ
  మాసిన దుప్పటి మేనఁ గప్పుచున్
వడివడి నాత్మ సంతసము
  నన్ జలిమంటలు వేసికొంచుఁ బా
ల్పడి యిటు పాచిపెత్తన
  ములన్ బొనరింపఁదొడంగి రెల్లరన్.

భువిపైఁ జిందులఁద్రొక్కి పాడునెడ నా భూపాలరాగంబు, భై
రవి రాగంబుగ దానికై యదియె మారన్ "రంగరంగా! హరీ!
నవనీరేజదళాక్షు! కృష్ణ! యికనైనన్ నిద్ర మేల్కొమ్మ" యం
చు విశేషంబుగఁ బాడుదాసగులు వచ్చోఁ గానవై రెల్లెడన్.

జానపదులెల్ల సంతోషసాగరమునఁ-దేలియాడంగ సంక్రాంతిదివస మొకట
సికటమునఁ జేరె; నూతనోత్సుకత మీఱ-క్రొత్తయల్లుండ్రమములుఁ తళ్కొత్తఁబారె.

అత్తఱిఁ గాంతలెల్లరు గృహాంగణసీమల నూత్నశోభ త
ళ్కొత్తఁగఁ గుడ్యభాగములకున్ బలువన్నెలఁగూర్చి కూర్చి య
త్యుత్తమ పుష్పమాలల సముద్ధతి ద్వారతలంబులందు నా
యత్తమొనర్చి యొక్కక్షణమైన విరామములేక వెండియున్.

తమపెనిమిటులను గని, చిత్తములు గలకోర్కెలెల్లఁ దద్దయుఁ బ్రీతిఁ
గమనీయోక్తుల నిటు దెల్ప మొదలిడిరి వేఱువేఱుఫక్కిం గొనుచున్.

అందొకకాంత నాథుని డాసి,
"ఇరుగుపొరుంగునన్ బడఁతులెల్లరుం [illegible]గనాఁటి కప్పుడే
యరిసెల వండి, తా మటికయందలి బానల నింపినార; లే
నరి కొక వస్తువేన్ గొనవు; జాణతనం బదియేమి? పిల్లలి
త్తఱి ననుఁ బోరఁ జొచ్చిరికదా; యెటు చచ్చెద" నంచుఁ బల్కెఁ దాన్.

వేఱొకతె,
"నీకడఁ గాఁపురంబునకు నే నరుదెంచినదాది, కోకకై
వాకొనుచుంటిఁ బండుగకుఁ బండుగ; కైనను నిప్డు చేతిలోఁ
బైకము కానరాదు; పయిపండుగనాఁటికిఁ జూతు లెమ్మటం
చి కరణిన్ వచించి తిపుధేనియుఁ జెప్పువ? లేద?" యంచనున్.

మఱొక్క గృహిణి,
"ఈపర్యాయమునందు నల్లుఁడును, దా
నేచాయ నున్నాఁడొ కా
నీ, పిల్లన్ వెనువెంటఁ బంపు మనఁగా
నే పంపెఁగా; రాకరా
కే, పుట్టింటికి వచ్చెఁ గుఱ్ఱదియు; నేఁడేన్
దోఁచిన ట్లిచ్చి కా
దా, పంపన్ వలె; యెద్దియైనఁ గొనినా
రా?" యంచుఁ బ్రశ్నించెఁ దాన్.

అన్యకాంత,
"ఏమండీ! ఇదియేమి? పండుగకు న
ప్డే యల్లునిం దెచ్చె నా
కామాక్షమ్మ మగండుఁ గూడఁ; దమ కింకన్ చీర లేదేమి? మీ
కాముద్దుల్ మఱి ముచ్చటల్ పనికిరావా? నాఁడె వియ్యంకుఁ డే
మేమో సొమ్ముల వేసెనంట; యిఁక మీ యిష్టం" బటం చేఁగెఁ దాన్.

ఇవ్విధంబున ముగ్ధలౌ నింతులొకట-వల్లభులఁ జేరి తహతహపాటుతోడ
మంచిచెడ్డలఁ గూర్చి భాషించుకొనుచు-నుండఁగా నింతలోన వేఱొక్క చోట.

కోడిపందాలకై కొనినకత్తులను గాయించి మేల్సానఁ బట్టించువారు
అల్లుండ్రకట్నాలకై తెచ్చినపటంబు లెంచి భార్యలకుఁ జూపించువారు.
భార్య పెట్టెడుపోరుఁ బడలేక నగలఁ దీయించి మెఱుంగుఁ బెట్టించువారు
మునుముందె తమకు నచ్చినకూరలెల్లఁ గోయించి తట్టలకు నెత్తించువారు

ప్రాణసమముగ సతముఁ గాపాడుకొనెడి
పశుగణంబుల మేను శుభ్రం బొనర్చి
శృంగభాగంబులకు రంగు లిడెడివారుఁ
గనులఁ గానంగవచ్చె రక్కాలమందు.

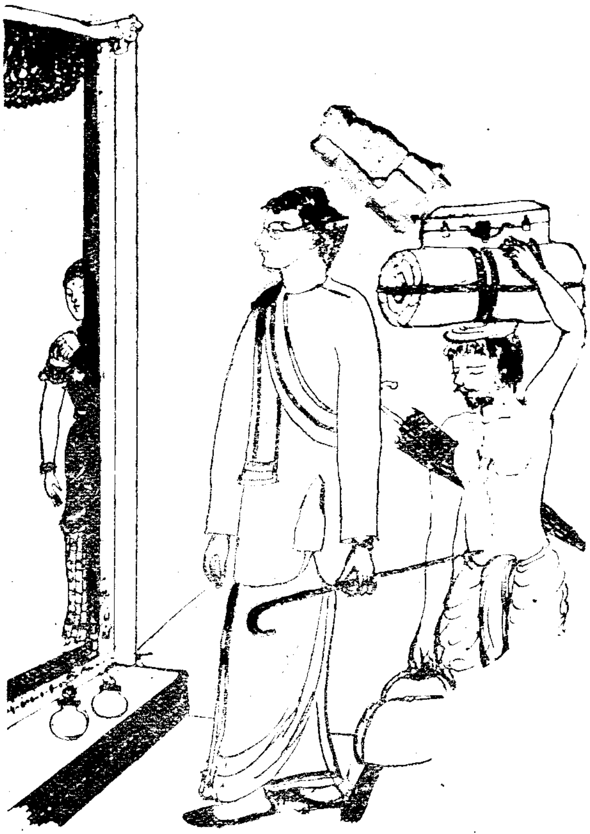
తన పుత్రిం గని యొక్కకాంత "అసి ప-
ద్మా! విన్మ నామాట; నీ
వనయంబున్ బొరుగిండ్లఁ బెత్తనము చే-
యంబోకుమా; రేపొ మా-
పునసో, నీమగఁడేము వచ్చునఁట; తా-
మున్నే వివాహంబునన్
మన మర్యాదలఁ గూర్చి పోర" నని ప-
ల్మాఱు బుద్ధిచెప్పన్ జనెన్.

"గతమాసంబున నేదొ సాక్ష్యమును బల్కన్ వచ్చి మామామ న-
న్నతి నిర్బంధము చేసెఁ బంపుగకు రమ్మం చట్లొ నే మాట నా
మెతకై నాఁటికిఁ జాతులెమ్మన, నకే మీయిష్టమం చేఁగెఁ; బ్ర-
స్తుత మేవార్తయు లేదుగా" యనుచు నచ్చో నల్లుఁ డొక్కం డనున్.

"చదువంగావలె మాకు నాఁటికి సెలెక్షన్ రోజులే సూమ, చూ-
చెద లెమ్మం చనఁ గాదుకూడదని నాచే నొట్టుపెట్టించె; నే-
మది, తానెంత 'విలేజిబ్రూటొ' కబురే నంపంగలే దేమిసె-
ల్పుదు"నం చింటరుక్లాసు బాలుఁ డొకఁడాపున్ బ్రచ్చునేయం జనెన్.

పండుగ పదినములపై-నుండె ననఁగ నాఁడుఁ బఱచు లొక్కట నపుడే
తండోపతండముగఁ జను-చుండిరి పుట్టిండ్ల గురుతరోత్సవ మొదవన్.

తనసోదరి వచ్చెడినని-యొనరంగ వీక్షించుబాలుఁ డొకఁ డామెయు రాఁ
గని 'అప్పరో వచ్చితివా'-యనుచును సమవీథిఁ జిందులాడఁ దొడంగెన్.

బడిజీతంబునకంచుఁ దండ్రి ధన మం
పన్ దానిచే బాలకుల్
ఎడి దుస్తుల్ మఱికొన్నిటిం గొని, యపూ
ర్వంబైన సౌందర్య మే
ర్పడ, గడ్డంబును దిద్ది, సుందరశిరో
భాగంబులన్ దువ్వి యొ
క్కఁడు వే కిండై శ్వశురాలయంబులకు నేఁ
గంబోని రప్పట్టునన్.

వింతవింతగు మోములు వీథులెల్లఁ
గ్రొత్తయందంబు నాటి తళుక్కొత్తుచుండ
నింతలోనఁ బురోహితు లెల్లదెసలఁ
గ్రమ్మఁజొచ్చిరి నాఁటి సంక్రాంతి దినము.

ధర్మశాస్త్రానువిహిత సత్కర్మవితతిఁ
దత్ప్రతిగ్రహమే ముఖ్యధర్మ మనుచుఁ
దలఁచి, దర్భల నొకచంకఁ, దిలల యవల వేఱుచంకను గొని వెనువెంట లేచి.

స్నానపుమొంటలుంచుఁ డిఁక, నామములో మఱిబూదిరేఖలో
మేన సలంద, లోకులు భ్రమించునటుల్, గురుమధ్వరాయ! రా
మానుజ! శంకరా! యనుచు, నప్డు పురోహితు లం దపూర్వ వి
ద్యానిధులైన కొందఱు తమారయి యెల్లెడ విత్తకాంక్షచేన్.

భీజముగైనను, లౌక్యము-లోఁ జొచ్చి తోట వారిలోన నొకండు
తైజతఁ "గూష్మాండం బహు-బీజాఢ్యం"బనుచు నొక్క-బేరుని యింటన్.

చెప్పినపాదమే మరలఁ జెప్పుచుఁ బైఁగల పాద మత్తఱిన్
జప్పునఁ దోఁచకుండఁ దనచాతురిఁ దంత్రములందుఁ జూపి చి
న్నప్పటి చింతనాటిమ నంతకుఁ బోయినదేమొ పోవఁగా
నప్పటి కింక బుద్ధిపథమందున నెట్టులొ డాఁగియుండఁ దా
నప్పు డెఱింగి యాయమరమందలి యాదిమ పద్యపాదముల్
చెప్పుచుఁ బాదపూరణము చేయఁదొడంగె గతాను మానుఁడై.

అంత మధ్యాహ్న వేళ కభ్యంజనాది-సకల కృత్యంబులను యథాశాస్త్రముగ నె
సలిపి, నిజబంధుమిత్రులఁ గలసి జనము-లిష్టమృష్టాన్న తృప్తులై రిట్టులుండ.

కూష్మాండ దానముల్ గొని మారు బేరంబునకు నమ్ము బాడబప్రకర మొకట
నిలువయౌ సరకులన్నియుఁ జెల్లి, నాఁటిలాభములను జమకట్టు వైశ్యులొకట
తమకోడి నాఁటిపందెమున గెల్చెనటంచు హర్షించి యూరేఁగు హాలికు లొకట
వెలలేని నగలఁ జీరెలు రైకలను దాల్చి పేరంటమున కేఁగు వెలఁదు లొకట
వారలం గని, "అయ్యయో! వీర లెంత-తెలివిమాలిన 'ఫూల్స'ని తలఁచునట్టి
యాంగ్లభాషను బఠియించు నల్లు రొకట-నరయవచ్చిరి నాఁటి సాయాహ్నమందు.

ఇక్కరణిఁ, జాముమ వారలు-నక్కజమును గూర్చి, జనుల నానందాబ్ధిన్
జిక్కఁగఁ జేయుచు నిటు లోక-చక్కని సంక్రాంతిదినము చయ్యనఁ గడచెన్.

గాంధీమహాత్ముడు అహింస నుపదేశించుట

చిత్రకారులు: శ్రీయుత యమ్. యస్. శర్మగారు, చెన్నపురి.

బుద్ధభగవానుని జీవకారుణ్యోపదేశము

చిత్రకారుడు: శ్రీయుత మా. నరసింహంగారు, [illegible], [illegible], [illegible].

ఆంధ్ర గాయకజనసభ*

[[illegible] నవంబరు నెలలో అనంతపురమున సమావేశమైనది]

రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారి అధ్యక్షోపన్యాసము *

"చైతన్యం సర్వభూతానాం, నిర్వృతిం జగదాత్మనామ్,
నాదబ్రహ్మ సదానంద, మద్వితీయ ముపాస్మహే."

ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులకును, సభాసదులగు మహాశయులకును, మహిళామణులకును వందనములు.

మహానీయులారా !

అతి వినయముతో నైచ్యానుసంధానము చేసి మీకు కాలహరణము చేయుట నా యుద్దేశము కాదు; కాని మోయలేని బరువును నా తలపై మోపితిరి. తామందఱును దయయుంచి తెలుఁగుదేశమున మాఱుమూలయగు నీ యనంతపురమున ఈ సమావేశము జరుప నంగీకరించి వేంచేయుట మా భాగ్యమే కాని, ఈసందర్భమున నే ననంతపురముజిల్లాలో జనించినవాఁడ నగుటయు, నాకన్న నర్హులైనమహానీయులు స్వార్థపరులై యీ భారమునుండి తప్పించుకొనుటయు, నాభాగ్యమని మాత్రము చెప్పలేను. పై రెండుతప్ప నేఁడు నాకీ గౌరవమును మీ రొసఁగినందుకు వేఱు కారణములు నే నెఱుఁగను. ఎట్లును కాఁడి మెడకుఁ గట్టితిరి గావున చేతనైనంతవఱకు ఈడ్చెదను. నడుమ కుంటుపడితినా, తప్పు నాదిగాదు. నాశక్తి నెఱుఁగక నియోగించిన మీ దయది. కాని, యొకమాటమాత్రము చెప్పవలసియున్నది. ఇట్టిసభలలో అధ్యక్షపదవి నంగీకరించినవానికి తక్కిన శక్తియుక్తు లున్నను, లేకున్నను ఒక్క గుణముమాత్రము ముఖ్య

ముగా నుండవలయును; అదేదనఁగా: ఏవిద్య యభివృద్ధినిగూర్చిన చర్చకై సభ యేర్పఱుపఁ బడినదో, దానియందు సంపూర్ణమైన యభిరుచి. అదిలేనివారిని అధ్యక్షులుగా నెన్నుకొనుటయుఁ గలదు; వా రంగీకరించుటయుఁ గలదు. కాని ప్రకృతసందర్భములో మిమ్ముఁ గాని నన్నుఁగాని యీవిషయమున నిందించు వా రుండరు. ఏలయనఁగా, సంగీతవిద్యయందు నాకుఁ గల అభిరుచి అంతు లేనిది. ఇంత యభిరుచి గలిగి నీవు సాధించిన దేమి యఁంటి రేని, యది వేఱుమాట. మన కభిరుచిగల వస్తువుల నెల్ల మనము సాధింపఁగల్గితిమేని మనలను బట్టువా రెవరు? మఱియు రానివిద్యలం దే మనుష్యుల కభిరుచి యెక్కువ. దరిద్రునికే ద్రవ్యమందు పేరాస. అది యట్లుండె.

సంగీతవిద్యయందు రుచి లేనివా రెవరు? అందును భరతఖండమున జనించిన వారికి—హిందూజాతి వారికి? అది జాతిధర్మము. తెచ్చుకోవలసిన బైటివస్తువు గాదు. విడువరాని లోపలిగుణము. 'స్వరాజ్యము నాజన్మహక్కు' అని శ్రీలోకమాన్యుఁడు వచించెను. అట్లే సంగీతము నాజన్మపుహక్కని యేహిందువైనను ధారాళముగా వచింపవచ్చును. మనుష్యులకే ఆబాలగోపాలము సంగీతమం దభిరుచి సహజము. తల్లిపాట లేనిది పిల్లవానికి నిద్ర రాదు; పిల్లఁగ్రోవి లేనిది గొల్లవానికి ప్రొద్దు పోదు. కాని జీవితములోని ప్రతికార్యమునందును సంగీతమును మనయంత దృఢముగా మేళవించినవారు ఏదేశమందును, ఏజాతియందును నే నెఱిఁగినంతవఱకు లేరు. మన తాతముత్తాతలకు ఇప్పటి యిట్టి సభలను సమాజములను ఏర్పఱుచుటగాని, అం దుపన్యాసము లిచ్చి తీర్మానములు చేసి ప్రకటించుటకాని తెలియదు. కాని పాటయందు ప్రజలకు పీడగాని యభిమానమును అభిరుచిని గల్గించు విషయమున వారు సాధించినంతపని,మన మిట్టి సభలను ఏఁడాది కొకతూరిగాదు, దిన మొకతూరి జరిపినను సాధింపఁగలమాయని సందేహింపవలసియున్నది. చూడుఁడు: ఆ సేతుహిమాచలము హిందువులందఱును సంగీతముతో శుభకర్మములు నడపుదురు; సంగీతముతో భగవద్భజన చేయుదురు; ఇతరులకు నీతివైరాగ్యాదులను సంగీతముతో నుపదేశింతురు; సంగీతముతో చదువుదురు; సంగీతముతో తమ తమ జాతిపనులఁ జేయుదురు; సంగీతముతో బేరమాడుదురు; సంగీతముతో బిచ్చమెత్తుదురు! మనకే కాదు ప్రపంచమునకే మొదటి వాఙ్మయమగు వేదము పాడఁదగినది. ద్విజులందఱును శుభాశుభకర్మలందు దానిని పాడక తీరదు. అందును సామవేదము గానరూపము. మఱియు నిప్పటి సంగీతమును బ్రహ్మయందుండియే సృజించెనట! భగవంతుఁడు సామగానప్రియుఁడఁట. కావుననే వేదములలో నెల్ల నది శ్రేష్ఠమైనది. పెండ్లిపేరంటములలో ముందుగా ముత్తైదువలు పాటలు పాడి వధూవరులను పీటకుఁ బిలుతురు. నాలుగు మంగళహారతులైనను రాని యాఁ

మది నలుగురిలో నలుగురితోఁ గూర్చుండ లజ్జించును. 'మద్భక్తా యత్ర గాయన్తి తత్ర తిష్ఠామి నారద' యని భగవంతుఁడు వచించి, పాటలేని భజన తనకు తృప్తికరము గాదని చాటినాఁడు. అతఁడు కురుక్షేత్ర మహాయుద్ధరంగమందు అర్జునున కుపదేశించిన యోగవిద్యను 'ఉక్త' యనక, 'ఉపదిష్ట' యనక, 'ఆజ్ఞ' యనక, 'గీత' యని పేరిడినాఁడు. ఇదియే హరికథలు, పురాణములు మొదలగు నుపదేశవిద్యలను గానప్రధానములఁ జేసినది. మనలో నాదికావ్యమగు శ్రీమద్రామాయణమును రచించిన వాల్మీకి దానిని మొదలు ప్రపంచమునకు వినిపించువేళ, తన మునలిశారీరముతో చదివినచో సారస్యము చెడునని తలఁచియే, కుశలవుల కోమలగాత్రముచే పాడించినాఁడు. నాఁడు మొదలు మనలో రసభావముల కనుగుణమగు రాగలయములతో కావ్యనాటకాదులను చదువుట యొక విద్యగా నేర్పడినది తుదకు వీథిబడులలో సాయంకాలము ఎక్కాలను ఏకరువుపెట్టుబాలుఁడు గూడ ఒకవిధమైనరాగమును మఱవక యుపయోగించును. సంగీతవాసన లేనిచదువు శ్రాద్ధమంత్రములవంటిదని పెద్ద లనుచుండఁగా పలుమాఱు విన్నాము. లోకప్రసిద్ధములగు కాశ్మీరపు నేలువలనేతపని పాటలు పాడనిది జరుగదఁట! అంతదూర మేల? విసరుట, మోటగొట్టుట, కలుపుదీయుట మొదలగు నిత్యకర్మములందు కాఁపువారి కష్టమును మఱపించునట్టిది పాటకాక మఱేమి? రైల్వేస్టేషనులలో కాఫీటీల నమ్ము మంగళూరి ఆచారి, సిగరెట్టుచుట్టల నమ్ము సాహేబు, వీథులలో పాలుపెరుఁగులను కాయగూరలను అమ్ము కాఁపుకలకఁతులును, ఏదోయొక రాగములేక పనిచేయలేరు. భిక్షాన్నపుబ్రహ్మచారి, నిత్యయాత్రచేయు నిరుద్యోగపు బ్రాహ్మణుఁడు, భూతభవిష్యత్తులను జెప్పు బుడుబుక్కలవాఁడు,తందనాలదాసరులు, కుంటి గ్రుడ్డిమొదలగుపరతంత్రజీవులు—వీరందఱికిని ప్రాణాధారము పాటయే. అన్ని దేశములందును యాచనావృత్తి దుస్సహమని నిర్మూలింపఁబడుచుండఁగా, శిక్షింపఁబడుచుండఁగా మన దేశమందుమాత్ర మది యింకను ప్రబలముగానే యుండుటకు ముఖ్యకారణములలో హిందువులకుఁగల సహజమైన గాన ప్రీతి యొకటనుటలో సందేహము లేదు. అదియట్లుండనిండు. హిందువులందఱును పల్లవి పాడఁగల పరమవిద్వాంసులని చెప్పరాలేదు. ఇప్పుడు సామాన్యముగ సంగీతవిద్వాంసు లనేకులు పాడుచుండు పల్లవియే పాటయగునేని, అది హిందువులందఱును పాడ నేర్చియుండిరేని భరతఖండ మొక పెద్ద కురుక్షేత్రముగా పరిణమించి భగవంతునికి పునస్సృష్టికి మార్గమెన్నఁడో కలిగియుండును. మఱేమనఁగా, సామాన్యముగా మాటలం దుపయోగించు 'శబ్దము'నకన్న మధురతరమైన 'నాద' మొకటి కలదనియు, దానివలన భాషకు మెఱుఁగును, మనసునకును సుఖమును గలుగుననియు,అందఱివలె మన మెఱుఁగుట మాత్రమే కాక, దానినందఱికన్న నెక్కువగా సంసారమం దుపయో

గించుకొనుచున్నామనియు, హిందూనాగర
కత కిదియొక ప్రధానలక్షణమనియు నే విన్న
వించునది.

మన ధర్మసహోదరులగు మహమ్మదీ
యులలో స్త్రీలవిషయము మన మెఱుఁగము
కాని, పురుషులుమాత్రము సంగీతమన్న చెవి
గోసికొందురు. తానసేనుని పాటకు తనసా
మ్రాజ్యమునే ధారవోయఁబోయిన అక్బరు
చక్రవర్తికథ మన మెఱుఁగనిదికాదు. ఇంగ్లీ
షువారు మొదలగు పరదేశీయులలో నాగ
రకతగల స్త్రీపురుషులందఱును సంగీతవిద్యను
తప్పక నేర్చియుందురనియు, గాయకుల కా
దేశమందు ఒక్కొక కచ్చేరికి వేలకొలఁది
పౌనులు లభించుట కలదనియు విన్నాము.
కాని, వీరిలో నెవరియందును, మనలోవలె,
సంగీతము పండితపామరులకందఱికిని నిత్యయా
త్రలో వీడరాని వస్తువై, మఱియు పూజ్యమై,
యేర్పడినట్లు కానము సరస్వతీనారదుల చేతి
వీణలు, తుంబురుచేతి తంబుర, పరమేశ్వరుని
చేతి డమరుకము, శ్రీకృష్ణునిచేతి పిల్లఁగ్రోవి
—ఇవన్నియు మనకు సంగీత మితరులకువలె
మానుషమైన భోగ్యవస్తువుమాత్రమే కాక,
దివ్యమైన పూజ్యవస్తువుగాఁగూడ నున్నదని
స్పష్టముగాఁ జాటుచున్నది. ఇదిగాక, గాన
యోగిరాజగు త్యాగరాజు 'సంగీత జ్ఞాన
విహీనులకు మోక్షము గలదా' యని ధైర్య
ముగా వేసిన ప్రశ్నకు 'కలద'ని. నిర్భయము
గా ప్రత్యుత్తర మియ్యఁగలవాఁడు ఇంకను
పుట్టలేదు. ఎందుకును పనికిరాని మనుష్యుల
మగు మనమాట యేల? శంకరనారాయణ
విధులుగూడ నాదోపాసనచే నెలసిరఁట!!

సంగీతమునకు పైఁజెప్పిన ప్రాధాన్యమం
తయు మన ప్రాచీనులు సాధించినది. కాని
నేఁడు మన మేమి చేయుచున్నాము? వా రేర్ప
ఱిచిన మార్గములో దాని నింకను వృద్ధిచే
యుట యట్లుండ, వారిచ్చిన దానినైనను నిలు
పుకొనుచున్నామా? లేదని చెప్పుటకు సిగ్గగు
చున్నది. పామరులైన పల్లెటూరివా రింకను
ప్రాతమార్గము వదలలేదు గాని, నవనాగర
కులమగు మనమే యీ విషయమున నగుఁ
బాటు పాలగుచున్నాము. పితృపైతామహ
మైన యాలిబ్బి మన చేయిజారి పోవుచున్నది.
దాని విలువను అతి పరిచయముచేత మనము
గుర్తింపఁజాలకున్నాము. గుర్తించుటకు మార్గ
ములును గానరాకపోవుచున్నవి. మన చదువు
సంధ్యల సంప్రదాయ మట్లున్నది. చదువులో
మనకు స్వాతంత్ర్యము లేదు; సంధ్యలో నమ్మక
ము లేదు. సంధ్యను బోధించి దానివిలువ నెఱిఁ
గించువారు లేరు. చదువు చెప్పువారికి మన
సంగీతము తెలియదు, కాఁబట్టదుగూడ. ఇన్నా
ళ్లును విశ్వశాలలు గుమాస్తాలనే తయారు
చేయుచుండెడివి. ఇప్పుడు వారికి తోడు కూలి
వారిని, బేహారులను సృష్టింప మొదలుపెట్టినవి.
ఇంతేకాని రసికులను సృజించుట గూడ తన
ధర్మమని గుర్తించిన యూనివర్సిటీ మన దేశ
మం దింకను పుట్టవలసియున్నది. ఇప్పటి చదు
వునకు ఫలము బ్రదుకు. అనఁగా కాలక్షేప
ముచేయుట. అంతేకాని మనుష్యుల హృదయ

ముందు పుట్టుచుండు, పుట్టవలసిన రసభావము లకు సంబంధించిన కళలకు మన 'కళాశాల' లలో చోటెక్కడిది? కావుననే లక్షణముగా పద్యమొక్కటి చదువఁగల విద్యార్థి యొకఁడు నేఁడు దొరకుట దుర్లభమైనది. రాగయుక్తము గా చదువవలె నను నుత్సాహము, తనకు తెలిసినంతలో శ్రావ్యముగా పదిమంది యెదుట చదువుటకు ధైర్యమును గలిగించు విద్యావిధాన మిప్పు డెందున్నది? ఇప్పటి విద్యాశాలలు నోరున్నవారినే మూఁగలనుగాఁ జేయుచున్నవి. ఇప్పటి చదువులో 'చదువుట'యే లేదు. కాననే యిప్పటి విద్యావంతుఁడు నలుగురిలో పద్యమును పద్యమువలెనే చదువుటకు సిగ్గుపడుచున్నాఁడు. ఉపన్యాసవేదికలపై, పాఠపీఠములపై విధిలేక చదువవలసి వచ్చునప్పుడు, పద్యమును పదినాళ్లు ఎండలో నెండించిన వంగవరుగువలె చేసి, గద్యముకన్నను నీరసముగా గొణఁగుట నాగరకాచారమైనది. ఇట్లుండ నిఁక పాటలు నేర్పువారెవరు; నేర్చుకొనువారెవరు?

మగవారము మనగతియే యిట్లుండఁగా, ఇంకను అబలలుగానున్న మన యాఁడువారి మాట వేఱే చెప్పవలయునా? మన యొప్పులను మెప్పులను నమ్ముకొన్నవారు వారు. సహజమగు శారీరసంపదయు, ఆర్ద్రహృదయమును గలవారగుటచేత వారికాశ యేమో యున్నది. కాని దానినేమిచేయవలెనో, యెట్లుపయోగింపవలయునో తెలియదు. మఱియు పాటలు పాడుచు తన్నుతాను మఱచుట నాగరకలక్షణము గాదను భర్తగారి భావము భార్యకును సంక్రమింపకపోదు. ఇఁక యజమానుని చదువే యీమెయు నేర్చెనేని అడుగవలసినపని లేదు. ఇట్లగుటచేత నేఁటి పెండ్లిపేరంటములలో మాటలేకాని పాటలు పూజ్యమైనవి. ఆకువక్కలదండుగయేతప్ప ఐదువరాండ్రతో నిప్పుడు పనియే లేదు. ఐనను హిందూజాతిలో పుట్టినపుణ్యముచే సహజమగు గానాభిరుచిగలవారగుటవలన, మన తరుణబ్రహ్మచారులలో కొందఱు తమధర్మపత్నులు కాఁబోవు కన్యలకు సంగీతము వచ్చియుండవలయునని యభిలాషపడుచున్నారు. పాడుటకు తమ కిష్టములేకున్నను, ఇతరులు పాడినయెడల సంతోషించు చైతన్య మింకను వారిలో మిగిలియున్నది. కాని వారి కీపెండ్లి పాటలపైనను, భజనకీర్తనలమీఁదను అసహ్యము. గ్రామోఫోనులలో తా మక్కడక్కడ వినినట్టి కోయంబత్తూరు తాయివలె పాడఁగలిగిన కోమలాంగి వారు కోరునది. వారిపాలిటికి పాట యొక పడకింటి యలంకారము. దీనివలని ఫల మేమనఁగా, అల్లుండ్రను సంపాదించువఱకును, తరువాత కొన్నాళ్లును ఆడబిడ్డలతండ్రి హార్మోనియమును శరణుఁజొచ్చుట తటస్థించినది. నెలకొకనాల్గుకూపాయల కర్చుతో తండ్రితంటా తెగిపోవును. ఇల్లాలు సంగీతము నేర్చుకొనుచున్న దని యల్లుడానందపడుచుండును. ఇంతేకాని ఆమె యేమి నేర్చుకొనుచున్నదని యతఁడుగాని యితఁడుగాని విచారింపఁడు. ఏమి

విచారింపఁగలఁడు? ఏమైన దానివిషయము తెలిసినఁగదా! అట్లగుటచే, శారీర తారతమ్య మెఱుఁగని, శ్రుతిస్వరజ్ఞానము లేని, అర్థభావముల గంధమెఱుఁగని, ఇంక వేఱేవిధముగను జీవనము జరుపుకొనలేని, యెవఁడో యొకఁడేదో శ్రుతిలో ఏవో కీర్తనలను పాఠము చెప్పి పోవుటచే, మన నేఁటి నాగరికుల యింటిబాలికలకు శ్రుతిశూన్యమైన, అర్థ మంతరించిన, భావము బ్రద్దలైన, యనిర్వచనీయమైన యసహ్యావస్తు వొకటి సంగీతమనుపేర లభించుచున్నది. తంత్రీనాదముతో మేళవింపఁదగిన వారి సుకుమారశారీరము, ఆహార్మోనియపు నిర్ఘోషము వెంట అఱవవలసివచ్చుటచే కందికుందిపోవుచున్నది. దానినే వినివిని మృదునాదమును గ్రహించు, అభినందించు శక్తియే శ్రవణేంద్రియమునకు నశించుచున్నది. ఈ హార్మోనియ మిప్పటి యనేక విద్వాంసులకే శ్రుతిజ్ఞానమును చెఱిచిన దన్నప్పుడు తక్కిన వారిమాట యేల?

సామాన్యమైన యింటిపాటయే యీ యవస్థకు వచ్చినప్పుడు, ఇఁక సంగీతవిద్య గతి యేమని యడుగువా రెవరు? దాని నొక విద్యగా పాడుటకుఁగాని, వాయించుటకుఁగాని, నేర్వఁబూనుట సామాన్యమైన సాహసము గాదు. తలలోని మెదడును, దేహములోని రక్తమాంసములును దినదినమును కరఁగునట్లు కష్టించువారికి తప్ప, సోమరి సుకుమారులకు, వన్నెవిసనకఱ్ఱలకు, ఇది వలచి వచ్చు విద్య గాదు. ఆహారవిహారాదులలో నియమము గలిగి, శరీర మనస్సులను నీరోగముగా నుంచుకొన్నవాఁడు బిగువైన నరముల పట్టు గలవాఁడు, మేధావంతుఁడగు రసికుఁడు దీనిని వశీకరించుకొనఁజాలును. చిత్తరువు, కవిత్వము, విగ్రహరచన మొదలగు ఇతరకళల నాశ్రయించినవారికి వారివారి పనిని తృప్తికరముగా తీర్చుటకు కావలసినంతకాలముండును. ఆలోచించుట కవకాశము గలదు. భావప్రవాహము నిలిచినప్పుడు, దేహశక్తి తగ్గినప్పుడు, విశ్రాంతి తీసికొనవచ్చును. సర్వాంగసుందరముగా వస్తువును తయారుచేయువఱకును ఒకరికి చూపక, చేసి, తరువాత నిర్భయముగా బైలుపెట్టవచ్చును. మఱియు తాము చేసినదానిని తామే ప్రదర్శింపవలసిన నిర్బంధము లేదు. గాయకుని కట్లు గాదు. ఇతనిది ఆక్షణమం దందఱియెదుటను జేయవలసిన కనుకట్టు గారడీవిద్య. కావలెనన్నప్పుడు కృత్రిమముగా రసభావములను తా నారోపించుకొని, యెదుటివా రెందఱైనను, వారిమనోధర్మము లెట్లుండినను, వానినెల్ల తనవంక కీడ్చుకొని, తాను తలఁచినట్లు వారి నాడించుట యతని ధర్మము. ఇంటిలో వల్లించుకొన్న కీర్తనలు వర్ణములు మొదలగునవన్నియు ఇటుక, గార మొదలగు వానివంటివే కాని, వానిని తగినట్లు చేర్చి కట్టుట యను గాయకునిపని మనయెదుర నే జరుగవలయును. మఱియు ఆగంధర్వనగర మాక్షణమందే నశించును. ఇట్లు ఇతరులు రచించిన పాటలు పాడునప్పుడు అందలి రసభావములను తనయం దారోపించుకొనుట

కును, సొంతముగా రాగాలాపన, పల్లవి విస్త
రింపు, స్వరకల్పన మొదలగువానిని చేయున
ప్పుడు అపూర్వములైన రసభావభేదములను
సృజించుటకును గాయకునికి దేహమనస్సత్త్వ
శక్తులన్నియు స్వాధీనములై యుండవలయును.
కావుననే ఈకీర్తనను ఈరాగమును ఇట్లే
పాడఁగలనని ముందుగా ఏగాయకుఁడుగాని
నమ్మియుండఁజాలఁడు. ఇట్టిసామర్థ్యమును సం
పాదింపవలయునన్న దానిని గుర్తించి సంతో
షింపఁగల సహృదయు లుండవలదా?

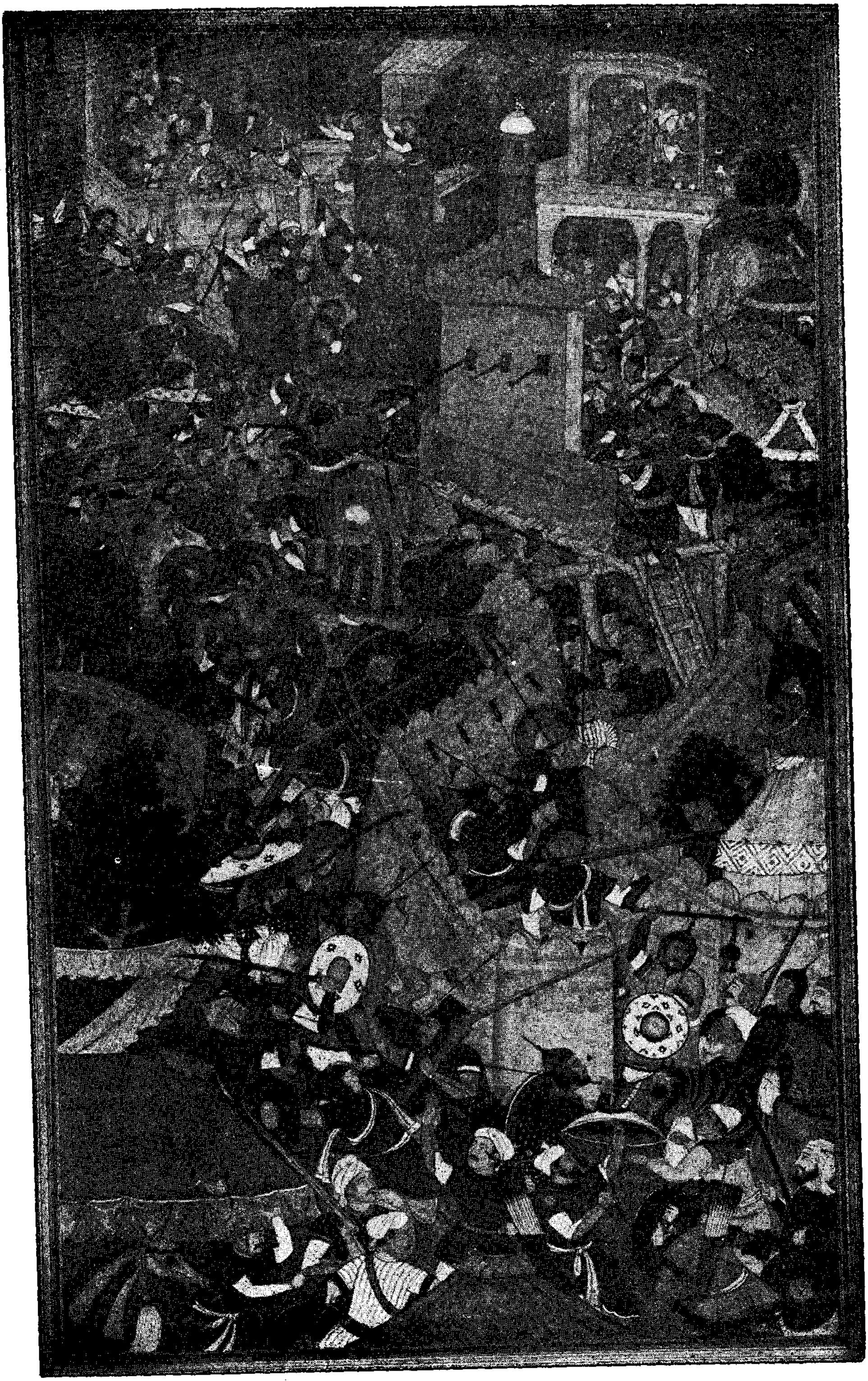
'సహృదయుల కేమి కొదవ? మేమందఱ
మును గామా? చక్కని సంగీతము పాడి మా
మనసు కరఁగింపఁగల సమర్థుఁ డుండెనేని అవి
యేమి కరఁగ మనుచున్నవా?' అని కొందఱ
నుకొనవచ్చును. సామాన్యముగ కళలవిష
యమున అనేకులు విద్యావంతులే యిట్టితప్పు
తలఁపులకు లోనగుదురు. కళలయం దభిమా
నము గలవారెల్ల, కళలలో సుఖము గలదని
యెఱిఁగినవారెల్ల సహృదయు లగుదురని న
మ్ముట పొరపాటు. సహృదయశబ్దమునకు రెం
డర్థములు గలవు. హృదయమను పదార్థము
గలవాఁడనుట యొకటి. అనఁగా కన్ను,
ముక్కు, చెవి మొదలగు ఇంద్రియములకు
సామాన్యముగ నేయేగుణములు- వన్నె,
వాసన, నాదము మొదలగునవి—గ్రాహ్యము
లగునో, అట్టివానిలో సంతోషము గలిగించు
వానిని గ్రహించి సంతోషించునంతరంగము
గలవాఁడనుట. ఈవిషయమున ఇంచుమిం
చుగా అందఱు సహృదయులే. నలుపుకన్న
నీలివన్నె దర్శనీయమని, ఉల్లికన్న మల్లి వా
సన భోగ్యమని, కాంచనముకన్న కంచునా
దము శ్రావ్యమని యెవరికి తెలియదు! 'ఇంచు
మించుగా'నని యెందుకంటి ననఁగా, కొంద
ఱికి అభ్యాసము మొదలగు దోషములచేత
ఈమాత్రపు గ్రహణశక్తియు హృదయమున
కుండదు. తంబూర దాసర్లకు తగినదనియు,
హార్మోనియమే ఆఁడుబిడ్డల కలంకారమనియు
భావించువారు మనలో లేరా? పొడుమువేయు
వారికి పునుఁగుకన్న పొగాకువాసన సుఖము
గదా! ఐనను మొత్తముమీఁద పరిశుద్ధమైన
పంచేంద్రియములు గలవారందఱు సహృద
యులనవచ్చును. కాని ఈమాత్రముచాలునా?
పలువన్నెలు కలిపి, పెక్కు వాసనవస్తువులను
జేర్చి, వివిధనాదములను మేళగించి— మను
ష్యులెన్నియో విచిత్రవస్తువులను సృజింప
నేర్చుకొన్నారు. వానిని చూచినప్పుడు, మూ
ర్కొనునప్పుడు, విన్నప్పుడు కలుగవలసినరస
భావభేదములను గ్రహించుట కందఱికినిసామ
ర్థ్యము గలదా? అందుకు సంస్కారము గావ
లయును. సంస్కారమనఁగా సాధన కాదు.
అది కళావంతుని పని. పాటకునివలె వినువారు
గూడ అరుణోదయమున లేచి అకారసాధన
చేయఁబనిలేదు. మఱి సంస్కారమనఁగా చిన్న
నాఁటినుండియట్టిశిల్పికౌశల్యమునువిని, చూచి,
మననము చేసియుండుటచే మన హృదయము
నకుఁ గలుగు నొకవిధమైన పదను. దానిచే
మనము గాయకునివలె పాడలేకున్నను, పాడు
నప్పు డతఁ డేయే రసభావములు మనకుఁ

గలుగవలెనని సంకల్పించి పనిచేయునో వాని నెల్ల నల్లే గ్రహించి యనుభవింపఁ గల్గుదుము. ఇదే సహృదయశబ్దమునకు రెండవ యర్థము. సమానమైన హృదయము గలవాఁడనుట. ఇట్టివానినే ప్రాచీనులు 'వాసనా పరిపక్వబుద్ధి' యనిరి.

ఈవాసనయే కళల యభివృద్ధికి జీవము. అదియే యిపుడు సంగీతవిషయమున మనలో మందగించు చున్నది. ఇందుకు కారణము ముఖ్యముగా నిప్పటివిద్యాపద్ధతియని మొదలే విన్నవించితిని. ఇందులో సంగీతమునకు ప్రాధాన్యముమాట యట్లుండ, అసలు చోటే లేదు. ఇటీవల కాశీహిందూవిశ్వవిద్యాలయమువారు ధైర్యపడి మార్గముఁ జూపఁగా, మదరాసువారును, ఆంధ్రులును తమతమ యూనివర్సిటీ మందిరములలో సంగీతపుగాలి ప్రవేశించుటకు కొంత తలుపోరఁ జేసినారని విన్నాను. ఇది యొక సంతోషవిషయమే. కాని యిందువలన అధికారులదయకు పాత్రులైన యే యొకరిద్దఱికో నెలకు ముప్పది రూపాయలు జీతము లభింపవచ్చును గాని వేఱుఫలము నాకుఁగానరాలేదు. ఎందుకంటిరా: ఇప్పటి కళాశాలలు భాగ్యవంతులగు నలుగురికే కాని పేదవారికందని మ్రానిపండ్లు. ఆ నలుగురికైనను సంగీతము నిర్బంధ పఠనీయముగా నుంచుటకు యూనివర్సిటీవారు ధైర్యపడుదు రని నేను నమ్మను. ఒకవేళ నట్లుచేయఁగల్గినను, సామాన్యముగా నొకరిద్దఱుపాధ్యాయులు దానిని సఫలముగా నిర్వహింపలేరు. తక్కిన విషయములందువలె విద్యార్థులను వందలకొలఁదిగా మందచేర్చి ఒక్క గంటప్రొద్దు ఉపన్యాసమూఁది నమాత్రమున సంగీతమువచ్చునట్టి విద్యగాదు. మనసంగీతము పాశ్చాత్త్యుల సంగీతము వలె మేళప్రధానము గాదు. వారిలో ఎందఱుమనుష్యులో అన్ని పాటలు, అన్ని వాద్యములు. గుంపెంతయున్న నంత గొప్పతనము. సమష్టిగా నందఱునుగలిసి పాడుటచేత, వాయించుటచేత, కలుగు వివిధనాద మేళనమే వారి యుద్దిష్టఫలము. వ్యక్తులెట్లున్నను అంత బాధ లేదు. మనమార్గము వేఱు. లయము మనకు జీవము. శ్రుతి, తాళము, రాగము, భావము మొదలగువానితో గాయకుఁడు పూర్తిగా లయించి, అనఁగా తన్ను మఱచిపోవలయును. ఇందులో నేదికొఱంతయైనను పాటపస చెడును. మఱియు పాశ్చాత్త్యులలో వేయిమంది యొక మేళముగా చేరినను — ఇది అతిశయోక్తి గాదు యుద్ధకాలములో నింగ్లండులోని యొక మేళములో పదివేల మంది యుండిరఁట! — వారందఱును ఇతరుఁడెవఁడో చేసిన పాటను కింకరులై యనువాదము చేయుదురే కాని, స్వతంత్రించి యొకసంగతివేయుటకును ఎవనికిని అధికార ముండదు. ఇట్లగుటచే వారిలో గాయకుఁడు పాటకు లొంగినవాఁడే కాని పాట గాయకునికి లొంగియుండదు. మనలో నట్లుగాక యితరులు రచించిన, లేక, తానే యెప్పుడో రచించిన, కీర్తన వర్ణాదుల నాధారముగామాత్రము గొని, యందుపై తత్కాలమున స్ఫురించుభావములను వ్యక్తపఱుచు

3. రెండవచిత్రమునందలి ధ్వంసమైన బురుజు-కుడివైపు

రాగాలాపన, స్వరకల్పన మొదలగుస్వతంత్ర సృష్టి చేయవలసి యుండును. ఇందుచే ఉపాధ్యాయుఁడు శిష్యులకు ప్రత్యేకముగా నేర్పి తయారుచేయవలసి యుండును గాని గుంపు గూర్చుటకు వీలులేదు. కనీసము ముగ్గురి కెక్కువగా నేక కాలమందు మన సంగీతము నేర్పుట అసాధ్యకార్య మని చెప్పఁగలను. ఇట్లుండుటచే శిష్యులసంఖ్యకు కావలసి నందఱిని ఉపాధ్యాయులను నియమించి, వారందఱికి తగిన విశాలమందిరములను నిర్మించి, అభ్యాసకాలమందలి వారి యపస్వరము వినుటకోర్పు గలిగి, పనిచేయించుటకు కావలసిన శక్తియు రక్తియు ఇప్పటి మన యే యూనివర్సిటీకిని ఉన్నట్లు నాకు తోఁపలేదు. మఱియు నిప్పటి పాఠపద్ధతికిని కళాప్రపంచమునకును వైరము. చదువునేర్పిన శాస్త్రముచేసి జీతము సంపాదింపఁదలఁచుకొన్నవారికి సంపాదించుకొనఁ గలయనుకూలములు గలవారికి ఇది వరప్రసాదము వంటిది. పరీక్షలలో ముప్పదియైదు మార్కులు సంపాదించుట గురువునకు శిష్యునకుఁ గూడ పరమ పురుషార్థము. దానిని సాధించుటకుఁ గావలసిన క్రొత్తక్రొత్త మార్గములను దినదినమును వారు కనిపెట్టుచున్నారు. ఆయేఱు దాఁటినతరువాత ఆ తెప్పను తిరిగి చూడఁబనిలేదు. ఈభావము మనవారికి ఐదవయేట అక్షరాభ్యాసమునాఁటి నుండి పుట్టి రానురానుబలసి సహజమైన జ్ఞానాభిలాష నే తెగఁదినుచున్నది. మన సర్వకళాశాల లిట్టి దుర్భావమును విద్యార్థులలో బుద్ధిపూర్వకముగ పెంచుచున్న వని చెప్పుట యన్యాయ మాగునుగాని, పెరుఁగుచున్న దానిని నశింపఁజేయుటకుతగిన ప్రయత్నము లేమియుఁ జేయక ఇంకను ప్రాఁతత్రోవలోనే యున్న వనుట యసత్యము గాదు. ఇట్టి సన్నివేశములలో కళలు పెరుఁగవు. వానిని నేర్చువాఁడు నిత్యమును పరీక్షయిచ్చుటకు సిద్ధముగా నుండవలయును. నిన్నటి సర్టిఫికేటు చూపి నేఁడు సన్మానము నాశించుటకు వానికి సాధ్యములేదు. అందును సంగీతగాంధ్ర విషయమింకను గష్టము. ఒకచక్కని కావ్యమును వ్రాసినకవి మఱేమియు వ్రాయకున్నను వచ్చినవారికి దానినే వినిపించవచ్చును. ఒకమాఱువ్రాసినచిత్రమును తరువాత నెందఱికైనను ఎన్నిమాఱులైనను చూపవచ్చును. కాని యేఁడాదిక్రిందట పాడిన తోడిరాగమునకై యీదినము విద్వాంసునికి తోడావేయువారెవరు? అతని సృష్టి మెఱుపుఁదీఁగ వంటిది. అప్పుడేపుట్టి యప్పుడే నశించునది. ఎప్పుడును సాధించుచునే యుండవలయును. లేకున్న శరీరశారీరములు రెండును స్వాధీనము తప్పును. కావున అట్లు సాధించుటకు సిద్ధమై, దానికి విరోధమైనవానినెల్ల వదలుకొనుటకు తయారుపడినవానికి తప్ప ఇతరుల కీవిద్య ఫలింపదు. ఇప్పటి యూనివర్సిటీలలో ఇట్టి యుత్సాహమును, త్యాగమును గలిగించు సన్నివేశము లేదనుట యసత్యమా? అట్లున్నపుడు సంగీతముగూడ తమ 'కరికులము'లోఁ గలదని ప్రకటించుకొనుటవలని ఫలమేమి? నిజముగా వారి కభిమానము గలదేని, ఇట్టి ప్రాఁత

తెలుంగుపనులను వదలి, వైద్యము, న్యాయము, గణితము మొదలగువాని కేర్పఱిచినట్లు తగినంత ద్రవ్యము వెచ్చించి ప్రత్యేకముగ గానవాదన కళాశాలలను స్థాపించు త్యాగమును జూపవలెను. 'విద్వాంసులను తయారు చేయుట మాయుద్దేశము కాదు. విద్యార్థులకు, అందుమూలమున జనసామాన్యమునకును సామాన్యమైన సంగీతాభిరుచిని గలిగించుట మాప్రయత్నము' అని యందురేని అధియును ఫలించుట దుర్లభము. వా రిచ్చు ముప్పది రూపాయలకు మూఁడవ తరగతి విద్వాంసుఁడును లభించుట కష్టము. అట్టి వాఁడు వారమున కొకటి రెండు గంటలు విద్యార్థులకు సరళివరుసను చెప్పుటచే వారికి లభించునదేమి? సంగీతమం దభిరుచి కాదు, అసహ్యము. అన్ని విద్యలకంటె సంగీతము ఆరంభదశయం దసహ్యమైనది. వట్టి అక్షరాభ్యాసముతో అభిరుచి గల్గునని తలఁపవచ్చునా? కావున అభిరుచి గల్గుటకు సాధనకంటె సంస్కారము ముఖ్యమని మొదలే విన్నవించితిని. దానికి యూనివర్సిటీవారు నెలకొకతూరిమైనను ప్రసిద్ధ విద్వాంసులను పిలిపించి, వారి కచ్చేరీలను విద్యార్థులు వినునట్లుచేసి, గాయకులను బహూకరింపవలయును. విద్యార్థులకు పట్టములనిచ్చు మహాసభలు మొదలగువాని యందెల్ల సంగీత మొక ముఖ్యాంగముగా నుంచుకొనవలయును. జీతబత్తెములిచ్చి యెందఱోపరదేశ పండితులను బిలిపించి, వేలువేలు విషయములందువారిచేత Extension Lectures అనుపేర నుపన్యాసము లిప్పుడు ప్రతియూనివర్సిటీవారును ఇప్పించుచు, విద్యార్థులకేకాక యితరప్రజలకును జ్ఞానాభివృద్ధికి తోడ్పడుచున్నారుగదా. అట్లే ప్రజలలో సహృదయత్వము గల్గించుటకు వేలువేలుకళల ప్రదర్శన మేల చేయింపరాదు? మఱియు పైయుపన్యాసములలో కొన్ని సంగీతవిద్యనుగూర్చియు జరుగుచున్నవి. కాని సంగీతకచ్చేరీ లేమి పాపము చేసినవి? వానికేల చోటులేదు? ఒక్కకచ్చేరీ కలిగించినంత చిత్తసంస్కారమును పదియుపన్యాసములైనను గలిగింపఁ జాలవు.

విద్యావిధానమునకు ఫలము నాగరకత, నాగరకతకు ముఖ్యలక్షణము కళలయందు మంచి యభిరుచి. కావున దానిలో లేనిది దీనిలో నెందుండి వచ్చును? అట్లగుటచేతనే నేటి నాగరకులలో ననేకులకు సంగీతమన్న నౌదాసీన్యము మాత్రమేకాక కొందఱికి ద్వేషమును గలుగుచున్నది. మన కర్థముగాని వస్తువులపై అనాదరము సహజముగదా! అనాదరమునకు తరువాతిమెట్టు అసహ్యము. ఒకానొక గొప్ప విద్యాధికుఁడగు పదవీధరుఁడు హిందూసంగీతము పాచిపండ్లదాసరిపాటవంటిదే కాని, యందులో 'నవ్యత'యను కళాలక్షణములేదని నాతో పలుమాఱు వాదించుచుండెడివాఁడు. కొందఱువిద్వాంసులపాట యట్లుండుట యీ భ్రాంతికిఁగారణము గావచ్చును. కాని యంతకన్న ముఖ్యకారణ మాపండితునిబుద్ధి ఈవిషయమున వాసనాపరిపక్వము కాకపోవుటయే. అపురూపముగ నేనో యొక పాటకచ్చేరీకి

బోయి, యెవరితోడనో యేమో మాటలాడుచు కాలక్షేపముచేసి బైటికి వచ్చినమాత్రాన సంగీతమువంటి కళను విమర్శించుటకధికారము చాలదని మనము గుర్తింపవలసియున్నది. పట్టపరీక్షలెన్ని ప్యాసుచేసినను, ఇతరకళలతో మనకెంత పరిచయము ప్రావీణ్యము గల్గినను, ఈకళతో తగినంత పరిచయము గల్గువఱకును ఈవిషయమున మనమందఱమును బాలురవంటివారమే యని మనయజ్ఞానమును మన మంగీకరింపవలసియున్నది. సంగీతములో సంగతులేల యనువారు కొందఱు; శ్రుతిచేయునంతకాలము వేచియుండు ఓర్పులేక తంబురయే వలదనువారు మఱికొందఱు; చేతులతో తొడలు తట్టక గంభీరముగ పాడరాదా యని యింకఁగొందఱు; మృదంగనాదము వినలేక తల కంటగించుకొనువారు కొందఱు: ఇట్టి స్వాజ్ఞానజ్ఞానములేని విద్యాధికులై, యధికారులై, నాగరకతకు దారిచూపువారగుటచేత, నేడు సంగీతాభివృద్ధికిఁ గావలసిన వాసనావంతులగు రసికులు, సహృదయులు అపురూపమగుచున్నారు. వారికిఁగల ధనవిద్యాధికార గౌరవముచేత కచ్చేరీలలో ముందు కూర్చుండఁబెట్టుకొన్నను, పాటకుఁడు ఎక్కడనో మూలలోఁ గూర్చుండి తనపాటను తదేకధ్యానముతో వినుచుండు ఏబీద ముదుసలిప్రక్కకో ఆసతో దృష్టి నిగిడింపవలసియున్నది. దినదినమును ఇట్టి సంస్కారము మనజీవితమునుండి వేఱుపడి దూరమగుచున్నది. దానికై ద్రవ్యమును, కాలమును వెచ్చించుట వృథావ్యయమను భావము వేరూరుచున్నది. ఇప్పటికిని సంగీతవిద్య మనదేశములో పూర్తిగా నశింపకుండుటకు, సంగీతగాండ్రకు జీవనము జరుగుచుండుటకు, ప్రాచీన నాగరకతకుఁ జేరిన దాతలగు ప్రభువులును, ధనవంతులును కొంద ఱింకను బ్రతికియుండుటయే కారణము గాని నవనాగరకుల మగు మనము గాము. సుమారైదాఱేండ్లక్రింద చెన్నపట్టణములో నొక చెట్టియారుగారు తన కూఁతురు చెవులుగుట్టించుమహోత్సవమునందు వేలకొలఁది వెచ్చించి పదినాళ్లు ప్రసిద్ధ విద్వాంసుల సంగీతముచే పట్టణము వారి నందఱిని ఆనందసముద్రమున నోలలాడించిరఁట! మా మైసూరు మహారాజుగారు ప్రతినిత్యమును కొన్నిగంటలైనను సంగీత ప్రపంచమందు లీనమై యుందురు. ప్రతి సంవత్సరమును వారి వర్ధంతియందును, నవరాత్ర కాలమందును బైటినుండి వచ్చు విద్వాంసుల బహుమతులకై వారు వెచ్చించు ధనము కొన్నివేలకు తక్కువ గాదు. ఊరి విద్వాంసులకు నూర్లకొలఁది నెలజీతము లిచ్చుచున్నారు. మనలో ననేకులు దీనిని పిచ్చి యందురు. కాని యీ పిచ్చియే కళల యభివృద్ధికి కల్పవృక్షము వంటిది. ఈ పిచ్చియే కవిసార్వభౌముఁ డగు శ్రీనాథునికి ముత్యాల పందిటిలో కనకాభిషేకము చేయించినది. బాణునివంటి కవి మనకు లభించుటకు బారువుల కొలఁది బంగారు కర్చుచేసిన మహారా

జాధిరాజ శ్రీహర్షవర్ధనుని దిదే పిచ్చియే! పాశ్చాత్య దేశములలో ప్రాచీన చిత్రకారుల చిత్రము లొక్కొక్కటి లక్షలకొలఁది పౌనుల విలువ చేయుచుండుట కిట్టి పిచ్చివాం డ్రుం డుండుటయే కారణము! ఇంతయేల? ప్రపంచమునందలి సప్తవిచిత్రములలో నొకటి యనఁబడు టాజ్ మహాలను - ఇంటినిగాదు- గోరీని నిర్మించుట కెన్నియో కోట్లు వెచ్చించిన షాహాజహాను చక్రవర్తి యిట్టి పిచ్చివారి కెల్ల ప్రథమాచార్యుఁడు! కావున మన యీ యజ్ఞానమును, ఈ 'స్వాదుపరాఙ్ముఖ' త్వమును, ఈ రసద్వేషమును దూరముగాఁ జేసి బ్రదుకు ధన్యముగాఁ జేసికొను నుపాయమును మన మందఱమును నేఁడాలోచింపవలసి యున్నది.

మనమనఁగా, గానవిద్యయం దభిరుచియు, అభిమానమును గలిగి దానియం దెక్కువ పరిశ్రమచేయనివారనియు దానిని,జీవికగానుంచుకొననివారనియు నాయుద్దేశము. కాని,సంగీత విద్వాంసులు, దానిని బ్రదుకుతెరువుగా నుపయోగించుకొన్నవారు, ఈవిషయమున మన కన్న నెక్కువ పని చేయవలసి యున్నది. చక్కఁగా విని యానందించువా రుండినచో పాడఁగల విద్వాంసులు వృద్ధి యగుదురనుట సత్యమే. కాని చక్కఁగా పాడఁగలవారుండిన విని యానందించి బహూకరించు వారును ఎక్కువయగుదురనుట యంతకంటె సత్యము. కావున సంగీతవిద్యయొక్క వృద్ధినాశములకు తామును ముఖ్యకారణభూతులనుట విద్వాంసులు తెలుసుకొనవలసి యున్నది. నే నెఱిఁగినంతవఱకును ఇప్పటివిద్వాంసులు సంగీతపు విలువ నెఱిఁగిన సహృదయులు లేరని యితరులను దిట్టుచున్నారేకాని, అట్లు వారు లేకపోవుటకు తమదోషముగూడఁ గలదని యూహింపరు. సంగీతము రక్తిప్రధానమైన విద్యయని వారిలో ననేకులు గ్రహించి యుండలేదు. తక్కినయన్ని విద్యలవలెనేయిదియును సాత్వికరాజసతామసములని మూఁడు విధములుగా విభజింపవచ్చును. (౧) సాత్వికము కేవలాత్మోత్తారణమునకు మాత్రమే యుపయోగించునది. ఇతరులు ఎవరుగాని అభినందించుటయు నిందించుటయు లెక్కింపక, 'ఉండేది రాముఁడో సోముఁడో యొకఁ'డని నమ్మి, అతని నుపాసించుటకై, అతనియందు చిత్తవృత్తిని నిరోధించుటకై నాదోపాసన చేసిన త్యాగరాజాది మహనీయులకు మాత్రమే యది యబ్బినసొమ్ము. కర్మ, జ్ఞానము మొదలగువానివలె నిదియు నొక యోగము. భక్తి వైరాగ్యములుమాత్ర మిందు ప్రధానములు. (౨) రాజసము- ఇది శృంగారాది నవరసములును, అసంఖ్య భావములును ప్రదర్శించి, తన్మూలమున తనకును, పరులకును మనసులఁ గరఁగించి యిహలోకము నిరువురికిని సుఖమయముగాఁ జేయునది. ఇందు పాటకుఁడు నటునివలె నభినయించును. కావలెనన్నప్పుడు తనలో రసభావములు లేకున్నను వానినారోపించుకొని తన్మయత్వమును జెంది, వినువారికిని ఆయాభావము లుక్కివచ్చునట్లు చేయు

ను. ఇదిరేోకళ. (3) తామసము-రసభావముల సంబంధములేక, కేవలము తనశక్తిని ప్రదర్శిం చుట మాత్రమే దీనిపని. గాయకుఁ డెంత ప్రొద్దు ప్రక్కపట్టఁగలఁడు, ఎంత వేగముగా అకారములను పలికింపఁ గలఁడు, ఎన్ని స్థాయులలో సంచరింపఁగలఁడు, ఇతరులు చేయలేని పను లెన్ని చేయఁగలఁడు, మొదలగు చర్చ లిందువచ్చును. కాఁబట్టి యిందులో స్పర్ధ ముఖ్యముగానుండును ఈమూఁడు విధములలో సాత్త్వికగానము ప్రకృతవిషయముగాదు. ఎవనియంతకువాఁడు దానినిసాధించుకోవలసిన దేకాని, దానికితరులపనిలేదుగావున ఇతరులకును దానితో పనిలేదు. మనకుఁగావలసినది రాజసకళ. సంసార సుఖదుఃఖములలో మునిఁగి తేలుచున్న మనలను క్షణకాలమైనను మైమఱపించునది యదే. కాని యిప్పటి విద్వాంసులలో అనేకు లాశ్రయించినది యదిగాదు. మఱి? తామసవిద్య. వారికి కావలసినది కలహము. ప్రక్కవాద్యములవారికి పాటకుఁడును, వానికి వీరును పరాభవము గల్గించుటకే ప్రయత్నింతురు. రసభావములు సులభముగా చేతికి దొరకు పదార్థములు కావుగావున వానినిట్లు రచ్చకీడ్చుట సాధ్యముగాదు. వానిలో ప్రవేశించినవాఁడు తన్నే మఱచును. కావున ఇప్పటివిద్వాంసులపాటలో చాలవఱకు నివి వెనుకఁబడినవి. చిత్రవిచిత్రములగు పనుల కవకాశమిచ్చునదియు, జ్ఞాపకశక్తి, దేహబలము వీని నాశ్రయించినదియునగు తాళము ముందుకు వచ్చినది. దీనినే యిప్పటివా రనేకులు లయ మందురు. కాని లయమనేక విధములు. మనఁగా సామ్యము. భావములో లయమున్నది; శ్రుతికి లయమున్నది; తాళమునకును లయము గలదు. వరాళిని నవ్వుచు, బేగడ నేడ్చుచు పాడక, 'రామ నీసమానమెవరు' అనునప్పుడు రామునితో యుద్ధమునకు నిల్చిన రావణాసురుని వలె నభినయింపక, రాగభావమును గాని, సాహిత్యభావమును గాని ప్రత్యక్షముగా ననుభవించినట్లు చూపుట భావలయము; ఆధారషడ్జమైన శ్రుతి యందు ఏయే స్వరము లేయే స్థానమున జన్మించునో దానిని దాఁటిపోక, అన్నియు దానియందే అణఁగిన ట్లుండుట శ్రుతిలయము; ద్రుతమధ్య విళంబకాలములలో దేనినాశ్రయించిపాడుట కుపక్రమింతుమో దానినే వెనుకకీడ్వక, ముందుకు త్రోయక, తుదవఱకును నిర్వహించుట తాళలయము. తాళ మనఁగా అక్షరకాలములను లెక్కించుట మాత్రమే యర్థము. కాని నేఁటి విద్వాంసు లనేకులు పై లయములలో దేనిని గమనింపక, కేవల సంఖ్యాప్రధాన మగు నొక తాళమును మాత్రము ముఖ్యముగాఁ గొని, తమ పాండిత్యము నంతయు దానిలో ప్రదర్శింపఁ బ్రయత్నింతురు. ఇట్టి తాళపు పనులకు కీర్తన, వర్ణము, పదము మొదలగువానికన్న పల్లవి, అందును స్వరకల్పన, మిక్కిలి యనుకూలమై యుండుటచే వానికి ప్రాముఖ్యము వచ్చినది. ఇందుచేతనే పాటకునికి సహాయులుగా నుండవలసిన ప్రక్కవాద్యములవారు సమానులై,

కొన్ని సందర్భములందు వానికన్న ప్రధాను లై మెలఁగుచున్నారు. సంఖ్యామాత్రప్రధాన మైన సంగీతమందు మద్దెలనోరు, పాటకుని నోరు, రెండును సమానములే కదా. ఇట్లగుటచే ఏపాట పాడినను, దానికి చేతనైనన్ని యావర్తములు స్వరము వేయక, పల్లవి కత్తరిదాఁటుల పనిచూపక, నేఁడు విద్వాంసుఁడు తృప్తిపడఁడు. ఇట్లగుటచే ఇప్పటి కచ్చేరిలలో, దాక్షిణాత్యపద్ధతిలోని యనేక తాళములును, వాని యంగములును ఎఱిఁగిన వారి కేమో కొంతవఱకు ఆనందమో, ఆశ్చర్యమో కల్గునుగాని, తెలియనివారికి కలుగున దేమి? అసహ్యము. మఱేమున్నది? సభానాయకుఁ డగు విద్వాంసుఁడు ఏదో జాతికిఁ జేరిన యేదో తాళములో పల్లవి నెత్తి, వేలు వేలు విచిత్ర విన్యాసములతో జాతిభేదములను జూపునప్పుడు, తప్పిపోవునను భయముచే మేనంతయు చెమర్చుచుండఁగా, తొడపై తో లెగురునట్లు తట్టుచు, మొగము ముడిపేసికొని, కన్నులెఱ్ఱఁ జేసికొని, నరములన్నియు బిగించుకొని, గొంతుగరుసువాఱఁగా, చేతులు వీచుచు చేయు వికారములకు తోడుఁగా, పిడీలు మృదంగము వారును ఇట్లే ఒకరిని మించి మఱియొకరు చేయుచుండు కరకర డమడమ ధ్వనులతోడ, సభ్యులలో ఇట్టి వీరావేశము గలవారు కొందఱు శక్తికొలఁది తాళమును చేతులతో తట్టుపట పటధ్వనులును జేరి, నాదము నశించి,లయము లయించి, ఏదోయొక నిర్ఘోషమొక్కటి చెవులు దిమ్ము పట్టించుచుండఁగా, అట్టి సంగీతపు తుపానులో భావమునకు రసమునకు భ్రాంతి పడివచ్చిన రసికులకు రోఁత కాక మఱేమి కలుగును? ఇనుపయంగడిలో ఈఁగల కేమున్నది?

నిజముగా విచారించితిమేని, పల్లవి, స్వరకల్పనము ఈ రెండును దాక్షిణాత్యగాయకులు ప్రపంచమందలి సంగీతసరస్వతి కర్పించిన యమూల్యమైన సొమ్ములు. వర్ణములు, కీర్తనలు మొదలగునవి తానో యితరుఁడో యెప్పుడో కల్పించినవిగాన, వానిని పాడుటయందు తనకును, వినువారికిని గొంత యానందమున్నను పాడెడువానికి పారతంత్ర్య మెక్కువ. ప్రతిభాబలము ధారాళముగా ప్రవహించునప్పుడు స్వతంత్రసృష్టిలో నున్న యానందము అనుకరణములో నుండదు. చిత్రకారుఁడు మొదలగువారివలె గాయకునకు తాను సృజించిన వస్తువులన్నియు శాశ్వతముగా నుంచుటకు వీలు లేదని మున్నే విన్నవించితినిగదా. కీర్తనల వర్ణముల వంటివి కొన్నియట్లు కల్పింపవచ్చునుగాని, వన్నెలు, భాష మొదలగు వానివలెఁగాక యితని కాధారమగు నాదము అనంతమైన, అమేయమైన వస్తు వగుటచేత వానిలోని సృష్టివలె దీనిలోని సృష్టి యంతయు చేతికి దొరకదు. ఇదిగాక యది యెప్పుడో పుట్టి యప్పుడే యంతరించునది గావున దాని నప్పుడు వినఁగలవారే భాగ్యవంతులు. మఱియు ఇతరకళలవారిచేతి కందని సూక్ష్మాతిసూక్ష్మములైన రసభావభేదములను

సృజించి చూపు సామర్థ్యము సంగీతమునకుఁ గలదు. కావున ప్రతిభావంతుఁడైన గాయకునియందుఁగల యట్టి విచిత్రసృష్టి సామర్థ్యమును ప్రకటించుట కేర్పడిన యవకాశమే పల్లవి. రాగాలాపనయు నిట్టిదే కాని యందు సాహిత్యసంబంధము లేదు; తాళ లయము లేదు. పల్లవిలో నట్లుగాక అభినయము పట్టు వారికివలె మూలభూతమైన భావ మొకటి, తాళబద్ధమైనది, యుండును. 'మందహాసవదన హరే శ్రీకృష్ణ' యను నొక బీజభూతమైన భావము నిచ్చుసాహిత్యపుఁడునుకను తీసికొని సమర్థుఁడగు గాయకుఁడు, శ్రీకృష్ణుని మందహాసము ఎట్టియెట్టి సన్నివేశములం దెట్లెట్లు భావభేదములను బడయునో వానినెల్ల రాగ తాళలయముల సాహాయ్యముచే ప్రదర్శించి మనమనస్సులో నాటునట్లు చేయును. అతఁడు వేయు ప్రతిక్రొత్తసంగతియందును ఆచిఱు నవ్వు క్రొత్తక్రొత్తగా ప్రత్యక్ష మగుచుండును. స్వరకల్పనమును ఇట్టిదే. కొన్నిరసభావముల కల్పనలను వట్టి అకారేకారములచే చూపుట యసాధ్యము. కావున సులభముగా నుచ్చరింప దగినవై, సప్తస్వరముల యాద్యక్షరములైన 'సరిగమపధని' యను నక్షరములను ప్రాచీనులు కల్పించిరి. తాళలయము స్పష్టముగా నుండు కల్పనలు ఇందులో సాధ్యమైనట్లు మఱెందును గావు. ఇట్టి యీ రెండుపద్ధతులను గల్పించిన దాక్షిణాత్యులకు గాయక ప్రపంచమే అప్పు వడియున్నది. ఇట్టిదానిని కేవలము తాళ ప్రధానముగా చేసి ఆధునికగాయకు లనేకులు లోకరంజకమైన తమవిద్యను తామే చెఱిచినారు. సంగీత విద్యాగురువగు భరతాచార్యుని పేరులోని యక్షరములు భావరాగ తాళముల ప్రాధాన్యమును సూచించునని ప్రాచీనులనిరి. వానిలో మొదటి రెంటిని త్యజించి, కడపటి దానిని మాత్రము పాండిత్యసూచకముగా నేల నిర్ణయింపవలయునో! భావమును ప్రదర్శించుచు రాగమునం దపూర్వకల్పనలు చేయుటమాత్రము సులభమా? దానికి సాధనపని లేదా? అనుభవించినవారు అదే కష్టతరమని నిస్సందేహముగాఁ జెప్పుదురు.

ఎప్పుడిట్లు సంగీతమందు రసభావములుగాక తాళము ప్రధానమయ్యెనో, అప్పుడే సంగీతమునకు సాహిత్యమునకుఁగల సంబంధము దూరమై, సరస్వతి ఒంటిచంటిదేవత యాయెను. సాహిత్యసంస్కారములేని సంగీతము జీవాళిలేని తంబూర తంతివలె చచ్చువాఱి యుండును. ఇదిలేని యదియునంతే. ఇవి రెండును పరస్పరము వన్నె వెట్టునట్టివస్తువులు. సంగీతమువారు సాహిత్యమునందును సాహిత్యమువారు సంగీతమునందును పూర్ణపాండిత్యము సంపాదింపఁ బనిలేదు. అది యసాధ్యము. ఇరుప్రక్కల పాలంతయు త్రాగినను మనతల్లి సరస్వతి వద్దనదు గాని మనకే అజీర్ణమేర్పడును. మఱియొకటి పూర్తిగా నేర్వఁ బ్రయత్నించినవారు రెండవదాని సామాన్యమర్మములైనను తెలిసికొనవలయును. సంగీతమందే లక్షరముల సంబంధములేకయే రస భావములను స్పష్టముగాఁ జూపవచ్చునుగదా.

దానినే మెఱుఁగనివారికి, దానికే ప్రాధాన్య మీయనివారికి, చెక్కబొమ్మలవలె శుష్కముఖములతో రాగకీర్తనాదులను నోటినుండి జారవిడుచువారికి, సాహిత్యరసభావము లింకెందుకు? కావున 'రామ నీసమానమెవరు' అనునది 'రబ్బనిస్సబానబెబరు' అని మారినను ఫరవాలేదు. ఒకానొక ఘనవిద్వాంసుఁడు గొప్పసభలో 'తామరసాక్షీ నీవెపుడు వత్తువోయని, తలవాకిలిల్లుగా నిలఁబడియున్నది' అను పదమును,

'త ఆమా అరా అసా క్షీ, ఇనీ'

ఇత్యాదిగా తునుకలు తునుకలుగా త్రుంచి దిక్కొకటిగా విసరివేసెను! వాగ్గేయకారకులే ఉత్తములని చెప్పి ప్రాచీనులు సాహిత్యమున కగ్రస్థాన మిచ్చిరి. త్యాగరాజు, క్షేత్రయ మొదలగువారి మనోధర్మములు సాహిత్యసంస్కారముచే నెంత సుకుమారము లైనవో మన మెఱుఁగుదుము. వారివలె సృజించు యోగ్యత లేకున్న మానెను; గాని వారు రచించిన పాటలను అర్థభావము లెఱిఁగి పాడుటకును బ్రయత్నింపఁడేని ఆ గాయకు నేమని పిలువవలెనో యెఱుఁగను! ఇట్టివారే సంగీతమునకు వచ్చిన యిప్పటి యవస్థకు మూలకారణభూతు లన్నఁ దప్పేమి?

విద్వాంసులయెడ నిట్లు దోషము లెన్నఁబూనిన నా యపరాధమున కభిమానమే కారణమని గ్రహించి వారు నన్ను మన్నింతురు గాక. ఇప్పటి గానపద్ధతి నిట్లే జరుగ నిచ్చిన నింక కొన్నాళ్లలో సంగీతమే సమయును. కావున నెవరైనను నిష్ఠురముగాఁ బలికితీఱవలయును. విద్వాంసుల కోపము నోర్వవచ్చును గాని సంగీతనాశమును ఓర్వలేము. మఱియు నేటి పాటకుల కందఱికిని ఈ దోషములు గలవని చెప్పలేదు. రసికులైన విద్వాంసు లనేకు లింకను బ్రతికి యున్నారు. వారివలననే సంగీతమునకు మర్యాద యింకను నిలిచి యున్నది. కాని ప్రాధాన్యముగా నిప్పటి విద్వాంసు లనేకులకుఁ గల కలహప్రియత్వమును, వారి నీరస గానపద్ధతియు, ప్రజలలో గానాభిరుచినే నశింపఁజేయుచున్నదని చెప్పక తప్పదు.

మన సంగీతమున కిట్టి యవస్థ రానీయరాదు. ఇది లోకోత్తరమైన విద్య. ఇతర దేశమువారి సంగీతము నే నెఱుఁగను గాని, విన్నంత వఱకును అది హిందువుల కళకు సాటిరాదని నా భావము. ఇది యభిమానపు మాట కాదు. అజ్ఞానపుమాట కావచ్చును. శ్రీ మైసూరు మహారాజుగారు యూరపు సంగీతమునకుఁ గూడ తమసంస్థానమం దెక్కువ ప్రోత్సాహము నొసంగుచుండుటచే మా కప్పుడప్పు డది చెవులఁ బడుచుండును. కాని యది యింకను నాచెవులకు నచ్చలేదు. మనసంగీతపురుచి మరఁగిన నామిత్రులలో నే నెఱిఁగినంతవఱకును నాకన్న పాశ్చాత్యసంగీతమం దభిరుచి కలవారు కానరాలేదు. ఇఁక హిందూస్తానీగానమునకు రూపము కొంత మాఱినదిగాని ప్రాణము మనదే. మనది కర్మభూమి

మీకు మేలైన సువాసనగల అత్తరులు కావలెనా?

అటులైన అత్తరులకు రాజని పిలువబడు ఆటోదిల్‌బహార్‌ను వుపయోగించుడు

కొన్ని బిందువులను మీ చేరుమాలుపై చిలికినతోడనే యింపగు, పుష్పసంబంధమగు సువాసన నీచుట్టుపట్లవ్యాపించును.

ఇంతటిరమ్యమైన, మనోహరమైనవాసనను నీవు బజారులో కొను యితర అత్తరులలో పొందజాలవు.

'ఆటోదిల్ బహార్' అనుపేరును యిపుడు జ్ఞాపకమునకు తెచ్చికొనుడు. దానిని ఒకమారుపయోగించుడు. దాని మనోహరమైన, శాశ్వతమైన సువాసనపుతన్మయత్వమును చెందుదువు.

½ ఔన్సు బుడ్డి	వెల	రు.	2—0—0
¼ ,, ,,	,,	రు.	1—4—0
1 డ్రాము ,,	,,	రు.	0—12—0
మాదిరిసీసా	,,	రు.	0—2—0
సువాసనగలకార్డులు		రు.	0—1—0

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము

కొనునపుడు దయచేసి 'ఆటోదిల్ బహారు' అనుపేరును జాగ్రత్తగా పరిశీలించి కొనుడు. అన్నిచోట్లను అమ్మబడును.

సోల్ ఏజంట్లు:—

ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెని,

285, జుమ్మామసీదు బజారు, బొంబాయి.

నొప్పులుగాని, తీపులుగాని, ఏవైననుసరియే తొలగింపవచ్చును

మీరు ఏల నొప్పులవలన బాధపడవలెను. ఆ నొప్పులు తలయందైననుసరే, దేహమున యితరచోట్లనైననుసరియే, నడుమునొప్పి, వాయువునొప్పులు, పడిశెము, గొంతురాపిడి, కాళ్లనొప్పులు, కీళ్లనొప్పులు, నాడినొప్పులు, బెణుకునొప్పులు, మొదలగు నొప్పులైనను సరియే, తప్పక త్వరలో

'ఆడమేన్స్ సైప్రెస్ సాల్వ్'

అనుదానిచే మాన్పవచ్చును. ఇది వుపశాంతికర మగు అంజనము కాదు. ఇది చాలా మేలైన తైలము. ఇది చాలా విలువగల ఓషధులచే తయారుచేయబడినది. దీనిచే నొప్పులుమొదలంటపోయి తత్క్షణమే నిన్ను ఆనొప్పియొక్క బాధనుండి తొలిగించును. వేలకువేలు దీనివల్ల లాభపడిరి.

వెల బుడ్డి 1 కి రు. 1—0—0. వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

ఈ అత్యద్భుతమగు బాధనివారిణి ఫలమును కనుగొనుటకు యీ క్రింద పేర్కొనిన అంగడినుండి 2 అణాలకు శ్యాంపిలుడబ్బీ తెప్పించుకొనవచ్చును.

మెస్సర్సు:—ఎ. బి. పారేక్, 259, చైనాబజారు, మద్రాసు.

సోల్ ఏజంట్లు:—ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగు అండు కెమికల్ కంపెని,

285, జుమ్మామసీదుబజారు, బొంబాయి.

గావున పారతంత్ర్యమెక్కువ. వారిది పుణ్య
భూమి యగుటచే స్వాతంత్ర్యము వారిలో నధి
కము. క్రొత్తసంస్కారములు వారిలో వ్యాపిం
చినంత త్వరగా మనలో వ్యాపింపవు. కావున
ఆదేశమందలి మనుష్యులందువలె సంగీతమం
దును పరదేశీయుల సంబంధము స్పష్టముగాఁ
గానవచ్చుచున్నది. ఇంతేకాని, శాస్త్రము,
ఫలము, పద్ధతి మనకు వారికిని తుల్యమే.
లోపములును అట్లే. మనవారు పల్లవి స్వర
ములతో ప్రాణము దీయుచుండఁగా, వారు
తానములను బెంచి తల నొప్పింతురు. హిందూ
స్థాని సంగీతమునందు కర్ణాటక సంగీతము
కంటె రుచి యెక్కువ యున్నదని మన మను
కొందుము. మనగానమే మనోహారతరమని
వా రనుకొందురు. మనకదియు వారికిదియు
క్రొత్త. ఇంతేకాని స్వభావభేదము లేదు. ప్రకృ
తము వారిచింత మనకు పనిలేదు. ఇంటగెల్చి
రచ్చగెల్తముగాక. మన గానము నీరస మగు
చున్నది. పరస్పర ప్రాణములగు సంగీతసాహి
త్యము లెడఁబడుచున్నవి. క్రమముగా పాట
యందు రుచియు గౌరవమును నశింపఁ జొచ్చి
నవి. ఈయవస్థకు ప్రతీకారము మీరు వెదకవ
లయును. ఈసభలో విద్వాంసులగు సహృద
యులును, సహృదయులైన విద్వాంసులును
సమావేశమైనారు. ఇట్టిచో మనము సంగీత
విద్యయోగక్షేమములను విచారింపక మఱి
యెవరికి సాధ్యము ?

మనకు, అనఁగా తెలుఁగువారికి, ఈవిష
యమును విచారించుట కధికారము గలదు;
ఆవశ్యకతయుఁ గలదు. అధికార మేమనఁగా,
నిజము చూడఁబోయిన నీవిద్య మనది. దాక్షి
ణాత్యసంగీతమందలి సుప్రసిద్ధరచనలలో
ముక్కాలుపాలు తెలుఁగువారివే. శొంఠివారి
వర్ణములు, శ్యామాశాస్త్రులు, త్యాగరాజు
మొదలగువారి కీర్తనలు, రసమూర్తి యగు
క్షేత్రయ మొదలగువారిపదములు తరువాతి
వారికి మార్గదర్శకములు మాత్రమే కాక
యిప్పటికిని సాటిలేక విలసిల్లుచున్నవి. వీరి
రచనల నెఱుంగనివారికి దక్షిణ సంగీతపు
గాంభీర్యము, మాధుర్యము, అందుఁగలవిచిత్ర
కల్పనల కవకాశమును అర్థము కాదన్న నస
త్యము కాదు. అందును తెలుఁగువారిలో
తెలుఁగువాఁడైన త్యాగరాజును మఱచిన
గాయకుఁ డేచెఱువునీళ్లు త్రాగఁ గలఁడు?
ఆగానమందిరమున కతఁడు మూలస్తంభము.
మూఁడుగంటల కచ్చేరిలో రెండు గంటల
ప్రొద్దైనను త్యాగరాజు కీర్తనలకు వినియో
గింపక నేఁటిగాయకునికి గతిలేదు. ఇఁక సంగీ
తము తెలియని సాహితీవారికిని, సాహితి నెఱుఁ
గని గాయకులకును మనస్సును గరఁగింపఁ
గల్గి, రెంటి నెఱిఁగిన రసికులకు ప్రపంచమునే
రసమయముగా చేయఁగల పదములను సృజిం
చిన క్షేత్రయ మావాఁడని చెప్పుకొనఁ గల
ఆంధ్రులభాగ్యమునకు మించినదేది? తక్కిన
వా రెవరెట్లైనను ఈ యిరువురపేళ్లును గాన
ప్రపంచమందుండువఱకును ఈసంగీతము మన
దని చెప్పుటలో సంకోచము మనకు పనిలేదు.

ఇదిగాక ఈ సంగీతమునకు జీవము తెలుఁగు. ఇంటిలో నేభాష మాటలాడు కొన్నను దాక్షిణాత్యులందఱును సంగీత విషయమం దాంధ్రులే. కన్నడము, మళయాళము, అరవము వీనియందు పదకీర్తనాదు లున్నను ఆవి సంగీతపుసమారాధనలో నంజుకోవలసిన యూరుగాయలవంటి వంతే. ఇది ప్రపంచమునం దుండువారికెల్ల స్వాభిమానమును, స్వీయాభిమానమును సహజముగాఁ గాకున్న కృత్రిమముగా నైనను గల్గించు కాలము కాఁబట్టి, యిఁకముందు ఆంధ్రేతరు లభిమానపూరితులై తెలుఁగును వదలుకొనఁ గల్గిరేని యప్పు డెట్లగునో చెప్పలేను గాని, ఇప్పటికేమో ఆంధ్రభాషకును దాక్షిణాత్యగానమునకును వీడరాని సంబంధ మున్నది.

ఇట్టిసంబంధ మెందుచేఁ గలిగినదని విచారించుట యప్రకృతముగాదు. ఎందుకనఁగా: 'ఎన్నఁడో పూర్వికులైన త్యాగరాజాదులు తెలుఁగువారగుటచేత ఆభాషలో రచనచేయఁగా వారిభక్తులైన తరువాతివారు అంధపరంపరగా అది విడిచిన గతిలేదనుకొని దాని నేపట్టుకొని ప్రాకులాడిరేకాని, తక్కినభాషలకన్న నందులో విశేష మేమి?' యని అనాంధ్రులు కొందఱు తలఁపవచ్చును. కావ్యనాటకాది సారస్వత రచనలందుఁ గాని, సభావేదులం దుపన్యసించుట యందుఁగాని, ఇతరభాషలకన్న తెలుఁగున విశేషమున్నదని నేననుకొనలేదు గాని, సంగీతవిషయమున తప్పకయున్నది. 'దేశభాషలందు తెలుఁగులెస్స' యను వాక్యమునందలి సత్యము నా కిందే గోచరించుచున్నది. కారణ మేమనఁగా: తెలుఁగు అజంతభాష. ప్రతిపదమును ఇతరభాషలవలె హల్లుతోఁగాక యచ్చుతో ముగియును. పదాంతమందు ప్రాయికముగ వచ్చు నకారముగూడ నిత్యముగాదు. ఇచ్చవచ్చినఁ దీసివేయవచ్చును. అదియుండినను పాడువారి కనుకూలమేకాని ప్రతికూలము గాదు. ఇదిగాక మన భాష సంస్కృత ప్రాకృతద్రావిడ భాషలలోని మృదువైన యక్షరములనుమాత్రము గ్రహించి కఠినములగు మహాప్రాణాక్షరములు మొదలగువానిని ప్రాయికముగ వదలుకొన్నది. క్వ, క్త మొదలగువిజాతీయాక్షరసంయోగమితరభాషలలోవలె మనభాషలో లేదనియే చెప్పవలయును. కావున కావ్యరీతులలో ఉత్తమమైన వైదర్భి మనభాషకు సహజము. ఇతరులు దానికై ప్రయత్నపడవలయును. ఇఁక సంగీతమందన్నచో, ప్రయత్నమంతయు నాదమునకై యుపయోగింపవలసియున్నది గాన అక్షరము లెంత సుఖోచ్చారణములుగానున్న నంత మేలు. మఱియు నాదమున కచ్చులు ప్రధానములు. వానిమూలముననే నాదము స్పష్టముగా వ్యక్తమగును. కావున వట్టి హలంతశబ్దములు సంగీతమునకు శత్రువులు. అట్లగుటచే గానమునందు నాదాభివ్యక్తి స్పష్టముగా నుండవలయునంటిరేని, అందుకు నేను విన్నభాషలలో తెలుఁగువంటిది లేదు. కనుకనే నాఁటినుండి నేఁటివఱకును శుద్ధ తమిళులును, శుద్ధకర్ణాటకులును

తెలుఁగులోనే తమచేతనైనంతవఱకును గీత రచనలఁ జేయుచున్నారు. కావున ద్రావిడ సంగీతపు యోగక్షేమము లనఁగా ఆంధ్ర భాష యోగక్షేమములే యగును. వానిని చర్చించు నధికారము మనకుఁగాక మఱె వరికి ?

ఇఁక ఆవశ్యకత యున్నదంటిని. అదే మనఁగా: మొదటినుండి యాంధ్రదేశము సంగీతవిషయమున నశ్రద్ధయే చూపుచున్న ట్లూహింపవలసి యున్నది. దాక్షిణాత్యగా నాభివృద్ధికి ఆంధ్రులలోఁ గొందఱు వ్యక్తులు ముఖ్యకారణభూతులే; దానిని పోషించిన వారిలో దక్షిణదేశపుటాంధ్రనాయకరాజులు ముఖ్యులనుట సత్యమే; తెలుఁగుభాషయే దానికి జీవమనుట నిర్వివాదమే; కాని ఆంధ్రులు, ఆంధ్రదేశ వాసులు మొత్తము మీఁద సంగీతమునం దెక్కువ యభిమానము చూప లేదని కొందఱిమతము. ఇందుఁ గొంత సత్య మున్నదని మన మంగీకరింపకతప్పదు. త్యాగ రాజు తెలుఁగువాఁడే. కాని యతనిని బెంచి నది కావేరిగాని కృష్ణాగోదావరులు గావు. క్షేత్రయరసమాధురిని చూఱఁగొన్నది తంజా వూరు. శ్యామాశాస్త్రులు కంచికామాక్షి మ్మకు దత్తు. త్యాగరాజుకాలమున అతని మహత్త్వమును విని తన సంస్థానమున కతని పిలిపించి ధన్యత్వము నందఁగోరిన మహారా జులు మళయాళమువారును, మైసూరువార నఁట! ఏల? ఆకాలమం దాంధ్రదేశములో రాజులే లేరా? పోనిండు. ఇట్టి మహనీయుని వద్ద శిష్యవృత్తి చేయవలయునని తలఁచిన యీ కాలపు టాంధ్రుఁ డెవఁడైన నున్నాఁ డా? అతని శిష్యు లందఱు అరవవారే; లేక, అరవదేశమందున్న తెలుఁగువారు. అదియు నుండనిండు. రామరాజభూషణుఁడు 'సంగీతకళారహస్యనిధి' గదా! ఆ రహ స్యము లెట్టివో, యతఁ డేమికృతులను జేసె నో, ఆంధ్రులు ప్రపంచమునకు తెలుపవలదా? తాళ్లపాకవారి తంబూరను మాత్రము వేణు గోపాల శతకకర్త వేళాకోళము చేసెనే కాని, వేలకు మించినవారి కీర్తనల వర్ణమెట్లను ఇత రులకు మనము తెలుపఁగలిగి యున్నామా? వెంకటమఖిసంప్రదాయమును స్పష్టముగాఁ దెలుపఁగలవారు దక్షిణమున వేనకువే లున్నారుగాని, మన రామామాత్యుని నతఁడు చెడఁదిట్టినను నోరు మూసికొని యున్నామే కాని, ఆ రామామాత్యుని పద్ధతి ప్రకారము రాగాది స్వరూపము లెఱిఁగింపఁగల ఆంధ్రుఁ డు నేఁ డున్నాఁడా? త్యాగరాజు మనవాఁ డనుమాట మనకు నేఁడు వచ్చినది. ఇంతే కాని నేటికిని అతనికీర్తనలం దితరుల కున్న భక్తి మన కున్నదా? ఉండెనేని వానిని చక్కఁగా నర్థముచేసికోలేని యరవవారల తప్పుల తడకల మూలమును, విపరీత వ్యా ఖ్యానములను నమ్మియుండవలసిన యక్కఱ లేక, మనమే వానిని చక్కఁగా ప్రకటించి యుండమా? ఈధర్మ మిదివఱకును తెనుఁగె ఱిఁగినయాంధ్రుల కేలగోచరింపలేదు? మఱియు సంగీతమునుగూర్చి నేఁడు తెలుఁగున వ్రాయఁ

బడిన గ్రంథములలో తెలుఁగువారు రచించిన వెన్ని? పదికి రెండున్నవా? ఆగ్రంథము లైనను అరవ కన్నడ దేశములలో నమ్ముడు పోయినట్లు తెలుఁగు దేశమున నమ్ముడుపోవు చున్నవా? లేవని నే నెఱుఁగుదును. కాఁబట్టియే తెలుఁగు 'త్యాగరాజహృదయము' మూఁడుసంపుటములకే నిలిచినది. ఇటీవల తెలుఁగు కీర్తనలు రచించినవా రందఱును అరవలో కన్నడములో కాని తెలుఁగువారి కీర్తన లేల వినరావు? తెలుఁగురానివారు తెలుఁగు నేర్చుకొనియందుకీర్తనలువ్రాసి తెలుఁగువారికే పాడుకొనుఁడనియిచ్చుధైర్యమునకుసంతోష పడుదముగాని,వానినితీసికొనవలసిన మనదైన్యము నేమనవలయును? మార్గదర్శకులు మనవారై, భాషమనదై, మనకే దానియం దభిమాన ముండియుండెనేని,ఆంధ్ర సంగీత మనక, ద్రావిడ సంగీతమనియు కర్ణాటకసంగీతమనియు పేరు దానికి రానిచ్చియుందుమా? దానిని పోషించిన మధుర తంజావూరు నాయకులు తెలుఁగువారుగదా! కర్ణాటక రాజు లాంధ్రులైనను గాకున్నను వారిచేతిక్రింది రాజ్యములలో ఆంధ్ర రాజ్యము పెద్దదిగదా! ఆంధ్రజనసంఖ్య యెక్కువగాదా! నేటికిని సుప్రసిద్ధ విద్వాంసులందఱు అరవవారో కన్నడులో కాని శుద్ధాంధ్ర దేశ విద్వాంసు లేల బైటికి రారు? ఇటీవల శ్రీపిఠాపురపు సంగమేశ్వర శాస్త్రులవారు, శ్రీహరి నాగభూషణంపంతులువారు, వీరివంటియొకరిద్దఱు మహావిద్వాంసులు తెలుఁగుగోడలఁ జీల్చుకొని బైటఁబడుచున్నారు; కాని మనగుంపున కా యొకరిద్దఱు చాలునా? కావున ఆంధ్రులకు సంగీతమందు ప్రతిభ లేదనియెవరును జెప్పసాహసింపరు కాని, అది ప్రసిద్ధికి వచ్చుటకు ఆంధ్ర దేశమందు తగిన రంగస్థలము కావలసినంత ఆంధ్రు లేర్పఱుప లేదనియూహింపవలసియున్నది. ఇట్టియపవాదమును బోఁగొట్టుకొనుటకై పనిచేయవలసిన యావశ్యకత నేఁడు మన కున్నది.

మీకు కర్తవ్యము నుపదేశించుశక్తి నా కింతయు లేదుగాని, యీవిషయమున మన మేమి చేయవలెననుటలో నాకుఁదోఁచినయొకటిరెండు విషయములు విన్నవించుచున్నాను. మనబిడ్డలకు, మగవారుగాని ఆఁడువారుగాని, చిన్ననాఁటినుండి ధారాళముగా పాటలు పాడునట్టి యవకాశముఁ గల్పింపవలయును. చక్కనిశారీర మున్నపిల్లవారిచేత పాడించకపోవుట, వారికి సాధ్యమైనంతవఱకు సంగీతవిద్యను జెప్పింపకపోవుట, సృష్టికర్తవిషయమున చేయు గొప్పద్రోహమని తల్లిదండ్రులందఱును దలంపవలయును. మఱియు పాడుట మనుష్యులకొఱకేర్పడిన విద్యగావున సామాన్యముగా నందఱికిని మంచిశారీరమే యుండును. అది చిన్ననాఁటినుండి తగినంతపరిశ్రమ లేకపోయెనేని కృశించి పగులును. అట్లుగాకుండఁ గాపాడుట జననీజనకుల ధర్మము. ఇదిగాక చిన్ననాఁటి నుండి శారీరమునకు పరిశ్రమ నిచ్చుటచే శ్వాసకోశములు బలిష్ఠములై శరీరారోగ్యము వృద్ధియగును. కావున బిడ్డలకు పాటనేర్పుట మనము వారి యారోగ్యమును

గాపాడుట యగును. అనుకూల మున్న వారెల్ల తమ బిడ్డలలో సంగీతమం దభిరుచియును, శక్తియుఁ గలవారిని ప్రత్యేకముగా ఆవిద్య యందేతమాఱుచేయఁ బ్రయత్నింపవలయును. అనుకూలమున్న వారంటిని. అభిమాన మున్న ననుకూల మెవరికి లేదు? తమ కుమారులను బి. ఏ., యం. ఏ. లవఱకును చదివించు తల్లిదండ్రులలో ఎందఱికి నిజమైన ద్రవ్యాదిసాహాయ్యము గలదో యోచింపుఁడు. అందుకై ఒంటిపూట భుజించుచున్న వా రెందఱు లేరు? ఈకార్యమును విద్యాధికులైన గొప్పవా రుపక్రమింప వలయును. వారు ధారాళముగా సంకోచము వదలి తాము పాడుటకు మొదలు ప్రయత్నింప వలయును. సంతోషకర మగు సమస్తసన్నివేశములందును శక్తికొలఁది పాట కచ్చేరీలు చేయించి విద్వాంసులను బహూకరింపవలయును. ఏసందర్భములందైనను గాయకుని వెట్టికి పాడి పొమ్మనుట బిచ్చమెత్తుట కంటె నీచమైనదని యెల్లరును తలఁప వలయును. మఱియు గాయకుని ఒకకూలివానిఁ గాఁగాక మనకు మనోవికాసమును ప్రసాదించుదాతఁగా భావింపవలయును. దారిద్ర్యమే కారణముగా సామాన్యజనులుసంగీతజ్ఞానము లోఁబడిపోకుండ ధనవంతులు వారికి తమ సెలవుచే సంగీతమును వినిపింపవలయును. ఇవన్నియుకొన్ని యేండ్లక్రింద మనమవలంబించుచుండిన పద్ధతులేకాని క్రొత్తవికావు. ఇంతకన్న ముఖ్యమై మనము గాయకులయెడఁ జేయు మహోపకారము, ధర్మము, ఒకటి యున్నది. అదేమనఁగా, అతఁడు పాడుచున్నప్పుడుమనము శ్రద్ధగలిగి వినుచు మౌనముగా నుండుట. మీకీ మాట నవ్వు పుట్టింపవచ్చును గాని, కొందఱకెక్కడలేని చర్చలును పాటకచ్చేరీలలోనే దాపురమగును. మన మనస్సు నాకర్షించి యానందము గల్గించుటకై నిర్వంచనగా తన్ను మఱచి పనిచేయు గాయకునికి, మనము పరాకుగా మాటలాడుచుంటిమేని, తనప్రయత్నము నిష్ఫలమాయెనని ప్రాణ మెంత చివుక్కుమనునో యనుభవించినవారికే యెఱుక! వానికి మనల నాకర్షించుశక్తి లేకపోవచ్చును; కాని యట్లు చేయవలయునని నిష్కల్మష శ్రద్ధమాత్రము తప్పక యుండును. అశ్రద్ధగా పనిచేయుటకు ఏకళావంతునికిని సామాన్యముగ సాధ్యముగాదు. కళలవలనఁ గలుగు చిత్తసంస్కార మట్టిది. అందును గాయకునికిఅదియసాధ్యమనియే చెప్పవలయును. సద్యస్సంతోషము గల్గించుట వాని ధర్మము గావున వాఁడు పరాకుగా. నుండ వీలులేదు. శ్రద్ధగలవానితో మన ముదాసీనముగా వర్తించిన అతని కంతకంటె దుఃఖ ముండదు. మఱియు పాడఁగలవాని శక్తిసామర్థ్యము లన్నియు బైటికిఁ దీయుశక్తి వినువారిలో నున్నది. ఇదిగాక మనకు రుచింపనిపాట పదిమందిలో ఇతరులకు రుచింపవచ్చును. అట్టిచో సంతోషమనుభవించు ఇతరులకు మనమాటలచే విఘ్నముఁగల్గించినవార మగుదుము. కావున సభలో వచ్చి కూర్చున్నతరువాత మనకు సుఖము లేకున్నను గాయకునియెడ నవధానముంచి

ప్రోత్సహించుట ధర్మము. అది సాధ్యము గాదేని మౌనముగా సహించియుండుట మంచినడత. తుదకు సభవిడిచి పోయినను మేలే. కాని ప్రకటముగా గాయకునికి నిరుత్సాహమును, ఇతరులకు విఘ్నమును గల్గించుచు, మాటలాడుట మనము సంగీత విద్యవిషయమునఁ జేయు మన్నింపరాని యపరాధము.

ఇవన్నియు ప్రత్యేకముగా మన మందఱమును జేయవలసిన పనులు. ఇదిగాక వీలైన చోట్లనెల్ల సమాజముల నేర్పఱుపవలయును. అనేకస్థలములలో పలుమాఱిట్టిసభలఁ గూర్చి ప్రకృత సంగీత పరిస్థితులను చర్చించుటయే కాక, ప్రత్యేకముగా చందాలు వేయించి విద్వాంసుల కచ్చేరీల నేర్పఱుపవలయును. కాని మొత్తముగా పదిమంది చేయు పనుల కంటె, కళల యభివృద్ధికి, వ్యక్తులు చేయు పనులే సాధనము లగును. సమాజములలో పరతంత్ర మెక్కువ; సభలలో పరోపదేశ పాండిత్య మెక్కువ. ఒకరిని చేయుమని ప్రార్థించుటకంటె తాము చేయుట వేయింతలు మేలు. ప్రజలు ఉదాహరణముచే గ్రహించునట్లు ఉపదేశముచే గ్రహింపరు. సంగీతమందు అభిరుచి, యభిమానముఁ గలదని చెప్పువారి కెల్ల, దానినిగూర్చి యుపన్యసించువారి కెల్ల (ఇందులో నన్నుగూడఁ జేర్చుకొన్నాను) నా ప్రశ్న యొకటి గలదు. 'దానిని నేర్చుటకై, నేర్చినవారిని ప్రోత్సహించుటకై సొంతముగా మీరేమి చేసినారు?' అని. దీనికి మన హృదయమునకు తృప్తిగా ప్రత్యుత్తర మీయఁగల ధైర్యమును మన మలవఱుచుకొన వలసి యున్నది.

మన యీ ప్రయత్నమునకు విద్వాంసులును నడిత్రోవ సహాయపడవలసి యున్నది. ఎన్నేండ్లు సాధించినను, ఎన్ని విచిత్రములను పల్లవి స్వరాదులలో చేయఁగల్గినను, సంగీతము రక్తిప్రధానమైన విద్యగాని శక్తి ప్రధానము గాదను తత్త్వమును వారు మఱవరాదు. శక్తి నొకమాఱు చూచితిమేని రెండవమాఱు చూచు నుత్సాహ ముండదు. అభినవభీమసేనుఁడు రామమూర్తిగారు ఏనుఁగునెదపై తూఁచుట చూచితిని. సంతసించితిని. కాని మరలచూచు కోరిక లేదు. ఇట్లే సదాశివరాయలు ఒక సభలో పందెము వేసికొని పదునాఱుకళల చౌకపుపల్లవిలో అఖండముగా ఏనూరావర్తములు వేఱువేఱు జాతుల స్వరపంపకములుచేసి నిర్వహించిరఁట! ఇప్పటి విద్వాంసులెవరైన నేఁ డీపని చేసిరేని ఒకమాఱుచూడ నాశగలదు. అంతేకాని, కాంభోజి, శహానా మొదలగు రాగములను రక్తి గలిగించునట్లు పాడి చాలు ననిపించువా రున్నారా? ఇదియే సర్కస్సునకు సంగీతమునకుఁ గల భేదము. తృప్తిలేని బ్రహ్మానందమువంటిదానిని ప్రసాదించు దివ్యవిద్య యిది. దీనిని రాక్షసవిద్యగా మాఱనీక దివ్యముగా నుంచియుండుట విద్వాంసుల ధర్మము. శక్తిని జూపుట కెంత సాధన గావలయునో రక్తిని గలిగించుట కంతకంటె నెక్కువయే కావలయును. శక్తిముఖ్యముగా దేహముచేయుపని; రక్తి మనోబుద్ధు

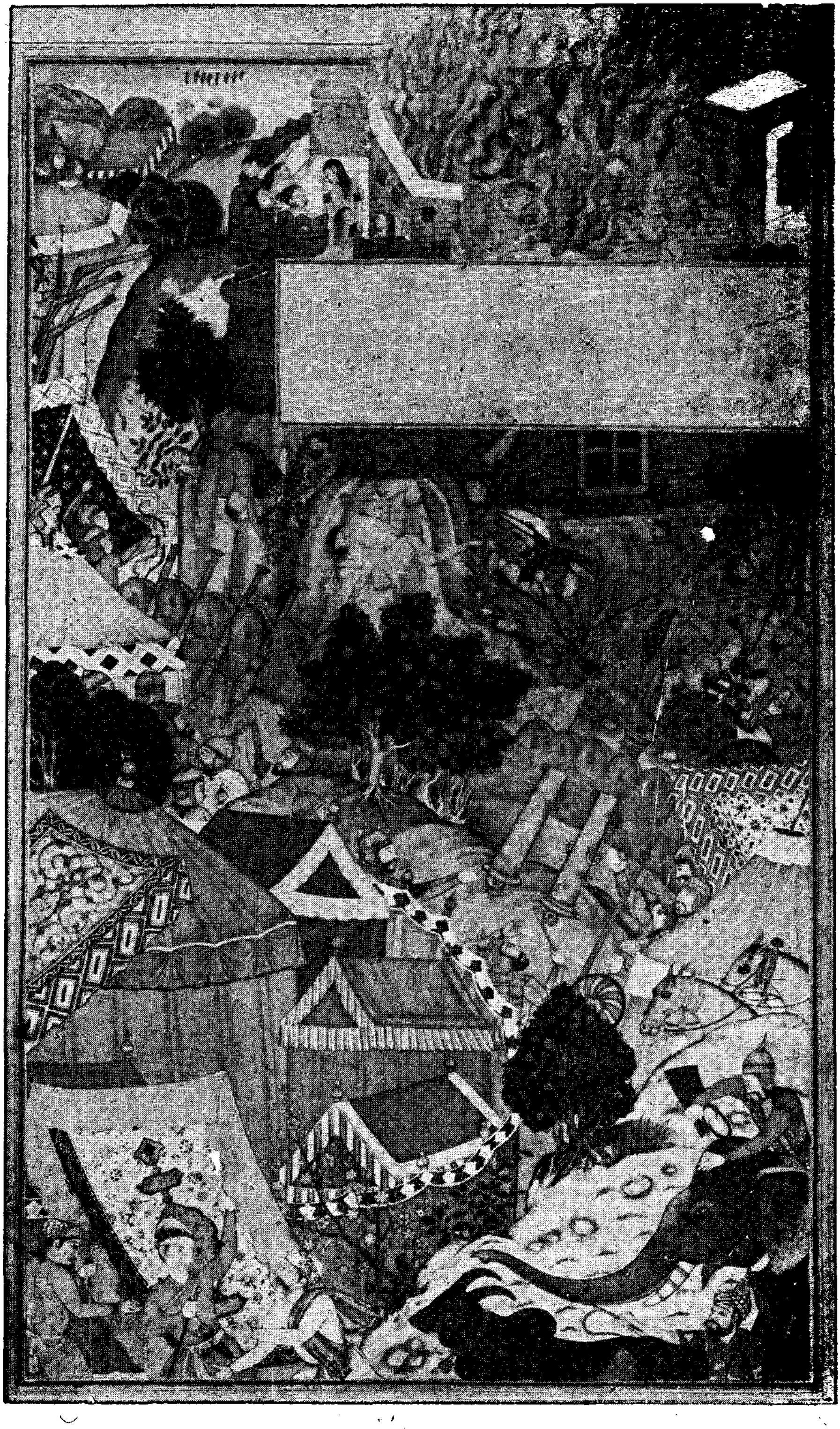
లకుఁ జేరినది. దేహసాధనయంతసులభము మనోబుద్ధుల సాధన కాదని వేఱ చెప్పవలయు నా? ఇట్లు విద్వాంసులు సంగీతమును రక్తిప్రధానముగాఁ జేయుటయేకాక, దానిప్రచారమునకు తాము ముఖ్యముగా తోడ్పడవలయును. ఎందుకనఁగా: ఏవిద్యను జీవితముగా నేర్పఱుచుకొన్నను అందు వ్యాపారధర్మము వర్తించును. తన కిచ్చవచ్చినట్లు వస్తువులను తయారుచేసి పెట్టుకొని ప్రజలు కొనలేదని యంగలార్చు బేహారికంటె వెఱ్ఱివాఁడింకొకఁడుండఁడు. ప్రజలకుఁ గావలసినవానిని తయారుచేయుట వ్యాపారి మొదటిధర్మము. తాన పూర్వవస్తువులను సృజించి ప్రజల కందు రుచి పుట్టించుట యంతకంటె కష్టమైన రెండవ ధర్మము. కావున నిప్పటి విద్వాంసులు రసికులకుఁ గావలసినట్లు పాడుటయేకాక, తమపాట సర్థముచేసికొని యనుభవించు రసికులను గూడ తామే తయారుచేయవలసి యున్నది. ఇందుకై, కచేరీలలో కలహామును దూరముగాచేయుట, నేర్చినపాటల యర్థభావములను చక్కఁగా పలుమాఱు మననముచేసి స్వాధీనపఱుచుకొనుట, వినవలెనని యాశించినవారికెల్ల చేతనైనంతవఱకు వినిపించుట, అంతకన్న ముఖ్యముగా నేర్వవలెనని యపేక్షించినవారికెల్ల నేర్పుట—తమ ధర్మములుగా వారు గ్రహింపవలయును. మఱియు ద్రవ్యమే ప్రధానఫలముగా భావించిన యెవ్వనికిఁగాని సంగీతము స్వాధీనము గానేరదు. ఇది రాజవిద్యగా నున్నంతవఱకు దీనికి ఫలము పరులను సంతోషపెట్టుటయే. కావున తనకు ద్రవ్యలాభములేదని కుళ్లుచుఁ గూర్చున్న యోగాయకుఁడు పాటలో రక్తికలిగింపఁ గలఁడు? ఇట్లని వినువారగు రసికులు విద్వాంసుల కుపవాసవ్రత ముపదేశింపరాదని మొదలే విన్నవించితినిగదా. వారిని బహూకరించుట మన ధర్మము. మన బహుమానమే ప్రధానముగా తలఁపకుండుట వారిధర్మము. ఇట్లు ఎవరెవరి ధర్మములను వారు గుర్తించిననాఁడే సంగీతమునకు కృతయుగ మేర్పడును. ప్రాచీనులు దీని నెఱిఁగి యాచరణలోనికిఁ దెచ్చియుండిరి. మన మేల తేలేము?

మహాశయులార! ఏవో కొన్నిమాటలు విన్నవించితిని. మీ కందఱకును ఇంత కాలహరణము చేయఁగల ననుకోలేదు. కాలమెంతైనదను జ్ఞానము లేకుండుట సంగీతగాండ్ర స్వభావము. దానివిషయమై మాటలాడువారికిని అది సంక్రమించునుగాఁబోలు. నేఁటి నామాటలందలి తక్కిన పొరపాట్లతో దీనిని గూడమీరు మన్నింపఁ గర్తలు. 'మనయాంధ్రదేశములో సంగీతమురానివా రెవరును ఉండఁగూడదని నాయభిప్రాయము'. అని, కడచిన సంవత్సరపు సభాధ్యక్షులు శ్రీ హరి నాగభూషణంపంతులుగారొక విలువలేని మాట వచించి, ఆంధ్రగాయకోద్యమమునకు మూలసూత్రమును రచించిరి. అది మన మందఱును నిత్యమును అనువాదము చేయవలసినమంత్రమని చెప్పుచు నింతటితో ముగించుటకు మీ యనుమతిని వేఁడుచున్నాను.

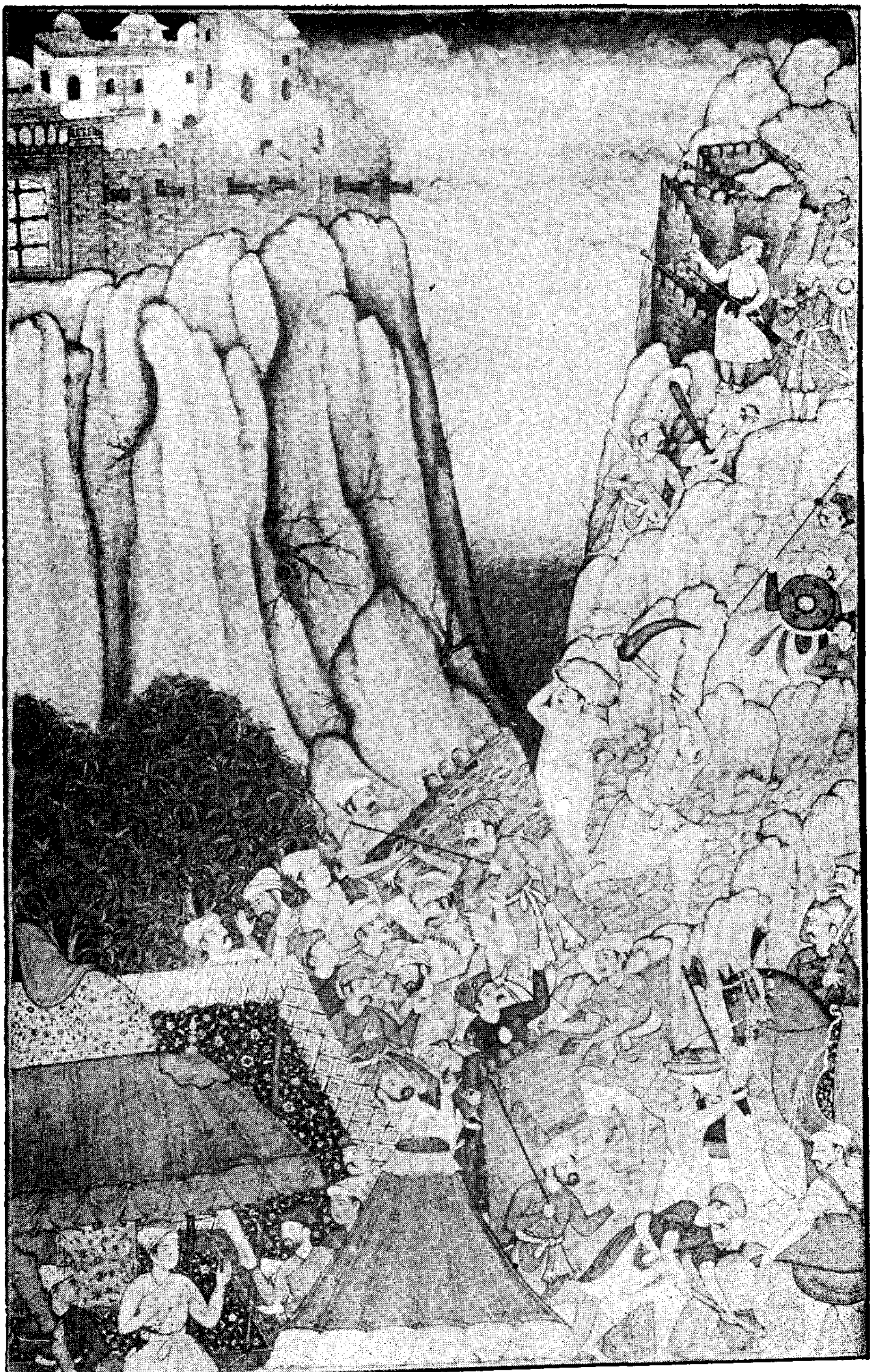
చిట్టిపాపఁడ

నాళము కృష్ణరావు గారు

'చిట్టిపాపఁడ! ఎందుండి యుట్టిపడితి?' – 'అవతరించితి దివినుండి యవనితలము.'
'ముద్దు నెమ్మొగ మెందుండి పుణికికొంటి?' – 'పూర్ణచంద్రునిలోనుండి పుణికికొంటి.'
'చిప్పకూఁకటు లెందుండి చిదుముకొంటి?' – 'చిమ్మచీఁకటిలోనుండి చిదుముకొంటి.'
'మొలకనవ్వుల నెందుండి గిలుబుకొంటి?' – 'తళుకువెన్నెలలోనుండి గిలుబుకొంటి.'
'సొగసుకన్నుల నెందుండి చూఱగొంటి?' – 'చుక్కగుంపులలోనుండి చూఱగొంటి.'
'చుఱుకుచూపుల నెందుండి చెరివికొంటి?' – 'మెఱపుతీవలలోనుండి చెరివికొంటి.'
'కొమరుపెదవుల నెందుండి గుంజికొంటి?' – 'సంజకెంపులలోనుండి గుంజికొంటి.'
'పల్లువరుసల నెందుండి కొల్లగొంటి?' – 'మొల్లమొగ్గలలోనుండి కొల్లగొంటి.'
'గొనబుపలుకుల నెందుండి కూర్చుకొంటి?' – 'కొదమచిలుకలలోనుండి కూర్చుకొంటి.'
'బెళుకుచెక్కుల నెందుండి మలఁచికొంటి?' – 'నిలువుటద్దములోనుండి మలఁచికొంటి.'
'చిన్నినాసిక యెందుండి చిమ్ముకొంటి?' – 'కమ్మసంపఁగిలోనుండి చిమ్ముకొంటి.'
'బుచ్చిగడ్డము నెందుండి పుచ్చుకొంటి?' – 'పువ్వుతొడిమలలోనుండి పుచ్చుకొంటి.'
'పొలుపుపొక్కిలి యెందుండి పొదివికొంటి?' – 'పొన్నపువ్వులలోనుండి పొదివికొంటి.'
'కులుకునడకల నెందుండి కొసరుకొంటి?' – 'గున్నయేనుఁగులోనుండి కొసరుకొంటి.'
'చిఱుతచేతుల నెందుండి తుఱిమికొంటి?' – 'తొగలతూఁడులలోనుండి తుఱిమికొంటి.'
'చిట్టిపాపఁడ! నీమేని కెట్టు కలిగె? – ఇట్టిజిగి, యిట్టి నిగనిగ, యిట్టి వలపు?'
'తఱిపి మెఱుపులలోనుండి తళతళయును – మంచుబిందులలోనుండి మార్దవంబు
పదను పుప్పొడిలోనుండి పరిమళంబు – తివిచి నా మేని చెలువంబు తీర్చికొంటి.'

౫. చిత్తూరుముట్టడిలో రాజపుత్రస్త్రీల అగ్నిప్రవేశము

౬. రాయసర్జనుతో అక్బరుచక్రవర్తి పోరాడుట

సప్తద్వీపములు

వ. వెంకటరంగయ్య గారు

సప్తద్వీపములు

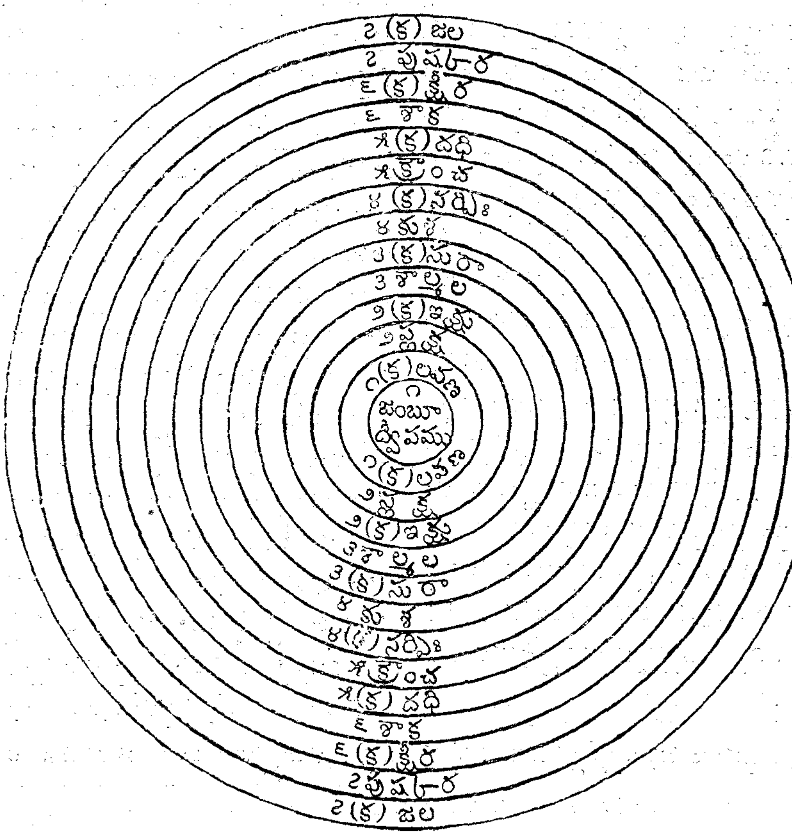
జంబూప్లక్షకుశక్రౌంచశాకశాల్మలిపుష్కరాః.

సప్తసముద్రములు

లవణేక్షుసురాసర్పిర్దధిక్షీరజలార్ణవాః

పౌరాణికసంప్రదాయమున నీప్రపంచమంతయు సప్తద్వీపములుగ విభజింపబడినటులు తెలియుచున్నది. జంబూద్వీప మీయేడింటికిని కేంద్రస్థానమున నున్నటులును, ఇతరద్వీపములు తదేకకేంద్రములయి ఒకదాని చుట్టు మరియొకటి యున్నటులును ఒక్కొకద్వీపమున కును లవణాదిసప్తసముద్రములలో నొక్కొకటియావరణమై యున్నటులును దెలియుచున్నది. ఈపౌరాణికద్వీపసము ద్రవిన్యాసమున నుండగల చిత్రము నీక్రింద జూడ నగు. ఈద్వీపసముద్రములు ఈవిన్యాసము ననుసరించి యున్నవియా, లేక యిది కేవల పౌరాణికసంప్రదాయ మాత్రమా? యథాస్థితి యెటులున్నది? యను మొదలగు నంశములను బ్రహ్మశ్రీ వేదము వేంకటాచలయ్యరు (బి.ఏ., బి. యల్.)గారు గాఢముగ విమర్శించి, ప్రమాణ సందోహసహితముగ బెంగుళూరిలో ప్రకటింపబడు "మిథిక్ సొసైటి జర్నల్" (Journal of Mythic

సప్తద్వీపములు

Society)యను నింగ్లీషు త్రైమాసిక పత్రికయొక్క 1924 సం. అక్టోబరు, 1925 సం. జనవరి, ఏప్రెలు, అక్టోబరు, 1926 ఏప్రెలు, జూలై, అక్టోబరు సంచికలందు ఎనుబదినాలుగు పుటల 'క్వార్టో'యాకృతిగల గ్రంథమును వ్యాసరూపమున ప్రకాశింపజేసియున్నారు. శ్రీఅయ్యరుగారి సమ్మతామోదపురస్సరముగ నందలి ముఖ్యాంశము లిందు సంగ్రహింపబడినవి. అయ్యరుగారు బహుభాషాకోవిదులు, సంస్కృతపండితులు. అనవరతగ్రంథశోధనయె వారి కత్యంతప్రియతమమై విశ్రాంతివినోదముల నిచ్చుచుండును. వకీలువృత్తియందు కుశలులై తద్గతాధ్యవసాయమున సక్తులయి యుండియు, ప్రాక్తనవిషయప్రచారముల కడుంగడు నుత్సాహముతో పరిశ్రమ చేయుచుందురు. వ్యాసవిరచితముగ లోకమున వ్యాపించియుండు మహాభారతకోశమును ఇప్పుడుండు రూపముననె యామహర్షి రచించెనా, లేక వ్యాసోక్తి ప్రక్షేపదుష్టమై పూర్వాపరపరివర్తన దూషితమై మహాభారతనామమున వర్ధిల్లుచున్నదియా యను ప్రౌఢచర్చను 'క్రౌను'ఆకృతి 415 పుటల గ్రంథముగ* నింగ్లీషులో 1922 సంవత్సరమున వీరు ప్రకటించియున్నారు. ఇట్టివైదుష్య సంపదచే జెన్నారు శ్రీఅయ్యరుగారు పురాణోక్తసప్తద్వీపాదులను, అధునాతన భూగోళవిన్యాసపరిస్థితులకు యథామతి సమన్వయము జేయగడగిరి. బ్రిటిషురాజధానియగు లండన్ నగరమున రాయల్ జియోగ్రాఫికల్ సొసైటి (Rcyal Geographical Society of London) వారి యభిమాన పురస్సరముగ ప్రచురింపబడు జియోగ్రాఫికల్ జర్నల్ (Geographical Journal) యొక్క గతసెప్టెంబరు సంచికయందు ఈగ్రంథముపై విమర్శ జరిగి యిది యెక్కువగ శ్లాఘింపబడుటయెకాక, శ్రీ అయ్యరుగారి పరిశ్రమయు, కౌశలమును మిక్కిలి కొనియాడబడినవి. వీరి సిద్ధాంతములు కొన్ని తత్తద్విషయనిర్ణాయకములుగ నంగీకరింపబడినవి.

అన్ని పురాణములందును సప్తద్వీపపరిగణన మేకరీతిగ నుండుటలేదు. అనేకములం దీక్రిందివిధముగ నున్నది:

ద్వీపములు	ద్వీపముల నావరించిన సముద్రములు
జంబూద్వీపము	లవణసముద్రము
ప్లక్ష	ఇక్షు
శాల్మల	సురా
కుశ	సర్పిః
క్రౌంచ	దధి
శాక	క్షీర
పుష్కర	జల (మంచినీళ్లు)

మూడు పురాణములందు ప్లక్షద్వీపము వదలబడి గోమేదము చేర్పబడి యున్నది. గోమేదమును గోమేదక మనుటయు గలదు. ప్లక్షమాయెను, గోమేదకమాయెను సంఖ్య యేడింటిని మించుటలేదు. అయ్యయి పురాణాదులలో వీనివరుస యెట్లు వివరింపబడినదియు, నీక్రింది ఫలకమున (పుట ౧౧౫) దెలియగలదు.

అన్ని పురాణాదులలోనను, జంబూద్వీపము మొదటిదిగ నున్నది. స్కాందమునదప్ప కడమవానియందెల్లను పుష్కరము కడపటిదిగ నున్నది. స్కాందమం దాస్థానమును గోమేదమున కొసంగినది. మిగిలిన అయిదింటి స్థానములు పరిపరివిధములుగ నున్నవి. సముద్రపరిగణనమునందును ఆద్యంతములన్నిట సమానములుగ నున్నవి. మిగిలినవాని స్థానములు మారుచున్నవి. భాస్కరకృతస్థల నిరూపణమున కాకర మెద్దియో తెలియలేదు. క్రౌంచగోమేదములు దప్ప కడమద్వీపముల కాయావృక్షరాజములవలన అయ్యై నామములు గలిగినటు లున్నది. ఉదాహరణము, జంబూ (నేరేడు) వృక్షమువలన జంబూద్వీపము ఇత్యాది విధమున జూచికొనవలయును. క్రౌంచపర్వతము తద్గతద్వీపనామమునకు కారణమైనది. గోమేదము నిష్పత్తి విచికిత్సాధీనమై యున్నది. ఆయా నామవివరణము లాయాద్వీపప్రసంగమున ముచ్చటింపబడియున్నవి. సముద్రనామముల విషయమున లవణసముద్రము

* ఇది తెలుగున ప్రకటింపబడిన బాగుగ నుండును.

ద్వీపసముద్ర సంఖ్య	గరుడపురాణము బ్రహ్మపురాణము లింగపురాణము బ్రహ్మాండపురాణము ఆగ్నేయపురాణము దేవీభాగవతము శ్రీమద్భాగవతము వామనపురాణము విష్ణుపురాణము మార్కండేయపురాణము కూర్మపురాణము వాయుపురాణము	మత్స్య పురాణము	వరాహ పురాణము	స్కాంద పురాణము	పద్మ పురాణము	మహా భారతము	సూర్యసిద్ధాంతాది జ్యోతిర్గ్రంథములు
1	జంబూద్వీపము	జంబూ	జంబూ	జంబూ	జంబూ	జంబూ	జంబూ
	లవణసముద్రము	లవణ	లవణ	లవణ	లవణ	లవణ	లవణ
2	ప్లక్షద్వీపము	శాక	శాక	శాక	శాక	శాక	శాక
	ఇక్షుసముద్రము	క్షీర	క్షీర	క్షీర	క్షీర	క్షీర	క్షీర
3	శాల్మలద్వీపము	కుశ	కుశ	పుష్కర	కుశ	కుశ	శాల్మల
	సురాసముద్రము	సర్పి	దధి	సురా	...	...	...
4	కుశద్వీపము	క్రౌంచ	క్రౌంచ	కుశ	క్రౌంచ	క్రౌంచ	కుశ
	సర్పిస్సముద్రము	దధి	సర్పి	దధి	...	...	...
5	క్రౌంచద్వీపము	శాల్మల	శాల్మల	క్రౌంచ	పుష్కర	పుష్కర	క్రౌంచ
	(భాగవతద్వయమున) క్షీరసముద్రము / (తదితరములందు) దధిసముద్రము	సురా	సురా	సర్పి	...	...	...
6	శాకద్వీపము	గోమేద	గోమేద	శాల్మల	...	...	గోమేధ
	(భాగవతద్వయమున) దధిసముద్రము / (తదితరములందు) క్షీరసముద్రము	ఇక్షు	ఇక్షు	ఇక్షు	...	...	...
7	పుష్కరద్వీపము	పుష్కర	పుష్కర	గోమేద	...	...	పుష్కర
	జలసముద్రము	జల	జల	జల	...	...	...

తప్ప మిగిలిన వాని నామధేయములచర్చ యవిచారితరమణీయమై యుండగలదు.

సప్తధావిభాగము పౌరాణికసంభావనయా, లేక భూగోళస్థితియందు దీని కాధారము కలదా యనియు విమర్శింపవలయును. పౌరాణికమతమును భూతలము మీఁది దేశరాష్ట్రములతో సమన్వయింపజేయుట కనేకులు ప్రయత్నించిరి. పదునెనిమిదియవ శతాబ్దంబున బుట్టిన "ఏషియాటిక్ సొసైటి ఆఫ్ బెంగాల్" అను

సమాజములో నొకడయిన కెప్టన్ విల్ఫర్డు (Captain Wilford) గారు సప్తద్వీపములనుగూర్చి యొకవ్యాసము వ్రాసి, వానియందు ద్వీపాదులవరుస నిట్లు పేర్కొనియున్నారు:

(1) జంబూ (2) కుశ (3) ప్లక్ష (4) శాల్మలి (5) క్రౌంచ లేక క్రౌంచ (6) శాక (7) పుష్కరములు. క్రౌంచ యను పేరు వీరి కెట్లు లభించినదియో? విల్ఫర్డుగారి వెనుక ననేకులు అనేక పత్రికలలో ననేకవ్యాసముల ప్రకటించిరి. ఆవ్యాసములన్నియు నిపుడు సులభ్యములు గావు. ఈవల మనదినములలో డాక్టరు ఆనిబిసంటమ్మగారు రచించిన మానవవంశావళి (Pedigree of Man) అను గ్రంథమున ఈవిషయమై దివ్యజ్ఞాన ధోరణి ననుసరించిన యుపపాదనము కొంత గలదు. మఱియు కర్నలు జరిని, క్లార్కు, వార్డు లోనగు విమర్శకు లీవిషయముం బడసిరి. జరినిగారు సప్తద్వీపములను ఇండియా, బర్మా, చీనా, మంగోలియా దేశములలో నిమిడ్చిరి. క్లార్కుగారు పురాణోల్లేఖల సంగ్రహించిరి గాని వస్తు నిర్ణయము చేయజాలకైరి. వార్డుగారు క్లార్కుగారి సిద్ధాంతముల నొకప్రక్క పూర్వపక్షము చేయుచు, సప్త ద్వీపములను సూర్యచంద్రాది సప్తగ్రహమండలములం జేర్చిరి. ఇంకొకరియే డింటిని ఆసియా, యూరోపు, ఆఫ్రికా, అమెరికా, ఆస్ట్రేలియాదులపై బంచిపెట్టి, వివాద పరిష్కృతి గావించిరి. నెల్లూరివాస్తవ్యులగు నొక జ్యోతిషసిద్ధాంతిగారు సప్తద్వీపములకు పౌర్ణమాస్యలతోడను, సముద్రములకు దర్శలతోడను సామరస్యమును సమకూర్చు జ్యోతిషిక సంవిధానముల నుపష్టంభకము చేయుచున్నారు.

ఈసప్తద్వీపములంగూర్చి శ్రీ వేంకటాచలయ్యరుగారి యుపపాదన మేమన:—

౧. జంబూద్వీపము

(Mythic Journal, 1926 October)

ఒక గొప్ప (జంబూవృక్షము) నేరేడుచెట్టు ఈద్వీపనామమునకు గారణ మయినదని పురాణములు చెప్పుచున్నవి. "జంబూ" శబ్దము జంబుక, జంబాల, జంబాలినీ లోనగువానితో సాజాత్యము కలిగి ఉన్నది. ఈగణమునంతయు తడి లేక తేమ కలిగి యుండుట- అనగా, బురద, బాడి కలిగిన నేలగ నుండుట, యిత్యాదిస్వగణములు కలుగుచున్నవి. జంబుకము (నక్క) తేమగల ప్రదేశముల నరించునది. ఈయార్ద్రిభావమే వరుణపర్యాయమగు "జంబుక" మునగూడ తోచుచున్నది. "జంబుకో క్రోష్టువరుణౌ" అని యమరుడు నానార్థవర్గమున పఠించియున్నాడు. వరుణుడు సముద్రములకును, జలములకును అధిపతి యగుటయే యాతని జంబుకత్వమునకు కారణమైనది.

ఆర్యజాతుల ప్రాథమికనివేశనములు జంబూకచ్ఛములుగ నుండియుండును. ఆకారణముచే వారానివేశనములకీపేరు తొలుదొల్త బెట్టుకొనియుందురు. ఆర్యజాతులు ప్రప్రథమమున ఐరోపాఖండవాసులయి, యచట నుండి వలసవెడలిరని యాధునికశోధకులలో గొందరు నిర్ణయించుచున్నారు. (శ్రీ అయ్యరుగారీమతము నవలంబించినవారు.) అచటినుండి వలసవెడలినవారు గొందరు నల్లసముద్రము (Blak sea), ఏజావుసముద్రము (Sea of Azov) ప్రాంతముల కొంతకాలము విడిసియుండిరి. ఆప్రాంతములు నీపరు, నీస్టరు, డాన్ లోనగు గొప్పగొప్పనదుల ముఖద్వారపరిసరము లగుటచే నీటిబుగ్గలవలె నమితముగ చెమ్మగలిగి యుండెనవి. అది కారణముగ ఆప్రదేశములకు వారు "జంబూ" అని నామకరణము జేసియుందురు. కాలక్రమమున వారాప్రదేశము వదలి తూర్పు నడచినకొలదిని ఈ "జంబూ" నామము మొదట అన్వర్థముగ వచ్చియుండుట మరచిపోయి, ప్రాచీనులుండిన దేశనామమును గౌరవముతో ఆనామమునే తాము నూతనముగ విడిసిన ప్రదేశములకును వ్యాపింపజేసికొని, నల్లసముద్రము మొదలు ఇండియావరకు గల భూభాగమునకంతయు ఈపేరు పెట్టుకొనిరి.

౨. ప్లక్షద్వీపము

(Mythic Journal, 1926 October)

అనేకవేల యోజనముల వెడల్పును, పొడవును గలిగియుండిన ప్లక్షవృక్షము (జువ్విచెట్టు) వలన ఈద్వీప

మున కీపేరు కలిగినదని పురాణనిర్వచనము. యథార్థమున నిది పలస్గియ (Pelasgia) యను గ్రీకు శబ్దవికృతి. గ్రీకుల యొక్కయు, రోమనులయొక్కయు ఆదిమజనమునకు పలస్గియనులని పేరు. గ్రీసు దేశములోని థెస్సలి, మాసిడోనియా, ఈపైరసు లోనగునవి ఈపలస్గియనుల నివాసస్థానములని చరిత్రకారులు నిర్ణయించియున్నారు. ప్లక్షద్వీప నిర్ణయమున కిటు లాధార మేర్పడుచున్నది. "పలస్గియ" యనునది ఉచ్చారణ సౌలభ్యము నుద్దేశించి కాలక్రమమున "ప్లక్ష"యను రూపమును బొంది సాధుమైనది.

3. కుశద్వీపము

బహుయోజనాంతరాయామ విస్తారములు గల కుశగుల్మములవలన ఈద్వీపనామోత్పత్తి యని పౌరాణిక ప్రవచనమై యున్నది. ద్వీపనామమగు "కుశ"శబ్దము సంస్కృతము గాదు. ఇది యమరుడు పఠించిన "అస్త్రీ కుశం కుథో దర్భః" అనుగణములోని దర్భశబ్దపర్యాయము కాదు. అనాదికాలమునుండియు "కుశ" దేశమొకటి బైబిలులోనగు ప్రాచీన గ్రంథముల బల్కరింపబడియున్నది.

కుశద్వీపము రెండు ఖండములుగ భాగింపబడియున్నది. ఫేబరు (G. S. Faber) అను నాంగ్ల మతాచార్యునిచే విరచితమగు "క్రైస్తవేతరుల విగ్రహారాధనాంకురములు"(Origins of Pagan Idolatry) అను గొప్పగ్రంథమున నీ రెండుఖండములగూర్చి వ్రాయబడియున్నది. అందొకటి పారసీకము, బాబిలోనియా, బాక్ట్రియా, కాష్ఘరు, ఖొటాన్, టిబెటు-లోనగు దేశముల నావరించి యుండిన దనియు, రెండవఖండము ఆఫ్రికాఖండములోని భాగమనియు సప్రమాణముగ నాతడు దెలిపియున్నాడు. ఈద్వీపమున కింతటివిస్తృతి యుండినను, లేకున్నను టైగ్రిసు మహానది మొదలు ఇండియా వరకుగల ప్రదేశమంతయు కుశద్వీపముగ వ్యవహరింపబడుచుండినది. ఈకుశనామవాసనయే పారసీకదేశము లోజేరిన ఖుజిస్థాన్ "Khuzistan" కుశస్థానములో నిమిడియున్నది. అమరుడు సూచించిన కుశకుశల యొక్క మున కాధారముగ ఈ కుశఖండవాసులకు "కుశైట్సు" (Cuthites) అనియు ప్రాచీన నామధేయము కలిగియుండినది.

౪. క్రౌంచద్వీపము

(Mythic Journal, January 1925)

స్కందపరశురాముల శక్తి ప్రయోగములకు లక్ష్యమయిన క్రౌంచపర్వతమువలన ఈద్వీపమున కీపేరు కలిగినది. ఈ పర్వతరాజమునకు మహోన్నతమగు వంశావళియు గలదు. పితపితామహులు క్రమముగ మైనాక హిమవంతులు అయ్యరుగారు క్రౌంచద్వీప విమర్శ మతివిపులముగను, దీర్ఘముగను జేసియున్నారు. అయ్యది వారి గ్రంథమున రెండవయధ్యాయమున మొదలిడి, పదియవ యధ్యాయమున ముగిసినది. గ్రంథాంతమున దీనికొరకొక యనుబంధముగూడ జేర్పబడియున్నది. అంతియకాక ఈవల వీరు రచించిన "అరవవారు-మూడువేలేండ్లక్రింద" (Tamils 3000 years ago) యను గొప్ప వ్యాసమునను దీని ప్రశంస గలదు. (Mythic Journal, 1927 April, May.)

క్రౌంచ విమర్శయందు భాషావిషయములును, భూగోళవిషయములును, పౌరాణిక విషయములును అనేకములు చర్చింపబడియున్నవి. ఈప్రకరణమున అయ్యరుగారు వ్రాసినదాని నంతయు విపులముగ వ్రాయబూనిన గ్రంథ మతివిస్తార మగునను భీతి గలుగుచున్నది. అతిసంక్షేపము చేసినయెడల విషయ సమన్వయము కుదురకపోవు ననుభీతియు గలదు. సవిస్తరముగ దెలిసికొనగోరువారు అయ్యరుగారి వ్యాసముల జూచికొనుట మేలు.

స్కందునకి క్రౌంచభేదను డనుపేరు గలదు. ఈబిరుదనామము సంస్కృతగ్రంథములందు పెక్కుచోట్ల ప్రయోగింపబడి యున్నది. ఇటు లుండియు పురాణములయందు ఈక్రౌంచభేదనవృత్తాంతము బహుసంక్షేపముగ జెప్పబడి యుండుటయు, క్రౌంచపర్వతవర్ణనము విపులముగ లేకపోవుటయు, ఆశ్చర్యములుగ నున్నవి.

పురాతనయుగమునందు దేవాసురులయుద్ధము లనేకములు జరిగినవి. వానిలో ముఖ్యమగునది తారకాసుర విజయము. తారకసంహారముకొరకు కుమారసంభవము కలిగినది. పురాణప్రసిద్ధిగాంచిన యసురులందరు తారకుని పక్షమున యుద్ధముచేసి నిహతు లయినపిదప ఆత్మరక్షణకొరకు తారకుడు క్రౌంచము నాశ్రయించినట్లును, స్కందుడాకారణమున క్రౌంచభేదన మొనరించి తారకుని సంహరించెననియు నితిహాసము. ఈగాథ యొక్కొక పురాణములో నొక్కొకవిధమున చెప్పబడియున్నది. క్రౌంచభేదనమున నిహతుడయినది తారకుడని యొకపురాణము; మహిషాసురుడని మరియొకటి; బాణాసురుడని యింకొకటి; మయుడని వేరొకటి.

మరియు క్రౌంచుడు మయపుత్రుడనియు, అతిబలిమాయావియనియు, ఈక్రౌంచపర్వత మాతని యునికిపట్టనియు, ఈపర్వతభేదనమున నాతడు వినాశము నొందెననియు పురాణగాథకలదు. దేవాసురయుద్ధములు మన పురాణములందేకాక ప్రాచీన గ్రీకుల యైతిహ్యములందును పెక్కులుగలవు. అట్టిగాథల పరిశీలించి సమన్వయములజేసిన ప్రాక్తనయానవవిద్వాంసులు అగ్నిపర్వతములు (Volcanoes) ప్రకోపించి యగ్నిజ్వాలల వెలిబుచ్చుచుండిన సందర్భములును, వానివెంట కలిగిన భూకంపములవలని యుపద్రవములును దేవాసురయుద్ధరూపముల జెప్పబడినవని నిర్ధారణ చేసియున్నారు.

ఆసియాఖండ పశ్చిమదిగ్భాగమున నుండు ఆసియామైనరనబడు భూభాగయామ్యదేశయందు లికియా (Lycia), కైలికియా (Cilicia) అనుమండలము లున్నవి. వీనిలో కైలికియా యనుమండలమున నీదేవాసురుల యుద్ధములు జరిగినటులు వారు నిరూపించియున్నారు. అచట గొప్ప పర్వత మొకటి దైవశక్తిచే రెండుగ చీలియున్నది. కైలికియాకు పడమటనుండు లికియాయందొక కొండ గలదు. ఈపర్వతమునందొకవిశేషము గలదు. దీనికి రెండు సురంగములు గలవు. వానినుండి నిరంతరము అగ్నిజ్వాలలు వెలువడుచుండును. ఈకొండకు గ్రీకుగాథలలో "కిమీరా" (Chimera) యని పేరు. ఇదియొక రాక్షసశక్తియనియు, అగ్నిజ్వాలల గ్రక్కుచుండుననియు, మరియు నది రెక్కలు గలదియై స్వైరవృత్తికాగమనము చేయుచు నూళ్లమీదబడి నాశము జేయుచుండినట్లును, దేవతాంశసంభూతుడు బెల్లెరాఫన్ (Bellorophon) అను కుమారుడు దీనిని హత్యచేసినటులను గ్రీకుగాథ గలదు. మరియు నీపర్వతవ ఆదిమధ్యాంతముల ఛాగసింహాజగరరూపముల వెల త్రిమూర్త్యాకృతి గలదియై యుండుననియు చెప్పబడియున్నది.

సవిస్తరముగ స్కందచరిత్రము సంస్కృతము మృగ్యము. పూర్ణచరిత్రము అరవమున నుండు కందపురాణమున గలదు. ఇటు లుండుట సమంజసమే యగును ద్రవిడదేశమునందనాదిగ స్కందోపాసన విశేషముగ జరుగుచున్నది. ఇందుకు బాణుని కాదంబరియు సాక్ష్యమీయగలదు. దక్షిణమండలములలోని ప్రాచీనదేవాలయము లనేకములు స్కందాయతనములు. అర్వాచీనకాలమున వీనిలో కొన్ని శివాలయములుగను, కొన్ని వైష్ణవాలయములుగను వివర్తనమును బొందినవి.

అగస్త్యుడు దక్షిణదేశమున సంచరించుచుండినప్పుడు క్రౌంచుడను నసుర యొకడు, కామరూపి, మార్గమధ్యమున నామహర్షిని పలువిధముల బాధించెననియు, అదియంతయు నసురచేష్టితమని వారు తపఃప్రభావముచే కనుగొని పర్వతరూపమున బడియుండుమని వారా దైత్యుని శపింపగ నాయసుర క్రౌంచపర్వత మాయెననియు, ఆపర్వతనితంబమున నాఋషి తనదండముచే పొట్టుపొడువ నవి రెండు పెద్దసురంగము లయినవనియు నరవపురాణమున గలదు. ఈక్రౌంచుడు తారకాసురుని యమాత్యగణములో చేరినవాడనియును, దేవతలతోడి యుద్ధమున కడపట తారకుడు పర్వతరూపముననున్న క్రౌంచు నాశ్రయించెననియు, క్రౌంచుడు మాయరూపములు ధరించెననియు, శక్తిప్రయోగమున తారకుడును, క్రౌంచుడును స్కందునిచే నిహతులయిరనియు నందు జెప్పబడియున్నది.

ఈద్రావిడేతిహాసము గ్రీకుగాథలలోని "కిమీరా" (Chimera) వృత్తాంతము ననుకరించియున్నది.

అంతియ కాదు; పూర్వకాలమున లికియా దేశమున కొలువబడుచుండిన ముఖ్యదేవత పేరు "అపాలో" (Apollo). అరవవారి "కందసామి" యును, గ్రీకుల "అపాలో" యును ఒకరేయనియును, క్రీస్తుశకమునకు కొన్నిశతాబ్దములకు ముందు ఇప్పటి యరవవారి పూర్వికులు ఆలికియా దేశము నుండి యీరాష్ట్రమునకు వచ్చి, యిక్కడనే వృద్ధిజెందిరనియు శ్రీఅయ్యరుగారి అభిప్రాయము. ఈవిషయము ననేక సాదృశ్యములతో నుదాహృతపూర్వమయిన 'మూడువేల వత్సరములక్రిందటి యరవలు' అను వ్యాసమున వర్ణింపబడియున్నది.

సంస్కృతపురాణములందు క్రౌంచద్వీప మేడు ఖండములుగ విభజింపబడియున్నది. వీని పేర్లొక క్రమమునను సరించియున్నవి. మొదటిది కుశలము లేక కుశకము; దానివెంబడి వామనము; మూడవది ఉష్ణము; నాల్గవది ప్రావరకము; అయిదవది అంధకారకము; ఆఱవది ముని; ఏడవది దుందుభిస్వనము. వీనిం గూర్చి అయ్యరుగారి వివరణము వక్ష్యమాణవిధమున నున్నది. ఈనామములన్నియు ప్రాతకాలమునందు లికియా దేశములో వాడుకలోనుండిన గ్రీకునామములను యత్కించిద్వర్ణలోపవర్ణాగమాదులమార్పులవలన సవరించుటచే లబ్ధములయినవనియును, క్రౌంచద్వీపస్థములని పురాణోక్తములయిన పర్వతశ్రేణులనామములును అటులనే యుత్పన్నములయినవనియును వారు చెప్పుచున్నారు. ఈయభిప్రాయమును స్థిరపరుచుటకు చాలునంతటి చర్చ వారిచే చేయబడియున్నది. అరవభాషయందు ప్రబంధలక్షణములను నిర్వచనము చేయుచో తల్లాక్షణికులు దేశవిశేషముల నయిదుగ విభజించియున్నారు. వానిలో "కురించినిలం" అనునది యొక్కటి. ఇట్టి దేశమును వర్ణించునపుడు కవీశ్వరులు రెండు విషయములను గమనింపవలయునని చెప్పబడియున్నది. "కురించి" గణములో జేరు ప్రదేశములు ఎక్కుడుగ పర్వత భూయిష్ఠములనియును, ఆదేశములలో బూజింపబడుదేవత స్కందుడనియును జెప్పవలెనని నిబంధన చేయబడియున్నది.

పయిన చెప్పబడిన లికియా దేశము ఆసియా మైనరులోని యితరభాగములకన్న మిక్కిలి పర్వతావృతము. అక్కడ పూజింపబడిన దేవత "అపాలో" యను నామముచే బేర్కొనబడిన స్కందుడు. ఈకురించి శబ్దము ప్రాచీన లికియాలో వాడుకలోనుండి యుండవలెననియు, ఆశబ్దమును కొంచెము మార్చి క్రౌంచద్వీపమని సంస్కృతమున పేరు కల్పనచేయబడెననియు అయ్యరుగారు ఉపన్యాసమున నుడివియున్నారు.

౫. శాకద్వీపము

(Mythic Journal, 1926 October)

* శకులు నివసించినది శాకద్వీపము. శకులకును, స్కిథియనులకును (Scythians) సాజాత్యము గలదు. తొలుత శకులు పుష్కరద్వీపభాగమగు ధాతకీఖండమున నుండిరి. అది తూర్పుతుర్కిస్థాన మనుచున్నది. కాలక్రమమున శకులు కుముద (Comadi) పర్వతముచెంత చేరి అచట నొక రాజ్యము స్థాపించుకొనిరి. అది ఖ్వారసము యినపిదప ఇండియాకు వాయవ్యమున సిజిస్థాన్ లేక శకస్థాన్ అను నొక సాశయపట్టు కుదుర్చుకొనిరి.

౬. శాల్మలద్వీపము

(Mythic Journal, 1926 October)

దీనికి శాల్మలి ద్వీపమనియు నామాంతరము గలదు. మూడువేల యోజనముల పొడవుగల యొక శాల్మలీవృక్షము (బూరుగుచెట్టు) వలన దీని కీపేరు గలిగినదని పౌరాణికోక్తి. ఇది సార్మతియా (Sarmatia) యను గ్రీకుశబ్దవికృతి. సార్మతియా (సౌరమతియా) యనునది రెండు భాగములుగ నుండినది. (i) ఐరోపీయ సార్మతియా. (ii) ఆసియాటిక్ సార్మతియా. మొదటి

* శకులను నొకజాతివా రుండినటులు రామాయణమునందు గలదు. వీరు ఇండియాపైకి పలుమారు దండెత్తి వచ్చి దేశమునకు పలువిధముల పీడ కలుగ జేయుచుండగ విక్రమార్కుడు వీరి నోడించి నిర్మూలముచేసి 'శక' పురుషుడయినటుల హిందూదేశచరిత్రమున గలదు. ఈశకులు కొంతకాలము కాశ్మీరమును లోబరుచుకొని అందు రాజ్యము జేసినట్లును దేశచరిత్రమున గలదు.

భాగము డాన్ నదియొక్క ఈశాన్యమునుండి వాల్గా నదివరకు వ్యాపించినది. రెండవభాగము మొదటిభాగమునకు తూర్పున నుండినది. సార్మతీయనులు మతమునందును, ఆచారవ్యవహారములందును స్కిథియనుల బోలియుండిరి.

౭. పుష్కరద్వీపము

(Mythic Journal, 1926 July, Chapters XII & XIII.)

దీనివిషయము బ్రాహ్మపురాణమున విరివిగగలదు. బ్రహ్మ కునికిపట్టగు గొప్పమఱ్ఱిచెట్టు ఈద్వీపమునందుండెనటులు పురాణములు చాటుచున్నవి. వామనగారుడములు రౌరవాది మహానరకముల నీద్వీపమున బెట్టినవి. తదితర పురాణములు దీనిని భూలోకస్వర్గమని శ్లాఘించినవి.

తూర్పు తుర్కిస్థానము, పడమటి తుర్కిస్థానము రెండుచేరి పుష్కరద్వీప నివేశనమగుచున్నవి. తుర్కిస్థానములో నెక్కువ ప్రదేశము నిర్జలమై నారక కష్టమున కాటపట్టుగనున్నది. కొంతభాగము తృణకాష్ఠ జల సస్యాదిసమృద్ధిగలిగి స్వర్గాపవర్గదాయకమై యున్నది. ఈవిధమున నిది యోగపద్యముగ సుఖదుఃఖముల రెంటిని గలదియగుటచే నాకనరకములపోలిక జెందినటులు వర్ణింపబడినది.

పుష్కరద్వీపమునందలి పశ్చిమఖండము మహావీతమనియు, పూర్వఖండము ధాతకీఖండమనియు పురాణములందుగలదు. మహావీతమే గ్రీకున 'మాసగితె(Massa. gatae) అనునది. సకారహకారములకును' వకారగకారములకును వినిమయము అనేకభాషలయందు జూడబడుచున్నది.

ధాతకీఖండమున కాపేరు వచ్చినకారణము నిర్ణయింప నలవి గాకున్నది.

పుష్కరద్వీపమున కీపేరు కలుగుటకు హేతువు పురాణములయం దనేకవిధములుగ నున్నది. ఈశబ్దమునకు తామరపువ్వని యొక యర్థమున్నది. జగత్స్రష్టయగు బ్రహ్మ నివసించిన తామరపు వ్విందుండినదియట. స్కాందమును, దేవీభాగవతమును తామరనే ఈద్వీపనామకారణముగ అంగీకరించినవి. లింగ విష్ణు బ్రహ్మపురాణము లాస్రష్టకు మఱ్ఱిచెట్టునె చూపినవి. ఈద్వీపమునకు నలుప్రక్కల తామర బమితముగ నుండుటచే ఈపేరు వచ్చినదని మాత్స్యము. పుష్కర నామాంకితమగు పర్వతశ్రేణి యిందులకు కారణమని పాద్మమహాభారతము లుద్ఘోషించినవి. తక్కుంగల పురాణము లీశబ్దార్థ విచారమును బూనలేదు.

యథార్థమున నిది "బుఖోరా" (Bukhora or Bokhora)వికృతిగ నున్నది. ఒకకాలమునందు బౌద్ధమతము హిమాలయము నతిక్రమించి సమర్ఖండు, (Samarkhand). కొతాన్ (Kohtan) లోనగు మధ్యఆసియాభూములకువ్యాపించి వర్ధిల్లినది. ఇండియా దేశమునుండి యనేకు లాదేశములకు పోయి అచ్చట స్థావరములు [illegible] నిలిచిపోయిరి. సంస్కృతవిద్యయు, ప్రాకృతభాషయు నచట వాడుకలో నుండినవి. బౌద్ధులతోటి వారి "విహారములు"ను నడచుచుండినవి. "విహారములు" దేశభ్రష్మరియై, సంస్కారభ్రష్టయై, "బుఖారా" అయినది. ఈనాటికిని మంగోలియా దేశములో బౌద్ధవిహారమునకు "బుఖారా" యను పేరు నిలిచియున్నది. బౌద్ధవిహారవ్యాప్తివలన హిమవదుత్తరప్రాంతరములకు "బుఖారా" యను పేరుగలిగినది. కాలగతిచే దేశము బౌద్ధశూన్యమయినను, బౌద్ధప్రాభవలింగమగు విహారము (బుఖారా) భూతత్త్వమున నాటుకొని నిలిచియున్నది. ఈ"బుఖారా" శబ్దము ప్రాకృతమున "పుఖారో" యను రూపమును బొంది తిరుగ సంస్కృతముల "పుష్కర"రూపమున స్వాధిష్ఠానమును బొందినది. అయితే పుష్కరవిహారైక్యము మాసిపోయినది. శబ్దములు సంస్కారహీనములయి యర్థాంతరము బొందునను వాల్మీకివాక్యము * నకిదియొక ప్రబలనిదర్శనము.

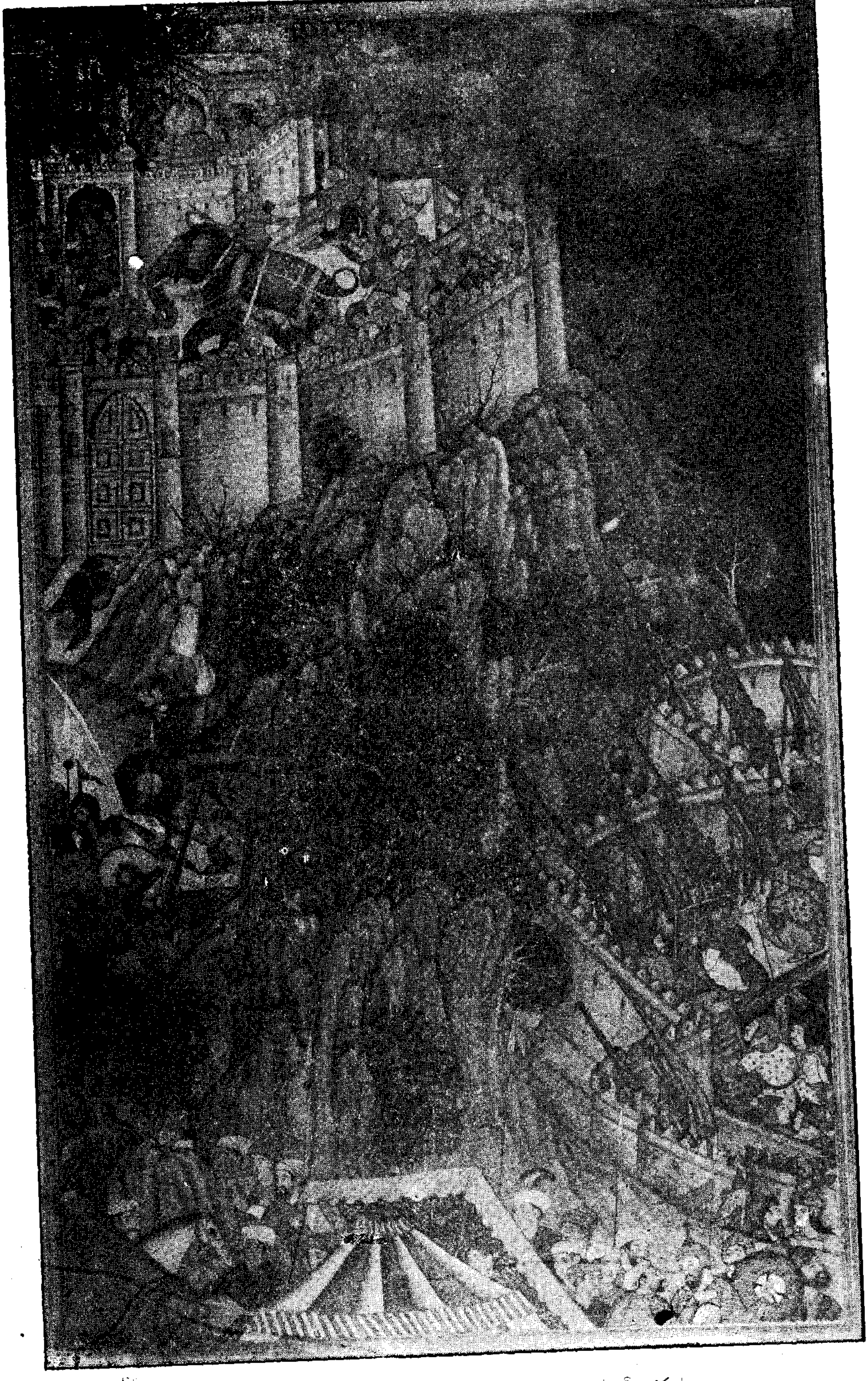
పురాణకర్తలు సప్తద్వీప విన్యాసము జెప్పుటలో ఈ'బుఖారా'ను పుష్కర మనిరి. ఐరోపీయశోధకు

---

* 'సంస్కారేణ యథాహీనాం వాచ మర్థాంతరంగతామ్'-సుందరకాండ.

౭. పెద్దఫిరంగులుగల ఎద్దులబండ్లు

లనేకులు "బుఖారా" శబ్దమునకు పైన జెప్పిన నిష్పత్తినే చెప్పియున్నారు. యూజిన్‌షైలరు (Eugene Schuyler) రచించిన తుర్కిస్థాన్ చరిత్రమున నిట్లు వ్రాయబడియున్నది:— 'బుఖారా' యను మాట సంస్కృతవిహారమునుండి నిష్పన్నమయినది."[1]

... ...

"మధ్య ఆసియాలోని యితరము లనేకములవలె నిదియు బౌద్ధవ్యాపకముయొక్క అవశిష్టచిహ్నమై యున్నది."

... ...

"ప్రాచీనకాలమందు దీనికి 'సుమి' లేక 'సుమి జెక్కట్టు' అనుపే రుండెనది. ఈపేరు ఆరవశతాబ్దము వరకు నిలిచియుండెనటుల చీనాగ్రంథకర్తలవలన దెలియుచున్నది."

"పుష్కర"శబ్దము "బుఖారా" శబ్దవికారమగుటచేతను, ఈద్వీపమునకు పుష్కరనామధేయ మేర్పడుటకుపురాణములందుసహేతుకమగునట్టియు, తృప్తికరమగునట్టియు, ఐకకంఠ్యమగునట్టియు, నిష్పత్తి లభింపకపోవుటచేతను బూర్వోక్త శాకద్వీపమునకును, ఉత్తరగ్రంథమున విమర్శింపబడు గోమేదద్వీపమునకును నిది సమీపవర్తిగ నుండుటచేతను ఇత్యాదికారణములచే నీపుష్కరద్వీపస్థానము హిమవంతమున కావలివైపున మధ్యఆసియాప్రాంతముల నుండెనవలయునని నిర్దేశించుట కాధారము కలుగుచున్నది.

౮. గోమేదద్వీపము

(Mythic Journal, 1926 April, Ch.XI.)

దీనికి గోమేదక మను పేరును గలదు. మాత్స్య స్కాంద వారాహపురాణములును, సిద్ధాన్తశిరోమణియు ఈద్వీపము నంగీకరించినవి. సప్తద్వీప విన్యాసప్రకరణమున భాస్కరాచార్యు డిట్లు చెప్పియున్నాడు:—

"భూమే రర్ధం క్షారసింధో రుదక్స్థం
జంబూద్వీపం ప్రాహు రాచార్యవర్యాః ;
అర్ధేఽన్యస్మిన్ ద్వీపషట్కస్యయామ్యే
క్షారక్షీరాద్యంబుధీనాం నివేశః.
శాకం తథా శాల్మల మత్ర కౌశం
క్రౌంచంచ గోమేదకపుష్కరేచ,
ద్వయోర్ద్వయో రంతర మేకమేకం
సముద్రయో ర్ద్వీప ముదాహరన్తి."

ఆచార్యుని మతమున గోమేదకము, పుష్కరమునకు ప్రక్కనయున్నది. ప్రొఫెసరు డౌసన్‌గారు[2] దీని ప్లక్షద్వీపమునకు నామాంతర మనిరి. ద్వీపపరిగణనమున ప్లక్షద్వీపమును వదలిన పురాణములే గోమేదమును పఠించియుండుటయే డౌసన్‌గారి యూహ కాధారమై యుండును. వారియూహకు ప్రమాణాంతరముల నేమియు వారు చూపియుండలేదు.

యోగవాసిష్ఠమున గోమేదప్రశంస గలదు. రోమకసిద్ధాన్తమునను ఇది యున్నటులు దెలియుచున్నది. అయితే ప్లక్షద్వీపము నంగీకరించినపురాణములు దానికి ద్వితీయతీర్థము నిచ్చుచున్నవి. గోమేదము ప్లక్షపర్యాయ మగునెడల గోమేద పక్షమువారు దానికి రెండవ స్థానము నిచ్చుట సహజమయియుండగ, మాత్స్యవారాహములును, సిద్ధాన్తశిరోమణియు నారవస్థానమును, స్కాంద మేడవస్థానము నర్పించుటకు కారణము లూహ్యము లగుచున్నవి. ఈవిప్రతిపత్తికి సమన్వయము కుదుర లేదు.

స్కాందమొక్కటియే గోమేదశబ్దచరిత్రమునకు బూనినది. అందలి వ్యుత్పత్తిచోద్యముగ దోపకమానదు.

"గోమేదనామా ప్లక్షోఽస్తిసుర మ్యోయస్యఛాయయా
మేదో వృద్ధింగతం కాల్యాత్తస్మా ద్గోమేదఉచ్యతే.

ఈశ్లోకము స్పష్టార్థముకాదు. "మేదో వృద్ధిం" అను పదములు సమాసమో, లేక వ్యస్తపదములో తెలియవలసియున్నది. ఈసందేహ మెట్లున్నను ప్లక్షగోమేదముల ఐక్యమున కిందు కొలదిపాటి యాధారమగపడుచున్నది. డౌసన్‌గా రీశ్లోకము నాశ్రయించిరి కాబోలును.

1 Eugene Schuyler's Turkistan 2 vol. App. II, p. 368.
2 Dictionary of Sanskrit Mythology.

గోమేదశీర్షిక క్రింద శబ్దకల్పద్రుమమున చింతామణివచన మొకటి యుదాహరింపబడియున్నది:—

"గోమేదే గోపతిర్నామ రాజాభూత్ గోసవోద్యతః
యాజ్యోఽభూదగ్నికల్పానాం జైత్రథ్యానాంమనోః
కులే, సతేషు హరియజ్ఞాయ ప్రవృత్తేషు భృగూన్
గురూన్, వవ్రే తం గౌతమః క్రోధా దశపత్ సోఽగ
మత్ క్షయం, యజ్ఞవాటేస్యతా గావో దగ్ధాః క్రోధాగ్ని
నా మునేః; తస్మాదసౌ మహీ భస్మా గోమేదస్య
తతోఽభవత్."

గోపతి గోసవము చేయబూని గురుశాపము బొందుటకు పూర్వము, దీని కేమి పేరుండునో తెలిపియుండిన ఈ శ్లోకముల కెక్కుడు విలువ గలిగియుండును.

గోమేదద్వీపమునకు ధాతకీఖండము, కుముదఖండము అను రెండు ఖండములు మత్స్యపురాణమున చెప్పబడినవి. ధాతకీఖండ ముభయచరముగ కొంతపుష్కరమున, కొంత శాకమున నుండుటచే ధాతకి, గోమేదభాగమని నిశ్చయించుటకు తగినంత బలము చాలదు. కుముదఖండవిషయమున సందేహమున కవకాశము లేదు. ఇది సిరముగ నిలిచి కాలక్రమమున "గోమేద" వికారమును బొంది యుండును.

ఆఫ్గనిస్థానమున కీశాన్యమున నుండునట్టియు, ఆక్ససునది ప్రవహించు పరిసరముల నుండునట్టియు దేశము భాగనివాసులకు ప్రాచీన గ్రీకుగ్రంథములలో కొమెదులని పేరుండినది. క్రీస్తునకు పూర్వముండిన రాష్ట్రవిభాగ పరిస్థితులను దెలుపు దేశపటములందు గోమేదమును జూడవచ్చును.

గోమేదద్వీపప్రచారమున గోమేదనామక రత్నప్రచారముప్రస్తుతము కాజాలదు: నవరత్నములలో నది యగ్రిమమర్యాదను బొందజాలకున్నను ఒకకాలపు నాగరకతలో దీనిపై మోహ మెక్కుడై, యెచటచూచిన నిదియే నెరసి పోవుచు, హెచ్చుబెలుగల దాయెను. ఈమణి విశేషముగ మధ్యఆసియా తుర్కిస్థాన్‌లోనగు ప్రదేశములలో దొరకుచుండినది. గోమేదద్వీపము మధ్యఆసియాగత మయినందున ఈపేరే వస్తువునకు వ్యవహారసంజ్ఞ అయి నిలిచినది. గోమేదికమునకు సరియగు ఇంగ్లిషుపేరు ఏద్దియని అయ్యరుగారు కొలదిగ విచారించి, జేడ్ "Jad" అని నిర్ణయించినారు. "Royal Geographical Society" వారి పత్రికలో అయ్యరుగారివ్యాస ప్రశంస చేయుచు గోమేదమునకు వీరిడిన ఇంగిలీషునామమే సరియని యంగీకరింపబడినది.

మొత్తమునకు, ఈదీర్ఘ విచారముయొక్క ఫలితమేమనగ: పురాణములలో నుండు భూగోళవిన్యాసము గంధర్వనగరప్రఖ్యమును కల్పితముగాక కొంతకుకొంత నిజమయి యుండవచ్చును. పురాణములలో నుండునదంతయు పురాణకర్తలు కండ్లార జూచి వ్రాసినదిగ నుండదు. నేడు శీలనగముల నతిక్రమించిపో వలనులేని యాచారబద్ధులై, ఉండునది కొంతయు, వినినది కొంతయు, కొరవడినది యూహచే పూరణము చేసియు పురాణకర్తలు గ్రంథముల వెంచిరి. జంబూద్వీపము చుట్టును లవణసముద్రము, దానిచుట్టును ప్లక్షద్వీపము—ఈప్రకారము ద్వీపసముద్రములు సకేంద్రములయి యుండకపోయిన పోవచ్చునుగాని, అవెల్లను సరిపోవు భూభాగములు ప్రపంచమున నుండినవని స్థాపించుటయే శ్రీఅయ్యరుగారి ముఖ్యాశయము. పురాణముల కసాధుత్వము సాధించుటగాదు. అయ్యరుగారి కంటెను మనప్రాచీన గ్రంథములపై నధికతరమగు నభిమానము జూపువా రరిది. వాని నామూలాగ్రముగ జదివి శోధించుటయే ఇందుకు ప్రమాణము. కేవలాక్షర సామ్యమున వీరీగొప్పచర్చ బూనినవారుకారు. అనగ, ప్లక్ష=పలఖ్షి, గోమేద=కుముద—ఇట్టి నిస్సారసామ్యముల నాశ్రయింపక, వారు అనేక గ్రంథముల శోధించి సమన్వయము జేయబూనిరి. విషయముల తెలియగోరువారు ఉదాహృత 'మిథిక్ సొసైటీ జర్నల్' సంచికల చూడవలయును.

ఖండాంతరవాసులు, మతాంతరులునగు పాశ్చాత్య పండితులు మనప్రాచీన గ్రంథముల శోధించి యనేక మూల్యవిషయముల మనకు దెల్పుచున్నారు. ఈనాటికి మన కొకఆంధ్రయూనివర్సిటీ లభించినది. శ్రీ అయ్యరుగారివంటి విద్వచ్ఛిఖామణులు పురాణఖననము జేసి అగమ్యములు, అగోచరములు, దురూహ్యములు అని బాలిశత్వమున నిరసింపబడు పౌరాణిక విషయముల జర్చించి మన యూనివర్సిటీకిని, విద్వన్మండలమునకును ఖ్యాతిని సంపాదింపవలెను.

ఓపరమేశ్వరా!

ఒలేటి వేంకటరామశాస్త్రి గారు

[నూటపదియార్ల తొలిదొంతరనుండి]

ఓ పరమేశ్వరా!

నినుఁ జూడవలెనంచుఁ గనులు మూయుదుఁగాని యెద్దియో వచ్చి నాయెదుటనిల్చు
నినుఁ దలంపఁగ గోరి మనసు నిల్పుదుఁగాని తలఁపులేవియొ వచ్చి కలఁతవెట్టు
నినుఁ గొల్వఁ దలపోసి నియమ మూనుదుఁగాని యేదియో దాని నిట్టట్టె చెఱచు
నినుఁ జేర నొకవేళ నిర్గమింతునుగాని కఠినబంధము లేవొ కాళ్లఁ దగులుఁ
గనుల దర్శింప, భావింప, నినుభజింప - నన్నివేళల నిన్ను నే ననుగమింపఁ
గలుగు భాగ్యంబు దొరకుటే కష్టముకద!-యిష్టఫలసిద్ధిఁగనుట నేనెప్పుడింక? ౮

ఓ పరమేశ్వరా!

కలుషవారాశిలోపలఁ గ్రుంగుచున్ననన్ లేవనెత్తఁగ నీకుఁ జేవగలదు!
దీనుండనైన నాదిక్కుఁగన్గొని యిట్టె కరఁగిపోవఁగ నీకుఁ గరుణకలదు!
పొట్టకూటికిఁ బెక్కుపోకళ్లఁబోవునన్ బోషింప నీకు విభూతి గలదు!
మనసులోనే క్రుళ్లి మ్రగ్గు నాదురవస్థఁ దెలియ నీకే దూరదృష్టి గలదు!
ఏమిలోపము? నీవు నన్నించుకంత - కొసరి కడగంటఁ జూచుటే కొఱఁతగాని
యీ మహాభాగ్యమునకె నిన్నాశ్రయించి-సేవసలిపెద నేమిచేసినను సరియె. ౧౧

ఓ పరమేశ్వరా!

తోడిమానవుల సంతోషంబె మనదిగాఁ దలపోసికొనెడు నుత్తముల నడుమఁ
బరులకష్టములు నాపదలును దమవిగాఁ బరితాపపడు దయాపరుల నడుమ
నన్యుల దైన్యంబు లడఁప సర్వస్వప్రదానంబు సేయుదాతలకు నడుమ
నితరులకొఱకుఁ దామిడుమలెన్నియొ కాంచి కలఁతఁజెందని మహాత్ములకు నడుమఁ
జేరి నప్పుడు నాకెంతొ సిగ్గువొడము-నెందులకుఁగాని వాని నన్నేటికిట్లు
కీళ్లబొమ్మగఁ జేసి సంకిళ్లువైచి-త్రిప్పుచున్నాఁడవో దేవదేవ, నీవు? ౩౫

ఓ పరమేశ్వరా!

బొంగరంబులువోలె భువనగోళములెల్ల-గిరిగిర బయలులోఁ దిరుగుచుండ
వింతబొమ్మలరీతి జంతుజాలంబెల్ల-చిత్రప్రచారముల్ సేయుచుండ
ప్రాఁతక్రొత్తగఁ గ్రొత్తప్రాఁతగా నేవేళ-సృష్టియంతయు మార్పుఁ జెందుచుండ
తలఁచినంతనె సమస్తముఁ బుట్టియభివృద్ధిఁ-జెంది జీర్ణించి నశించుచుండ
నిత్యలీలావినోదనిర్నిద్రమగుచు-భద్రకరశాశ్వతానందముద్రమగుచు
నగుచువిలసిల్లునీమహానందమూర్తి -నెట్లుచింత్రించుకొందునాహృదయమందు! ౫౮

[నూటపదియార్ల మలిదొంతరనుండి]

ఓ పరమేశ్వరా !

మానావమానంబు లేనొక్క తెఱఁగుగా నెంచునాఁడేల నీ హితము నాకు ?
కష్టంబుసుఖము నొక్క విధంబుగా సమ్మతించునాఁడేల నీదిక్కు నాకు ?
కాంచనంబును మంటి గడ్డయు నొకటిగా గాంచునాఁడేల నీకలిమి నాకు?
తానంచుఁ బరుడంచుఁ దలపోయు బుద్ధి నశించునాఁడేల నీచేత నాకు ?
అట్టి సమబుద్ధి నాకు లభ్యమగువఱకె - యేను గోరుట యీవు నాకిచ్చుటయును
అవుల"నీకిత్తుఁబుచ్చుకొ"మ్మన్న "నాకు-వలదు!పొ"మ్మ్రాదు; నిదినీవుతలచికొనుము.

ఓ పరమేశ్వరా ! [౬౬

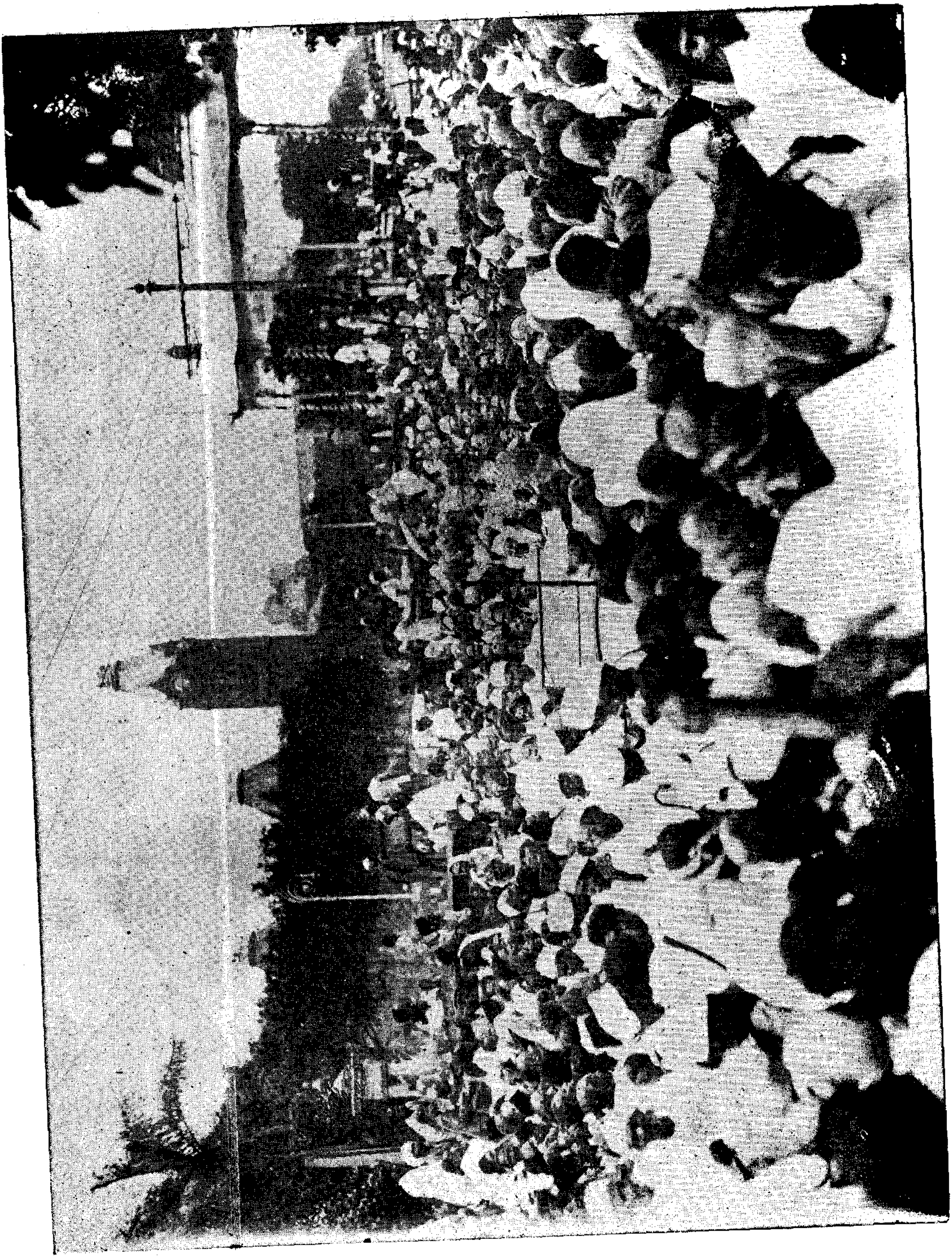
తనువు నేతీరున వినియోగ మొనరింప వలయునో యెఱుఁగనివాఁడ నగుట
మనసు నేవడువున మరలించి నడపింప వలయునో యెఱుఁగని వాఁడ నగుట
జీవనం బేరీతిఁ జేసి తరింపఁగా వచ్చునో తెలియనివాఁడ నగుట
భక్తి నేరీతి సంపాదించి నినుఁజేర వచ్చునో తెలియనివాఁడ నగుట
నడిగికొంటిఁ జెప్పుమని నిన్ను సర్వజ్ఞ!-చెప్పకున్న నేమి సేయువాఁడఁ?
దప్పనడతునేని దండింపఁబోకుసూ!-అజ్ఞు నన్ను దోషియని తలంచి. ౬౭

ఓ పరమేశ్వరా !

సర్వమానవులు నాసహజన్ములేయందు హృదయంబులో భేద మెంతయున్నఁ
బరధనాదులు తృణప్రాయంబు లనుకొందు లోలోన నెంతటి లోభమున్న
సత్యమార్గముఁదప్పఁ జనదొకప్పుడు నందుఁ బలుకున దెల్ల నబద్ధమైన
సకలంబునాకే విశదమయ్యె ననుకొందు లేశమేనియుఁ దెల్వి లేక యున్న
మాటయొక్క రీతి మనసులో నొకరీతి-చెప్పుటొకటి తుదకుఁ జేయుటొకటి
యతిశయంబు కొంత యభిమాన మొకకొంత-మన్వరడిగి లేల యిచ్చినావు. ౬౮

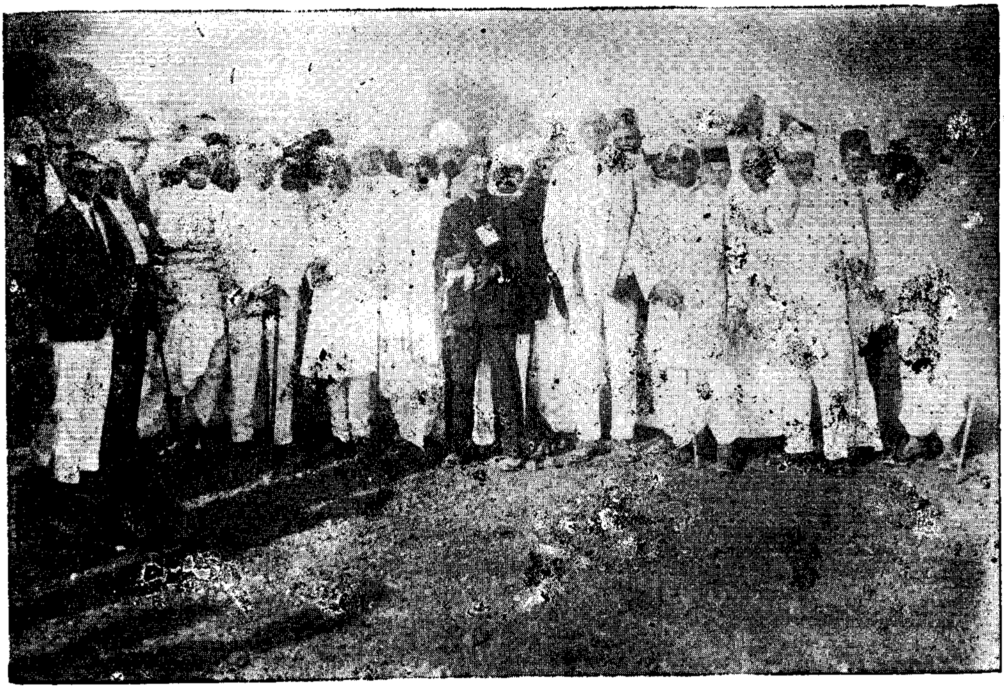
ఓ పరమేశ్వరా !

చేయుచుంటి విచిత్రచిత్రకల్పనముల నొకదానికొకటి యత్తుకొనకుండ
నవనవవృత్తి విన్యాసంబులెల్ల చొక్కఁ బచరించుచుంటి పూర్వములు విడిచి
గుదియించుచుంటిని పదబంధములసూత్ర తతి నియమావేశఁ దలఁగఁజేసి
పైవస్తువొకటి లోపలివస్తు వొకటిగా రచియించుచుంటి నిర్ణయము లేక
యెపుడు దుఃఖాంతమే చేయ నిచ్చగించి-రసమయము నల్ప నీవేదొ వ్రాయుచుంటి
ప్రస్తుతకవీంద్రుఁడవె నీదుభావకవిత-భావమెఱుఁగక నేఁ దెల్లబోవు చుంటి! ౧౦౦

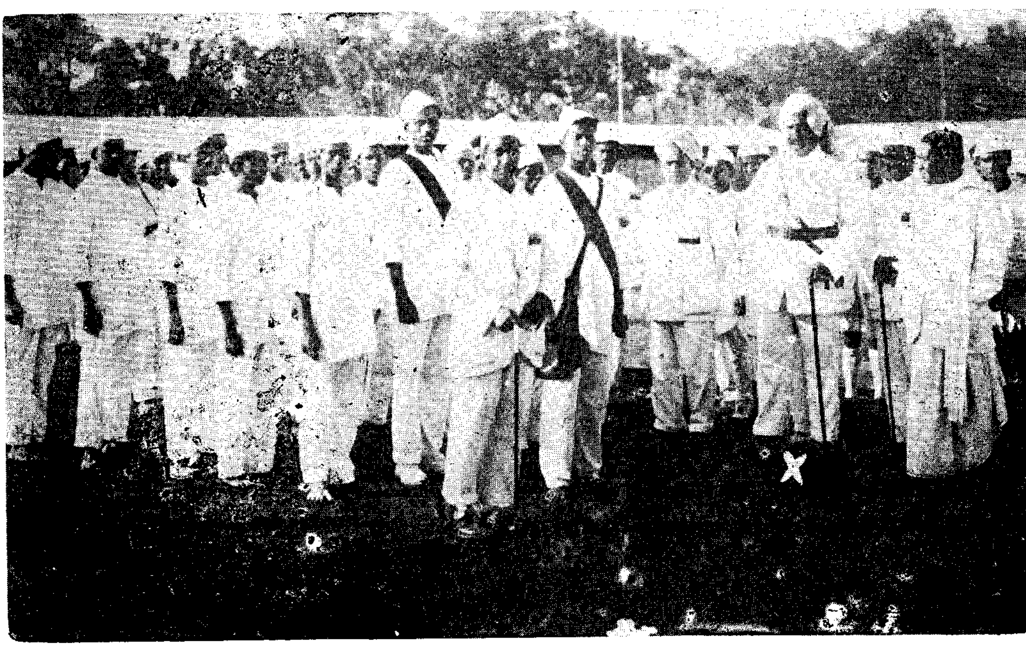

3. జాతీయమహాసభాధ్యక్షులు డాక్టరు యమ్. ఏ. అన్సారీగారి ఆగమనమహోత్సవము

చెన్నపురి, ౨౩-౧౨-౨౭.

౮. అఖిలభారత పారిశ్రామిక వాణిజ్యప్రదర్శన ప్రారంభోత్సవము,
శ్రీ సర్ యం. సి. టి. ముత్తయ్యశెట్టిగారు ఉత్సవమును ప్రారంభించిరి.

౯. పైప్రదర్శనప్రారంభమునకు సహాయులైన జాతీయసేవాదళము,
[illegible]

బాజిప్రభువు

మద్దిపట్ల వేంకటరమణయ్య గారు

వచ్చుచల్లినపోల్కి- మైమఱచి కునుక-ముట్టడించి యుండిన విజాపురపు సేన,
గాఢతమములో రాత్రిదుర్గంబు విడిచి - బలముతోఁగూడఁ బాఱె శివాజి విభుఁడు.
రాజకీర మేఁగిన పంజరంబుకరణి - పన్హాళాకోట యుండెను బావు రనుచు;
తురకల కలంత చూచి దిక్తరుణు లెల్ల-నిరులు ముసుఁగూడ నవ్విరి వెలుఁగఁబడుచు,
వెదకుచు మరాటదండును వెడలె నప్డు - దశ్వపదముల దట్టంపు టడుగు జాడ,
బీజపురసేన సిద్ది యజీజు నడపఁ - బ్రళయకాల వేలాతీత వార్ధి భాతి.

క్రిందుకొను నాత్మబలపరాగంబు వెంట - నెత్తివచ్చెడు రిపుల యుద్వృత్తి చూచి
బాజిప్రభు వను సర్దారువంకఁ దిరిగి - ముదల యిడె నా మహారాష్ట్రభూపుఁ డిట్లు.
"మీఁదఁ బడును హుటాహుటి మ్లేచ్ఛబలము-రాంగణాకోట మనము చేరకయెమున్న
కావునను దాని నీ వరికట్టవలయు - ఈ కనుమ వెంట ముందుకు రాకయుండ.
కోటలో నెల్లరముఁ జేరుకొనినతోన - వింట నాఱుఫిరంగులు వేయఁబడును;
గుఱుతువిని వారిఁ గికురించి మరలిరమ్ము"-అనుచుఁ గొలఁదిసైన్యమునిచ్చి చనియె శివుఁడు.

దేవతాప్రసాదం బగు పూవువలెను-క్షితిపునానతిఁ దాఁ దాల్చెఁ జెలఁగి యతఁడు;
ఇఱుకుఁద్రోవను శాత్రవుల్ చొరకయుండ-వ్యూహమును దీర్చె నాహవోత్సాహ మెసఁగ.
వనధి కల్లోలమాలలభంగిఁ దరిసె - రయచలద్వనజవన హయదళంబు;
తద్విఘాతరజోధూమతతికి నడుమ - ధ్వజపటాంచలానల శిఖావళి నటించె.

సన్న సేసె మహారాష్ట్రసైన్య భర్త - వినుకొన దాఁక నరి లాగి విడిచి రంతఁ
బింజ పింజను గఱవంగ విశిఖవితతి - అస్త్రు లాలీఢపాదవిన్యాస మమర.
వేవెలుఁగుఁ గప్పి మిడుతల పిండుపగిది - రంయ్యియనుచు నాసుగాళి శాత్రవులఁ గ్రమ్మె
వర్మములు చీల్చి దేహముల్ వ్రచ్చిపాఱ - గుబ్బములనుండి కొండలు కూలి రిలను.
తడసితిమి యింక బ్రదుకు టుత్తద యటంచుఁ-దురగములఁ గొల్చి కవిసిరి తురకరౌతు
లా మరాట రాణువపైకి నసమఘాటి-బొబ్బరించు విండుల నోళ్లు మూసివేయ.
తమ్ము శింజినీకఠినబంధమున నుంచి - సంతత ముఱంచు పరిపంథిచయము ముంచె
ఘూంకరించుచు సునిశితాస్త్రముల నెంత-దూరదృష్టియొ యావిండ్ల బారు కౌర!

సత్రి కైదుకోఁదునట్టులు మేటిశ్రమను-ఘోటకము లంప గమిఁ ద్రోసికొనుచు నడిచె;
శరము లవిమెదు పడగంప్లజడికి నోడి-మోరలను వంచుకొని కొన్ని ముందు కరిగె.

మోఁకఱలి ధనుర్ధరులకు ముందు గల్గు-ప్రాసికుల బారుటీఁటెల వాఁడిమొనలు
ప్రక్కలఁ గసుక్కుమని గాడఁబడియెఁ గొన్ని-బెగ్గడిలి రౌతు లవనికి డిగ్గ నురుక.

కుంతకాంతారవీథిపై గుఱ్ఱములను-చంగుచంగున దూఁకించి చక్కడించి
రరుల శూరోత్తములు కొంద అంకెములను-నిట్టగా వ్రేటువ్రేటుకు నిలువఁబడుచు.

అమలకాంతిచ్ఛటలు గ్రక్కు నాయుధములు-నెచ్చవెచ్చని నెత్తురుల్ వెడలఁగ్రక్క;
గడియక్రింద మనోజ్ఞమౌ కనుమ యపుడు-శవపరీతమై చూడ నసహ్యమయ్యె.

కనుమదారి వెరి నదీముఖాన కడరి-పోటు పొడిచె యవనదళాంభోధి వెల్లి;
క్షితిధరశ్రేణివలె నడ్డి చెదరఁగొట్టెఁ - బ్రకట విక్రమంబున మహారాష్ట్రసేన.

పఱచిన శివాజిఁ బట్టుకో వలనుపడమి-దారికట్టిన చిఱుమూఁకఁ దఱుములేమిఁ
జీఁదఱను బొందె సిద్ది యజీజు మిగుల-నిమిష మొక్కవర్షమయి తన్నేఁచుచుండ.

త్రోయఁబడియును వెనుకకుఁ దొంటికంటె-ముందునకు వచ్చు తరుశాఖచందమునను
గ్రమ్మఱించినకొలఁదిఁ బైఁ గదియఁ దొడఁగె-మ్లేచ్ఛవాహిని లెక్కకు మిక్కిలగుట.

కాలు కదలింప కూపిరి కూఁగుపఱకు-వైరులను జెండి కదలికావనమురీతిఁ
బడిన తనవారిఁ గాంచి డిప్పడక కడిమి-డీకొనియె బాజిప్రభు వున్న మూఁకతోన.

సటలు వెఱికిన సింహంబుసరణి నతఁడు - గర్జసేయుచు సేన కగ్రమునఁ బొల్చె;
సన్నగిలిన మరాటులచాయఁ జూచి-గెలుపుబుబ్బునఁ దాఁకిరి మలకబంట్లు.

భీకరంబయి సాగె సమీక మపుడు - జానుదఘ్నమై పాఱె నస్రస్రవంతి;
ముమ్మరమ్మగు వానకాలమ్మునందు - నా కనుమవాఁగుఁ బ్రవహింప దంతవడిగ.

నిల్గిన రికాబుల నతండు నిల్గి రరులు; - గంతుకొనిన నాతని తేజి గంతుకొనిరి;
మింటి కెగసినఁ దరవారి మింటి కెగసె-రబ్రముగఁ దపియరణవిహార వేళ.

ఆజివోహాలుఁడైన యా బాజిప్రభువు-దుర్నిరీక్ష ప్రతాపంబుతో వెలింగెఁ
గలనుఁ జూచుటకో యనఁ గనుమపైకి-సూటిగా వచ్చు నినునకుఁ బోటియగుచు.

లేళ్లగమివోలె వెన్నిచ్చె మ్లేచ్ఛబలము-కోలుమసఁగు మరాటశార్దూలుమ్రోల;
మరలి మగుడ మార్గాన సిద్దికరము వీవఁ-దద్విరుద్ధముగఁ జరింప ధ్వజపటాళి.

వెనుక డాఁగినడా లురమున ధరించి-యొరను నక్కిన యసి బయల్ మెఱయఁజేసి
మ్రందిన తురంగయోధులఁ గ్రిందుపఱిచి-వెనుకఁ గల మ్లేచ్ఛసేన ముందునకు దూఁకె.

అహితబృందంబుతోడ రాపాడి యాడి-చందనము చందమున నోలి సన్నమైన
స్వీయసైన్యముఁ గాంచి బాజీప్రభుండు-రాంగణావైపు సారె కర్ణంబు నొగ్గె.

నృపుని దుర్గప్రవేశంబు నిలుపుసేయు-నిముసముల మందగతికినై నెగులు నొందెఁ
గాయ మెల్ల జల్లెడరీతి గాయపడినఁ - జీరికిఁ గొనని యాశూరశేఖరుండు.

బదులు చెప్పవలసె గట్టివాయివోలె-నొక్కడా ల్పదికత్తుల కొక్కమాటె;
పదునుపెట్టవలసె తెప్పపాటులోన - కటికిమెఱలు పదింటిపైఁ గత్తియొకఁడె.

అతని బుజము నూఁటను శక్తిపతగ మెగిరె; - సాముకండెల పనివాండ్రు సమ్మె కట్టె;
రధిపుఁ గూర్చిన శుభవార్త యకట! తేఁడు - గాలిపేరిటి తంతితపాలవాఁడు.

అదియ యదనని శిరముపై నడిద మెత్తె-నఫ్జులుని పట్టి ఫజులుఖాననెడు దిట్ట;
డాలు నొడ్డినఁ దనచెంప చీలి చనఁగఁ-గస్సుమని లేచె సర్పంబుకరణి బాజి.

చేఁదుకొని కలసత్త్వ చేతియందు-మిత్తి కీడగు కత్తిచే మ్లేచ్ఛునేసె;
తెలివిగల గుఱ్ఱ మవలికిఁ దొలఁగెఁ గాని - బాబుకడ కేఁగియుండును ఫజులుఖాను.

ప్రేటులు తప్పిపోవఁ దద్వేగమునను-వాజిపైనుండి యిలఁ గూలె బాజిప్రభువు
నెత్తుటను గండభాగంబు జొత్తిలంగ-శిరము బొంగరమట్టులు తిరుగుచుండ.

ప్రక్కలకుఁ జూచె మోచేతిపైని లేచి-చొరఁబడిరి లోయ స్వేచ్ఛగాఁ దురకభటులు
వీనువిందుగ నపుడేని వినఁగఁబడద-అవనిపతి దుర్గరక్షితుఁడైన గుఱుతు.

"ఆఁగుఁ డాఁగుఁ డెచ్చటి"కంచు నోడు గఱచి-పట్టువదలిన పిడికిట వాలు నదిమి
లేవ నుంకించియును లేవలేక యతఁడు-నడుమువిఱిగిన త్రాఁచుచందమున నొఁజె.

తనదు నిర్మలమానసదర్పణమునఁ-గేవలము శివరూపంబె గీలుకొనఁగ
"స్వామి నీయాన పాలింపఁజాలనైతిఁ-దప్పు సైరింపుఁ" డని బాజి దండ మిడియె.

అస్తమయమున నుద్యోగులట్లు వాని-యింద్రియంబులు పనులు చాలింపఁదొడఁగె
అభ్రశకలంబులందలి యర్కుపోల్కి-వచ్చుచును బోవసాగెను వాని తెల్వి.

ధామ్మ్ ధాం ధాముధాంధాము ధామ్మలెసఁగె-గిరిదరీముఖంబులు హంగునెఱపుచుండ
నతని మానసవరణమ్ము నాక్రమించు-గాఢచింతాభరమ్మును గడలఁ జిమ్మె.

కాళరాత్రిలో మెఱపుఁదీఁగవలె వాని-విగతకళమైన మోమున నగవు తోఁచె;
"ధన్యమాయెను నా జీవితం" బటంచు-నరుణబింబంబుఁ జీల్చుక యరిగె నతఁడు.

ఇక్ష్వాకులు

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

[క్రొత్త పరిశోధనము]

పరమపురుషుఁ డగు శ్రీరామచంద్రమూర్తి యిక్ష్వాకువంశ్యుఁడు. ఆయన కృతయుగమునాఁటివాఁడు. పురాణములందు కలియుగరాజవంశవర్ణనలలో నిక్ష్వాకు వంశ్యు లగురాజు లిర్వదితొమ్మండ్రు రాజ్యమేలిన తర్వాత ౧౩౦ యేండ్లితరరాజులు రాజ్యమేలునట్లును, నటుతర్వాత నంధ్రరాజులు నన్నూట యఱువదియేండ్లు రాజ్యమేలునట్లును గలదు. సాతవాహనులపాలనము క్రీస్తుకు పూర్వము నూటయేఁబదియేండ్ల కారంభమై క్రీస్తుకు తర్వాత మున్నూఱేండ్లదాఁక నుండినట్లు పరిశోధకులు నిర్ణయించుచున్నారు. పురాణోక్తి సత్యమే యగునేని యిప్పటికించుమించుగా మూఁడువేల యైదువందలయేండ్లకుఁ బూర్వమున్నవా రగుదురా యిక్ష్వాకు రాజులు! శ్రీరాములవారు కోసలాధీశ్వరులు. ఈ కలియుగపు టిక్ష్వాకురాజులుగూడఁ గోసలాధీశ్వరులగుదు రనుకొనవచ్చును. ఇది పురాణగాథ.

కొన్నియేండ్లకు ముందు కృష్ణామండలమందలి జగ్గయ్యపేటదగ్గఱ కొండమీఁదనున్న బౌద్ధస్తూపమును దొరతనమువారు త్రవ్వించిరి. దానిలో నిక్ష్వాకువంశ్యులగు రాజుల శాసనములు గొన్ని దొరకినవి. పరిశోధకులు లిపిరీతిని బట్టి వానిని క్రీ. తర్వాత మూఁడవ శతాబ్దివానినిగా నూహించిరి. అందు పురుషదత్తుఁడను నిక్ష్వాకురాజుపేరు గలదు. కడచిన వత్సరమున శ్రీశైలప్రత్యంత పర్వతమగు సిద్ధనాగార్జునుని కొండదగ్గఱ బౌద్ధస్తూపముల దొరతనమువారు త్రవ్వించిరి. అందు ఇర్వదింటికిఁ బైఁగా నిక్ష్వాకురాజుల శాసనములు దొరకినవట! అవి యింకను బ్రకటితములు గాలేదు. వానిలోని విశేషవిషయము లిఁక మీఁద వెలువడవలెను. ఇది శాసనాది చరిత్ర సాధన పరిశోధన విషయము.

ఇప్పుడే క్రొత్తగా మైసూరు దొరతనమువారు ధర్మామృతమని యొక కర్ణాట గ్రంథమును బ్రకటించిరి. అది జైనగ్రంథము. శక. ౧౦౩౭ నాఁడు నయసేనాచార్యుఁడు దాని రచియించెను. దానికి మూల మేదో ప్రాకృతమున నుండియుండును. ఆగ్రంథము నేకాదశాశ్వాసమున నిక్ష్వాకులకును, నంగదేశమునకును సంబంధించినకథ గలదు. అది యిది:—

వాసుపూజ్య తీర్థంకరునికాలమున అంగదేశమున చంపాపురము రాజధానిగా నిక్ష్వాకువంశపవిత్రుఁడగు యశోధరమహారాజు రాజ్యమేలుచుండెను. ఆతనికి అనంతవీర్యుఁడు, శ్రీధరుఁడు, ప్రియబలుఁడు నని ముగ్గురు కొడుకు లుండిరి. యశోధరుఁడు దిగ్విజయ

యాత్ర వెడలెను. దక్షిణదిక్కున మాళవ, మగధ, కర్ణాట గౌల్ల(?) కరహాట గౌళ, లాట, చోళ, చేర, పాండ్య, కళింగ దేశముల జయించి కప్పములఁ గొని, వేంగీదేశమునకు వచ్చి, యా దేశపు సౌభాగ్యమునకు మెచ్చి, యశోధరుఁడు తా నక్కడనే నెలకొన నుత్సహించెను. తన ప్రాభవమునకుఁ దగినంత గొప్పగా నాదేశ మందు ప్రతిపాలపురమని యొక రాజధానిని నిర్మించి యందు వసించెను. మహోన్నతముగా రాజ్యమేలెను. వార్ధకమున నాతఁడు రాజ్య భారమును బుత్రులపైఁ బెట్టి, తా నడవి కేఁగి, జినేంద్ర సేవతోఁ గాలము గడపఁదలఁచెను. కొడుకులఁ బిలిచి యడిగెను. వారు తమకు రాజ్యము వలదనియు, జినేంద్రదీక్ష గొని యరణ్యములందుఁ దప మాచరించుచుందుమనియుఁ దెలిపిరి. ఎట్టకేలకు మూఁడవ కుమారుఁడగు ప్రియబలునకు రాజ్య మప్పగించి, యశోధరుఁడు పెద్దకొమాళ్లిర్వరతో రాజ్యము వీడి, విశ్వసేనాచార్యునికడ జినదీక్ష గొని, గురుని దేశము చొప్పున జటాశిఖరమను పర్వతము మీఁది కరిగి తపము సల్పెను. యశోధరభట్టారకుఁడును, ననంతవీర్య మునిపుంగవుఁడును, నందు అష్టకర్మల నొనర్చి పరమశ్రీ మనఃప్రియులై నిర్వాణము నందిరి. అకలంకుఁడని పేరందిన శ్రీధరాచార్యుఁడు ఆగిరిపై నుగ్ర తపస్సు చేయుచుండెను. ప్రతిపాలపురమున ప్రియబలుఁడు రాజ్యమేలుచుండెను. ఒకనాఁ డాతఁడు వనవిహారమునకుఁ బోయి పాముకాటుచే మృతిఁబొందెను. ఆతనికిఁ బుత్రసంతతి లేదయ్యెను. ఇంద్రప్రభుఁడనుమంత్రి యారాజు మృతివార్త నెవ్వరికిఁ దెలియనీయక, రాజు వనక్రీడచే బడలికఁ జెంది యంతఃపురమున నుండెనని వెల్లడించి, గుప్తముగా నౌర్ధ్వదైహిక కర్మల నొనర్చెను. తనకుమారుని రాజ్యరక్షకై నియోగించి యా యింద్రప్రభుఁడు పరిమితపరివారముతో బయల్వెడలి, కొన్ని ప్రయాణములమీఁదఁ ఋషినివాసపర్వతమును జేరెను; పరివారము నక్కడి ప్రత్యంతపర్వతమున విడియించెను; అక్కడి జినభవనములఁ బూజించెను. పర్వత మధిరోహించి శ్రీధరాచార్యుని దర్శించి, నమస్కరించి, యిట్లు విన్నవించెను: 'మునీంద్రా! మీరీగిరిపై నెలకొనియుండుట నెఱిఁగి వేంగీదేశప్రజలు పలువురు మీచరణసేవ నభిలషించి యిక్కడికి వచ్చి, పర్వత పాదమున విడిసియున్నారు. వృద్ధులు పలువురు పర్వత మధిరోహింపఁ జాలకున్నారు. మీరక్కడికి విజయంచేసి వారి నాశీర్వదించి యుద్ధరింపుఁడు." ఈమాయపుమాటల నెఱుఁగక శ్రీధరాచార్యుఁడందుల కంగీకరించి దిగి వచ్చెను. వారెల్లరు నామునీంద్రుని గపటము ననే ప్రతిపాలపురమునకుఁ దోడ్కొనివచ్చి, యచ్చట ప్రియబలమరణవార్త నెఱిఁగించి, సంతతి లేకపోవుటచే వంశచ్ఛేదమగుటఁ దెలిపి, సంతానముగలుగువఱకయినను సంసారమును, రాజ్యమును నంగీకరింపవలసినదిగా నిర్బంధించి వేఁడిరి. ఎట్టకేల కాతఁ డంగీకరించెను. కొన్నాళ్లకు కాతని కొకకొడుకు గల్గెను. ఆబాలునికి శ్రీధరుఁడు తనతండ్రి

యగు యశోధరుని పేరు పెట్టెను. పట్టముగ ట్టెను. చెఱలోనుండి విడిదలఁ బొందినవాఁడు వోలె నాతఁ డంతట సంసారముననుండి విముక్తుఁడై మరల ఋషినివాసపర్వతమునకుఁ బోయి, జినదీక్షగొని, ద్వాదశవిధ వ్రతముల నొనర్చి, నిర్వాణశ్రీసమేతుఁడై నెగెడెను.

శ్రీధరాచార్యుఁడు తపవుకాలము వసించితపస్సుచేసి సిద్ధిపొందుటచే ఋషినివాసపర్వతమునకు శ్రీపర్వతమని పేరయ్యెను. ఆపర్వతమునకు దక్షిణభాగమున నొకమఱ్ఱిక్రింద నుండి ముక్తిని గనుగొనుటచే నా చోటికి సిద్ధవటమని పేరయ్యెను. శ్రీధరాచార్యునకు జ్ఞానపూజ చేయవలయునని చతుర్విధ దేవనికాయములు గూడినస్థలమునకు అమరావతి యని పేరయ్యెను. శ్రీధరముని తపస్సు చేయుచు నర్జునవృక్షముక్రింద నుండఁగా ఖేచరులు మల్లికాపుష్పములచేఁ బూజించిరిగాన యాస్థలమునకు మల్లికార్జున మని పేరయ్యెను. ఇంద్రప్రభుఁ డామునిని గపటముగ వేఁడుకొనుచు వృద్ధులు వసించిరని తెలిపిన పట్టునకు వృద్ధగిరియని పేరయ్యెను. శ్రీధరాచార్యునికుమారునిఁ జెలికాండ్రు ముండియసుతుఁడా (ముండితసుతుఁడు) యని కేరడము లాడుటచే నావంశమునకు ముండియవంశమని యుఁ దర్వాతఁ బేరయ్యెను.

ఇట్టి యిక్ష్వాకువంశపు రాజులపరంపరలో ధనదుఁడని యొకరాజుజనించెను. అతఁడు ప్రతిపాలపురము రాజధానిగా వేంగీదేశ మెల్ల నేలుచుండెను. ఆదేశముననే సంఘశ్రీయని యొక బౌద్ధుడుండెను. ఆతనిపుత్రి కమలశ్రీయని పేరుగలది మిక్కిలి సౌందర్యవతి. ధనదుఁడామెను ప్రేమించి వివాహమాడెను. కమలశ్రీ నెట్టకేల కాతఁడు జైనమతమునకుఁ ద్రిప్పుకొనెను. తన మామ యగు సంఘశ్రీనిగూడ నాతఁడు జైనమతమునకుఁ ద్రిప్పుకొన యత్నించెను. సంఘశ్రీయంగీకరింపఁడయ్యెను. ఒకనాఁడు జినదీక్షితులైసిద్ధిని బొందిన చారణ ఋషు లంతరిక్షమునఁ బోవుచుండఁగా ధనదుఁడు వారిని సంఘశ్రీకిఁ జూపి జైనమతమున నమ్మిక పుట్టించెను. సంఘశ్రీ యానమ్మకమున జైనమతమునఁ జేరెను. ఒకనాఁ డా సంఘశ్రీకి బౌద్ధమతగురువగు బుద్ధశ్రీ యరుదెంచి బోధించి మరల నాతని బౌద్ధమతమునకుఁ ద్రిప్పెను. ధనదరాజుమరల నాతనిజినమతమునకుఁ ద్రిప్పుకోజూచెను గాని లాభము లేదయ్యెను. ధనదరా జొకనాఁడు నిండుసభలో మామ నిట్లడిగెను: "నీ వానాఁడు చారణఋషు లంతరిక్షమునఁ బోవుచుండుటను జూచితివిగదా: మరల జైనమతము విడిచితివేల?" సంఘశ్రీ—"నేనుజూడలేదు." అనెను. అనృతమాడిన యాసంఘశ్రీపైఁ గోపించి యక్కడిపురదేవతలు వచ్చి వాని రెండు గన్నులను బెఱికి వేసిరి. ఇట్లు సంఘశ్రీ యవమానితుఁడై, దుఃఖితుఁడై, కొన్నాళ్లకుఁ జనిపోయెను. ఆతఁడు నరక మందెను. వాని వంశమువా రేడుతరములదాఁక

బుట్టుగ్రుడ్డివాం డ్రయిరి. బహుకుటుంబముగల యాసంఘుశ్రీవంశమువా రేడుతరములదాఁక నట్లు గ్రుడ్డివా రగుటచే నాదేశమునకంధక దేశమని పేరయ్యెను. ధనదమహారాజట్లు గొన్నాళ్లు రాజ్యమేలి, తనపుత్త్రుఁడగు నింద్రగుప్తునికిఁ బట్టముగట్టి తాను దపోవనమున కరిగెను.[1]

పయికథలో వాస్తవవిషయము లేవి కాఁదగునో పరిశీలింతము.

౧. వేఁగిదేశ మిప్పుడు వేఁగినాఁడుగాఁ దలఁపఁబడు నంధ్రదేశైకభాగమే కాక పూర్వ మొకప్పుడు నేఁటికృష్ణాగుంటూరు గోదావరిమండలములు వ్యాపించిన దేశమంతటికిని బేరుగా నుండె ననుట కాధారములు పెక్కులు గలవు. కావున నిందు వేంగీదేశపద మంధ్రదేశపద పర్యాయముగా నుండుట సంగతమే.

౨. ఇందుఁ బేర్కొనఁబడిన ప్రతిపాలపురము భట్టిప్రోలు గావచ్చును. ధనదమహారాజు కథాకల్పితుఁడు గాకపోవచ్చును. అతఁడు రాజ్యమేలి యుండవచ్చును. వెలనాఁటి చోడులకు రాజధానియైనధనదుపురము(నేఁడు చందవోలు) ఆతనిపేర వెలసినది గావచ్చును. ధనదుపురము త్రిలోచనపల్లవునిచేఁ జోడరాజుల కొసఁగఁబడినట్లు శాసనము లందు గలదు. త్రిలోచనపల్లవుఁడును, గరికాలుఁ సమకాలమువారు గాన యాపురము మిక్కిలి ప్రాచీనమే యగును. భట్టిప్రోలి కది చేరువనే కలదు. దీవిసీమ యను పేర నేఁడు పేర్కొనఁబడుచున్న కృష్ణాసముద్రమధ్య ద్వీపము పూర్వము ధనదునిచేఁ గల్పింపఁబడిన దని గణపేశ్వరపు శాసనమునఁ గలదు: "ద్వీపం పురైత ద్ధనదేన సృష్టమ్" అని. ధనదుఁడు కల్పించెననఁగా నాతఁ డాద్వీపమును మనుష్యనివాసార్హముగాఁ గావించెనని యర్థమగును. గణపేశ్వర శాసనమునఁ బేర్కొనఁబడిన ధనదుఁడు ధనదపురాధిపతి యగును. క్రీస్తుకుఁ బూర్వము మూఁడవ శతాబ్దినాఁడుకట్టఁబడినదయి యుండవచ్చునని తలఁపఁబడుచున్న భట్టిప్రోలిస్తూపము[2]నట్టడుగునఁ గల శాసనములలో 'కుబేరకుఁ'డని రాజు పేరు

1. నే నీ ధర్మామృతకథ నీయేడు 20–10–27 బళ్లారి ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్సభలో 'ఆంధ్రభాషావతార' మను వ్యాసమున వ్రాసి చదివించితిని. దాని నిందుఁ జేర్చితిని. ఇటీవల నీ కథను కర్ణాటపండితసహాయమున నించుక విరివిగాఁ దెలుఁగున వ్రాసియిచ్చుటకుఁ గోరఁగా శ్రీ నేలటూరి రమణయ్యపంతులుగా రట్లు వ్రాసియిచ్చిరి.

2. భట్టిప్రోలిస్తూపమున సాక్షాద్బుద్ధదేవుని యస్థిశకలము నొక చిన్నమణికరండముననుంచి, దాని ననర్ఘమైన స్ఫటికకరండమునం దుంచి స్వర్ణపుష్పములతో, రత్నములతో, స్వర్ణముద్రికలతో నర్చించి, పూరించి, (స్ఫటికకరండములు మూఁడున్నవిగాని యస్థిశకలముమాత్ర మొక్కదానిలో నేకలదు.) దానిని గొప్ప శిలాకరండములలో నుంచి భట్టిప్రోలి స్తూపమునడుగున నెలకొల్పి దానిపై స్తూపముగట్టిరి. బుద్ధదేవుని యస్థిశకలము వంగదేశపు బౌద్ధుల దేవళమునకు రోనాల్డ్షే ప్రభువుకాలమున నొసఁగఁబడినది. తక్కిన యమూల్యవస్తువులు మద్రాసు మ్యూజియమునఁ గలవు. చెన్నపురికివచ్చు నాంధ్రులెల్లరు వీనిని దప్పక దర్శింతురుగాక! అక్కడనే యతి సుందరములైన యమరావతీస్తూప శిల్ప చిత్రములును గలవు.

గలదు. ధనద, కుబేరక పదముల యర్థసంగతి యాలోచింపఁ దగినది. తెలుఁగుదేశపు వైశ్యులకు 'కోమట్లు' అని పేరు గలదు. వారు కుబేర,ధనద వంశ్యులని వ్యవహారముగలదు. బ్రహ్మశ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారు 'కోమటి'పదము 'గోమటీశ్వరుఁ' డను జైన దేవత పేర నేర్పడినదని,భట్టిప్రోలిస్తూపపు కుబేరునకు వీరికి సంబంధము గలదని— రాజనరేంద్రసంచికలో వ్రాసినట్లు స్మరించుచున్నాను. ఈవిషయమును బ్రబలపఱుపఁగల సాధనములను వేఱొకతూరి వెల్లడింతును.

3. బుద్ధదేవునకు 'శాక్యసింహుఁ' డని పేరు గలదు.ఆయన యిక్ష్వాకువంశమువాఁడు గావచ్చును.ఇక్ష్వాకులు శాక్యులనుటకు సాధకముగా లింగాభట్టీయ మను నామలింగానుశాసనవ్యాఖ్యానమున నీశ్లోకము గలదు:--

శ్లో. శాకవృక్ష ప్రతిచ్ఛన్నం
వాసం యస్మాత్ప్రచక్రిరే,
తస్మాదిక్ష్వాకువంశ్యాస్తే
శాక్యా ఇతి సమీరితాః.[1]

చంపాపట్టణము బహుప్రాచీనమయినది. అది యంగదేశపు రాజధాని. శ్రీమద్రామాయణకాలమున నది రోమపాదునిరాజధానిగా నుండెను. ఆకాలమున దానికి 'మాలిని' యని పేరట. భారతకాలమున నది కర్ణుని రాజధానిగా నుండెను. అప్పుడు చంపానగర మనియే దాని పేరు. పంద్రెండవ జైనతీర్థంకరుఁ డగు వాసుపూజ్యముని క్రీస్తుకుపూర్వము అయిదవ శతాబ్దిలోనో, అంత కింకను బూర్వముననో చంపా పట్టణముననే జనించి యక్కడనే నిర్వాణమందెను. క్రీస్తుకు పూర్వము అయిదవశతాబ్దిలోఁ గట్టఁబడిన వాసుపూజ్య ముని దేవళము చంపాపట్టణమున శిథిలమై నేఁటికిని గలదు. జినమతప్రతిష్ఠాపకుఁడగు మహావీరాచార్యుఁ డాచంపాపట్టణమునఁ జాతుర్మాస్యవ్రతమును జరపెనట! చంపా చరిత్రమును గూర్చి మత్స్యపురాణమునఁ జూడదగును. వాసుపూజ్య తీర్థంకరుఁడు క్రీ.పూ. అయిదవ శతాబ్దిలోనో, యంతకుంబూర్వమో ఉన్నవాఁడుగాన, వేంగీదేశమున నిక్ష్వాకుల రాక కూడ నాకాలముననే యనఁగా, క్రీ. పూ. అయిదవ శతాబ్దిలోనో అంతకును బూర్వమో జరగినదగును.

౪. భట్టిప్రోలిస్తూప మిక్ష్వాకురాజులచే నెలకొల్పఁబడినది గావచ్చును. అది బుద్ధదేవుని యనంతర మల్పకాలముననే వెలయింపఁబడి యుండును. అందు సాక్షాద్బుద్ధదేవుని యస్థి శకలము గలదుగదా! జగ్గయ్యపేటస్తూపమున నిక్ష్వాకురాజులశాసనము లున్నవిగావున నది వారిచేతనే వెలయింపఁబడిన దగును. ఇప్పుడు క్రొత్తగా దొరకిన సిద్ధనాగార్జునుని కొండస్తూపములలో నిక్ష్వాకులశాసనములే యనేకము లగపడుటచే నవికూడ నిక్ష్వాకులచే వెలయింపఁబడినవే యగును. ఆస్తూపములుగూడ

1. శ్రీ క్రొత్తపల్లి సూర్యారావుగారీశ్లోకమును నాకుఁ దెలిపిరి.

ధాతుగర్భములని తెలియవచ్చుచున్నవి. ధాతు గర్భమనఁగా బుద్ధదేవుని యెముకలో, అస్థులో పెట్టెకట్టినది. అమరావతీస్తూపముగూడ నిక్ష్వాకులచేత వెలయింపఁబడినదే కాఁదగును. ఇట్లనుటకు సాధనము:—అమరావతీ స్తూపమున రాజవిగ్రహములును, రాజచిత్రములును పెక్కులు గలవు. అవి యాస్తూపమును గట్టించిన వారివి గావచ్చును. జగ్గయ్యపేట స్తూపమునఁ గూడ నొకరాజచిత్రము గలదు. అమరావతీ స్తూపరాజరూపములును, జగ్గయ్యపేట స్తూప రాజరూపమును నొకేతీరున నున్నవి. ఉష్ణీష బంధము, కంఠహారము, కర్ణాభరణములు, నడికట్టు మొదలగునవి సమానరీతితో నున్నవి. మహనీయమగు రాజవిగ్రహ మొకటి యమరావతీస్తూపమున దొరకినది. దాని తల, చేతులు విఱిగిపోయినవి. అందు ('గోతమి నమ' అని) శిథిలములయి యక్షరములు గలవు. అట్టి *విగ్రహములు మఱికొన్నింటికడఁ గూడ నక్షరము లున్నవి. అవి యెల్లఁ బునఃపరిశోధితములు గావలెను. అమరావతీ జగ్గయ్యపేట స్తూపములందుఁ గలరాజవిగ్రహము లిక్ష్వాకురాజులవి గావచ్చును. జగ్గయ్యపేటస్తూప మిక్ష్వాకులు గట్టించినదే యగును గాన యందలి రాజరూప మిక్ష్వాకు రాజుదే యగును. అమరావతి స్తూపమునఁ గూడ నట్టిరూపములే కలవుగాన యదిగూడ వారు గట్టించినదే కావచ్చును. అమరావతీ స్తూపమునఁగూడ నిక్ష్వాకుశాసనము గలదు. ఆంధ్రదేశపు స్తూపములెల్ల నిక్ష్వాకులచే వెలయింపఁబడినవే యగునేమో యని నాసంశయము. ఇది భావిపరిశోధనములవలనఁ దేలవలసి యున్నది.

౫. జైనకావ్యముగాన ధర్మామృతమున 'ధనదుని' వృత్తాంతమున కాధిక్యమును, ప్రాముఖ్యమును గల్పింపఁబడినది. సంఘశ్రీ వంశమువారినిబట్టియే వేంగీదేశమునకు 'అంధక'దేశమని పేరేర్పడిన దనుటచే నావంశము వారెంతేని ప్రాముఖ్య మందినవారయి యుండవలెనుగదా! జైనుఁడగు ధనదునికంటె బౌద్ధుఁడగు సంఘశ్రీకే వేంగీదేశమునఁ బ్రాముఖ్య మీకథనుబట్టి కాననగును. సంఘశ్రీ పరంపర వారేయీస్తూపములఁ గట్టించినవారుగాఁదగుదురు. తెలుఁగుదేశమున జినాలయములును గలవు. ధనదవంశమువారు వానిని గట్టించి యుందురు. అమరావతి, గోలి, నాగార్జునుని కొండస్తూపములవరుసనే (కృష్ణానది దక్షిణపు దరిని) ములుగోటి (సత్తెనపల్లి తాలూకా)లో జినేశ్వరాలయమును గలదు. అక్కడ గొప్ప దిబ్బలు గలవని 'లోకల్ రికార్డు'లో నున్నది. అది 'జైనబస్తి'యగునేమో! 'జినేశ్వరాలయ'

* ఈవిగ్రహములను నేనును, మన్మిత్రులు శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారును గలసి పరిశీలించితిమి. ఇంక నెన్నో యపూర్వవిషయములు తెలుఁగుదేశపు స్తూపములను గూర్చి వెల్లడికావలసి యున్నవి. ఆయా స్తూపముల చిత్రములును, శాసనములును ఆంధ్రులకెల్లరకు నందుబాటులో నుండవలెను. వానిలోని యపూర్వవిషయములను బరిశోధించుటకును, వెల్లడించుటకును దదేకతానులై తంటాలుపడుచున్న శ్రీ సోమశేఖరశర్మగారి కాంధ్రులు తోడ్పడుట యావశ్యకము.

మున్నట్లుగా నాదిబ్బమీఁద శాసన మున్నది. త్రవ్వించినఁగాని తత్త్వము తెలియదు.

౬. 'అంధ'పదము బహువచనమున దేశి భాషలో 'అంధర్,' 'అంధరు' అనియుండి (కర్ణాటాంధ్ర భాషాభేద మానాఁటి కేర్పడలేదు.) దానిమీఁద అంధ్రపదము పుట్టియుండవచ్చును. 'ఆంధ్ర'పదము నిన్న నేఁడు పుట్టినది. ప్రాచీనకాలమున 'అంధ్ర'పదమే కాని 'ఆంధ్ర' పదము లేనేలేదు. పండ్రెండవ తీర్థంకరుఁడును, మహావీరునికంటెఁ బూర్వుఁడునునగు వాసుపూజ్యునికాలమునకుఁ గొంచెముతర్వాత (క్రీ.పూ. ౫శతాబ్ది) జరగినదిగానుండుటచేనీకథావృత్తాంతమునుబట్టి దేశమునకుఁ బేరువచ్చుటయు సంగతము గావచ్చును. దేశముపేరు దేశము నేలిన రాజులకును దర్వాత నేర్పడి యుండవచ్చును. ఈవిషయము సాతవాహనులనుగూర్చి వ్రాయుచో వివరింతును. ఐతరేయ బ్రాహ్మణగాథకు నీకథకు సమన్వయము గలదేమో కనుఁగొనవలెను. అంధ్రులు, బౌద్ధులు నయిన సంఘశ్రీ వంశమువారిమీఁది కోపముచే ధర్మామృత కథాకారు లీయంధతను వారికిఁ గల్పించి దానిఁ బట్టి తత్పూర్వమునుండియు నున్న దేశనామమునకు వ్యుత్పత్తిని బొందించి యుండవచ్చును.

౭. శ్రీశైలమల్లికార్జునాది నామములు శ్రీధరాచార్యాదుల మూలమున వచ్చినవనుటను గల్పితముగాఁ జెప్పఁజాలము. మల్లినాథ, మల్లిషేణ, మల్లీశ్వరాది నామములు జైనులకును బ్రఖ్యాతముగాఁ గలవు. కావున మల్లికార్జుననామము తొలుత జైనులదయి వను గావచ్చును. శైవులాస్థలము నాక్రమించుకొని యాపేళ్లను దమపరముగాఁ జేసికొని యుండవచ్చును. అమరావతి బౌద్ధక్షేత్రమగుట ప్రఖ్యాతమే. శైవక్షేత్ర మగుటయుఁ బ్రఖ్యాతము. పూర్వము జైనక్షేత్రముగూడ నయి యుండవచ్చును. ఒక మతమువారికిఁ బుణ్యక్షేత్రముగా నున్నస్థలమునే, ప్రాభవ మేర్పడినప్పుడు, తదితర మతములవారును తమకును క్షేత్రమునుగాఁ జేసికొనుట గలదు. ఇప్పు డమరావతిలో నమరేశ్వరాలయము గొప్పదగు నొకకట్టడమును గప్పిపుచ్చి దానిమీఁదఁ గట్టఁబడియున్నది. అడుగున నున్న యాగొప్ప కట్టడము నలుప్రక్కలను, మీఁదను బూర్ణముగా మూసివేయఁబడియున్నది. అడుగుననున్న యాకట్టడము జైనవసతి యగునేమో! జైనుల నడఁగార్చి శైవులక్కడ వ్యాపించి యుండవచ్చును. జైనవసతిని గప్పిపుచ్చి దానిమీఁద శివాలయమును శైవులు ప్రతిష్ఠించి యుండవచ్చును. శ్రీశైలపాదమగు త్రిపురాంతక పర్వతమునకు తరుణాచలమని, కుమారాచలమని పేరు. ఇది శ్రీశైలమునకుఁ దూర్పుద్వారము. సిద్ధవటము గూడ శ్రీశైలపాదమే. దానికి దక్షిణద్వారమని పేరు. అలంపురి బాల బ్రహ్మేశ్వరమునకు పశ్చిమద్వారమని పేరు. కృష్ణాతీరమునఁ గల మాహేశ్వరక్షేత్రమునకు ఉత్తర ద్వారమని పేరు. ఈనాల్గు ద్వారములకు నడుమఁ గల పర్వతారణ్యమయప్రదేశమున కెల్ల శ్రీశైలమనియే పేరు. ప్రధానములయిన పై

చతుర్ద్వారములేకాక మఱినాల్గు ఉపద్వారములునుగలవు. నేఁటి సిద్ధనాగార్జునునికొండ యీశాన్యోపద్వారము. పయికథలోఁ గల వృద్ధగిరి సిద్ధనాగార్జునుని కొండయగునేమో! అక్కడ బౌద్ధాలయములు గలవని కలదు. శ్రీశైలమున నొకపట్టు తరుణాచలనామము గలదగుటచే వృద్ధాచలముగూడ నందు వేఱొక పట్టుగాఁ బేరంది యుండఁదగును.

ఠ. సంఘశ్రీ రచితముగా బుద్ధస్తుతి శ్లోక మొకటి కవీంద్ర వచన సముచ్చయములో నుదాహరింపఁబడి యున్నది. అది ధర్మామృత కథలోఁ జెప్పఁబడిన సంఘశ్రీ రచించినది యయినను గావచ్చును.

ఇందు 'ముండియ' వంశమని సంఘశ్రీ వంశమునకుఁ బేరున్నది. దానిఁగూర్చి సాతవాహనులఁగూర్చి వ్రాయుచో వ్రాయుదును.

ద్రవిడ దేశమునను ఆంధ్ర దేశమునను వర్తిల్లిన చోళరాజులు ఇక్ష్వాకువంశ్యులుగా శాసనములందుఁ గానవచ్చును. చంపాపురమునుండి వేంగీదేశమునకు క్రీస్తుకు పూర్వము ౫ వ శతాబ్దిలో వచ్చి నెలకొన్న యిక్ష్వాకురాజులకును వారికిని సంబంధ ముండవచ్చును. వేంగినుండియే వారు నెల్లూరు, కడపమండలములకును, జోళదేశమునకును వ్యాపించియుండవచ్చును. ఆంధ్ర దేశ మిక్ష్వాకులనాఁటనుండియుఁ బ్రఖ్యాతి గన్నదని యీ ధర్మామృతకథ స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నది. ఈ కథ సర్వథా విశ్వాస్యయే యని నా తలఁపు. ఏతద్గ్రంథకర్త నన్నయకుఁ దర్వాత నూఱేండ్లలోపున నున్నవాఁడు; ప్రాచీనుఁడు.

కావ్యచింత

పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు

ఆనఘుఁ డెవండు నాదు హృదయావని మెత్తగ దున్ని, నారు వో
యునో? జననీత్వ యుక్తిఁ బరమోత్సుకతన్ జనుబాలవర్షముల్
చనవున నేపయోధరము చల్లునో? నా కెఱుఁగంగరాక య
ల్లన యెదఁ జీల్చి భావమృదులాంకురముల్ పడగల్ నిగుడ్చెడిన్.

దిక్కులు కానరాక జిగిదేరిన యట్టి యమాస చీఁకటిన్
రిక్కలు నింగిపైఁ బొటకరించిన యట్టులు పుట్టు నట్లె; తా
మొక్కొకవేళ నీతలఁపు మొల్కలు భావవియత్తలంబునం
దెక్కరణిన్ వచించెదఁ దదీయ దురూహ్యపు పుట్టుమూలమున్.

తలఁపునకైన దవ్వగుఁగదా! కడుచిట్లిన యట్టి మూసలో
పలఁ గరఁగించి మూర్తులుగ భావము లన్నియుఁ బోఁతపోయఁగా
వలఁతినిగాక పెక్కుదురవస్థలఁ దల్లడ మందు చిట్లు ని
ష్ఫలము భుజించుచున్న హతభాగ్యునకా, రసరాజ్యభోగముల్ ?

కల్లరి భావవృత్తి నొడికంబున గాలిని బోగుసేయుచున్
గల్లలుఁ బొల్లులుం గలిపి కావ్యము లల్లుటయే కవిత్వమై
చెల్లె నిసీ, యుదాత్తరససృష్టియు సిద్ధియుఁ గాంచు నొక్కొ నీ
యల్లరి పాటకారితన మాఱడిపోవుటె కాక యారయన్ ?

మాటల్ చెప్పెదు మూఁగనోము లివి పొమ్మా కైత లెన్నంగ నా
ర్భాటంబుల్ మఱి యోరుగాలులును గావా ? చూడు మానాఁటిమా
తాటాకుల్ మఱి నేఁటి కాగితపుఁ బొత్తంబుల్ ? మనోరాట్నమా
రాటం బారఁగఁ ద్రిప్పి యాద్యఋతవస్త్రం బేకవుల్ నేసిరో ?

పగటన్ రేయియు భావగర్భభర మొప్పన్ దాల్చువా రీకవుల్
మగచూలెంతలు; తేటమాటలను బొమ్మల్ వ్రాయ నేమాయెఁ బో
నగుఁబాటింతియకాని, యేకవులు కన్నారయ్య, కన్నార, స
ర్వగతార్థప్రకటలు ప్రవాఙ్నికరపుత్రావాప్తిగాఁ గావ్యమున్.

శోకంబున్ వెలిఁబుచ్చుచున్ జదివెఁగా శ్లోకంబు సృష్ట్యాది వా
ల్మీకిబ్రహ్మ; తదశ్రుపుష్టమయి యల్లెన్ గైత లేఁదీవలన్;
శోకాలంపసుమాళి నల్లికల మెచ్చుల్ చూపియూ ? ముక్తికాం
తాకమ్రారుణగండభాగములు ముద్దాడంగ నాసించుటల్ !

గోకర్ణ దేవచోడుని శిలాశాసనము

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ గారు

ఒక మిత్రుని దయవలన లభించిన యీ శిలా శాసనము నిజాం రాష్ట్రమునందలి ఏలేశ్వరము లోనిది. శాసనఫలకముమీద ఎగువను కుడి యెడమభాగముల సూర్య చంద్రులును, ఈ రెంటికి నడుమ లింగమును జెక్కబడినవి. హిందువులకళ సాంకేతికమైన దగుటవలన ఈ సూర్యచంద్ర సంకేతములు చేయబడిన దానము ఆచంద్రార్కస్థాయిగ సాగవలయుట దెలుపు ననియు, లింగము దాత శైవుడని కాని, చేసిన దానము, శివాలయమునకో శైవమతసంస్థకో సంబంధించునని కాని తెలుపుననియు నూహింప దగును.

శాసనలిపి క్రీస్తుశకము పదునొకండవ శతాబ్దినాటి తెలుగులిపి. ఇందు ఉ, ఊ, ఋ, ౠ, ఎ, ఐ, ఒ, ఓ, ఔలును, ఖ, ఘ, జ, ఛ, ఝ, ఞ, ట, ఠ, ణ, థ, ఫ, క్షలును తక్క మిగిలిన యక్షరము లన్నియు గలవు. ఆ, డ, ఢ, ద, ధ, భ, శ, ళ అను అక్షరములు గమనింపదగినవి. 'ఆ' అను నక్షరము యొక్క కుడివైపు చిన్నకొమ్ము దిగువకిప్పటివలె పొల్లు తిరిగి మళ్లలేదు. కొంచెమించుమించుగ 'డ', 'ఢ', 'ద'లు అన్నియు నొక్క రీతినే యున్నవి. ఇక వాటిలో వ్యత్యాస మేదన: 'ద' వర్ణముయొక్క కుడివైపు దిగువకొమ్ము పొట్టలోనికి ప్రశ్నార్థకమువలె పొల్లుగా మళ్ల లేదు; 'డ' వర్ణమునకు మళ్లినది. కాక, 'ద' వర్ణమున మరియొక విశేష మేదన: దాని కుడివైపు కొమ్ము ఇప్పటివలె తలకట్టువరకు వ్యాపింపలేదు. 'ధ' ఇప్పటి 'ధ' వర్ణమువలెనే యున్నది కాని ఒత్తుమాత్రము లేదు. 'డ', 'ఢ'లకు భేద మంతగ గానరాదు. 'భ' వర్ణము ఇప్పటిదానికి కొంచెము భిన్నముగ నున్నది. ఈ వర్ణముయొక్క రెండువైపుల కొమ్ములును ఇప్పటివలె అడుగున బాగుగ గలియను లేదు; ఇప్పటివలె ఈ వర్ణమునకు ఒత్తును లేదు. పూర్వకాలమునకు బోయినకొలది ఈ వర్ణము యొక్క కొమ్ములు తలకట్టు దగ్గర కలిసికొని అడుగున నొకదానికొకటి చాలఎడముగా నున్నట్లు కనుగొనగలము. క్రమముగా వచ్చిన యక్షర పరిణామములో దీనికి పైకొమ్ములు ఒకదానినుండియొకటి వేరయిపోయి, అడుగున సంబంధము లేక ఎడముగా నున్న కొమ్ములు కలిసికొనిపోవుటయే కాక ఒత్తుకూడ వచ్చెను. శాసనములోని 'శ' వర్ణముకూడ ఇప్పటి 'శ' వర్ణమునకు చాల భిన్నముగ నున్నది. తలకట్టు లేని 'గ' వర్ణమువలె నుండి, రెండువైపులనున్న కొమ్ములను అంటునట్లు వాటికి లోపల అడ్డముగ నొక్కగీటు గీసినయెడల అది నన్నయభట్టారకునికి పూర్వముండిన 'శ' వర్ణ రూపము. అది క్రమముగ మారి పదునొకండవ శతాబ్దినాటికి మన శాసనమున గనబడు 'శ' వర్ణమువలె దయ్యారైనది. పట్టి 'శ'

వర్ణరూపము శాసనమున ౭-వ పంక్తిలోను, ౧౬-వ పంక్తిలోను గాంచనగును. ఈయక్షరముయొక్క 'శ్రీ'రూపము మొదటిపంక్తిలోనే స్పష్టముగ గనిపించుచున్నది. ఈరూపము స్ఫుటముగ చెవిని బోలియుండుటచేతనే, దాని కారూపము సిద్ధించిననాటినుండి ఆంధ్రకవులు కావ్యములలో కర్ణములను 'శ్రీ'కారములతో బోల్చియున్నారు. కాలక్రమమున 'శ'వర్ణము మార్పుజెంది, 'శ్రీ'కారమునగూడ మార్పుసంప్రాప్తించినను, ఆంధ్రకవుల వర్ణనములలోమాత్రము మొన్నమొన్నటివరకుగూడ పదునొకండవ శతాబ్దినాటి 'శ్రీ'కారము చెక్కు చెదరక అట్లే నిలిచి యున్నది! ఇందలి'శ'వర్ణము ఇప్పటి'శ' వర్ణమునకు భిన్నముగనున్నది. పరిస్ఫుటమైన 'శ'వర్ణము౧౨-వపంక్తిలో గాననగును. ఈవర్ణము యొక్క దిగువ కొమ్ము పొల్లుతిరిగి కుడివైపున కిప్పటివలె మళ్లి రాలేదు: ఇప్పటి 'శ'వర్ణమునకువలెగాక శాసనములోని 'శ' వర్ణమునకు తలకట్టు ఎడమప్రక్క కొమ్ముపై గలదు. వెలుపలిగిలక యనబడు 'ర'వర్ణపు బొల్లుఈశాసనములో అంతట అక్షరములయొక్క తలకట్టులతోనో, కొమ్ములతోనో చేరియున్నది కాని యిప్పటివలె విడిగా లేదు. ఇయ్యది ప్రాచీనసంప్రదాయము. శాసనమున వ్రాతతప్పులు చాల గలవు.

శాసనభాష తెలుగు. మామూలుగా శాసనముల చివరనుండు, 'స్వదత్తాం పరదత్తాంవా' అను సంస్కృత శ్లోకముకూడ లేదు. భాషలో 'దత్తి' అనురూపము తప్ప మరియితరవిశేషము లేవియుగానరావు. 'దత్తి' అను రూపమిప్పటికి ప్రాతబడినను పదునేడవ శతాబ్దిలోగూడ నిది వాడుకలో నుండెననుటకు 'రాయదత్తి' మొదలగు పదములే తార్కాణము.

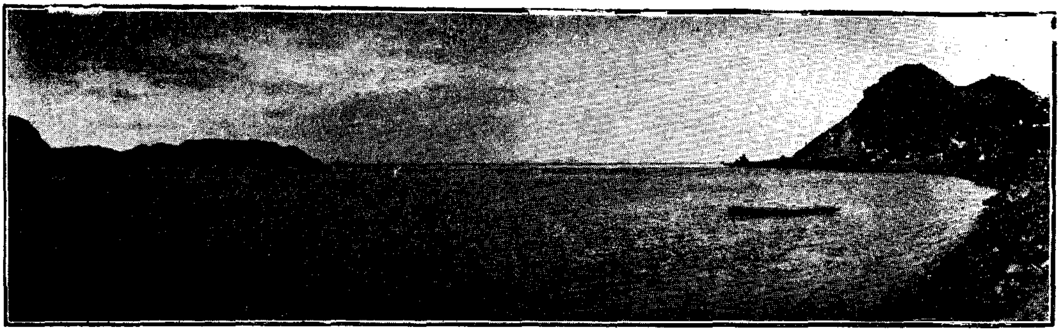
శాసనవిషయము

ఇది కందూరి గోకర్ణదేవచోడ మహారాజు శాసనము. ఈ గోకర్ణదేవచోడడు మహామండలేశ్వరుడు; సూర్యవంశోద్భవ కులతిలకుడు; కాశ్యపసగోత్రుడు; కరికాలాన్వయుడు; కోడూరు పురవరేశ్వరుడు. ఈతడు (ఏలేశ్వరమునందలి) ఏలేశ్వర దేవరయొక్క అంగభోగ, రంగభోగములకును, ధూపదీపనైవేద్యములకును పెద్దకోడూరు గ్రామమును దానము చేసెనన్న సంగతిని ఈశాసనము తెలుపుచున్నది.

ఇంతవరకు ఈగోకర్ణదేవచోడని ప్రత్యేక శాసనము లేవియు బయలుపడను లేదు. ప్రకటింపబడను లేదు.* ఇది యే ఈ మహారాజు యొక్క మొట్టమొదటి ప్రత్యేకశాసనము. ఇందే దీనిప్రతిష్ఠ గలదు.

---

* హైదరాబాదు ఆంధ్రపరిశోధక సంఘమువారు 'సుజాత' పత్రిక 3-వ సంచికలో ప్రకటించిన 'మామిళ్లపల్లి' శాసనమొకటి ఉన్నప్పటికి, అది ప్రత్యేకముగ గోకర్ణుని మాత్రమే కాక అతని సోదరుడు భీముని దానమునుగూడ దెలుపుచున్నది.

౧. కృష్ణానది ఆనకట్ట, బెజవాడ

౨. బందరుకాలువయొద్ద, క్రొత్తవంతెన

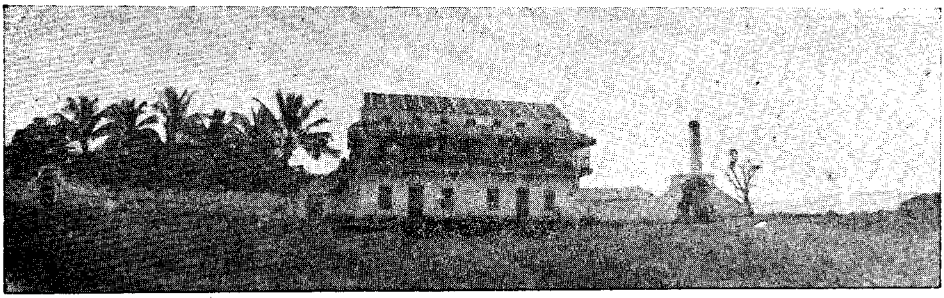
3. బెజవాడ మ్యూజియం, ఇంకొకవైపు

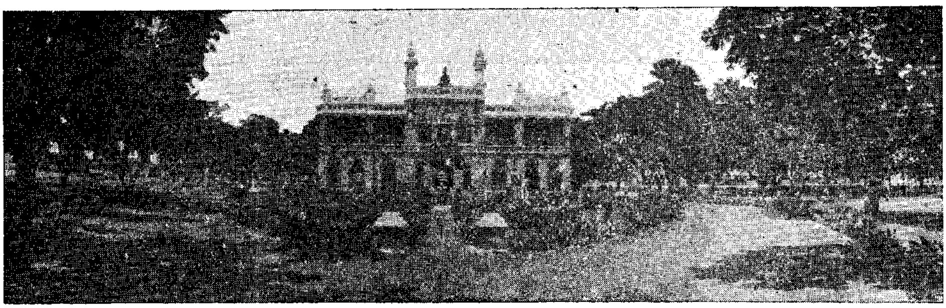
౪. కృష్ణకాలువమీదగా ఉన్నవంతెన, బెజవాడ

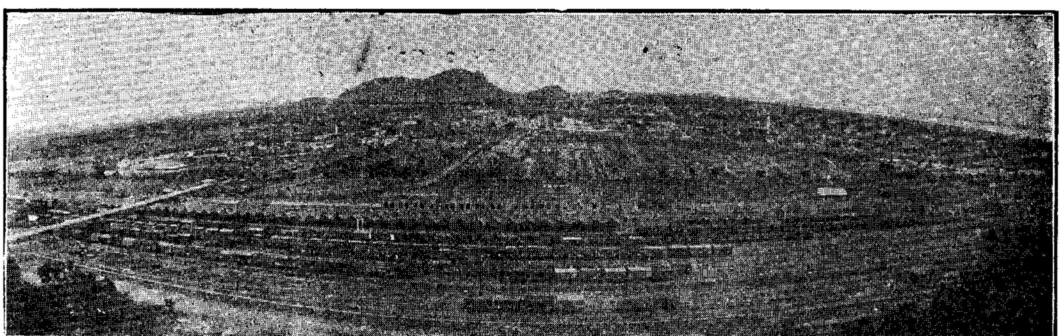
౫. బెజవాడ మ్యూజియం, ఒకవైపు

౬. శ్రీ కోతా సుబ్బారావుగారి ఇల్లు, బెజవాడ

౭. బెజవాడ మ్యూజియం, ముందరివైపు

౮. బెజవాడపట్టణము

సాధారణముగ చోడులందరును తాము కరికాలచోడుని వంశము వారమనియు, సూర్య వంశజులమనియు జెప్పుకొనుట వాడుకయే; కాని వీరిలో వేరువేరు గోత్రములవారును, వేరువేరు పురవరముల కధీశ్వరులైనవారు నున్నారు. ఈశాసనములోని దాతయైన గోకర్ణ దేవచోడ మహీపతి కోడూరుపురవరేశ్వరుడు. కమ్మనాటిని బాలించిన తెలుగు చోళులందరును ఒఱయూరి పురవరాధీశ్వరులు. కోడూరు, ఒఱయూరు-పురవరాధీశ్వరు లనుటలో వారి కాయూళ్లు జన్మస్థలములని కాని, లేక వారిపూర్వులు చాలకాల మాయూళ్లలో నివసించిరనికాని, లేక వారి రాచరికమచ్చట ప్రారంభమైనదని కాని చెప్పవలసియుండు నను కొందును.

శాసనమువలన గోకర్ణ దేవచోడ మహారాజు రాజధాని కందూరని గ్రహింపనగును. ఇది నైజాం రాజ్యమునందలి మహబూబ్ నగర్ జిల్లాలోని పానుగంటికి సమీపమున జడచర్లకు దక్షిణముగ ౨౨ మైళ్ల దూరమున గలదు.

చాళుక్య విక్రమశకము

ఈశాసనమున పేర్కొనబడిన దానకాలము చాళుక్యవర్షములు 33 అగు ప్లవ సంవత్సర ఆషాఢ శు. ౧౧ బుధవారము. ఈశాసన మానాడు పుట్టినది.

కల్యాణపురము రాజధానిగ కుంతలదేశమును బరిపాలించిన పశ్చిమచాళుక్య వంశజుడును, త్రిభువనమల్ల బిరుదాంచితుడునులగు (ఆఱవ) విక్రమాదిత్యుడు తాను సింహాసనమునకు వచ్చిననాటినుండి తనపేర చాళుక్య విక్రమవర్షము అనుగణితి ప్రారంభించెను. ఈ 'చాళుక్య విక్రమవర్షమే' మన శాసనమున 'చాళుక్య వర్ష'మని పేర్కొనబడినది. త్రిభువనమల్ల విక్రమాదిత్యుని శాసనములోని తేదీలన్నియు ఈ 'చాళుక్యవిక్రమవర్షము' అను గణితిలోనే తెలుపబడినవి. ఈశకము ఇప్పుడు మనమువాడుచున్న శాలివాహనశకము వంటిది. చాళుక్యవిక్రమశకము విక్రమాదిత్యుడు (కల్యాణీపుర చాళుక్యుడు)సింహాసన మెక్కిన ప్రథమసంవత్సరమునుండి ప్రారంభ మయినది. త్రిభువనమల్ల విక్రమాదిత్యుడు క్రీ. శ. ౧౦౭౬-౭౭ లో సింహాసన మెక్కుటచేత అదియే 'చాళుక్యవిక్రమశకము'న మొదటి వర్షము.

విక్రమాదిత్యుని యనంతరము కళ్యాణీపురమును బాలించిన మరికొందరు పశ్చిమ చాళుక్యప్రభువులు కూడ దానశాసనములో తేదీలు తెలుపవలసివచ్చినప్పుడు ఈ శకమునే వాడియున్నారు. అట్లుకాక వారిలో విక్రమాదిత్యుని వలెనే తమపేరుతోకూడ క్రొత్తశకము నారంభించినవారును కొందరు గలరు. భూలోకమల్లు డట్టివాడే. ఇతడు 'భూలోకమల్లవర్ష' మను గణితి ప్రారంభించెను. ఈతడు సింహాసన మెక్కిన మొదటిసంవత్సరమే 'భూలోకమల్లశకము'న మొదటివర్షము. ఇట్టి యితర శకము లున్నప్పటికి, చాళుక్యవిక్రమశకమే

చాలకాలము పశ్చిమచాళుక్య భూపతుల పరిపాలనమున తరుచు వాడుకలో నుండెను.

చాళుక్యవిక్రమశకము ఏశాసనములో వచ్చినను ఆశాసనము వేయించిన రాజుగాని, ఆశాసనమువలన దెలియవచ్చు దానమును జేసిన దాతకాని పశ్చిమచాళుక్య భూపతులకు సామంతుడనిమైనను, లేదా శాసనమున్న యాప్రదేశము పశ్చిమ చాళుక్య నృపాలురరాజ్యములోని దనిమైనను మనము నిశ్చయింపవలసి యుండును.

ఈపై నుడివినదాని ననుసరించి యీ శాసనమునందలి దాతయైన మహామండలేశ్వర కందూరిగోకర్ణ దేవచోడ మహారాజు పశ్చిమ చాళుక్యాధికారమునకు లోబడిన సామంతుడై యుండదగు ననవచ్చును. శాసనములలో నీ'చాళుక్యవిక్రమ శకము' పశ్చిమ చాళుక్య పృథివీశుల పరిపాలనాధికారములను సూచించును.

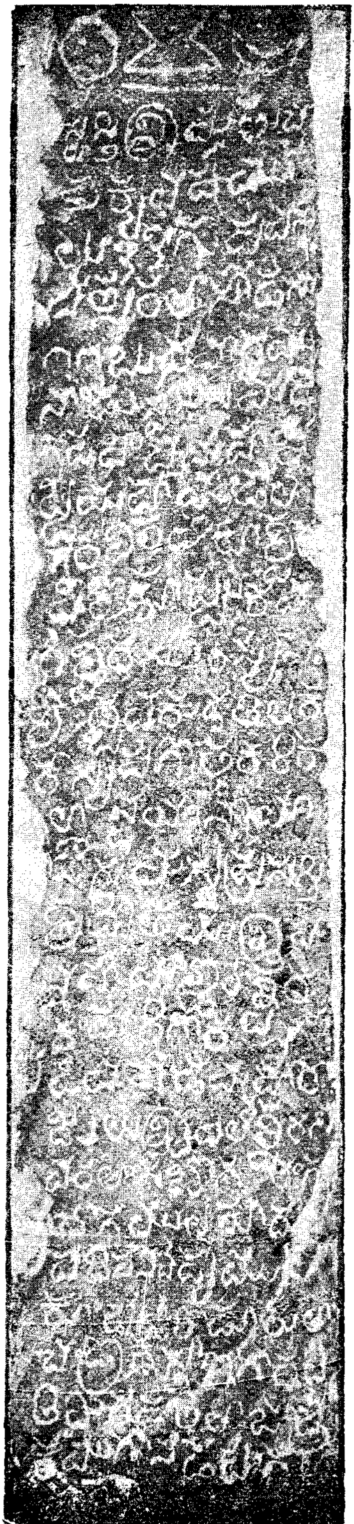
కాలనిర్ణయము

ఇక శాసనకాలమునకు సరియైనఇంగ్లీషు తేది కనుగొందము. ప్లవ సంవత్సర ఆషాఢ శు. ౧౧ లు మంగళవారమైనది కాని బుధవార మగుటలేదు. ఆనాడు ఏకాదశి తిథి సూర్యోదయానంతరము గ. ౨౧, వి. ౩౦ లతో పూర్తియగుచున్నది. ఇట్లు వారము తేడా వచ్చినది. అదియునుగాక, అదిచాళుక్య విక్రమశకము ౪౬ కాని శాసనమున దెలిపినట్లు 33 కాదు.

అయితే ప్లవకు పూర్వపుసంవత్సరమైన శార్వరిలో ఆషాఢ శు. ౧౧ సరిగా బుధవారమే యగుచున్నది; కాని యిచ్చట వారము సరిపోయినను సంవత్సరము సరిపోవుటలేదు. శాసనమున దెలుపబడిన సంవత్సరము ప్లవ కాని శార్వరి కాదు. ఒకవేళ సంవత్సరము పొరపా టనుకొనినను అది చాళుక్య విక్రమ వర్షము ౪౫ అగునుకాని 33 కాదు. అందువలన ఈశాసనమున నిచ్చిన తేదీలో ఎచ్చటనో పొరపాటు కలదు.

ప్లవంగ అనుటకు ప్లవ అని తప్పుగా వ్రాయబడినదేమో యని యూహించుచో, ప్లవంగకు తిథివారము లన్నియు సరిగా సరిపోవుచున్నవి. ప్లవంగసంవత్సర ఆషాఢ శు. ౧౧ బుధవారము సరిగా క్రీ. శ. ౧౧౨౭-వ జూన్ నెల ౲౨ వ తేది అగుచున్నది. ఆనాడు ఏకాదశితిథి సూర్యోదయానంతరము గ. ౧౧, వి. ౩౦లతో పూర్తియగుచున్నది. శార్వరిలోను, ప్లవంగలోనుగూడ తిథి వారములు సరిపోవుచున్నను, వ్రాత పొరపా టని సమర్థింపదగిన ప్లవంగనే సరియైన శాసనకాల సంవత్సరముగ గ్రహించుట యుక్తము. చాళుక్య విక్రమవర్షము శార్వరి, ప్లవ, ప్లవంగల లో దేనికిని సరిపోవదు.

అందువలన చిన్న వ్రాతపొరపాటుతో సంవత్సరము, తిథి, వారము అన్నియు సరిపోవుచున్నవి గనుక అది ప్లవంగసంవత్సరమే కాని ప్లవసంవత్సరము కాదని నిర్ణయింపదగునేమో; అట్లయిన నది చాళుక్య విక్రమవర్షము ౫౨ అగును. దాత ఈ కాలపువాడే యని ఇతరశాసనములవలన గూడ దెలియుచున్నది. ఈశాసనమునందలి తేదీకి సరిపడిన ఇంగ్లీషుతేది క్రీ. శ. ౧౧౨౭ వ జూన్ ౨౨ వ తేది యగును.

శాసన మూలము

() ఇట్టి గుర్తులలో ఒప్పులు తెలుపబడినవి.

[*] ఇట్టి గుర్తులలో మూలమున లేని యక్షరములు ఉంచబడినవి.

౧. స్వస్తి(శ్రీ)మతుచ్చా (చా)
౨. ళుక్యవర్షమ్ము
3. లు 33 గుప్లవ స[ం*]
౪. వత్సర ఆసా(షా)డ(ఢ) సు(శు)
౫. ౧౧ బుధవారము
౬. నాండు స్వస్తి సమది(ధి)
౭. గద(త) పంచమహాశ
౮. బ్ద మహామండలే
౯. శ్వర వి(వీ)రమ(మా)హేశ్వర
౧౦. కోడూప్పూర్ణరవ
౧౧. రేశ్వర సూయ్యూర్ణవం
౧౨. శోద్భవకుళతిలక
౧3. కాస్యపగోత్ర కరికా
౧౪. లాన్వయనామా
౧౫. దినమస్తప్రస(శ)స్తి
౧౬. శ(స)హితము శ్రీమ
౧౭. న్మహామండలేశ్వర
౧౮. కందూరి గోకన్నర్ణ
౧౯. దేవచోడ మహారా
౨౦. జులు శ్రీ ఏలేశ్వరదే
౨౧. వర అంగభోగరంగ
౨౨. భోగములకూ(కు) ధ(ధూ)
౨3. పదీపనివేద్యములు
౨౪. కూం(కుం) బెదకోడూరు ఆ[(ఇ)చ్చి
౨౫. చంద్రార్కర్ణస్తా(స్థా)ఇ(యి) గా ఈ
౨౬. తిమి ఈదత్తి ఆచంద్రా
౨౭. క్కర్ణముగా నడపంగల
౨౮. వారు

నిరాశ

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి గారు

భారత సార్వభౌమపదభాసురుఁ డొక్కదినాన శంతను
క్ష్మారమణుండు వేఁటతమకంబున నయ్యమునా తరంగిణీ
తీరభయంకరాటవులఁ ద్రిమ్మరుచున్ జనకంటకంబులన్
క్రూరమృగంబులం గడిమిఁ గూల్చుచునుండెఁ బ్రచండమూర్తియై.

అయ్యవసరంబున,

మృగమదఘనసార మరు-జ్జగతీసుమ సౌరభములఁ దలఁదన్నుచు నిం
పగు తావి గుబులుకొన దా - నిఁ గదున్ ధరణీశ్వరుండు నెమ్మది మెచ్చెన్.

మెచ్చి యెచ్చటనుండి తా వచ్చె నీ య-పూర్వ సౌరభ్యమనుచు నబ్బురముగాంచి
వేఁట చాలించి యా తావి వీచునట్టి-దెసకుఁ బయనించె మూలంబు దెలియనెంచి.

చని శంతనుఁ డంతం గనుఁ- గొనె యమునం బడవ నడపుకోమలిఁ గన్యా
మణి సౌందర్యనిధిని యో - జనగంధిఁ దటిల్లతాంగి సౌజన్యఖనిన్.

అంతట నింతిసౌరభము నారసి యంటినఁ గందుమేని సొం
పెంతయు వింతగాఁ బొగడి యింపగు నాచిఱునవ్వు పొంకమున్
జింతనఁ జేసి కన్నుఁగవ చెల్వము వేమఱు నగ్గడించి భూ
కాంతుఁ డనంతరాగమునఁ గన్నియపై మది నిల్పి యిట్లనున్.

"ఎవ్వతె? వెవ్వనికూఁతుర? - వెవ్వంశము? నామధేయ మెయ్యది? తరుణీ!
మవ్వం బగు నీ దగు లే - జవ్వన మిటు లేటిపాలు సలుపం దగునే?"

అనిన నయ్యింతి సకలలక్షణసమేతు - శంతనునిఁ జూచి వదనాంబుజాతసీమ
లేనగవుఁ జిఱులజ్జయు లీల వెలయ - మందమందమృదూక్తి నిమ్మాడ్కిఁ బలికె.

"ఆర్య! వసుక్ష్మాపాలక-వీర్యంబునఁ బుట్టి దాశవిభుఁ డెంతయు నౌ
దార్యంబునఁ బెంపఁగ ని-క్కార్యం బొనరింతు నాన్న గారి యనుజ్ఞన్.

జననాథ! సత్యవతి నా-డన రెద మాతండ్రి యేటిదరి నొప్పెడు నా
జనపదమున యందుం గలఁ"-డని తన వృత్తాంత మెల్ల నంగన వినిచెన్.

అత్తరుణి పల్కు-లన్ విని-"యుత్తమవీర్య ప్రసూత యోహో యిది" యం
చత్తిన రాగము తాల్మిని-దుత్తునియలు సేయ నృపతి తొందరపడియెన్.

ధీరుండు గాన మదన వి-కారము లోలోన నడఁచి "కైవర్తవిభుం
జేరి మిటారిపయిం గల-కోరికి నెఱిఁగించు టొప్పగు" నటం చెంచెన్.　[యనిన

ఎంచి యమ్మించుబోఁడిని గాంచి "పాంథు-ననుఁ దరింపఁగఁ జేయు మోనాతి!"
నబల చిఱునవ్వు నవ్వి "రం"డనుచు నతని-నద్దరికిఁ జేర్చెఁ దననావయందు నిలిపి.

భూనాథుఁ డంత సత్యవ-తీనవలావణ్యమును మదిం జూచుచుఁ బ్ర
జ్ఞానిధి నప్పల్లెదారం-గానఁగఁ జనె వానియింటికడకుం గడఁకన్.

తత్తఱపాటుతోడ భరతప్రభుఁ గన్గొని దాశరాజు తా
నత్తఱి యోగ్యసత్క్రియల నవ్విభునిం బరితుష్టుఁ జేసి యు
త్కృత్తమ మైనపీఠమున నొప్పుగ నిల్పి యనల్పసమ్మదా
యత్తమనంబుతోడ వినయంబు నయం బెసలార నిట్లనెన్.

"అర్క-సమాన తేజ! భవదాగమనం బది యెంతయున్ శుభో
దర్క-ము గాదె? మీచరణతామరసామల రేణురాజి సం
పర్క-ముచేత మద్గృహము పావనమౌటది యెంత వింత? యే
తర్క-ము కల్గు? నాభవము ధన్యతఁ జెందె నటంచుఁ బల్కె-నన్.

'ఊరక రారు మహాత్ము ల-కారణముగ' ననుచు నంద్రు గావున నుడువం
గోరెద నియ్యధమునికడ-కీ రరుదేరంగ హేతు వెయ్యది? నృపతీ!

మనుజేశ్వర! భవదర్థం-బొనరింపం దగినకార్య ముండిన దానిం
దన యోపినంతవఱకుం-బొనరింపంగలఁ డితండు పూర్ణాసక్తిన్."

అన జననాథుఁ డిట్టు లనె నల్లన నవ్వుచు "దాశరాజ! నీ
కనయము సేమమే కద? మదాత్మకు నెంతయు మోద మయ్యె నీ

వినయము నీవివేకమును విశ్రుతమౌ మరియాదనుం గనుం
గొన నుచితజ్ఞు లుండుకొఱకుం గులభేద మొకండు కల్గునే?

'పాలకుఁ డీతం డనుచుఁ - బాలితుఁడను నే' నటంచు భావించెద వి
ట్లేలా భయంబు? నీవుం - బాలకుఁడవు గావె యిచటిపల్లెల కెల్లన్?

రాచఱిక మున్నవాఁడవు-నీచుండవు గావటంచు నెమ్మదియం దా
లోచించియ చనుదెంచితి-నీచుట్టఱికంబుఁ గోరి నేఁ డియ్యెడకున్.

చందనగంధి సత్యవతి చక్కఁదనంబును జూచి పెండ్లియా
డం దలపోసి తండ్రివగుట న్నినుఁ గోరుట పాడి యంచు నా
సుందరితో మదాశయము సుంతయుఁ జెప్పక వచ్చినాఁడ నీ
మందిరసీమ కో సుగుణమండన! న న్నెటు లాదరించెదో.

మహితభారతసామ్రాజ్యమాననీయ-సింహపీఠోపవిష్టయై చెలఁగునట్టి
భాగ్యమునకంటె నీముద్దుపట్టి కింక-వలయు సౌభాగ్యమెద్ది? కైవర్తరాజ!"

అనిన నతం డిట్లనియె:

"ధన్యుఁడ నైతి మత్సుతను దాము వరించుటఁ జేసి యోజగ
న్మాన్యచరిత్ర! యుష్మదసమానదయాపరిలబ్ధి నూత్నచై
తన్యము గల్గి మత్కులము దా నతిపావనమై వెలింగె సా
మాన్యమె నీదుబాంధవము మాకు లభించుట? రాజసత్తమా!

'గొనములకొటారు, చక్కఁదనమునకుం బట్టుఁగొమ్మ తరుణీమణి నీ
కనుకూలయైన కన్నియ'-యని వేఱ వచింపవలయునా సత్యవతిన్?

శీలము వంశగౌరవము చిత్తమెలర్చెడు సోయగంబు ల
క్ష్మీలలనా కటాక్షము ప్రసిద్ధి వహించిన బంధుమిత్రు లు
ద్వేలయశంబు ప్రాయము వివేకము గల్గిన యట్టివానికిన్
బాలిక నిచ్చు టర్హమని పల్కుచునుందురుగదయ్య ధీనిధుల్!

కావున మీ కిచ్చుటకై - భావంబున సంశయింపఁ బనియేమి ధరి
త్రీవల్లభ! మత్తనయన్ - 'శ్రీ వచ్చిన కాల నడ్డు' చెనఁటులు గలరే?"

అని దురాశాగ్రహంబు తన్నావరింప - "నృపుఁడు కామాతురుండౌట నిప్పు డెంత
కైన వెనుదీయఁబోఁ డిదే యద" నటంచు - వర మొకం డిచ్చగించి భూవరున కనియె.

"అకలంకచరిత! మత్పు - త్రిక నీకు నొసంగుటకు మదిన్ సందియ మిం
చుక లేదు గాని నా కిపు - డొక కోరికి కలదు దాని కొడఁబడవలయున్."

అని యనుచితంబు గాన్ - దనతలఁపుం దెలుప వెఱచు దాశుం గని "నీ
కనుమాన మేల? వీలై - నను దీర్చెద నోడువు" మంచు నరపతి యనినన్.

"భూపవతంస! నీవలనఁ బుణ్యచరిత్రకు మత్కుమారికిన్
రే పుదయించు నందనుఁ డరిందముఁ డాతఁ డఖండభారత
క్ష్మాపతి నీపరోక్షమునఁ గావలె నంచుఁ దలంచినాఁడ నీ
వీపని కియ్యకొన్న నిపుడే నడపింతు వివాహతంత్రమున్.

ఇదియ మదీప్స" యటంచుం - గొదుకక దాశుండు వల్క - ఘోరవరం బ
య్యది నృపునకుఁ బిడుగడఁచిన - విధమైన నతండు మిగుల విహ్వాలుఁ డయ్యెన్.

అంత శంతనుండు నిజాంతర్గతంబున,

"కటకట కైవర్త విభుం - డెటువంటివరంబుఁ గోరె నిది యెంతయు దు
ర్ఘటముగదా" యంచుఁ దలఁచి - కుటిలాలకమీఁది కోర్కి - గొనలిడుకతనన్.

"ఇది యసాధ్య మగుట నిం కెద్దియైనఁ గో - రంగదయ్య దాశరాజ!" యనిన
బిఱ్ఱబిగిసి యతఁడు "పృథివీశ! నా కొండు - తలఁపు లే" దటంచుఁ దా వచించె.

అంతట శంతనుం డిఁక రవంతయు లాభము లేదటం "చి సీ!
కాంతలపొందు గోరి కలకాలము మాయని దుర్యశంబు నా
ర్జింతునె? రూపవిక్రమసుశీలనయాది గుణప్రసిద్ధు ధీ
మంతులు నవ్వ నగ్రసుతు మాన్యుని రాజ్యవిదూరుఁ జేతునే?

ముద్దియమీఁదిమోహమున ముందును వెన్కయుఁ జూడఁబోక నా
పెద్దకుమారునిన్ విడిచి పిన్నకుఁ బట్టముగట్టినన్ జనుల్
'తద్దయుఁ గీర్తిగన్న హిమధామకులప్రథరాపుమాపునీ
మొద్దని బ్రువ్వఁదిట్టరొకొ? మూర్ఖుఁడనై యిటు సేయ టొప్పునే?"

అని వితర్కించి,

లోకాపవాదభీతియు - నాకన్నియమీఁదివలపు నంతంతకు న
స్తోకలఁ బెట్టఁగ హృదయ - వ్యాకుల మేపార నాతఁ డరిగెన్ బురికిన్.

వలపుపిలుపు

(అన్యాపదేశము)

దీపాల పిచ్చయ్య శాస్త్రి గారు

క్రూరనిష్ఠుర భిల్లవాగురఁ దవిలి-నీటుఁ గోల్పోకమున్న నామాట వినుము:
రమ్యసౌధాంతరస్థిత రత్నపంజ-రమ్ముఁ జేరి సుఖింతువో రామచిలుక!

కాన నీసుగంధకలన మెచ్చెడువార-లెవరె చిన్నిపువ్వ! యింతనైన
సౌరభమ్ము లోలయఁగా రాజశుద్ధాంత-సీమ కెక్కి, పేరుఁ జెందఁగదవె?

పలుఁగుఱాలఁ గలసి పడియుంటి విన్నాళ్లు-మహితరాజరాజ మకుటమునకు
వన్నెపెట్టు నీవు చిన్నారిరత్నమా!-కదలి రమ్ము మేలు కలదు నీకు.

బండిగురివెందపూసల దండఁ జేరి-యొత్తిడిం బడి నీకేల తత్తఱిలఁగ
మంచిముత్తెపుఁ బేర్లపై యంచు లోరసి-ఘనతఁ గనఁజాలు మగఱాతి తునుక నీవు.

—స్వాయంవరము.

మన సౌరకుటుంబమున ౧. సూర్యుఁడు, ౨. బుధుఁడు, 3. శుక్రుఁడు, ౪. భూమి, ౫. అంగారకుఁడు, ౬. బృహస్పతి, ౭. శని, ౮. వరుణుఁడు, ౯. నభస్థూణుఁడు నను తొమ్మిది గ్రహము లున్నవి. వీనిలో సూర్యుఁడు ప్రధానుఁడు. సూర్యు నాధారముగఁ జేసికొని వానిచుట్టు తక్కిన గ్రహము లన్నియు నియమకాలావధులయందుఁ బ్రదక్షిణములు చేయుచుండును. భూమి కుపగ్రహముగా నున్న చంద్రునిఁ గూర్చియు, మన సౌరకుటుంబమునకు మూల పురుషుఁడైన సూర్యునిఁ గూర్చియు నే నిదివఱకు వ్రాసి యున్నాఁడను. ఇఁకఁ దక్కిన గ్రహములనుఁ గూర్చి కూడఁ గొంత వ్రాయ సమకట్టి యీ వ్యాస రచనకుఁ గడఁగితిని.

నక్షత్రములు: గ్రహములు, ఖగోళమును మబ్బు లేని చీఁకటి రాత్రులందుఁ బరికించి చూచినచో నందు మిడుంగురులవలెఁ బ్రకాశించు తేజోరాసు లసంఖ్యాకములుగఁ బొడఁగట్టుచుండును. వీనిని శ్రద్ధతోఁ బరికించువారి కివి రెండు విధములుగఁ బ్రకాశించుచున్నట్లగపడును. ఇందు మిణుకుమిణుకుమని ప్రకాశించునవి కొన్ని, నిశ్చలమగు కాంతితోఁ బ్రకాశించున వొకకొన్నియుఁ బొడఁగట్టుచుండును. ఇందు మొదటి తరగతి వానిని నక్షత్రములనియు, రెండవ తరగతి వానిని గ్రహములనియు వ్యవహరించుచున్నారు. ఏదేని యొక గ్రహమును గుర్తించి యది యేనక్షత్రకూటమునందే రిక్కకడ నున్నదో బాగుగ నిరీక్షించి జ్ఞాపకముంచికొనుము. నానాఁట నాగ్రహ మదేకాలమున కానక్షత్రరాశిలోని యారిక్కకడనే యుండక దానినుండి దూరదూరముగఁ బోవుచుండుటనే చూచుచుందుము. ఇది యిట్లుండ నారాశిలోని నక్షత్రములన్నియు నొకే స్థిరపారస్పరస్థానములై ప్రకాశించుచుండుటగూడ చూచుచుందుము. ఆయానక్షత్రములకు సంబంధించి గమనముగ వానివలెఁ బొడకట్టు ఖగోళముల గ్రహములనియు, స్థిరపారస్పరస్థానంబులం బొందియుండు ఖగోళములను నక్షత్రములనియు వివక్షించి వ్యవహరించుచున్నారు. చంద్రుఁడు స్థిరమైన కాంతితోఁ బ్రకాశించుచు, నాకసంబున సంచారము చేయుచున్నాఁడు గావున నాతనికి గ్రహసంజ్ఞ గల్గినది. ఇంతియకాక చంద్రుఁడు స్వయంప్రకాశము లేనివాఁడు. అతఁడు తన వెలుఁగునకై సూర్యునిమీఁద నాధార పడియున్నాఁడు. కావుననే మన కాతఁడు వృద్ధిక్షయములు గల కళలతోఁ గూడినవాఁడై (కళావంతుఁడై) మన కగపడుచున్నాఁడు. గ్రహములన్నియుఁ గూడ నిట్టి కళలు గల గోళములగుడు, మనము వానిని స్వయంప్రకాశగుణము లేనివనియు, వానిమీఁదఁ బడు సూర్యరశ్మియే వానిని గాంతివంతముగా నొనర్చుచున్నదనియు, మన కెఱుకపడు చున్నది. ఈమూఁడు గుణముల నాధారముగఁ జేసికొని గ్రహములను గుర్తించి, యాయాగ్రహములను గూర్చిన యవలోకనముల నొనరించుచుందురు.

గురుత్వాకర్షణము: గ్రహచారము:—చెట్లనుండు కాయలన్నియు నెల్లపుడును భూమిమీఁదఁ బడుచుండుటనే చూచుచున్నాము. ఇంతియకాక పైకెగురవైచిన ప్రతివస్తువును గూడ భూమికేంద్రమువైపునకుఁ గదలుచు భూమిమీఁదఁ బడుచుండును. ఇట్టి విషయముల నన్నిటిని జూడ భూమి ప్రతివస్తువును దనకేంద్రమువైపున కాకర్షించుచున్నదని గ్రహింతుము. మనము భూమిపైన 16 అడుగుల యెత్తునకుఁ బోయి నిలఁబడి యచ్చటనుండి యేవస్తువును జారవిడిచినను నది భూమ్యుపరిభాగమున కొకసెకనుకాలములో వచ్చిచేరును. భూమిమీఁదనుండి పైకి చాలదూరము పోయి యీప్రయోగమును నిర్వర్తించితిమేని యాయావస్తువు లచ్చటనుండి యొకసెకనులో 16 అడుగులకంటె తక్కువదూరము దిగునని యెఱుకపడుచున్నది. భూమ్యుపరిభాగమునుండి 4,000 మైళ్లదూరమునకుఁ బోయి యీప్రయోగమును నిర్వర్తించిన నాయా యివస్తువులు మొదటిసెకనున 4 అడుగులదూరము పడు

ను. భూమి త్రిజ్య 4000 వేలమైళ్లు. భూమిమీఁదనుండి 4000 మైళ్లు పైకిఁ బోయితిమనిన మనము భూకేంద్రము నుండి భూమ్యుపరిభాగ మెంతదూరమున్నదో దానికి రెట్టింపుదూరముపోయిన నప్పటి యాకర్షణప్రేరణము భూమ్యుపరిభాగమున నున్నదానిలో $\frac{1}{4}$ వం తుండుట చేతనే ఆయాయివస్తువులు $\frac{1}{4} \times 16 = 4$ అ. దూరము నొకసెకనులో దిగినవి. భూమ్యుపరిభాగమునుండి 8000 మైళ్లు పోయి యీప్రయోగమును చేసి చూచిన నప్పటి యీప్రేరణ పరిమాణము భూమ్యుపరిభాగముననున్న దానిలో $(1/3)^2=1/9$ వం తుండు. ఏదేని వస్తువును భూమి యాకర్షించు ప్రేరణ పరిమాణము భూకేంద్రము నుండి యావస్తువుకడ కున్నదూరముయొక్క వర్గమునకు విలోమముగా మారుచుండును. ఇంతియకాక యీ ప్రేరణ మాయావస్తువుల ద్రవ్యరాశితో సరళముగా మారుచుండును. భూమి యన్నివస్తువుల నాకర్షించుచున్నట్లే యితర గోళములుకూడ నన్నివస్తువులను దమకేంద్రముల కడ కాకర్షించుచున్నవనికూడ మనము గ్రహించుచున్నాము. గోళములయు, వస్తువులయు నీపరస్పరాకర్షణప్రేరణమునే న్యూటనుగారు గురుత్వాకర్షణ మని వ్యవహరించిరి. క్రీ. శ. 1687 ప్రాంతముననున్న గొప్ప గణితశాస్త్రజ్ఞుఁడగు: న్యూటనే యీ గురుత్వాకర్షణ తత్త్వస్వరూపనిరూపణ మొనరించి దాని నిట్లు నిర్వచించియున్నాఁడు. "ప్రపంచకమునందలి ప్రతివస్తువు ప్రతి ఇతరవస్తువును దనవైపున కాకర్షించుకొను చుండును. ఈ యాకర్షణపరిమాణ మావస్తువులద్రవ్యరాసుల గుణిజముతో సరళముగాను,వానిమధ్య దూరములయొక్క వర్గమునకు విలోమముగాను మారుచుండును." ఈ గురుత్వాకర్షణ సూత్రము నొకసమీకరణముచేఁ బ్రకటింతము.

"దూ" మధ్యదూరము గల్గి, "ద, ధ" ద్రవ్యరాశి పరిమాణములుగల రెండు వస్తువులకుఁ గల పరస్పరాకర్షణ పరిమాణము 'గ' యైనచో,

$$గ = స \frac{ద . ధ}{దూ^2}$$ అగును.

ఈసమీకరణమునందలి "స" యొక స్థిర పరిమాణము. ఇయ్యది మన ముపయోగించు ద్రవ్యరాశి రూపముల ననుసరించియు, పొడవు రూపముల ననుసరించియు మారుచుండును. "స" యనుదానిని గురుత్వాకర్షణ స్థిరమందురు.

ద్రవ్యరాసులను పౌనులలోను, పొడవులనడుగులలోను గొలచి వ్యవహరించినచో "స" యొక్క పరిమాణము దాదాపుగా 1.05×10^{-9} అగుటయు, 'గ' పౌండులలోఁ జెప్పుటయు గల్గును.

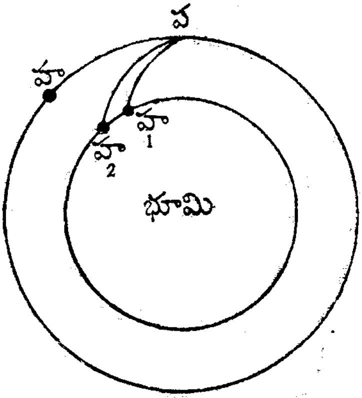
ద్రవ్యరాసులను గ్రాములలోను, పొడవులను శతాంశమీటరులలోను గొలిచి వ్యవహరించినచో 'స' యొక్క పరిమాణము దాదాపుగా 6.66×10^{-8} అగుటయు 'గ' డైనులలోఁ జెప్పఁబడుటయుఁ గల్గును.

ఈ గురుత్వాకర్షణసూత్రమే గ్రహములసంచారమును నిర్ణయించి, యాసంచారమునకు గ్రహణ సౌలభ్యమును గల్పించి, యీవిజ్ఞానప్రేక్షకుల నానందింపఁ జేయుచున్నది. (ఈజ్ఞానమును సంపూర్ణముగ నలవరిచికొనవలెనన్న చలకనమున (?) సంపూర్ణ పాండిత్యము సంపాదించి గతివిద్య నభ్యసించి నేర్చికొనవలెను.)

ప్రతిగ్రహమును సూర్యునిచే నాకర్షింపఁబడుచున్నదనియుఁ, బ్రతిగ్రహము సూర్యు నాకర్షించుచున్న దనియు గురుత్వాకర్షణ సిద్ధాంతము చెప్పుచున్నది. సూర్యుఁడు గ్రహముల నన్నిటిని ఆకర్షించుచుండ నివియన్నియు సూర్యునిమీఁదఁ బడి భగ్నముకాక యట్లేల తిరుగుచున్న వని మొట్టమొదట మన కెల్లరకుఁ దోఁపవచ్చును. మనగ్రహము లన్నియు జడస్థితి నున్న వీని కన్నిటికిని యట్టి యిక్కట్టు వచ్చియుండెడిదేకాని యవి యన్నియు మన మూహింపలేనంత వేగముతో సూర్యునికిఁ బ్రదక్షిణ మొనరించుచుంటచే యట్టివిపత్తు సంభవింపలేదు. దీనికిఁ దార్కాణముగ నొకచిన్నప్రయోగమును సూచించెదరు.

భూమిమీఁద నత్యున్నతమైన యొకపర్వత మున్నదనుకొనుఁడు. దాని యగ్రము "ప" భూమ్యుపరిభాగము నుండి కొన్ని వేలమైళ్లున్నదనియే భావన. దానియగ్ర

మున నొక శతఘ్నినుంచి యందొక పెద్దగుండును బెట్టి కాల్చిన నది 'హ' కడపడిన దనుము. అంతకంటె మిక్కిలి యెక్కువవేగ మా గుండునందు జనింపఁజేసిననది

"హ "కడ పడిన దనుము. దీనికిఁ గొన్ని వేల రెట్లువేగము నాగుండునందు జనింపఁజేసిన నది భూమిమీఁదఁ బడక భూమినుండి యొకే స్థిరదూరమునఁ గదలుచు దానినిఁ జుట్టివచ్చుచుఁ గొన్ని సంపూర్ణ భ్రమణముల నొనర్చును. సెకనున కొక కొన్నిమైళ్ల వేగముతోఁ దిరుగాడు గ్రహ ము లన్నియుఁగూడ సూర్యునిచుట్టు నిట్లు దిరుగాడుచు దానిమీఁదఁ బడి భగ్నముగాకుండ నున్నవి.

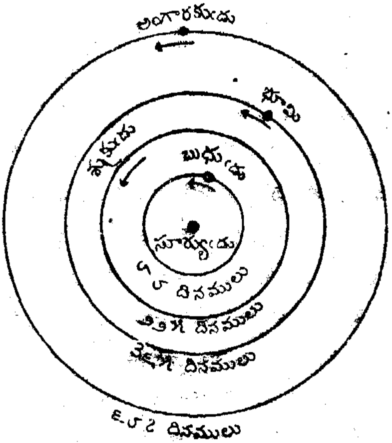
"ప్రతిగ్రహమును సూర్యునిచే నాకర్షింపఁబడు చున్నది. ప్రతి గ్రహమును సూర్యు నాకర్షించుచున్నది." అను విషయములు గురుత్వాకర్షణసూత్రమువలన గ్రహిం చితిమి.

$\frac{\text{ప} 2}{\text{దూ}}$ (దూ=దూరము) 2 ఆకర్షణ ప్రేరణ పరిమా ణముగల్గి యేదేని యొకస్థిరబిందువు దిక్కునకే యాకర్షిత మై తిరుగుబిందువు శంకుచ్ఛిన్నములలో నేదియో యొక దానిమీఁద సంచారము సలుపుచుండవలెనని గణితశాస్త్రా నుసారముగ ధ్రువపడుచున్నది. దీని నాధారము చేసికొని న్యూటనుగారు తమకు 150 యేండ్లకుఁ బూర్వమునున్న (క్రీ. శ. 1530) కెప్లరుగారు నిర్వచించిన సిద్ధాంతముల యాథార్థ్యము నుపపత్తులతోఁ గూడ ధ్రువపరచియు న్నారు. కెప్లరుగారి గ్రహచార సిద్ధాంతములు

(1) ప్రతిగ్రహమును సూర్యుఁ డొక నాభికడ నున్న అండవృత్తముమీఁద సంచరించును. (2)సూర్యుని కేంద్రమును, గ్రహముయొక్క కేంద్రమును సంధించురేఖ (గ్రహముయొక్క నాభిప్రతి త్రిజ్య) సమకాలములలో సమానవైశాల్యములను గల్పించును. (3)ఆయాగ్రహములు సూర్యునిఁజుట్టివచ్చు కాలావధులవర్గములు సూర్యునుండి వానివానికుండు దూరమధ్యముల ఘనపరిమాణముల యను పాతానుసారముగ నుండును.

ఈ మూఁడుసిద్ధాంతములను కెప్లరుగారు నిర్వచిం చిన తరువాతనుండియు శాస్త్రజ్ఞులు కొన్నికొన్ని సంశ యాస్పదవిషయములను నిశ్చయాంశములుగ నుపపత్తీ కరించి రుజువొనరించియున్నారు. ఇంతియకాక గ్రహ ములన్నియు సూర్యుని చుట్టివచ్చునపు డొకేదిశకుఁ గద లుచున్నవనియు, ప్రతిగ్రహముయొక్క కక్ష్యయుఁ గూడ నొక్కొక్క సమతలవర్తియగుచున్నదనియుఁ గూడ నిర్దేశింపఁబడియె.

న్యూనగ్రహములు (అంతర్గ్రహములు): బృహ ద్గ్రహములు:—సూర్యునికి దగ్గఱగా నుండి దానిచుట్టు తిరుగాడుగ్రహములు నాలుగున్నవి. ఇవి తక్కిన యైదు గ్రహములకంటె చిన్నవి. ఈ సౌరకుటుంబమునందలి గ్రహములన్నిటఁజిన్నవియు సూర్యునికి,దాపుగనున్నవియు నగు (1) బుధుఁడు, (2) శుక్రుఁడు, (3) భూమి, (4) అం

గారకుఁడు నను నాలుగుగ్రహములను న్యూనగ్రహములని యుఁ, దక్కిన యైదింటిని బృహద్గ్రహము లనియు వ్యవ హరించుచున్నారు.

ఈపైనుకటిపటము న్యూనగ్రహములసంచారమును గూర్చి ప్రకటించుచున్నది. ఈ నాలుగు గ్రహములలో బుధుఁడు సూర్యునికి దగ్గఱగా నున్నాఁడు. ఇతఁడు సూర్యునికి దగ్గఱగా నున్నపుడు 285 లక్షల మైళ్ల దూరమునను, సూర్యునికి దూరముగా నున్నపుడు 433 లక్షల మైళ్ల దూరమునను నుండును. ఇతనికిని సూర్యునికిని గల దూరమధ్యము 359 లక్షల మైళ్లు. ఈ గ్రహముయొక్క వ్యాసము 2,992 మైళ్లు. దీనిసాంద్రత 6.85. దీనికి సూర్యునిచుట్టు నొకపరి తిరిగివచ్చుటకు 87.969 లేక 88 దినముల కాలము కావలెను.

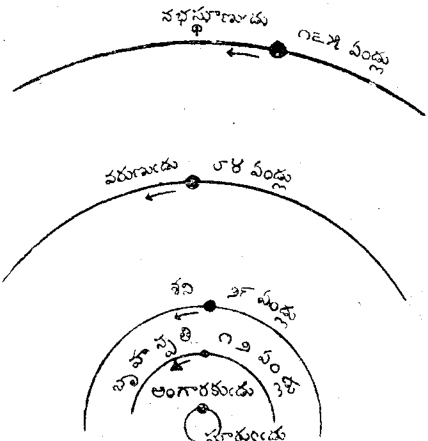
సూర్యునినుండి కొంచెము దూరముగఁ బోయిన రెండవ గ్రహము శుక్రుఁడున్నాఁడు. ఇతఁడు సూర్యునికి దగ్గఱగా నున్నపుడు 666 లక్షల మైళ్ల దూరమునను, సూర్యునికి దూరముగా నున్నపుడు 675 లక్షల మైళ్ల దూరమునను నుండును. సూర్యునికిని శుక్రునికిని గల దూరమధ్యము 670 లక్షల మైళ్లు. దీనివ్యాసము 7,660 మైళ్లు. దీనిసాంద్రత 4.81. దీనికి సూర్యునిచుట్టు నొకసారి తిరిగివచ్చుటకు 224.70 లేక 225 దినములకాలము పట్టును.

సూర్యునుండి శుక్రునికంటె దూరస్థముగా నున్న గ్రహము భూమి. ఇది సూర్యునికి దగ్గఱగా నున్నపుడు 911 లక్షల మైళ్ల దూరమునను, సూర్యునికి దూరముగా నున్నపుడు 946 లక్షల మైళ్ల దూరమునను నుండును. ఈగ్రహమునకును సూర్యునికిని గల దూరమధ్యము 927 లక్షల మైళ్లు. ఇది సూర్యునొకపర్యాయము చుట్టివచ్చుటకు 365. 25 దినములను దీసికొనును. దీని వ్యాసము 7918 మైళ్లు. దీని సాంద్రత 5.66.

సూర్యునుండి భూమికంటె దూరస్థముగ నున్న గ్రహ మంగారకుఁడు. ఇది సూర్యునికి దగ్గఱగా నున్నపుడు 1280 లక్షల మైళ్ల దూరమునను, సూర్యునికి దూరముగా నున్నపుడు 1550 లక్షల మైళ్ల దూరమునను నుండును. అంగారకునికిని సూర్యునికినిగల దూరమధ్యము 1,410 లక్షల మైళ్లు. ఇది సూర్యునిచుట్టు నొకసారి తిరుగుటకు 686.98 లేక 687 దినములకాలమును దీసికొనును. ఈగ్రహముయొక్క వ్యాసము 4,200 మైళ్లు; దీనిసాంద్రత 4.01.

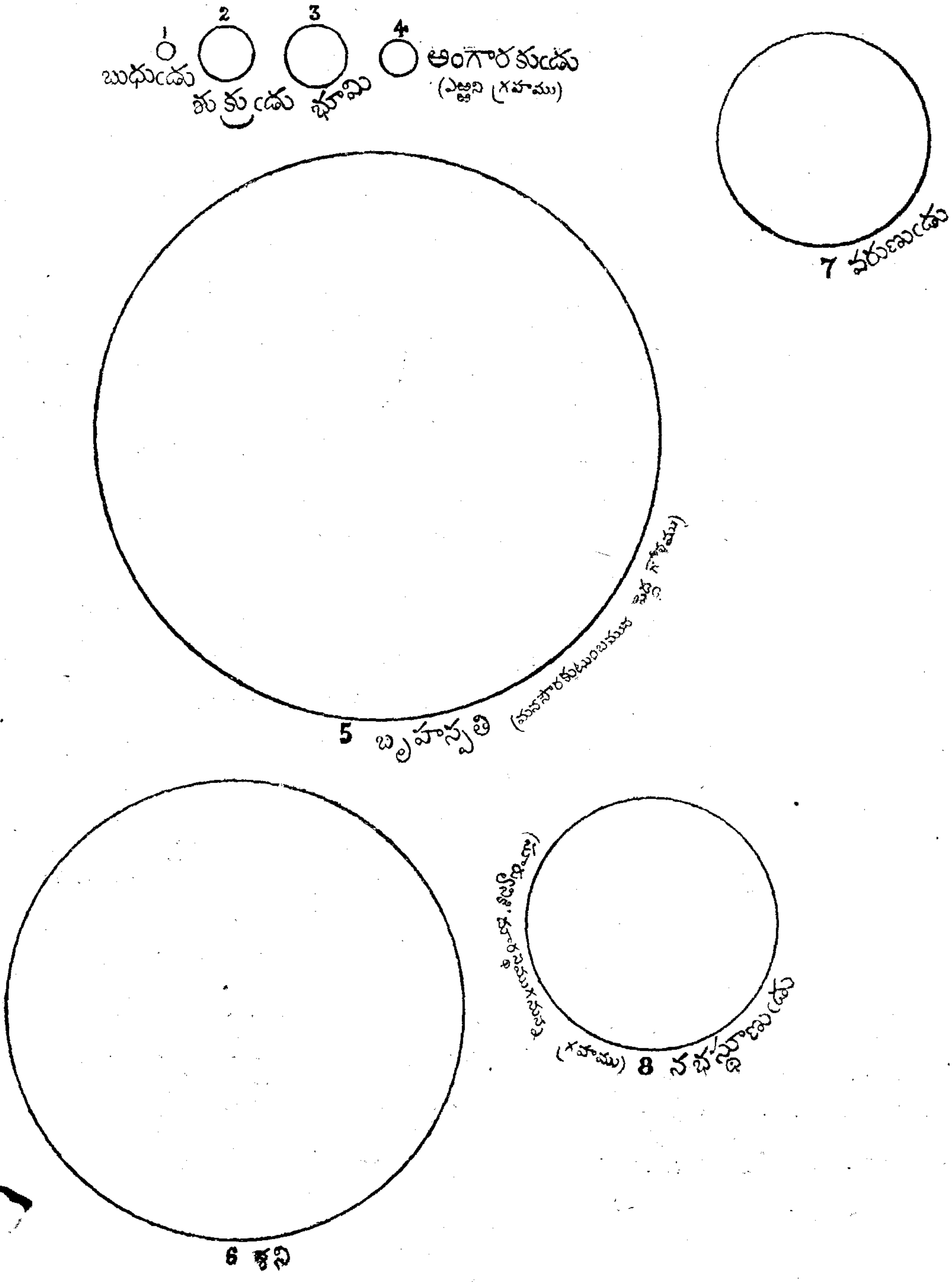
పై నాల్గు గ్రహములను, నివిసూర్యునికి దగ్గఱగా నుండుటచేతను, తక్కిన వానికంటె చిన్నవిగా నుండుటచేతను, నొక కూటముగా గ్రహించి వీని నంతర్గ్రహములని పిలుచుచున్నారు. ఈనాల్గుగ్రహములలో భూమియు, శుక్రుఁడును నొకే ఘనపరిమాణముగల గ్రహములు. బుధుఁడును, నంగారకుఁడును నించుమించుగ నొకే ఘనపరిమాణము గలవారు. వీని ఘనపరిమాణములు భూమియొక్కయు, చంద్రునియొక్కయు పరిమాణము లకు మధ్యస్థముగ నుండును.

తక్కిన గ్రహములైదును మిక్కిలి పెద్దవి; సూర్యునికి దూరముగనున్నవి. దీనంజేసి వీనిని బృహద్గ్రహములని వ్యవహరించుచున్నారు. అంతర్గ్రహములట్లే యీ బృహద్గ్రహములుకూడ సూర్యునిచుట్టు తిరుగుచు తేజఉష్ణముల కొఱకు వానిమీఁదనే యాధారపడియున్నవి.

బృహస్పతి సూర్యునినుండి బయటికి లెక్కించుచు పోయిన నైదవగ్రహమగును. ఇది సూర్యునికి దగ్గఱగా నున్నపుడు 4,590 లక్షల మైళ్లదూరమునను, సూర్యునికి దూరముగా నున్నపుడు 5,050 లక్షల మైళ్ల దూరమునను నుండును. బృహస్పతికిని సూర్యునికిని గల దూరమధ్యము 4820 లక్షలమైళ్లు. ఈగ్రహము సూర్యునిచుట్టు నొకపరి తిరిగి వచ్చుటకు 4,332.6 దినములు లేక 12 ఏండ్ల కాలమును దీసికొనును. దీనివ్యాసము 85,000 మైళ్లు. దీని సాంద్రత 1.38.

ఆయా గ్రహముల పరిమాణములను సులభముగా గ్రహించుటకై వానివాని పరిమాణముల నీదిగువ నీ
రీతి రూపముల నవలంబించి ప్రకటించితిని

బృహస్పతికంటె సూర్యునికి దూరముగా నున్న గ్రహము శని. ఇది సూర్యునికి దగ్గఱగా నున్నపుడు 8,340 లక్షల మైళ్లదూరమునను, దూరముగా నున్నపుడు 9,360 లక్షల మైళ్లదూరమునను నుండును. శనికిని సూర్యునికిని గల దూరమధ్యము 8,840 లక్షల మైళ్లు. దీనివ్యాసము **71,000** మైళ్లు. ఇది సూర్యునిచుట్టు నొకపరి తిరిగివచ్చుటకు **10,759** దినములు లేక **29** ఏండ్లకాలమును దీసికొనును. దీని సాంద్రత 0.75.

శనికంటె సూర్యునికి దూరస్థముగానున్న గ్రహము వరుణుఁడు. ఇది సూర్యునికి దగ్గఱగా నున్నపుడు **17,000** లక్షల మైళ్లదూరమునను, సూర్యునికి దూరముగా నున్నపుడు **18,600** లక్షల మైళ్లదూరమునను ఉండును. వరుణునికిని సూర్యునికిని గల దూరమధ్యము **17,800** లక్షల మైళ్లు. ఇది సూర్యుని చుట్టివచ్చుటకు **30,687** దినములు లేక **84** సంవత్సరములకాలమును దీసికొనును. దీనివ్యాసము **31,700** మైళ్లు. దీని సాంద్రత **1.28**.

నభస్థూణుఁడను నీగ్రహము మనసౌరకుటుంబము లోని గ్రహములలో సూర్యునికి మిక్కిలి దూరస్థముగ నున్నది. ఇది సూర్యునికి దగ్గఱగ నున్నపుడు వానినుండి **27,600** లక్షల మైళ్ల దూరమునను, వానినుండి దూరస్థముగ నున్నపుడు **2,810** లక్షల మైళ్ల దూరమునను నుండును. సూర్యునికిని నభస్థూణునికిని గల దూరమధ్యము **27,800** లక్షల మైళ్లు. దీనివ్యాసము **34,500** మైళ్లు. ఇది సూర్యునిచుట్టు నొకపరి తిరిగివచ్చుటకు **60,127** దినములు లేక **165** ఏండ్లను దీసికొనును. దీనిసాంద్రత **1.15**.

పై గ్రహములలో భూమి కొకయుపగ్రహమునకు అంగారకునికి రెండుపగ్రహములును, బృహస్పతి, నాలు గుపగ్రహములును, శని కెనిమిది యుపగ్రహములును, వరుణునికి నాలు గుపగ్రహములును, నభస్థూణుని కొక్కయుపగ్రహమును గలవు. ఇంతియకాక సూర్యునికిని బుధునికిని మధ్య నొకగ్రహ మున్నదని యొకానొక శాస్త్రజ్ఞుఁడు వెలయించి దానికి 'వల్కన్' అని పేరిడెను. దీని యునికినిగూర్చి యిదమిత్థమని యేమి తేల లేదు. కొంద అయ్యది యున్నదని చెప్పుచున్నారు; మఱికొంద ఱద్దానియునికినే సందేహించుచున్నారు. అంగారకునికిని బృహస్పతికిని, మధ్య నొకకొన్ని మిక్కిలి చిన్నగ్రహముల సముదాయ మున్నదనికూడ మన కెఱుక పడుచున్నది.

నానాఁట నీ గ్రహముల నొక్కొక్క దానినిగూర్చి నానేర్చిన విధంబునఁ బ్రకటించెద.

ప్రేమవల్లరి

బూర్లె వెంకట రమణయ్యగారు

స్రాగ కన్నులఁ గురియు నీరాగవృష్టి
మొలచి, చివురించి, పుష్పింపఁబూని యున్న
లలిత మోహనమంజుల లతల మల్లె
యల్లదే వాడి, వందురి యంతరింప
నున్నయది నీదు కోపాగ్ని నుక్కడక్క!

మొగ్గఁ దొడిగిన చిన్నారి ముద్దులతను
భయద దావానల జ్వాల భస్మమొందఁ
జేయఁజూచుట, మురిపెంపు చిన్నికూఁతు
కంఠమును బట్టి తునిమెడు కరణి గాదె?

శ్రీయుత బెల్లంకొండ రామారాయకవీంద్రుఁడు

క. మార్కండేయశర్మగారు

అనవరతాన్న విద్యాదానతృప్తవి
ద్యార్థి విరాజద్గృహాంతరుండు
వ్యాకృతి తర్క వేదాంత మీమాంసాది
రమణీయ శాస్త్రపారంగతుండు
సకల విద్వజ్జన స్తవనీయ విషయవి
భాసితాప్రతిమాన భాష్యకర్త
సరస సంస్కృతకావ్య చంపూముఖ శతాధి
కగ్రంథనిర్మాణ కలితయశుఁడు
వివృత దుర్వాదికానన వీతిహోత్రుఁ
డాత్మవిజ్ఞానవర్తి సత్యవ్రతుండు
హరిబెల్లముకొండ వంశాబ్ధి విధుఁడు
రామరాయ కవీంద్రుండు ధీమహితుఁడు.

విద్వత్కవికుల తిలకుఁడు, తపస్వియు, విద్వజ్జన పోషకుఁడును, విద్యార్థిజనచింతామణియునగు శ్రీయుత బెల్లముకొండ రామారాయ కవీంద్రుఁడు శాలివాహనశకము సం. ౧౭౯౭ (క్రీ. శ. ౧౮౭౫) యువ సంవత్సర బహుళ అమావాస్య సోమవారమునాఁడు రాత్రికర్కాటకలగ్నమునందు జన్మించెను. గుంటూరుజిల్లా నరసారావుపేట తాలూకా పమిడిపాడు వీరినివాసగ్రామము. వీరు నియోగి బ్రాహ్మణశాఖకు చెందినవారు; ఋగ్వేదులు; ఆశ్వలాయనసూత్రులు; భారద్వాజసగోత్రులు. శ్రీరామారావుగారిపూర్వులు ౭, ౮ తరములనుండి సంస్కృతభాషయందు కావ్యనాటకాది పరిచయము చక్కఁగా కలిగియుండిరి. శ్రీరామారావుగారికి పితృపితామహాదుల కాలములనుండి ౩ అగ్రహారములు పెక్కుతావుల యీనాములును గలవు. శ్రీరామారావుగారికి బాల్యమునుండియు హయగ్రీవుఁడు ఇష్టదైవము. వీరు బ్రాహ్మముహూర్తమునందు మేల్కాంచి స్నానసంధ్యాద్యాహ్నికమును యథావిధిగ నాచరించి సహస్ర గాయత్రీజపము సల్పి కాని మఱేపనియు చేయువారుకారు. కృష్ణాతీరమునందు, పరమ పుణ్యతీర్థమగు వేదాద్రియందు 2సంవత్సరములు ఆకంఠజల మధ్యస్థులయి తపము సల్పిరని తెలియవచ్చుచున్నది. వీరు ప్రథమమున తండ్రిగారిసమీపమున కొంతకాలము కావ్యపాఠము చదివిరికాని అది మొదలుకొనియే కవిత్వము చెప్పుచుండిరట. వనపర్తి, గద్వాల మున్నగు సంస్థానములకు వార్షిక సత్కారపరిగ్రహణార్థము పోవు పండితుల కందఱకు రామారావుగారి గృహము విడిదిగృహము. విద్వాంసులతోడ విద్యాగోష్ఠి సల్పుచు యోగ్యతానుసారము వారిని సత్కరించుచు విద్యార్థులకు అన్నపానీయాదులను తనయింట నొసంగి విద్వాంసులనుగా నొనర్చిరి. శ్రీరామారావుగారి శిష్యకోటికి చేరిన శతావధానులు గుంటూరుమండలమున పలువురు గలరు. శ్రీరామారావుగారు చంపూ, భాణ, కావ్య, వ్యాకరణ, భాష్య, వ్యాఖ్యానాది గ్రంథములు దాదాపు ౮౧ ని, అనేక దేవతాస్తుత్యష్టకములను, దాదాపు ౬౧ ని, రచించిరి.

వారు రచించిన గ్రంథములలో ముద్రితములు.

గరుడసందేశము; రుక్మిణీపరిణయ చంపువు; కృష్ణలీలాతరంగిణివ్యాఖ్య; భాగవత చంపూవ్యాఖ్య; వేదాంతకౌస్తుభము; హయగ్రీవస్తుతి; హయగ్రీవశతకవ్యాఖ్య.

భగవద్గీతాశంకరభాష్యముపైన వ్రాసిన భాష్యార్కప్రకాశికయను భాష్యవ్యాఖ్యానము ౧౨ అధ్యాయములవఱకు ముద్రితమయియున్నది. తక్కిన ౬ అధ్యాయములుకూడ శ్రీయుత దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావుగారు ముద్రించుచున్నారు.

ఆంధ్రదేశమునందుఁగాని, ఇతరదేశములందుఁగాని శ్రీవిద్యారణ్యుని తరువాత సర్వతోముఖమయిన ఇట్టి పాండిత్యముగల పురుషుఁ డింతవఱకు జన్మించియుండలేదు.

సిద్ధాంతకౌముదీవ్యాఖ్యయగు శరద్రాత్రియు, శ్రీభాష్యవిమర్శయు, సిద్ధాంతబిందువ్యాఖ్యయగుసిద్ధాంతసింధువు అను గ్రంథరాజములు వీరికి గల శాస్త్రపరిజ్ఞానమును, ప్రతిపక్షనిరాకరణదక్షత్వమును చక్కఁగా వెల్లడింపఁగలవు. వీరు ఆగర్భశ్రీమంతులయి పుట్టినట్లే విద్యగూడ వామదేవ, శుకయోగీంద్రాదులవలె జన్మాంతర

కృతిసుకృతవిశేషముచేత పుట్టుకనుండియే కరచరణాదు లతోపాటు పుట్టి ముకుళావస్థతో సహజముగ నుండి యౌవన దశయందు వికసించినది. బ్రహ్మశ్రీ పురిఘళ్ళ రామశాస్త్రి, సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రియను విద్వత్ సోదరద్వయమును తన గృహమునందుంచి పోషించుచు జ్యేష్ఠుని దగ్గఱ వ్యాకరణశాస్త్రమును, కనిష్ఠునికడ తర్కశాస్త్రమును శ్రీరామారావుగారు చదివిరి. శ్రీరామారావుగారు

గురుసమీపమున అభ్యసించిన విద్య ఇదియే! తక్కిన ధర్మ మీమాంసా, వేదాంతశాస్త్రములయందు ఇంతటి విపులమైన పాండిత్యమును ఎటుల గడించిరో తెలియఁజాలదు. శ్రీరామారాయ కవీంద్రునకు కోపమనునది యెట్టిదో తెలియదు. వీరి శరీరము పుటముపెట్టిన బంగారుచాయవంటి చాయ కలిగియుండును. పిఱుదులవఱకు వ్రేలాడు తలవెండ్రుకలును, చిరునగవు, వికాసముగల ముఖముగలవారయి "యత్రాకృతిస్తత్రగుణాః" అను శాస్త్రమునకు లక్ష్యభూతులయి యుందురు. ఇట్టి మహనీయులు పరీధావినామసంవత్సర కార్తికశుక్ల పక్ష నవమియందు, అనఁగా జన్మాది 3౭ సంవత్సరమునందు పాంచభౌతికమగు దేహమును పరిత్యజించి యశశ్శరీరు లయిరి. వీరిమరణమును గూర్చి విలపించిన పద్యములలో నొకటి యీక్రింద వ్రాయుచున్నాఁడను :

ఉ. ఏగతి సంస్కృతంబి కను వృద్ధిగనున్ మనకొండవీఁటవే
 ఱేగతి బీదకుఱ్ఱలకు నేర్పడు శాస్త్రము లభ్యసింపఁగా
 సాగునె వేఱుచోటనిటుసత్రముపొందితిరే పురంబులో
 నేగురువద్దఁగల్గు? వచియింపుము మాగతిఏకామివలెన్?

శ్రీరామారావుగారి భగవద్గీతా భాష్యవ్యాఖ్య ముద్రించినంతవఱకు, అనఁగా ౧౨ అధ్యాయములవఱకు రాయల్ 8 పుటలసైజున దాదాపు 850 పుటలు కలిగి యున్నది. దానివెల రు 4-0-0. ఆగ్రంథమును స్వీకరించిన ఇతరగ్రంథముల ముద్రణకు ప్రోత్సాహము నొసర్చిన వారగుదురు.

పాఠశాలలు - మాతృభాషా ప్రాధాన్యము

డిసెంబరు మాడర్న్ రివ్యూ పత్రికయందు శ్రీయుత పి. యన్. దత్తు (బి. యస్. సి. లండను) గారు "విద్యాభ్యాసము, లేక జాతి యొక్క జీవితశక్తుల దుర్వ్యయము" అను నొక వ్యాసమును ఆంగ్లమున ప్రకటించినారు. అందు వారు ఈనాడు పాఠశాలలలో ౬, లేక ౭ ఏండ్లవయసుగల బాలురకు మాతృభాషను నేర్పుటకు మొదలుపెట్టియు పెట్టకముందే విదేశీయమగు ఇంగ్లీషుభాషనుకూడ నేర్పుటకు మొదలిడుచున్నారనియు, వింత తెఱగులైన వర్ణక్రమములు, శబ్దోచ్చారణములు, అర్థ ర్వచనములుగల ఆవిదేశీయ భాషను అంత చిన్నతనముననే బలాత్కారముగ వారిచే జదివించుటచేత సహజముగ బలుత్రోవల పరుగులువారి వారిజీవితనిర్వహణమున వారికి దోడ్పడగల వారి సహజకోమలమయిన బుద్ధిని కొంచెపఱచుచున్నదనియు, బాలురకు తమకు నిత్యజీవనమందు వాడుకలోనుండు విషయములను మాతృభాషయందు బోధించుట కడుసుకరమనియు, వారును దానిని శ్రమయేలేక నేర్చికొనగలుగుదురనియు, కావున నావిధముగ వారిబుద్ధిని మొలకలోనే మోడుకావించుటకంటె వారికిమాతృభాషయందే చాలినంతకృషిచేయ నవకాశము లధికముగ గల్పించినచో వారి శరీరమనోబుద్ధులు సత్వరముగ వికాసమును జెంది, పెంపొందగలవనియు, అట్టి సౌకర్యము ఇప్పటి విద్యావిధానమున లేదనియు, హైస్కూలు విద్యార్థులకు ఒకటవ ఫారము మొదలుకొని, మోయజాలనన్ని భిన్నభిన్న సారస్వతశాఖలకు జెందిన ఆంగ్లపుస్తకములను చదువవలసియున్నదనియు, ౫, ౬ ఏండ్లు, కష్టపడి చదివి హైస్కూలు తరగతులన్నియు దాటునప్పటికి వారి కాయాసారస్వతవిభాగములయందింతయేని జ్ఞానము గలుగక పోవుటయేకాక ఆరోగ్యము, మనస్సు, బుద్ధి కూడ చెడి వారు ఇకను విద్యాలాభమును బొందుటకుగాని, అంతటితో జదువునకు స్వస్తిచెప్పి జీవితమును ధైర్యముతో గడుపుకొనుటకుగాని శక్తిచాలక 'రెంటికిని జెడ్డ రేవడ'లగుచున్నారనియు, మిగిలి కళాశాలలయందు ప్రవేశించినను, నాలుగైదేండ్లు వారు తమకు ప్రత్యేకాభిమానముగల ఇతర శాస్త్రములతోపాటు ఇంగ్లీషునుగూడ నిర్బం

ధముగ జదువవలసియున్నారనియు, ఇన్నిగండములు గడచి ఎట్లో పట్టభద్రులై జీవితరంగమున బ్రవేశించవలసిననాటికి శుష్కశరీరులు శూన్యప్రతిభులు, విగతోత్సాహులునై వారు విద్యాలయములనుండి వెలువడి ప్రత్యక్షమగుచున్నారనియు, వేయింట నేయిద్దరు ముగ్గురో తప్ప తక్కినవారందరు పైనుడివినట్టి దుస్థితికి బాలగుచున్నారనియు, విశ్వవిద్యాలయములు కేవలము గుమస్తాలను- యౌవన బలమునకు, పురుష శక్తికి సుమారులైన గుమస్తాలను, సూత్రధారునిచేతి తోలుబొమ్మల వలె విద్యాబుద్ధి స్వభావములయందు గాంభీర్యము, స్వాతంత్ర్యము లేక పైయధికారులెట్లు లాడించిన నటులాడు గుమస్తాలను- తయారు చేయుచున్నవనియు, చిన్నతనమననే ఒంటను ఇంటను బట్టని ఇంగ్లీషు భాషను చిలుకలవలె వల్లించి వల్లించి బుద్ధికి గల స్వాతంత్ర్య శక్తి నశింప క్రమముగ యౌవనము ప్రాప్తించునాటికి, తమ్మును తమతోడి జనులను నిర్వహించి తమదేశమునకువన్నె దెచ్చుటకు సర్వవిధముల ప్రయత్నములు చేయవలసిన నాటికి, ఎందుకును బనికిరానియిట్టిదుస్థితికి వచ్చుచున్నారనియు నీ మొదలయిన విషయములను విపులముగ జర్చించి తుదకిట్లు తమ వ్యాసమును ముగించినారు:

మనము మనజాతియొక్క శారీరకమానసిక వికాసములు ఇంకను నశించి రూపుమాయకుండ కాపాడుకొనగోరుదుమేని మనము వెంటనే జాగ్రత్తపడి ఈ దేశీయ భాషయొక్క దౌర్జన్యమును, దాస్యమును సుమారమున దులిపివేయవలెను. పాఠశాలలయందును, కళాశాలలయందును ప్రస్తుతము ఇంగ్లీషుభాషకున్న ప్రాధాన్యమును దొలగించి ఆస్థానమున మాతృభాషను నెలకొల్పి మన బాలురు తొలుదొల్త మాతృభాషయందు పాండిత్యమును గడించుకొనునట్లు చేయవలెను. తరువాత జర్మనులు, చైనావారు చేయునట్లు ఇంగ్లీషు జదివి తన్మూలమున నాభాషయందు గల ప్రత్యేకశాస్త్రములు, కళలు మొదలయినవానియందు జ్ఞానము నలవరుచుకొనుటసముచితము. అనగా ఇంగ్లీషుకళావేత్తల విజ్ఞాన భాండాగారమునకు బ్రవేశమును గలిగింపజాలినంత చదువుకొన్న జాలును.

భారతదేశమున విద్యవచ్చినవారు చాల తక్కువగనున్నారు. ఆయున్నకొలదిమందిదుస్థితిని శ్రీదత్తుగారు చక్కగావివరించినారు. దీనికి ప్రస్తుతమున్న విద్యాభ్యాస విధానమే కారణమగుచున్నది. భారతదేశమున బాలురకు చదువు మొదలుపెట్టిననాటి నుండి విదేశభాషనుకూడ ప్రారంభింపక పదియేండ్ల కాలము కేవలము వారివారి మాతృభాషయందే పరిశ్రమచేసి పాండిత్యమును సంపాదించుకొని తమతమ ప్రాచీనవిజ్ఞానలాభమునుబొందుటకవకాశములు గలుగునేని విద్యావ్యాప్తి యతిశయింపగలదు. ఆకాలమున ఆంగ్లభాషయందు వెలయుచున్నవివిధవిజ్ఞానవిశేషములను బాలురకు మాతృభాషతోనే బోధింపవలెను. అట్లు బోధింపగల సమర్థులు మనదేశమున నిప్పుడు పలువురున్నారు. ముందు ౧౦, ౧౫ సంవత్సరములవరకునువారేయందుకుచాలియుందురు ఇట్టిపద్ధతి ననుసరించి విద్యనభ్యసించుబాలురు ౧౫, ౧౬ సంవత్సరముల వయసు వచ్చునప్పటికి తమ భావిజీవితమును సుకరముగ గడుపుకొనుటకు దమ కుపయోగింపగల ప్రత్యేక

శాస్త్రమునో, కళనో నిర్ణయించుకొనగలుదురు. అదిమొదలద్దానిసే కృషిచేయవచ్చును. దానినిగూర్చిన విజ్ఞానమును సమగ్రముగ దెలిసికొనుటకై యొక ఇంగ్లీషునే కాదు, వలసినచో అట్టి ప్రత్యేక విజ్ఞానము విస్తారముగగల యేయితరభాషనైనను నేర్చుకొనవచ్చును. అపుడు విజాతీయ భాషలను నేర్చుకొనుట సుకరముగ నుండును. ఆసక్తిగలదేని యెట్టి దుష్కరకార్యమైనను సుకరమగుట వింతకాదు. ఇట్టివిధానము వలన బాలురబుద్ధికి స్వాతంత్ర్యము, కళలకు వికాసము తప్పక కలుగగలదు. తొలుతనే భారతీయ ప్రాచీనవిజ్ఞానము వారి హృదయముల నాటుకొనజేసియుండుటచే ఆనాటికి యువకులైన వారి యమోఘ ప్రారంభములవలన భారత జాతీయత స్వతంత్ర స్వరూపమును దాలిచి యభివృద్ధి గాంచగలదు. అప్పుడు భారత దేశమున కభ్యుదయము, అభ్యున్నతి గలుగగలదని తలపవచ్చును. మనదేశమునందలి విద్యాశాఖాధి కారులును, విశ్వవిద్యాలయముల వారును, బాలురకు ఇట్టి సదవకాశములను గలిగించు విద్యావిధానముల ప్రారంభించివారిని తమకును, దేశమునకును స్వాతంత్ర్యమును, ప్రతిష్ఠను సమకూర్చగల పురుష సింహములను జేయు టవశ్యతమము.

భారతదేశము రైల్వేపరిపాలనము

మనదేశంలో ఉండే రైల్వేలలో మంచి సౌకర్యాలు ఉండవలెనంటే రైల్వేవారు అనుసరించవలసిన నియమములను చదువురాని దేశీయసోదరులకు తెలియపడచెప్పడ మొక సాధనమని "ఇండియన్ రైల్వేసు" అనుపత్రిక ఇట్లా రాసింది :

భారతదేశంలో రైల్వే అధికారం అంతా విదేశం వాళ్ళచేతుల్లో పడిపోయింది. తమసామర్థ్యాన్ని చెప్పుకొనే మాటలంతపొడవు కార్యనిర్వహణంలో కనిపించడంలేదు. వారికి నిజంగా సామర్థ్యం ఉంటే రైల్వే నిర్మాణంలో ఇన్నిలోట్లు ఎందుకు ఉంటవి ? నీటికి, స్థలానికి, సౌఖ్యానికి ప్రయాణికు లెందు కల్లాడుతారు? వర్తకులు ఎక్కువచార్జీలకు, ఇతర అసౌకర్యాలకు ఎందుకు మొరపెట్టారు? రైల్వేఉద్యోగులు, పనివాండ్రు తమకుజరిగే అక్రమాలకు దుఃఖిస్తూ రైల్వేఅధికారుల అమానుషమైన అందుబాటు లేనిస్థితిని ఎందుకు బహిరంగంగా ఆక్షేపిస్తారు ? తుపాకిగుండ్ల రాజ్యాంగం అండను వాళ్లు అధికారం సాగిస్తూ ఉన్నారు. లేకుంటే వాళ్ల సామర్థ్యం ఎప్పుడో ప్రపంచానికి తెలిసిపోయేది. ఇట్లాంటి పరిపాలనావిధానాన్ని స్వాతంత్ర్యంగల ఇతర ఏదేశాలూ ఒకనిమిషమయినా ఓర్చుకొనేవికావు. ఆదేశాల్లో ప్రయాణికులు, రైల్వే ఉద్యోగులు, వర్తకులు, ఇంకా ఇతరులుగూడ రైల్వే అధికారులు తమపరిపాలన పద్ధతులను చక్కపరుచుకోవడానికి సమ్మతించకపోతే వెంటనే రైల్వేలకు స్వస్తిచెప్పేసి ఉందురు. కాని, అక్కటా, ఇది భారతదేశము కదా! ఈ దేశంప్రజల్లో నూటికి తొంభైఅయిదుమంది పిరికివారు, చదువురానివారు.

చదువువచ్చిన మిగత అయిదుమంది రైల్వేలపరిపాలనమును విమర్శించడానికి సంఘములుగ కూడిఉన్నారు కాని వారికి గట్టిపట్టుదల, చదువురాని తమసోదరులపట్ల సానుభూతి లేకుండడంచేత వారిప్రయత్నాలంతా బూడిదలో హోమంగా ఉన్నవి. ప్రయాణికులు సౌకర్యాలకు, పనివాండ్రు న్యాయానికి, వర్తకులు సరసమైనచార్జీలకు, అనుకూలమైన మార్గాలను నిర్మించడానికి తమతమ సంఘాలద్వారా అర్జీలు పెట్టుకొంటున్నారు. కాని

ఆఅర్జీలు మొక్కపోయిన ఆయుధాలు, వానివల్ల లాభం ఏమీ లేదు. రైల్వేవాళ్లంత మూర్ఖపుపట్టుదలకలిగిఉంటే వీళ్లమాత్రం ఎందుకు అట్లా ఉండకూడదు? ఈఅర్జీలు రైల్వేవాళ్ల మూర్ఖాన్ని మరింత గట్టిచేయడంమాత్రం నిశ్చయం.

రైల్వేవాళ్లకు అర్జీ పెట్టేదానికంటే వాళ్లు చదువు రానితమసోదర ప్రయాణికులకు బోధచేయవలెను. ఇంటరు తరగతిలో, మూడోతరగతిలో ప్రయాణంచేసే చదువు వచ్చిన వాళ్లు ఒక్కొక్క రొక్కొక్కబండి (కంపార్టుమెంటు)లో ఎక్కి అందులో ఉండే చదువురాని ప్రయాణికులకు రైల్వే అధికారులు అనుసరించవలసిన నియమములనుగూర్చి బోధించవలెను. అట్లా చేస్తే క్రమంగా రైల్వే అధికార్ల మూర్ఖ్యం రూపుమాస్తుంది, వాళ్లవాళ్లకు కావలసిన సౌకర్యాలను వాళ్లువాళ్లు పొందుతారు.

భారతదేశముయొక్క లోపభూయిష్ఠ విద్యావిధానము

డాక్టరు సుధీంద్రబోసుగారు 'స్కాలరు' అనుపత్రికలో పైవిషయమునుగూర్చి యొక వ్యాసము నీక్రిందివిషయముతో ప్రారంభించినారు.—

భారతదేశమున పరిశోధనలను సలుపుటకై పోయియుండి మరల నపుడే తిరిగివచ్చిన ప్రతిభాశాలియగు నొక అమెరికనుని నేనిటీవలనే కలుసుకొంటిని. భారతదేశాభివృద్ధిమొక్క వెనుబాటునకు అక్కడి లోపభూయిష్ఠమగు విద్యావిధానమే కారణమని తన సునిశ్చితాభిప్రాయముగా నాతడు చెప్పినాడు. ఆతడు మఱియు "భారతదేశమునందలి ప్రస్తుతవిద్యావిధానము సృజించునది సుపుస్తాలనుగాని, అరుణరక్తప్రపూర్ణులగు వివేకనిధులను గాదు. తరువాత సంభవించునది ఇది: ఈనాటి భారతీయుల నెదుర్కొనునది దారిద్ర్యమునకన్న నీచమగు మనోధైర్యముల దారిద్ర్యమే" అని అన్నాడు.

భారతీయ విద్యావిధానమువలని ముఖ్యోపద్రవమిదియని నేను తలచెదను. పౌరుషపట్టము, బుద్ధిస్వాతంత్ర్యముతప్ప తక్కిన హైస్కూలు యోగ్యతాపత్రము మొదలు బి.ఏ. వఱకుగల వివిధపట్టములను యువకుల కది ప్రసాదించుచున్నది. తన్నుగూర్చికాని, తనస్వాతంత్ర్యమును గూర్చికాని యాలోచించుకొనుటకైన అవకాశమును గలిగించుచు శిక్షు విద్యార్థి కరుదుగనైన లభింపకున్నది.

అతని మనస్సు స్వతంత్రముగనుండక నిరంతరము నొకయాత్రికోలనాని యుండును. అతడు ప్రారంభప్రయత్నములు, బుద్ధిలో చురుకుదనము, స్వాతంత్ర్యము నంతగా లేని వినమ్రుడగు నొకగుమస్తా. అధికారవర్గము మార్గదర్శకమై యాతనినిదిద్దుచుండవలెను. అతడు సోమరియగు సాంఘికుడు. హాంత! అతడు ఆహారపదార్థములతో నింపిన యొక గృహోపకరణము. ఈ గొప్పపొరపాటు సాధ్యవిషయములందు సహజముగ నేర్పు, సమృద్ధిగల విద్యార్థులపై లేదు; వారిని ఇట్టి యసంగతవిద్యావిధానము పాలుచేసిన యుపాధ్యాయులపై నున్నది.

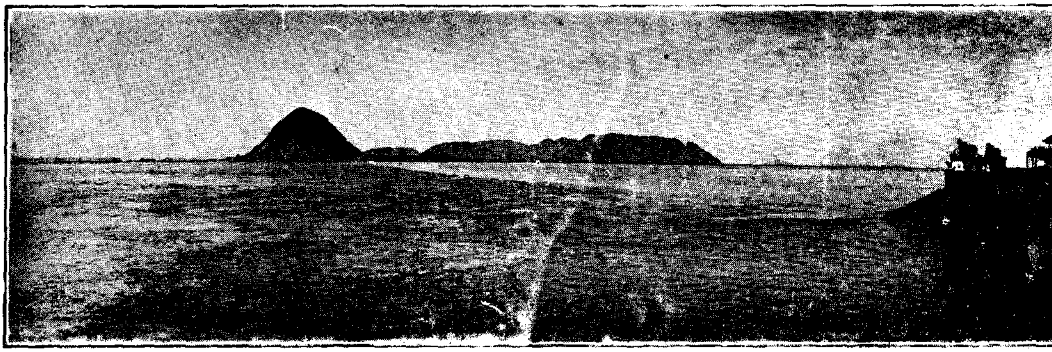
ఇట్టి యసరిపక్వత విద్యావిధానము కేవలము దుఃఖకరము. ముమ్మాటికి దుఃఖకరము. సమీచీన విద్యాబోధనవిధానముల మన మూరయగలుగుదుమేని భారతీయయువకులను సమీచీన మనస్త్రోవల ద్రిప్పవచ్చును. వారికి సర్వతోముఖాభివృద్ధి, వికాసము లీపుడత్యంతావశ్యకములు.

(వ్యాధుల) లక్షణములు–నివారణము

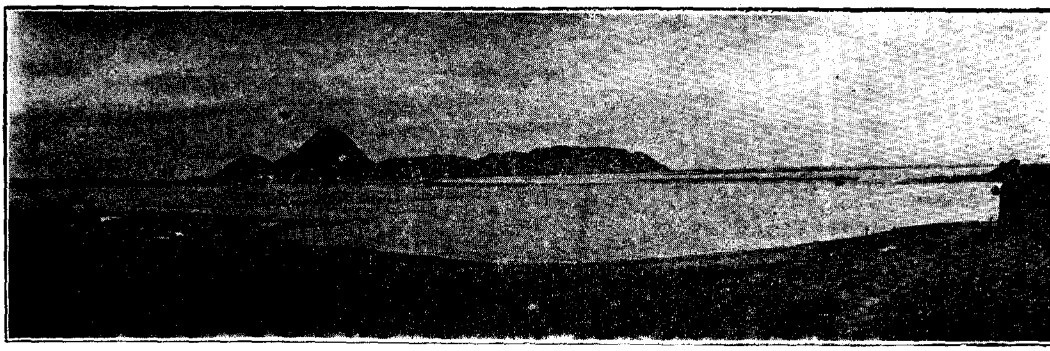
లక్షణాలంటే ఆరోగ్యసిద్ధికి ప్రకృతిచేసిన ఒక ప్రయత్నము. ఆకలిఅంటే ప్రకృతి మనకు ఆహారం కావాలని చెప్పడము; ఆకలిలేకపండడం అంటే ఆహారం అక్కరలేదని ఆమె మనకు చెప్పడము. మందగించిన ఆకలికి చురుకుపుట్టించడానికి తినేవ్యంజనాలు మొదలయిన ఉత్తేజకరపదార్థాలు నిజంగా ఆహారావశ్యకతను కలిగించకపోవడమే కాకుండా అందుకై చాలినంత జాగ్రతను తీసుకోడానికి అవకాశాన్నికూడా కలిగించవు.

౧౩. కృష్ణానది కాలువలదగ్గర దృశ్యము, బెజవాడ

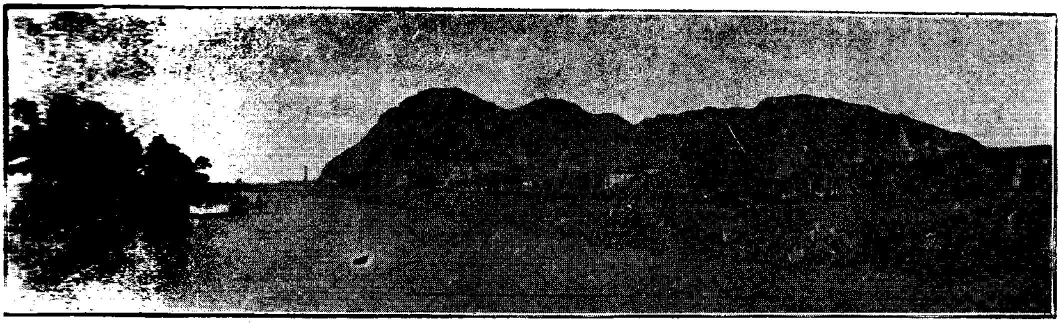
౧౪. కృష్ణానది, బెజవాడ

౧౫. కృష్ణానది ఆనకట్ట, బెజవాడ

౧౬. కృష్ణానది, బెజవాడ

౯. బెజవాడ కాలువలదృశ్యము

౧౧. శ్రీదుర్గావిలాసము, బెజవాడ

౧౨. ఇంద్రకీలాద్రిపర్వతముమీదనుండు మల్లేశ్వరస్వామివారి దేవాలయము, బెజవాడ

౧౩. కృష్ణానది రైలువంతెన, బెజవాడ

పుస్తకమేరువు—పుస్తకపరమాణువు

మాపూలు పొడవుగల మనుష్యుడు తనవెనుక నడచిన నగపడనీనంత పెద్ద పుస్తకమును మీ రూహింపగలరా?

అట్టి పుస్తకము ప్రపంచమునందెల్ల పెద్దదియని జనులు నమ్ముచున్నది— ఒకటిపుడు బ్రిటిషు మ్యూజియములో నున్నది. అదియొక దేశ చిత్రగ్రంథము(అట్లాసు.) రెండవ చార్లెసు రాజ్యభ్రంశానంతరము నెదర్లాండ్సులో తల దాచుకొన వేగినపుడు, అతని రాకకు జ్ఞాపకచిహ్నముగా ఆమ్స్టర్డమ వర్తకులు ఆతని కాపుస్తకమును కానుక యిచ్చిరి.

వారి దేశ చిత్రములు మిక్కిలి యథాతథముగా నుండుట, ఆకాలమునకు విపరీతమగుటచే, ఎంతయు నాశ్చర్యకరము. చిత్రములలోని వ్రాతలును, చిత్రములగుటించిన వ్రాతలును లాటిను భాషలో నున్నవి. ఈగ్రంథమున ముద్రణమై పుణ్య మపారముగా వెలయుచున్నది.

దీనికి చుక్కెదు రింకొక గ్రంథమున్నది. దీనిని అర్ధరూపాయ నాణెము క్రింద దాచవచ్చును. దీని వెడలుపు $\frac{౧౬౬}{౧౦౦౦౦}$ అంగుళము; దళసరి $\frac{౬}{౧౦౦}$ అంగుళము. ఈచిన్ని పొత్తము సచిత్రమయిన అఱువది నాలుగుపుటలు గల ఉమర్ ఖయ్యామ్ 'రుబాయియతు.'

['టిట్ బిట్సు'—నవంబరు ౨౬, ౧౯౨౭.]

పొగ

చాల పట్టణములకు పొగవలని బెడద చాల విపరీతముగనే యుండును; కాని పొగలేకుండ మండు పదార్థముల యుపయోగము ప్రబలుటచే అది క్రమముగా తగ్గుచున్నది.

ఒక పట్టణమున కగు వ్యయము అందు రాలిన మసి మొత్తము ననువర్తించియుండు నను ఆశయముపై నాధారపడి రచించిన ఒక పట్టిక ననుసరించి, బరకాలీ నగరము, తలకు పౌ. ౩-౧౫ షి. వంతున ఖర్చుకాగా, పొగగాలివల్ల ఎగ్గు లనుభవించుటయం దగ్రగణ్యముగనున్నది. రెండవది లివర్పూలు: దీని ఖర్చు తలకు పౌ. ౨-౭ షి. వేక్ఫీల్డు కొంచెము తేడాలో మూడవది: దీని ఖర్చు పౌ. ౨-౬ షి.. లండనులో పౌలునకు తల ఒకటికి పౌ. ౧-౬ షి. ఖర్చగును.

౧౯౧౫-౧౬ సం. లండనులో రాలిన పొగమసి చదరపు మైలునకు ౮౫౦ టన్నులు. అది ఇప్పుడు ౩౧౦ టన్నుల కంటె తక్కువకు దిగినది.

పొగ చిమ్ము అగ్నులవల్ల చలికాలపు టెండ సగానికి సగము తగ్గిపోయినదని అంచన వేసినారు. మాపూలు ఎండ కూడ ఇంచుమించంతే తగ్గిపోయినదట.

['టిట్ బిట్సు' నవంబరు ౬౬, ౧౯౨౭.]

సంగీతము-విష్ణు దిగంబర పలుస్కరు గారి యభిప్రాయములు

'మాధురీ'పత్రిక మార్గశీర్ష సంచిక యందు శ్రీ ముకుటధర పాండేయ గారు ఉత్తర హిందూస్థానమున గానవిద్యకు నూతనోద్ధారకులైన పండిత విష్ణుదిగంబర పలుస్కరుగారిని సందర్శించి సంగీత విషయమున తా మడిగిన ప్రశ్నలును, వా రొసగిన యుత్తరములును వివరించి యొక వ్యాసము వ్రాసినారు. అమూల్యము లగు ఆప్రశ్నోత్తరములు కొన్ని యిచట నుద్ధృతములైనవి.

ప్రశ్న:—సంగీతమునకు ప్రధానాశయ మేమి?

ఉత్తరము:—శ్రోతల యుత్సాహమును, తన యుత్సాహమును పెంపొందించుకొనుట. రుచిభిన్నరుచి భేదముచే సంగీతము పోషకమును, శోషకమును గాగలదు; తారకమును, మారకమును గాగలదు.

ప్ర—మానవుని హృదయముపైని, సంఘముపైని సంగీతమునకట్టి ప్రభావము గలదు?

ఉ:—సంఘమున నేవిషయమును బోధింప బూనినను సాఫల్యము సిద్ధించును. తనయొక్కయు, ఇతరుల యొక్కయు మానసముల నేకాగ్రముల గావింప వచ్చును. మంచికిగాని, చెడ్డకుగాని దీని నుపయోగించు బాధ్యత గాయకునిపై నుండును. కావుననే ఋషులు సంగీతము నెల్లప్పుడును సత్కార్యములనే వినియోగించెడివారు.

ప్ర:—కావ్యమునకును, సంగీతమునకును అంతర మేమి?

ఉ:—సగుణ నిర్గుణముల కెంత యంతర మున్నదో కావ్యసంగీతముల కంత యంతర మున్నది. కావ్యము సగుణమైన, సంగీతము నిర్గుణము. కావ్యమునకు సచేతనములపై మాత్రమే ప్రభావ ముండును; ఇందును భాషాభేదము ప్రతిబంధము: ఆంగ్ల భాష యెఱుగనివానిపై నాంగ్ల కావ్యమునకు ప్రభావము కలుగదు. కాని, సంగీతమునకు చేతనాచేతనములు రెంటిపైనను ప్రభావ ముండును. సంగీతము, కావ్యమును మేళవించినచో స్వర్ణమునకు సౌగంధ్యము గలిగి నట్లుండును.

సరస్వతి వీణాపుస్తకధారిణి యగుట యీమహత్త్వమునకు నాదర్శము. సంగీతమునకు కావ్య మక్కఱలేదు; కాని కావ్య మొకవిధమున సంగీతగుణముల నవలంబింపక యుండజాలదు. ఇందుకు గారణ మేమన, సంగీతము స్వరప్రధానము; కావ్యము వర్ణప్రధానము: స్వరములు స్వతంత్రములు; వర్ణములు స్వరముల నపేక్షించి యుండును.

ప్ర:—సంగీతమునకు నృత్యముతో నెట్టి సంబంధ మున్నది?

ఉ:—సం + గీతము=సంగీతము: కేవల గానమునకును చెందును; కాని నృత్యము లేక సంగీత మసంపూర్ణముగ పరిగణింతురు. కావున సంగీతమునకు నృత్యముతో గట్టిసంబంధ మున్నది. నృత్యమున గానము, వాద్యము, నృత్తము కూడియుండును. కావుననే నృత్యము సంగీతమునకు సంపూర్ణాంగ మని చెప్పుదురు. నృత్యమున రెండు విభాగము లున్నవి: ౧. ఉత్థాపనము (నాట్యము), ౨. హావభావ కటాక్షములు. ఈవిధముగ నృత్యమున స్పష్టభావయు నుపయోగ పడును; మూక భావయు తుల్యముగ నుపయోగపడును.

ప్ర:—భారతీయ సంగీతమునకు పుట్టిల్లు వేదము కాదా?

ఉ:—అవును, వేదమే.

ప్ర:—స్వతంత్రవిషయముగా సంగీతమునకు మొదటి గ్రంథ మేది? మొదటి ఆచార్యు డెవ్వడు?

ఉ:—సంగీతమున కాది గ్రంథము సామవేదము; ఆద్యాచార్యుడు శంకర భగవానుడు. నారదీయశిక్షయను గ్రంథమున గానవిధి వ్రాసి యున్నది.

ప్ర:—సంగీతమునకును, నాట్యమునకును సంబంధ మేమి?

ఉ:—సంగీతభావము విడిచి నాట్య మసంపూర్ణము. స్వరమున కారోహణావరోహణములు గూర్చుట సంగీత విషయము. నాట్యము నృత్యమున నొక యంగము.

ప్ర:—ప్రాచీన భారత దేశమున నాట్యసంగీతముల కెట్టి స్థాన ముండెడిది.

ఉ:—ఉన్నతస్థాన ముండెడిది. అంతటను నాట్యాదులు జరుగుచుండెడివి.

ప్ర:—దాని పతనమునకు హేతు వేమి?

ఉ:—మొగలు పాదుషాల దుర్వర్తనము, దుర్వ్యసనములును. తొలుత సంగీత మున్నతాశయములు నెఱవేర్చు సాధనముగ పరిగణింప బడెడిది; కాని యిప్పుడదియే విషయవిలాసముల నొక యంగముగా పరిగణింప బడ సాగినది.

ప్ర:—సంగీతపతనమున కేమి పరిణామము గల్గినది?

ఉ:—ప్రజలయందు దౌర్బల్య మొదవినది. జనుల ఆశయములు తారుమారైనవి. ధైర్యమునడలినది. పవిత్రభావము లంతరించినవి. వేదకాలమున సంగీతమువలన సంస్కారము కల్గునను భావన యుండెడిది.

ఇప్పు డది వ్యతిరేకించినది: సంగీతమువల్ల మనుష్యుడు పాడయి పోవునను భావము ప్రజలలో నెలకొనినది.

ప్ర:—సంగీతమును పునరుద్ధరించుట కుపాయ మేమి?

ఉ:—ప్రయత్నింపవలయును.

ప్ర:—ప్రాచీనరాగరాగిణులు పాడుటకుసమయములు నిర్ణీతములై యున్నవి. ఇందులకు కారణమేమి? దీనికి విజ్ఞానముతో నేమైన సంబంధ మున్నదా?

ఉ:—నేనును దీనినిగూర్చి యోచించుచున్నాను. ఇందు తప్పక యేదో తత్త్వ మున్నది; కాని పరిశోధింపక యేమియు చెప్పజాలము. నేను దీని తత్త్వము శోధింప యత్నించుచున్నాను.

ప్ర:—ప్రాచీన రాగముల కార్యముల విషయమై కల ప్రవాదముల కిప్పుడు నిదర్శనములు దొరకునా?

ఉ:—అది అసంభవము కాదు. గానవాద్యములు సలుపునపుడు తలుపుల అద్దములు బ్రద్దలగుట నేను స్వయముగ జూచినాను. వాద్యములలో ననేకతంత్రు లుండును. పరస్పరము మేళగింపు గల తీగలు, దూరదూరముగ నున్నను, ఒకటి కదిపిన తక్కినవియు కదలును; మేళగింపు లేక దగ్గర తీగయు కదలదు. వృక్షములపై గానమునకు మంచి ప్రభావ మున్నది. ఇందలి సత్యతను విజ్ఞానాచార్యుడు జగదీశచంద్రబోసు మొదలగు వారు నిరూపింపగలరు. దీపకరాగము* నుగూర్చిన ప్రవాదనకు ప్రత్యక్షప్రమాణము లేదు. కాని కొంతవఱకు గోచరించును: ఘర్షణ లేక ధ్వని యుద్భవింపజాలదు; ఘర్షణ మున్న చోటనే ధ్వనియుండును; ఘర్షణయు, ధ్వనియునుండుచోట అగ్నియు నుండును.

ప్ర:—నూతనముగ రాగరాగిణుల రచించుట శాస్త్రసమ్మతమా? ఇట్లు చేయవచ్చునా?

ఉ:—రాగములు తొలుతను రచించినవే, యిప్పుడును రచింపవచ్చును. క్రియ మొదట, శాస్త్రము తరువాత. కాని యిట్లు చేయుట అందఱిపనియు గాదు. ఇందులకు యోగ్యులగు నధికారులు గాలయును. స్వరము ప్రమాణబద్ధ మొనరింపక యిట్లు చేయ వీలుపడదు. రాగము జనుల రంజించుటకు సమర్థమై యుండవలయును. రెండవమాట యేమనగా, నూత్నరాగ పరిణామమునకు ప్రయోగ మావశ్యకము. ప్రయోగమువలనపరిణామ సిద్ధి లభించినను, ప్రచారము కావలయును. ఇది అనుభవముగల సజ్జనుల పని.

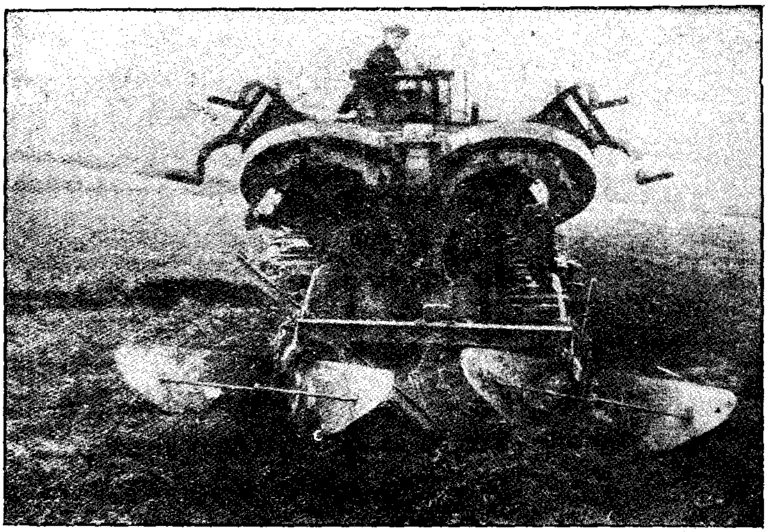
మాయపట్టునకు ప్రోత్సాహము

భారతప్రభుత్వమువారు మిల్లుదారుల ప్రార్థనలను మొదట లక్ష్యపెట్టకున్నను, పిదప నెట్లో జపానుమున్నగు దేశముల పోటీనుండి భారతదేశపు మిల్లుల రక్షించుట యావశ్యక మనుదృష్టి వారికి కలిగినది. కొంత ముందువెనుకలాడి, చివరకు విదేశమునుండి వచ్చిన నూలిపై పౌండు ఒకటికి 1½ అణా సంతుసు పన్ను హెచ్చించుటకు నిశ్చయించినారు. కాని విదేశపు నూలిపై నెక్కువపన్ను విధించుటచే చేనేతను నడపుకొను వారికి హాని కలుగునని చెప్పి వారు విదేశమునుండివచ్చు చేతపట్టుమీద నూటికి 15 చొప్పున నుండెడిపన్ను 2½ కు తగ్గించివైచినారు. ఈవిధముగామాయపట్టును ప్రోత్సహించుటయందు విస్పష్టమగు నభిప్రాయ మేమన ఇప్పటివరకు జపానునూలు నుపయోగించుచుండిన హిందూదేశపు నేతగాండ్రు ఇకమీద ఇంగ్లాండుదేశపుమాయపట్టు నుపయోగింపవలెనని. ౧౯౩౧-౩౨ లో మన దేశమునకు వచ్చిన మాయపట్టునకంటె ౧౯౩౪-౩౫లో మూండింతలు హెచ్చుగా వచ్చిన దను విషయము హిందూదేశమునమాయపట్టు వ్యాప్తి యెంత చుఱుకుగా పెరుగుచున్నదో స్పష్టపరుచుచున్నది. దిగుమతిపన్ను వెనుకటి దానిలో సగ మయిపోవుటచే వెనుకటికంటె నిప్పుడు సరుకు మిక్కుటముగ రాసాగును; ఆఉద్ధృతి ఈదేశము

* దీపకరాగము పాడుటచే నగ్ని యుద్భవించునని ప్రతీతి. ఒక గాయకుడు ఒక సంస్థానమున ఈరాగము పాడి పైని వ్రేల గట్టిన గుబేబులు వెలిగించె నని మనప్రాంతముల గూడ ప్రవాద మిప్పటికిని గలదు.

నందలి అసలు పట్టుపరిశ్రమ పడిపోవుటకు కారణము నను. చేతపట్టు మిక్కిలిగా ఇంగ్లాండు నుండియు, ఇటలీనుండియు వచ్చుచున్నది. కాని ఒకసంవత్సరమునుండి ఇంగ్లాండునుండికంటె ఇటలీనుండి దిగుమతి చాల తగ్గిపోయినది. దిగుమతిపన్ను తగ్గించుటచే తప్పక ఇంగ్లాండు సరుకే బాగుండును. కాని దీనివలన హిందూదేశమునకేమియు లాభము లేదు. ఇప్పటివరకు వచ్చిన చేతపట్టువల్లనే దేశములోని అసలు పట్టుపరిశ్రమ దెబ్బతిన్నది. దానిదిగుమతి యింకను పెరిగినచో, బంగాళము, అస్సాము, బీహారు, మధ్యపరగణాలు మొదలగు ప్రాంతముల అసలుపట్టువ్యాపారమునకెట్టి దుర్దశ సంభవిల్లునో ఊహించుట కష్టముగాదు. ఇక దిగుమతిపన్నులో $7\frac{1}{2}$ లక్షల రూపాయలు తగ్గిపోవునను మాట మిగిలియే యున్నది.

ఒక విచిత్రమైన నాగలి

'లీడ్సు', నగరమున 'జాన్ ఫౌలరు అండు కో' వారు దీనిని నిర్మించిరి. నిలువున నున్న ఇరుసున అమర్చబడి ఎదురుత్రోవల చుట్టు రెండు తమంత దిరుగు సాధనము లున్నవి. అవి ప్రతిచాలును రెండుమారులు దున్నును. చాలు 18 అంగుళముల లోతునకు దిగును. 'హ్యాబా' లోని చెఱుకుతోటలకొఱకిది చేయబడినది.

భారతదేశమున నిరుద్యోగము

మొన్న బెజవాడలో జరిగిన ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు పట్టప్రదాన మహోత్సవ సమయమున శ్రీయుతులు యస్. రాధాకృష్ణ పండితులు కావించిన మహోపన్యాస మనేక విధముల హితోపదేశకముగ నున్నది. అందు వారు ప్రస్తుతమున్న కేవల సాహిత్యవిద్యాభ్యాసవిధానమువలన భారతీయ యువకులు నిరుద్యోగులయి ఆర్థిక పారిశ్రామిక లాభములను బడయజాలక యున్నారని చెప్పిరి. ఆ పట్టున వారు చెప్పినమాట లివి:

ఆర్థిక దురవసలు నెమ్మదిగా వచ్చును. అవి యెప్పుడో హఠాత్తుగావచ్చి ప్రవర్తించుకోనవు. మన దేశీయులలోని యధికసంఖ్యాకుల దుర్భర దారిద్ర్యమును మన మూహింపజాలము గాన నందు మనకు త్వరలో నావేశాదరములు పుట్టవు. మొత్తముమీద దేశముయొక్క సంపద చాల తక్కువ ప్రమాణమున బడిపోయినది. దారిద్ర్యము విస్తరించి బీదజనులు సంకటముల కగ్గమగుచున్నారు. ఇది కేవలము బీదలదోషమే యనగూడదు. మధ్యమ తరగతులవారి నిరుద్యోగస్థితి మితిమీరుచున్నది. ఇతరదేశ యువకులు ప్రవేశము గలుగ జేసికొనుచున్న ఆర్థిక పారిశ్రామికావకాశములు భారతదేశములో గానరావు.

ఏడేండ్లు మొదలు ఇరువది యేండ్ల వయస్సు గలిగిన బాలురంపబడును గ్రుడ్డిగా పాఠశాలలలో బ్రవేశించి యమిత కష్టనష్టములకు గురియై, తుదకు తత్ఫలముగ నిరుద్యోగము పాలగుచున్నారు. ఎంతయో కార్యనిర్వహణము గావలసియున్న దేశములో నీవిధముగా మనుజశక్తి వ్యర్థము గారాదు. భూదేవి తనయందు మహానిధులను, మహాశక్తులను నిమిడ్చుకొని యున్నది. సంపదను సృష్టింపగలిగినవా రనేకు లున్నారు. కాని వారందరును సోమరులై యున్నారు. భారతీయులు భావములపై పర్విడుచుందురేకాని కార్యకరణమునకు దిగకుండుటచేత పారిశ్రామికాభివృద్ధికి బనికిరారని చెప్పజనదు. భారతదేశములో మేధాశక్తి యెవ్విధముగను చెడి యున్నటుల గాన్పింపదు. ఇండస్ట్రియలు రివల్యూషను వచ్చునరకును యూరపు ఖండమునందుగూడ నిట్లే యున్నది. మన వ్యవసాయపద్ధతులు, ఆర్థిక సంస్థలు, పారిశ్రామికోద్యమములు, భూస్వాములకు రయితులకు గల సంబంధములు మొదలగు నన్నియును యూరపు ఇండియాల యందొక్క రీతిగనే నిర్వహింపబడినవి. ఇంతకును మన దేశమింకను పూర్వకాలపు వ్యవసాయ యుగమునందే యున్నది. పారిశ్రామికారంభోదయ మింకను గాలేదు.

ప్రాచీన విజ్ఞానము ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము

ఆ యుపన్యాసముననే మఱియొక చోట ప్రాచీన విజ్ఞానమును మరల నుద్ధరించు టావశ్యక మనుచు నిట్లు నుడివిరి :

ప్రాచీన విజ్ఞాన తత్త్వమును సంపూర్ణముగ గ్రహించుట; ప్రస్తుతావసరములకు దగినటుల దానిని నూతనరూపముల వ్యాఖ్యానము సేయుట; భారతీయ రూపము చెడకుండ నిప్పు డుద్భవించిన నూతన పరిస్థితులను సమర్థించుట:—ఇవి ఇప్పు డత్యావశ్యకముగా జేయవలసియున్న కార్యములు. వీటిని విశ్వవిద్యాలయములు సమర్థింపలేకున్నచో మఱి యెవ్వరును సమర్థింపజాలరు. అనేక విద్యలను బోధించుటతోపాటాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమువారు భారతీయ విజ్ఞానమునకు ప్రధాన స్థాన మొసగెదరని నమ్ముచున్నాను. ఆంధ్రుల కళా వాఙ్మయ చారిత్రకాధారములను బట్టి ఆంధ్రుల చరిత్రను ప్రచురించుట యీ విశ్వవిద్యాలయము వారి ప్రప్రధాన కర్తవ్యమని నుడువ నక్కఱలేదు. ఇట్టియుద్యమమునకు సంస్కృతవాఙ్మయమును, పురాణములును చాల సహాయకారులు కాగలవు. ఈ విశ్వ విద్యాలయములోని యున్నత విద్యావిధానమునందే దే నొక ప్రాచీన భాషాపఠనము విధికృతము సేయుదురని విశ్వసించుచున్నాను.

ప్రదర్శనోపన్యాసములు-గౌరాంగ సోదరులు (పిఠాపురము)

'ప్రచారకోపన్యాసములమూలమునను, ప్రదర్శనోపన్యాసముల మూలమును విద్యాప్రబోధము గావించుట ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువారి కర్తవ్యము' అని యీనడుమ అనంతపురములో ఆంధ్రమహాసభవారు తీర్మానించినారు:— ఈపద్ధనైన యదనుస శ్రీగౌరాంగ సోదరులు (పిఠాపురము) తమ విద్యాప్రచారక చలచిత్ర ప్రదర్శనసంస్థ (The Touring Educational Cinema)ను నెలకొల్పి ప్రదర్శనోపన్యాసముల సాగింపబూనుట యెంతేయు నాదరణీయము. వీరి ప్రదర్శనము వీరి నిర్వహణచాతుర్యమును నిదర్శించినది. వీరి యంత్రము చేతదాల్చుట కనువుగ నుండి, బొమ్మలనుస్ఫుటముగ చిమ్ముచుండును. విద్యార్థుల కుపకరించు చలనచిత్రములు (Film Reels) వీరికడ వివిధము లున్నవి. 'తేలు' 'జపాను దేశపు కుమ్మరిపనితనము,' 'మణుల కోత' మున్నగుచిత్రములు విద్యార్థులకు వినోదము గూర్చుచు క్రొత్తవిషయముల నేర్పును. ప్రత్యే

క ప్రదర్శనము లిచ్చుటకును తగిన ఫిల్ములు వీరికడ చాలగ నున్నవి. వీరియొద్ద భారత దేశమునకు సంబంధించిన చిత్రములు చాలినన్ని లేవు. మన పరిశ్రమలు, మన ప్రాచీన నిర్మాణములు, మన పుణ్యక్షేత్రములు మొదలయిన యట్టి మన జాతీయభావము నుజ్జీవింపజేయు ననేకవిషయములు ప్రదర్శించుటకు తగిన చిత్రములను వీరుశీఘ్రముగ సేకరించి కొనవలసి యున్నారు. అందుకు ధనము పుష్కలముగ కావలయును. వారికి ధనము సమకూరుటకు విద్యాసంస్థల సాహాయ్యము పరమావశ్యకము. కావున ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము వారును, ఇతరవిద్యాశాలల వారును వీరిసంస్థవలన పనిగొని వీరి యుద్యమము నుచితరీతి నాదరించి తగిన ప్రోత్సాహము నొసంగ దగుదురు.

డచ్చి యువకుని యమోఘప్రారంభము

ఒక డచ్చి మాసపత్రికలో ఇదివఱకు వినినది ఒక కథ ఉన్నది. అది దక్షిణాఫ్రికాలో వజ్రములను కనుగొన్న యాతనికథను మనకు మరల జ్ఞప్తికి దెచ్చుచున్నది. ఇటీవలి 'ది రివ్యూ ఆఫ్ రివ్యూస్' పత్రికలో ఆకథ యిట్లున్నది:

అఱువదియైదు సంవత్సరములకు పూర్వము డచ్చి దేశీయుడైన 20 సంవత్సరముల వయస్సుగల దరిద్రుడగు నొకయువకుడు జీవయాత్ర గడపుటకై జావాఅను ద్వీపమునకు వెళ్లెను. కాని దరిద్రదేవత అతనిని వరించియున్నందున నొకడచ్చికంపెనీలో నుద్యోగము దొరకినను అతడు నిష్ప్రయోజకుడైనందున ఆయుద్యోగ మంతరించినది. అంత తెల్లవానికి నైజమగుగర్వమును దిగమ్రింగుకొని అరేబియాగుఱ్ఱముల వ్యాపారమును చేయువానివద్గర ఉద్యోగమునకు కుదిరెను. సింగపూరునకు ఒకచిన్న యోడపై వెళ్లుగుఱ్ఱములను జాగ్రత్తగా చూచుకొమ్మని వర్తకుడతనిని నియమించెను. సముద్రముపై పోవుచుండగా తుపాను వచ్చి ఆయోడను సుమాత్రాకు తూర్పుననున్న 'డెలీ' అనుద్వీపమునకు కొట్టివేసెను. డచ్చియువకుడు అక్కడదిగి ఊరిలోనికి వెళ్లుచుండ ప్రజలు వానిని సుల్తాను దగ్గరికి తీసికొనివెళ్లిరి. సుల్తాను కిరసనాయిలు డబ్బామీద కూర్చుండియుండి అతనికి ఆతిథ్యమిచ్చెను. వారు ఎంతమర్యాదగా చూచుచున్నను డచ్చియువకునకు ఇంటివద్ద నున్నంత సుఖముగా నుండకుండెను. సుల్తాను వానికి పొడవైనపొగాకుచుట్ట నొకదాని నిచ్చెను. దానిని వాసన చూడగనే వానిముఖము వికసించెను. తాను హాలెండులో కాల్చినచుట్టల వాసనకంటె ఈపొగాకుచుట్టలో మంచి వాసనయున్నట్లు అతనికి పొడగట్టెను. వెంటనే అతడు ఈపొగాకు మీకుఎక్కడ దొరకుచున్నదిఅని సుల్తానును ప్రశ్నించెను. దానికి సుల్తాను ఈపొగాకు మా దేశమందంతట అడవివలె పెరుగునని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. వెంటనే చురుకైన ఆయువకునియొక్క హృదయములో ఈచుట్టలతో తన దేశమున వ్యాపారము చేసినయెడల తాను మంచి లాభమును పొందవచ్చు నను ఊహ జనించెను. తోడనే ఒక స్టీమరులో తనదేశము (ఆమ్స్టర్డమ్)నకు వచ్చి వితంతువగు తనతల్లి కీసంగతిని తెలిపి డెలీలో ఒక చిన్న పొగాకుతోటను కొనుటకు ధనము దొరకిన చాలునని చెప్పెను. తల్లి కుమారులు ఇద్దరు దరిద్రులే. అక్కడ ఆమె ఒక చిల్లరఅంగడివాని ఇంట్లో కూలిపనిచేసి జీవితమును గడుపుచున్నది. ఆమె ఆ యంగడి యజమానితో తనకుమారుని సంగతి నంతయు జెప్పి ఎట్లైనను వానికి సహాయము చేయవలసినదని ప్రార్థించినది. అంగడి యజమాని దగ్గర అప్పుడు సొమ్ము లేక పోయిననుగూడ స్వలాభమును గుర్తించి అతడు తన అంగడిని తాకట్టుపెట్టి కావలసిన పైకమును వానికి తెచ్చియిచ్చెను. ఆ సొమ్ము తీసికొని వెంటనే ఆ యువకుడు డెలీదేశమునకు వెళ్లి 'డచ్చి డెలీ పొగాకు కంపెనీ'

ఒకటి స్థాపించి తన నిరంతర ప్రయత్నముచే60 ఏండ్లలో అపరిమితమైన లాభమును గడించెను. ఈ కంపెనీని స్థాపించి మార్గదర్శకుడైన డచ్చియువకుడు, సైన్‌హైస్ అను నాతడు, లక్షలకొలదిగ ధనమును గడించి తనముసలితనమున ఇటీవలనే హాలెండుదేశమున కాలగతి జెందెను. ఆతని భాగస్వామి యగు అంగడి యజమానుడు 'జాన్సను' 'క్రిపరు' అను నింకొక భాగస్థుని జేర్చుకొని అపరిమిత లాభమును పొందుచుండెను. క్రిపరు అనునాతడొకానొకప్పుడు డచ్చి అధినివేశరాజ్యములకు మంత్రి అయ్యెను.

వివేకము, ఉత్సాహము, ధైర్యము, కార్యాసక్తి, అభినివేశము గలిగి యుందురేని యువకులు సఫలప్రయత్నులగుదు రనుటకు ఈ డచ్చియువకునికథ యొక తార్కాణము.

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము — పండితసన్మానము

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము వయస్సున చిన్నదైనను గుణమున పెద్దయయినది. తానాచరింపవలసిన పరమ ధర్మములలో పండిత సన్మాన మొకటిగ గుర్తింపగలిగినది. మొన్న జరిగిన ప్రథమపట్టప్రదానమహోత్సవ సమయమున శ్రీ సర్ రఘుపతి వెంకటరత్నం నాయుడు, శ్రీమాన్ కిళాంబి రామానుజాచార్యులుగార్లకు 'డాక్టర్ ఆఫ్ లెటర్సు' బిరుదమును, బ్రహ్మశ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులుగారికి 'కళాప్రపూర్ణ' బిరుదమును నొసగి గౌరవించి తనకును, తన దేశమునకును, ప్రతిష్ఠను సంపాదించుకొనినది. తన ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వమును ప్రకటించినది. ఇది ఎంతయు సంతోషకరమైనవిషయము. ఇట్లేఅవకాశము లభించినపుడెల్ల విద్యాధికులగు నాంధ్రపండిత మహాశయులను సన్మానించుచుండు టాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయముయొక్క ధర్మము.

విద్యాశాలలయందున్న దేశభాషా విద్వాంసులకుఇతరపండితులకు-అనగాఆంగ్లభౌతికశాస్త్రరసాయనశాస్త్రాది ప్రత్యేక శాస్త్రముల యందలి పండితులకు-వలె వేతనాదికము లగు సౌకర్యముల కింతవఱకు నవకాశము కానరాదు. దేశీయవిద్యాసంస్థలయొక్క యీ దేశభాషాపండిత తిరస్కార మెంతయు శోచనీయము. ఆంధ్రదేశముకొఱ కేర్పడిన ఆంధ్ర విశ్వ విద్యాలయము అట్టినిందకు పాలుగాక ఆంధ్రపండితులను ఇతర పండితులతో సమానముగా వేతనాదికములచే నాదరించుట సమంజసము. ఆంధ్రశబ్దపూర్వకముగ వెలసిన యీ నూత్నవిశ్వ విద్యాలయము ఆంధ్ర దేశముయొక్కయు, ఆంధ్రజనులయొక్కయు, ఆంధ్రభాషయొక్కయు అభివృద్ధికి ఎల్లవిధముల ప్రయత్నించి తనపేరును సార్థకముచేసికొనునుగాక!

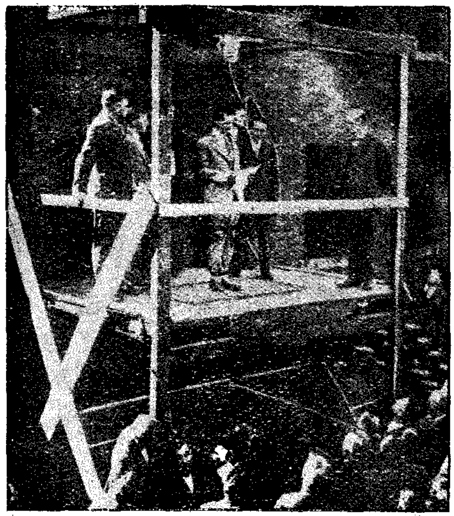
నేరాలు—అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రాలు

అమెరికావారు అన్నివిషయాలలో ముందుకు సాగి ప్రపంచానికి మార్గదర్శకు లవుతూఉన్నారు. వాళ్ల ధన, గృహ, యంత్ర, వ్యాపార, స్వాతంత్ర్యసంపదలతోపాటు అపరాధసంపదకూడ ఆకాశాన్ని అంటిపోతూ ఉంది.

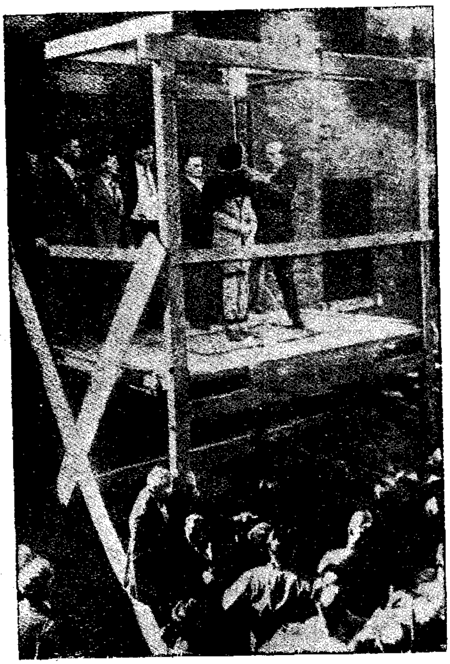
అక్కడి నేరాలకు ప్రభుత్వంవారు లెక్కలు పెట్టరు. అపరాధపరిశోధకులు భీమాకంపెనీల ఏజెంట్లు తలక్రిందులుగా పనిచేసి తేల్చిన లెక్కలను బట్టి. పన్నెం

౧. ఉరికంబముపై నిలువబెట్టి హంతకుని కాలు చేతులను బంధించుచున్నారు.

౨. హంతకునకుమరణదండనమునయొక్క తీర్పును చదువుచున్నారు.

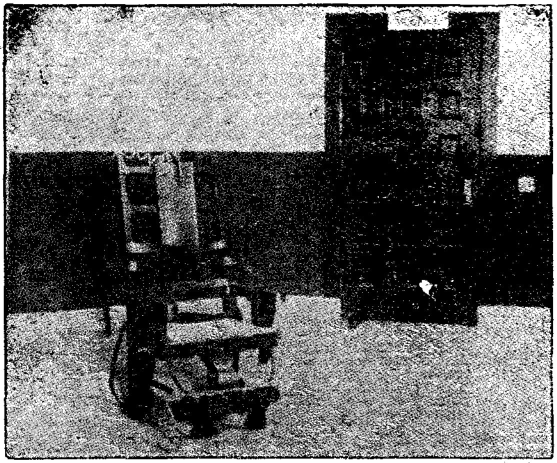

3. నల్లని బట్టతో హంతకుని మొగమును గప్పుచున్నారు.

౪. క్రిందకు పోయిన హంతకుని మృతకళేబరమును అధికారులు చూచుచున్నారు.

డేండ్లకు ముందు సంవత్సరానికి 2000 హత్యలు జరుగుచుండేవని తేలుతూఉంది. ఇపు డాసంఖ్య పదివేలకు పెరిగింది. అక్కడ నూటముప్పయివేలమంది నరహంతకులు ఉన్నారని ఒక సుప్రీంకోర్టు న్యాయాధిపతిచెప్పినాడట.

౫. మరణమందిరము. అమెరికాలో హంతకుడు తన అంతిమక్షణము నీకుర్చీపై గడపును.

గ్రేటుబ్రిటనులో నేరాలను లెక్కలను ఉంచడం ఆచారం ఉంది. దాన్నిబట్టి, జనసంఖ్య క్రమంగా పెరుగుతూ ఉంటినా గడచినయాభయి ఏండ్లలో సంవత్సరం ఒకటింటికి ౧౫౦ హత్యలుమాత్రమే జరిగెనని తేలుతూ ఉంది. ౨౫౦౦ వేల జనులకు ఒకహత్యవంతున లెక్క అవుతుంది.

వీటివల్ల గ్రేటుబ్రిటనులోకంటె అమెరికాలో నేరములు ఇరువదిరెట్లు అధికంగా జరుగుచున్నవని తేలుతూంది.

ఇట్లా నేరాలు పెరగడానికి అమెరికనులు తాము '౧౭౭౬ సంవత్సరాన్నుంచిఎన్నోపనులు—సొరంగాలు తవ్వడం, వంతెనలు కట్టడం అడవులనడగార్చడం,చర్చీలు కట్టడం మొదలయినవి—చేయడంలో మునిగి ఉన్నాము. ఇక క్రమముగా ఈనేరాల విషయము చూడవలసిఉంది' అని చులకనగా చెప్తారు.

అమెరికాలో హత్యలంటే సాధారణమైన ప్రమాదాల కిందికివచ్చింది. అది మోటారులు మొదలయిన వానిచేత అయ్యేవికావు.అవి సంకల్పపూర్వకములు,నైతికములు. అవి ధనాశచే అయ్యేవి. కడచిన ఇరవై అయిదు ఏండ్లలో అక్కడ ధనం నాలుగురెట్లు పెరిగింది. ఈధనముపైగల ఆశయే ఇట్లాహత్యలను పెంచింది. హత్యఅంటే ధనపిశాచానికి ఇచ్చే నరబలి అన్నమాట.

అక్కడ నేరాలకు గురిఅయిన ధనము, హత్యలు వీనియొక్క విలువ ౧౯౧౫ వ సంవత్సరములో నూటనలుపదికోట్లపౌనులు.ఇపుడుఇన్నూరుకోట్ల పౌనులయింది. అనగా తల కిరవయి పౌనులన్నమాట. ఇది అమెరికావారు కట్టినసుదింపే. ఈమొత్తం అక్కడి ఆర్థికపత్రమందలి వ్యయానికి మూడురెట్లు. ఈమొత్తంలో సగం ధననష్టంవల్ల అవుతుంది. తక్కినది న్యాయస్థానాలకు, పోలీసువారికి జైళ్లకు అపరాధపరిశోధనానికి అయ్యేవ్యయంవల్ల అవుతుంది.

చిల్లర దుకాణాలు, మోసపుకంపెనీలు, తంత్రవాదులైన ప్రతినిధులు, చమురుగనులవాండ్రు ప్రజలసొమ్మును నలభయికోట్లకుపైగా దోచుకొంటారు.

తగలపెట్టడం ఒక దురాచారం. అందువల్ల భీమాకంపెనీలు అగ్నిప్రమాదాలనుండి రక్షించడానికి చాలమందివర్తకుల అర్జీలను అంగీకరింపవు.

వాయిదాలకు బట్టలనమ్మడం ఇంకొక దురంతాన్ని తెచ్చిపెట్టుతుంది. బట్టలకొతాదార్లు దివాలాతీసి ఏడాదికి ఎనిమిదికోట్ల వెలగల సరకును అపహరించుకొని పారిపోతారు.

చెల్లుబడిగాని బ్యాంకిచెక్కులవల్ల రెండుకోట్లు నష్టము. చెక్కులలో సొమ్మమొత్తాన్ని దిద్దడం, ఇచ్చిన సొమ్మకు బ్యాంకిలో సొమ్మ లేక పోవడం, దొంగ చెక్కులుసృష్టించడం— ఇవి ఈనష్టాన్ని కలిగిస్తవి. ఇది అంచనా లెక్కలు. సరిగాచూస్తె రెండుకోట్లు యాభయిలక్షలవుతుంది.

ఇది కాకుండా రవాణాలో సరుకులను దొంగిలించడం ఒకటి. దీనివల్ల చాలానష్టం అవుతుంది. ఈవ్యాపారానికని కనిపెట్టుకుని ఉండేవాళ్ల దగ్గరకి ఈసరుకంతా చేరుతుంది.

ఈదురంతాలకు తర్వాత మెట్టులోది బందిపోటు, దోపిడి.

ఒక పెండ్లికానియువతిచేతిక్రింద బందిపోటుగాళ్లు కొందరు ఉంటారు. వీళ్లు దొంగతనం చేసేటప్పుడు తప్ప మిగిలినప్పుడు మంచి సంసారులవలె ఉంటారు. వీళ్లు కేవలం డబ్బు పిచ్చిపట్టినవాళ్లు.

అక్కడ నేరాలు సామాన్యాలుకావు. అవి సంఘాన్ని నాశనం చేసేచిన్నయుద్ధాలు. అక్కడ హత్య అంటే సామాన్య ప్రమాదాలలో లెక్క.

అక్కడ బందిపోట్లకు దోపిడిగాండ్రకు వారిని ఎదిరించే పోలీసులు మొదలయినవాళ్లకు, ఆయుధాలు మస్తుగా ఉంటవి. వాళ్లలో ఎవళ్లలో సంచలనంకలిగినా ప్రాణనష్టమే. మొదట తలపెట్టేవాళ్లది జయం. తల పెట్టడమంటే ఒక్కొక్కప్పుడు కాల్చివేయడమే.

ఇంతేకాదు అక్కడనేరాలను కనుక్కొని శిక్షించేఆచారం లేదు.

నేరాలు చేసేవాళ్లు కొత్తరకం తయారవుతున్నారు. హైస్కూలు తరగతులకు వచ్చీరాని పెద్దమనుషుల ఇండ్ల పిల్లవాండ్లే(ఆడ-మగకూడ)ఆకొత్తరకంవాళ్లు అంటే అపరాధం చిన్నతనంలోదీకాదు. మంచి వయసులోదీకాదు అనడం.

ఇంకా బయస్కోపులు. వాటిలో నీతిమాలాలయిన విషయాలు. అందంగా ఉండని ఒకయువతిని, అందమైన యువతి ప్రేమిస్తుందని ఒక యువకుని, న్యాయాధిపతులు శిక్షింపక వదలి పెట్టడం, పంచాయతీదారులు నిర్దోషులను దోషులనడం, చమత్కారంగల రాజకీయనాయకులు అపరాధుల విషయంలో జోక్యం కలిగించుకోవడం ఈమొదలయిన నీతిరహితము లగు విషయాలను ప్రదర్శించడంవల్ల న్యాయపరిపాలనానికి భంగం కలుగుతుంది.

చివరది పత్రికల దుర్మార్గము. నేరములు విచారణఅయి తీర్మానం అగుటకు ముందే వాటి వివరాలను పత్రికలు ప్రకటిస్తవి. ఇంకన్యాయస్థానాల విచారణ, తీర్మానం చూడవలసిన అవసరం లేకపోతుంది. నేరం మాత్రం ప్రకటనాన్ని చెందుతుంది. కాని దానికయ్యే శిక్ష లెక్కలోకి రాదు. అందువల్ల ఏంచేసినా పరవాలేదని నిబ్బరంతో స్తుందేకాని మనస్సుకు కొంచెమయినాఅందోళనకలగదు.

న్యూయార్కులో ఇట్టి దుర్భరపరిస్థితులు సంభవించినందున తీవ్రమైన చర్యలు తీసుకున్నారు. అంత మాత్రంచేత మిగిలినచోట్ల నేరాలు తగ్గినవనడానికిలేదు దినదినానికి పెరుగుతూండే ఆనేరాలను తగ్గించడానికి దేశమంతా ఒకటయి ప్రయత్నిస్తే సాధ్యంకావచ్చు. అక్కడ ఆస్తికచింతను నీతిని కలిగించు విద్యలప్రచారము యింతయినా లేకుండా కేవలం లౌకిక విద్యలయందే బుద్ధిప్రవర్తించడంచేత ఇట్టిస్థితి కలిగిందని అక్కడి ప్రాజ్ఞులు బల్లగుద్ది చెప్పుతూ ఉన్నారు.

ఇందలి చిత్రములు మరణదండన చేయడంలో గ్రేటుబ్రిటనునకును అమెరికాకును గల భేదమును తెలుపుచున్నవి.

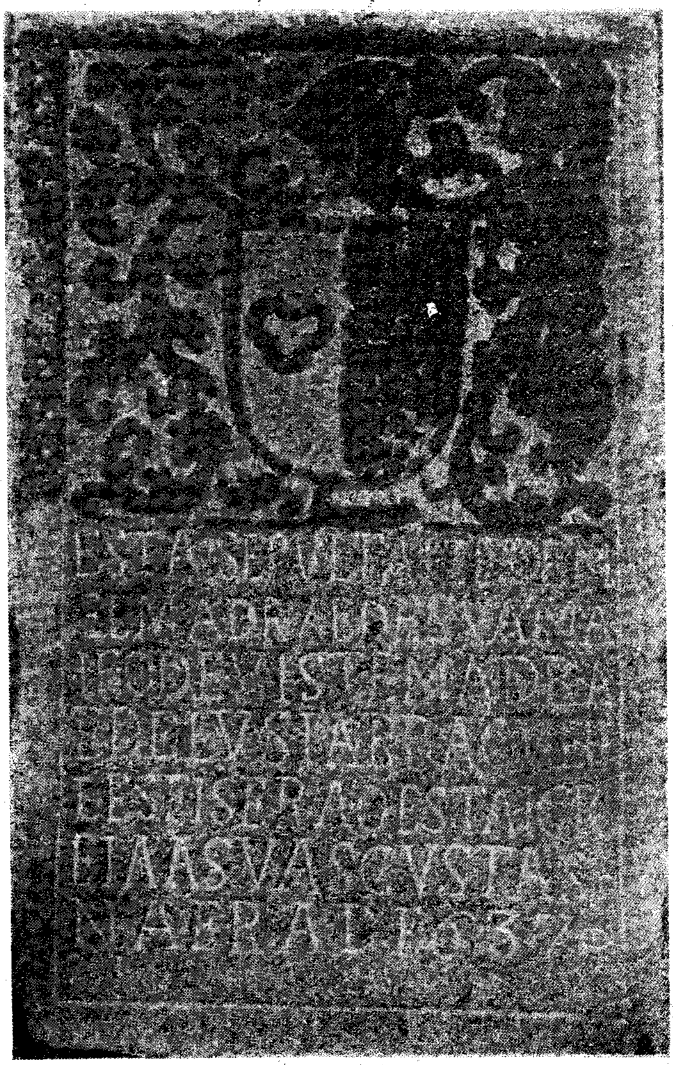
[సి. డబుల్యూ. విల్సనుగారు ౧౯౨౭ నవంబరు ౨౬వ తేది స్ఫియరులో వ్రాసిన వ్యాసంలోనుంచి.]

చెన్నపురమునకు మద్రాసు అను పేరు ఎట్లు కలిగినది ?

౧౯౨౭ సం॥ డిసెంబరు మూడవ తేది మద్రాసు మెయిలు దినపత్రికలో రైటు రెవరెండు మాన్‌సినోర్యారా వి. జి. టీక్సీరాగారు పై

శీర్షిక క్రింద ఒక పెద్ద వ్యాసమును ప్రకటించినారు. దానినుండి:

చెన్నపురమునందలి మైలాపూరులోనున్న సెంటు లాజరసు చర్చిని మరల క్రొత్తగా నిర్మించుటకై ప్రాత చర్చి పునాది త్రవ్వుచుండగా ఒక చరమశిలాశాసనము దొరకినది. శాసనపుభాష పోర్చిగీసు (బుడతకీచు) భాష.

లిపి: ఇంగ్లీషు. ఈ చిత్ర మాశాసనప్రతిబింబము.

అందలి లేఖన మిది:

ESTASEPULTAHEDEM
ELMADRAEDESUAMA
IFODE VISTEMADRA
EDELVSIABRAQVEE
LESFISERAOESTAIGR
IAASVASCVSTAS
NAERADA 637.

సంస్కరింపబడిన పై లేఖనము ఇట్లుండును:

Esta sepultura he de manuel madra e de sua mai filho de visent madra e de lusia braque eles fiserao esta sigr ja a suas custas na era de 637.

ఇంగ్లీషు అనువాదము:

This is the grave of Manual Madra and of his mother Son of Vincente Madra and of Lucy Braque. They built this church at their own expense in the year 637.

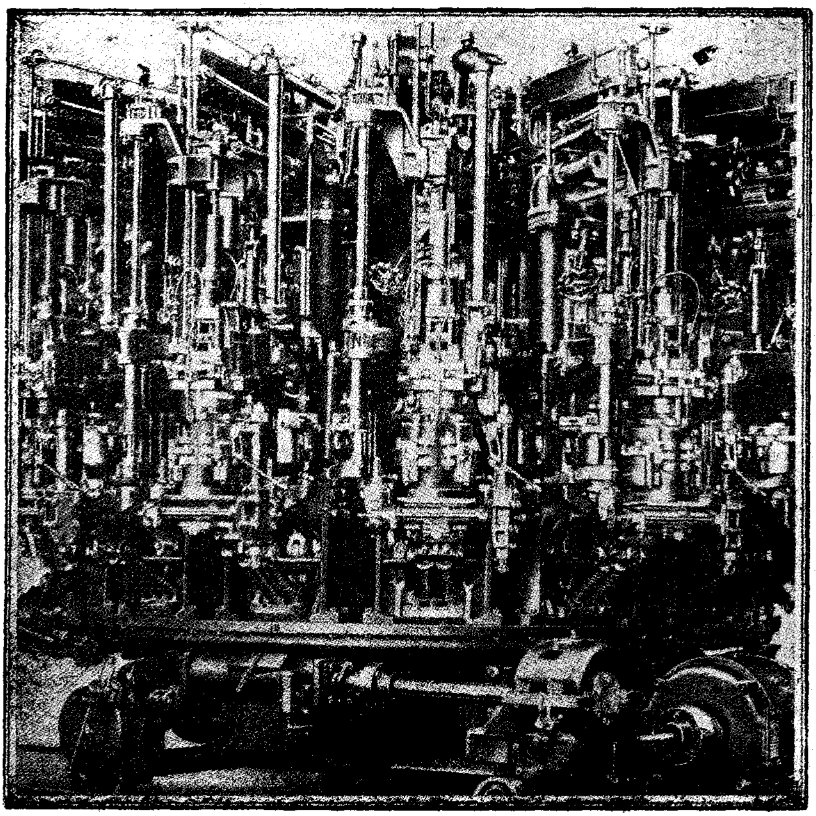
పైదానికి తెలుగు: "ఇది విన్సెంటు మద్ర లూసీబ్రేకుల కొడుకు మాన్యుయల్ మద్ర యొక్కయు, అతని తల్లియొక్కయు సమాధి. వారు తమ సొంత వ్యయముతో ఈచర్చిని 637 లో నిర్మించినారు."

ఈ 637 వ సంవత్సరమును 1637 వ సంవత్సరముగును. మద్రాసుపదముయొక్కయుత్పత్తిని గుర్తించుటకు విశ్వాస్యముగువిషయమిలుపమకూరినది. ఈ మద్రకుటుంబమువారు ఈ చర్చిని స్వయముగ నిర్మించుటకు చాలినంత ధనవంతులుగ నుండిరనుట స్పష్టము. వారు ఈ ప్రాంతముల యందు 17వ శతాబ్దిపూర్వపాదమున ప్రబలస్థితియందున్నారు. ఇంతకంటె మద్రాసుపదము

ప్రస్తుత శాస్త్రకాధారములు లభింపలేదు. మద్ర అను కుటుంబనామముగల ఒక శ్రీమంతుడగు పోర్చుగీసు కుటుంబము 1610 సం. 1857 సం. లందలివగు రెండు భిన్న కాలలేఖనములుగల ఇప్పటి అసంప్షన్ చర్చికిచేరువల నివాసము చేసి ఉండవలెను. ఆ ప్రాంతములకు వారు తమకుటుంబము పేరు పెట్టియుండవలెను. లేక ఇండియాలోని ఆచారము ననుసరించి జనులయినను ఆ పేరు నిచ్చి యుండవలెను అను నూహ దీనివలన తేలుచున్నది.

మఱియు కర్నల్ లవ్ గారు 'పాతమద్రాసు జాడలు (1649-1800)' అను తన గ్రంథములో నొకచోట 'మొదటిపర్యాయము మద్రాసు పదము నాగు దామెల వింతుతుద్ర మద్రాసుపట్టణముయొక్క హక్కులను నిర్ధారించుచు సర్ ఫ్రాంసిస్ డేగారికి యిచ్చిన ఫర్మానాలో (1639 జూలై (ఆగస్టు ?) 22 వ తేది నెంబరు 1690 గలది) ఉపయోగింపబడిన'దనియు, ఇంకొకచోట 'అంతకుపూర్వపు పోర్చిగీసు చరిత్రకారు లెవ్వరును దాని పేరెత్తలే'దనియు వ్రాసిరనియు ఈ రెండును మద్రాసు అనుపేరు 17 వ శతాబ్ది ప్రథమ పాదమున వాడుకలోనికి వచ్చినదనుటకు కైదండ నిచ్చుచున్నవనియు టీక్సీరాగారు వ్రాసిరి. దీనిని చరిత్రకారులు పరిశీలించి నిర్ధారింతురుగాక.

సీసాలను చేయుయంత్రము

వారమునకు 10,00,000 సీసాలను చేయు 2 యంత్రములను లండనులో ఎలెక్ట్రికల్ కంపెనీలో ఫ్రాన్సిస్ రిడ్విరను గారు కనిపెట్టిరి. యంత్రములు 'రంగుల రాట్నము వలె గిరగిర తిరుగుచు కరగిన గాజు ద్రావకమునుండి సీసాలను పోతపోయునట. యంత్రముచుట్టుకొలత 17 అడుగులు, ఎత్తు 15 అడుగులు. సీసాలు చేయు ఏర్పాటు ఒక్కొక యంత్రమున అమర్చబడినది. యంత్రము విద్యుచ్ఛక్తితో పనిచేయును.

ఆంగ్లయువతులు-మల్లవిద్య

౧౯౨౬ వ సంవత్సరమున నొక లండను మల్లవిద్యాలయమున చక్కగా మల్లవిద్య నభ్యసించిన అవివాహిత యువతులు. వీరు తమతో సమానమగు తూకముగల ఇంగ్లాండు నందలి యేయువకునితోనైనను మల్లపోరాటమునకు పందెమొడ్డి కోరకొందురు.

(టైమ్స్ ఆఫ్ ఇండియా.)

జావాద్వీపము-భారతీయ చిత్రకళ

జావాలో రామాయణకథయంతయు గుడిగోడలమీద చిత్రింపబడినదట. గరుడవాహనముపై లక్ష్మీసమేతుడై నారాయణుడు విహరించుట, గగనమార్గమున బరువిడుట, శంఖచక్రములు, గదహస్తమున ధరించుట, శేషశాయి భూలోకమున మరల అవతరించవలెనని ఇంద్రునితో బ్రహ్మవచ్చి కోరుట—అనగా రావణసంహారము జేయుడని గోరుట—సీతాపహరణము, మాయసన్యాసి, సీత తప్పించుకొని రావణునిబారినుండి పోవుటకు చేయు ప్రయత్నములు, చిందరవందరగానున్న వంటయిల్లు, ఉడికియుఉడకని అన్నము వండు బోర్లపడుట, అడవిపిల్లి వచ్చి దానిని తినుట, పకపకములు, నెమలి సీతకై యేడ్చుచున్నట్లుండుట, జటాయువు రావణునితో పోరుట, రామసుగ్రీవుల స్నేహము, సముద్రుని గర్వభంగము, యుద్ధము ముగియుట, పిదప సీతారాములు కలిసి క్షేమించుకొనుట, ఆ యిద్దరున్న మంటపముపై రెండుపక్షులు, దంపతులు కూర్చుండుట చిత్రించబడెనట.

(21-12-27 ఆంధ్రపత్రికనుండి.)

ప్రాచీనభారతీయ చిత్రకళ- మొగలు చక్రవర్తుల యుద్ధ చిత్రములు

చిత్రము ౧:—మహాభారతయుద్ధ ప్రారంభమున రణభేరి మ్రోగినతోడనే ఉభయసేనలును కావించెడి సంకులసమరము. ఏనుగుపైన హుడాదాలో నొకఫిరంగిని చిత్రించియుండుట యీ చిత్రమునందలి విశేషము.

నూతన యుద్ధోపకరణమగు నీఫిరంగికిని, రాజకుమారుని ధనుర్యుద్ధ (ముందరి భాగమున గల) బాహాబాహి యుద్ధములకును గల తారతమ్యము చమత్కారముగా నున్నది. రేఖాచిత్రకారుడు 'బశ్వంత్'; వర్ణచిత్రకారుడు: 'తుల్సి.' ఇది రాజంనామాలోని చిత్రము.

(సంఖ్య రెండు మొదలు పదునాలుకు గల చిత్రములు 'అక్బరునామా' లోనివి.)

చిత్రము ౨, ౩. ౧౫౬౭-౮-వ సంవత్సరమున జరిగిన చిత్తూరు (రాజపుటానా) ముట్టడిలో నల్లమందు కొట్టు తగులబడి కోట యొకటి ధ్వంసమగుట.

రేఖాచిత్రకారుడు: 'ముష్కినా'; వర్ణచిత్రకారుడు: 'తురా.'

చిత్రము ౪:—ఈ చిత్రము చిత్తూరి ముట్టడిలోని యొకగొప్పవిశేషమును తెలుపుచున్నది. అక్బరు చక్రవర్తి స్వయముగ 'దురుస్త్ అందాజ్' అను కర్ణాటకపు

తుపాకితో రాజపుత్రవీరులలో నొకడగు జయమల్లుని జంపినాడు. కోటగోడపై నొకదీపమును గాంచి సాహసముతో తుపాకిని పేల్చినాడట చక్రవర్తి. అది శత్రువును గాయపఱచెనని మరునాడు చక్రవర్తికి తెలిసినది. దూరమునుంచివచ్చి తగిలిన గుండుదెబ్బవలన జచ్చుటకు ఇచ్ఛగింపక జయమల్లుడు తనబంధువు భుజములపై నెక్కి మరుసటిపోరున యుద్ధరంగమునకు వచ్చి అచ్చట చచ్చెను. ఈతుపాకితో తనతండ్రి యిరువదివేల జంతువులను వధించెనని జహంగీరుచక్రవర్తి చెప్పినాడట. ఇందు ప్రాచీనాధునాతనాయుధములు, కవచములు చక్కగా నిరూపింపబడినవి. విల్లులు, ములుకులు, అమ్ములపొదులు, కోటగోడయందలి రంధ్రములలోనుండి వెలుపలికి నిగిడియున్న తుపాకులు, ఫిరంగులు, కవచములు, ఖడ్గములు, ఈటెలు, బల్లెములు, డాళ్లు, కవచములతో నొప్పియున్న ఏనుగులు నిందు సుస్పష్టముగ చిత్రింపబడినవి. చిత్రకారు డెవ్వడో?

చిత్రము ౫:—ఈచిత్రమున కోటముట్టడి పూర్తి కావచ్చుచున్నప్పుడు రాజపుత్రస్త్రీలందరు అగ్నిప్రవేశ మొనర్చుటగాననగును. వివిధములైన ఫిరంగులుపయోగింపబడినవి. కొన్నిగోడలలో నుండియును, మఱికొన్ని గోడలపై నుండియును కాల్చుచున్నట్లు చిత్రింపబడినవి. చిత్రకారుడెవ్వడో?

చిత్రము ౬:—1568 రంథంభోరుకోటను రక్షించుచున్న 'రాయ సర్ జాన్' అనుహారరాజపుత్రుని అక్బరు ఎదుర్కొనుట చిత్రింపబడినది. చిత్రకారుడు: 'కైమ్ కరన్'గారు.

చిత్రము ౭:—ఈచిత్రమున అక్బరు చక్రవర్తి రంథంభోరుకోటను ముట్టడించు సందర్భమున ఒకపెద్దమరఫిరంగిని పెక్కెద్దులనుకట్టినబండిమీద ఒక ఎత్తయిన కొండమీదికి లాగించుకొని పోవుట చిత్రింపబడినది. అమర్చబడిన స్థలములనుండి కొన్ని ఫిరంగులు ప్రేలుచుండుట కాననగును. రేఖాచిత్రకారుడు: 'ముష్కినా'; 'వర్ణచిత్రకారుడు: 'పరాసు'.

చిత్రము ౮:—ఈచిత్రమున రంథంభోరు గవర్నరుగారి రాజనగరును శత్రువులు కడపటిసారి ముట్టడించుట చిత్రింపబడినది. ౭-వ చిత్రములోవలెనే దీనియందును సిపాయిలు తెరచాటుననుండి సరిగా గురిచూచి తుపాకులను కాల్చుట గాననగును. ఫిరంగులు ప్రత్యేకస్థలములందు అమర్చబడియున్నవి. రేఖాచిత్రకారుడు: 'ముష్కినా;' వర్ణచిత్రకారుడు: 'తూరా'

[ఇండియన్ ఆర్ట్సు అండ్ ఇండస్ట్రీ జర్నల్ నుండి]

కొన్నాళ్లకు

కొంపెల్ల జనార్దనరావు గారు

ఎంత జాలియౌ రాగాలో యివి! అపార
మాధురీప్లుత నైరాశ్యమయ విలక్ష
ణస్మృతులఁ బాడుచున్నవి నా ప్రయత్న
ములను కుంఠీకరించి, అశ్రులకు మ్రొక్కి.

చిగురుఁ గన్నెతనంపు మైగగురుపాటు
మనసు గరఁగిన నీరు— ఆమధుర మధురి
మమును ముంచెత్తివచ్చిన మాయక్షణము
లెంత చీకటియేర్పడి యేలెనో కద!

తడవుదవ్వులనుండి వైతథ్యవిధుర
వాంఛితములు నా కీసదాభద్రప్రీతి
నిలిపిన నివాళి వెలుఁగులఁ గళలు దేఱె
నెంత జాలియౌ రాగాలో యివి!—

బ్రహ్మశ్రీయుతులు
మహోపాధ్యాయ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు,
'కళాప్రపూర్ణ' బిరుదాంచితులు.

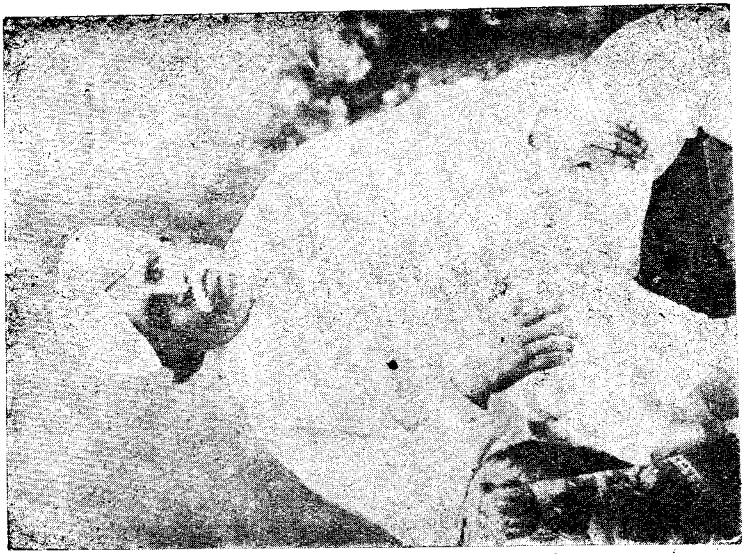
బ్రహ్మశ్రీ మహామహోపాధ్యాయ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి గారు సంస్కృతాంధ్ర భాషలయందు నిరుపమాన పాండిత్యము గలవారు. ఆంధ్రభాషకు వారొనర్చిన సేవ అపారమైనది. వారు క్రైస్తవకళాశాలలో తెలుగు పండితులుగా నుండి తెలుగుభాషను పెంపొందింపగల యువకులనేకమందికి శిక్షణ మొసంగిరి. అనేక విమర్శగ్రంథములు వ్రాసి భాషకుఉత్కృష్ట సేవ చేసిరి. వీరురచించిన ప్రతాపరుద్రీయనాటకము శాశ్వత కీర్తిని సంపాదించెను. ఇంతవార్ధక్యమునందు గూడ వీరొనర్చుచున్న భాషాసేవ అసాధారణమైనది. ఈమధ్యనే వీరు ఆముక్తమాల్యదకు సంపూర్ణముగ వ్యాఖ్యానమును రచియించి ప్రకటించిరి. భాషాసేవ, వీరికి స్వభావసిద్ధమైనది. వీరికి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువారు 'కళాప్రపూర్ణ' అను గౌరవబిరుదమును, జోడు జరీ సేలువలనొసగి సన్మానించినారు.

సర్ ఆర్. వెంకటరత్నంనాయడుగారు

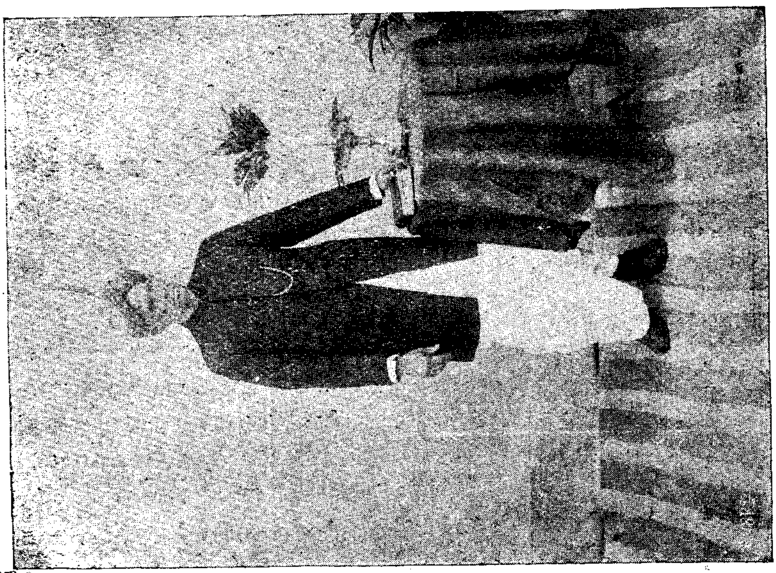
శ్రీ రఘుపతి వెంకటరత్నము నాయడుగారు, చెన్నపురి క్రైస్తవకళాశాలలో ప్రశంసనీయముగా విద్యనభ్యసించి 1899 లో సికింద్రాబాదులో మహబూబు కళాశాలకు ప్రిన్సిపాలుగా నియమింపబడిరి. పిమ్మట కాకినాడలో విఖ్యాతమగు పిఠాపురపు రాజాగారి కళాశాలకు ప్రిన్సిపాలుగా 1805 లో నియమింపబడిరి. అచట 15 ఏండ్లు పనిచేసిరి. తాలూకాబోర్డులోను మ్యునిసిపలు సంఘమునందును సభ్యులుగా నుండి స్వార్థవిరహితమగు దేశసేవను చేసిరి. 1921 లో చెన్నపురి దొరతనమువారు, నాయడుగారిని శాసనసంఘసభ్యునిగా నియమించిరి. 1924లో వారికి సర్ (నైటు) బిరుద మియ్యబడెను. చెన్నపురివిశ్వవిద్యాలయమునకు వైసుఛాన్సలరునెన్నుకొను నధికారము లభించిన పిమ్మట సెనెటువారు నాయడుగారినే మొదటి వైసుఛాన్సలరుగానెన్నుకొనిరి. వీరు దయాదినయసంపన్నులగుటచే సకలజనుల ఆదరణకును పాత్రులైయున్నారు. వీరు ధర్మాచరణ నిరతులగుటచే సర్వజనవంద్యులైరి. వీరు మేధాసంపన్నులును, ఆస్తికశిరోమణులు నగుటచే సర్వజనపూజ్యులైరి. వీరికి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువారు 'డాక్టర్ ఆఫ్ లెటర్సు' అను గౌరవబిరుదము నిచ్చి సన్మానించినారు.

దీ.బ. కి. రామానుజాచార్యులుగారు

శ్రీ కిళాంబి రామానుజాచార్యులు గారు చెన్నపురరాజధానికళాశాలలో విద్యాభ్యాసమొనరించి 40 యేండ్లక్రితము విజయనగరము మహారాజావారి కళాశాలకు

శ్రీయుతులు సర్
రఘుపతి వెంకటరత్నము నాయుడుగారు,
చెన్నపురవిశ్వవిద్యాలయోపాధ్యాయులు
'డాక్టర్ ఆఫ్ లెటర్సు' బిరుదాంచితులు.

శ్రీయుతులు ది. బ.
కిళాంబి రామానుజాచార్యులుగారు
యం. ఏ., బి. యల్.,
'డాక్టర్ ఆఫ్ లెటర్సు' బిరుదాంచితులు.

ప్రిన్సిపాలుగా నియమింపబడిరి. ఆపదవియందు ముప్పది సం॥ రేండ్లుండి విఖ్యాతముగా సేవచేసి 1920 లో ఆపదవిని వదలిరి. 1894 మొదలు 1921 వరకును చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయమున 'ఫెల్లో'గా నుండిరి. 1900 మొదలు మహారాజాకళాశాలకు ప్రధానాచార్యులుగా నుండి శ్లాఘనీయముగా పనిచేయుచున్నారు. వీరు ప్రాచ్యవిజ్ఞానసారవేత్తలు; వినయసంపన్నులు; ఆంధ్రభాషాసాంప్రదాయజ్ఞులు. వీరికి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువారు 'డాక్టర్ ఆఫ్ లెటర్సు' అను గౌరవబిరుదము నొసగి సన్మానించినారు.

సాభిప్రాయవిశేషములు

కాంగ్రెసుయాత్ర దేశమునంతయును నాక ర్షించుచున్నది. అన్ని ప్రాంతములవారును స్వరాజ్య యాత్రను జేయుటకు సిద్ధపడు చున్నారు. చెన్నపురి కాంగ్రెసు హడావిడు లతో నిండుచున్నది. కాంగ్రెసు నగరనిర్మా ణము పూర్తి యగుచున్నది. కాంగ్రెసు నగ రము గుంపులతో నిండుచున్నది. కాంగ్రెసు గైడులు, కాంగ్రెసు సువినీరులు, కాంగ్రెసు ఆల్బములు బయలుదేరినవి. పత్రికలు సంవ త్సరాది సంచికలను, ప్రత్యేక సంచికలను ప్రచురించుచున్నవి. డిసంబరు మాసాంతము నందు చెన్నపురియందు గూడనున్న మహాస భలపరంపరలు భయభ్రాంతులను గలుగజేయు చున్నవి. కాంగ్రెసుమహాసభ కంగోపాంగము లుగ ననేకసభలు బయలుదేరినవి. ఆ సభల సంఖ్య దినదినము వృద్ధిని బొందుచున్నది. హిందూ మహాసభ, ఖిలాఫతు మహాసభ, సంఘసంస్కరణ సభ, గాయక మహాసభ, గ్రంథాలయ మహాసభ, పారిశ్రామిక మహా సభ, హిందీమహాసభ, హిందుస్తాని సేవాదళ సభ, స్త్రీల మహాసభ, వైశ్యమహాసభ, సం స్థానప్రజలసభ, ఆస్తికసభ, బ్రహ్మజ్ఞానసభ, యువజనమహాసభ, ప్రకృతి వైద్యమహాసభ, విద్యార్థిమహాసభ, ఆర్యసమాజసభ, వర్ణా శ్రమధర్మసభ, సాధుసభ, జీవకారుణ్య సభ మొదలగుసభలు గూడుచున్నవి. గానప్రదర్శ నములుఖద్దరుపారిశ్రామికప్రదర్శనములుజరుగు చున్నవి. ఈగడబిడలం దేపనియును సాధ్య ముగాదని యనుభవము తెలుపుచున్నను సభలసంఖ్యమాత్రము ప్రతియేటను వృద్ధిని బొందుచున్నది. సభల యభివృద్ధి కార్యసిద్ధికి ప్రతిబంధకముగ నున్నను సర్వతోముఖమైన జాతీయప్రబోధమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. సర్వత్ర ప్రత్యక్షమగుచున్న ప్రబోధకాంతు లు కాలక్రమమున హడావిడి తగ్గి కార్య రూపమును దాల్చుట సహజము. చెన్నపురి యందు బయలుదేరిన సంచలనము భారతికిని వ్యాపించినది. భారతి రెండువారములు ముం దుగనే వెలువడుచున్నది. ఈమహా సంచల నమునందు వ్యవస్థలు తారుమారగుచున్నవి. ప్రజలకు కర్తవ్యము గోచరముగాకున్నది. ఈ మహాసభల యందు కాంగ్రెసు మహాసభ ప్రధానస్థానము నలంకరించుట సహజముగ నున్నది.

* * * *

ర౪ వ భారతజాతీయ మహాసభ

గత సంవత్సరము నందు శ్రీమాన్ శ్రీనివాసయ్యంగా రధ్యక్షులుగ నుండి చేసిన పని ప్రశంసనీయముగ నున్నది. హిందూ

మహామ్మదీయ సమస్యను నిర్ణయించుట కయ్యంగారు చేసిన ప్రయత్నములు సఫలము గాకపోయినను ప్రశంసనీయములుగ నున్నవి. గతించిన నాలుగేండ్లయందును శ్రీనివాసయ్యంగారు చేసిన దేశసేవ వాదప్రతివాదములకు గారణంబైనను చెన్నపురి యందు కాంగ్రెసు ప్రతిష్ఠను వృద్ధిచేసినది. ఈమాసాంతమునందు శ్రీనివాసయ్యంగారి పటమును మహాజనసభా మందిరము నందు స్థాపించుట వలన వారిపట్లగల విశ్వాసము విశదమగుచున్నది. రాగల సంవత్సరమునందు డాక్టర్ అన్సారిగారు కాంగ్రెసు సింహాసనము నధిష్ఠించుచున్నారు. అన్సారిగారు సుప్రసిద్ధ మహామ్మదీయనాయకులైనను భారత జాతీయాభిమానులు; సరళస్వభావము గలవారు. వారి గౌరవప్రతిష్ఠలు హిందూమహమ్మదీయ సమస్యను పరిష్కరించుటకు వినియోగపడ వలసి యున్నవి. ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు ముత్తురంగము మొదల్యారుగారును, సభాధ్యక్షులు అన్సారిగారును దేశమును ప్రతిఘటించుచున్న ప్రధానసమస్యల పట్లను నేకాభిప్రాయమును గలిగియున్నారు. వారి నాయకత్వము క్రింద నఖిల భారత జాతీయమహాసభ దిగ్విజయమును బొందుటకు భగవంతుడనుగ్రహించుగాక! స్వరాజ్యప్రాప్తికి రెండు విధములైన శత్రువులు గలరు: అంతశ్శత్రువులు ప్రథమ శత్రువులు; బాహ్య శత్రువులు ద్వితీయశత్రువులు. ఈ రెండువిధములైన శత్రువులందును అంతశ్శత్రువులు ప్రముఖులు. వాని జయించినపుడే స్వరాజ్యము సాధ్యము గాగలదు. రాజ్యాంగ సమస్యలు, సాంఘిక సమస్యలు, నిర్మాణ కార్యవిధానము పరస్పరసంబంధమును గలిగియున్నవి. నిర్మాణ కార్యవిధానము సఫలమైనపుడు సాంఘిక సమస్యయును, స్వరాజ్యసమస్యయును సఫలములు గాగలవు. ఈసమస్యలను నిర్ణయించుటయందు ముందు వెనుకలను నిర్ణయించుట యసంగతము. సాంఘికసమస్యలు నిర్ణయ మగువరకును స్వరాజ్యము నాపుటయును, స్వరాజ్యము చేకూరు వరకును సాంఘిక సమస్యల నాపుటయును నసంగతము. వివిధసమస్యలునుపరస్పరాశ్రయమువలనను త్వరితగతిని సఫలమగుట ప్రకృతిధర్మము. భిన్నసంఘములు స్వీయ సంఘము వృద్ధిని బొందనంత వరకును స్వరాజ్యమును ప్రతిఘటించుట యవివేకము. భరతవర్షము పరాధీనస్థితియందు క్రమముగకృశించుచున్నది భారతీయులశక్తిసామర్థ్యములుకృశించిన తరువాతస్వరాజ్యస్థాపనమేసంఘమునకును ప్రయోజనకరము గాదు. హిందువులు క్షీణించినను, మహామ్మదీయులు క్షీణించినను, బ్రాహ్మణులు క్షీణించినను బ్రాహ్మణేతరులు క్షీణించినను, క్రైస్తవులుక్షీణించినను, సిక్కులుక్షీణించినను భరతమాతకు దుర్బలము గలుగుచున్నది. ఒకసంఘము పాడుపడుటవలనను రెండవ సంఘము బాగుపడజాలదు. వర్తమాన విషమపరిస్థితులందీధర్మము తలకెక్కకున్నది. స్టాట్యూటరి కమిషనుపట్లను, సాంఘిక ప్రాతినిధ్యముపట్లను నీసత్యము వర్తించుచున్నది.

* * * *

స్టాట్యూటరి కమిషను

రాజ్యాంగ సంస్కరణములను పరిశీలించుట కేర్పడిన యుపసంఘమును బహిష్కరింపవలయునను సంకల్పము భారతనాయకులందు ప్రబలుచున్నది. కాంగ్రెసు నాయకులు బహిష్కరణమును బోధించుచున్నారు. అతివాదులు, యథోచిత సహకారవాదులు బహిష్కరణము నామోదించు చున్నారు. శ్రీనివాసయ్యంగారు సంపూర్ణ బహిష్కారమును బోధించుచున్నారు. ముత్తురంగ మొదల్యారుగారు స్వాగతోపన్యాసమునందు బహిష్కరించుటకుగల కారణములను సహేతుకముగను వ్యక్తముచేసిరి. వారివ్యాసమునందలి ఈభావములు వారి నిశ్చితాభిప్రాయమును విశదము చేయుచున్నవి :

మిల్లరుసంఘమును ఈజిప్టు దేశీయులు బహిష్కరించినటుల యీవిచారణసంఘమును భారతీయులందరును బహిష్కరింపవలెననియే కాంగ్రెసుమహాసభవారాదేశము నొసంగవలసి యుండును గాని వేరొకపద్ధతిని వారెంతమాత్ర మంగీకరింపజాలరు. భారతీయుల అభిప్రాయములకు కేవలము విరుద్ధముగా నియమింపబడిన యీవిచారణసంఘముతో కాంగ్రెసువారెట్టిసంబంధము కల్పించుకొనజాలరు.

ఈభావములు దేశావృతమైన సంకల్పమును విశదము చేయుచున్నవి. అన్సారిగారు వారి భావగర్భితమైన యుపదేశములందు సంస్కరణసంఘమును బహిష్కరింపవలయునని స్పష్టముగ నిటులు తెలిపిరి:

ఈ దేశమునందు నివసించెడు వివిధ జాతులను, ఆ జాతులను దృష్టియం దుంచుకొని ఆజాతుల కన్నిటికిని సమానమగు న్యాయమును కల్పించుచు దేశమున శాంతిని నెలకొల్పుటకు బ్రిటిషు పరిపాలనను శాశ్వతముగ నుంచక తప్పదని కొందరు చేయుసూచనలను గూడ మనము తిరస్కరింపక తప్పదు. అతి సున్నితము లగు ఇట్టి సమస్యల నన్నిటిని న్యాయముగను, సగౌరవముగను పరిష్కరించుటకు మనకు సామర్థ్యమును, శక్తినుగూడ కలదని మనము ప్రకటింపవలెను. కావున భయమువలనను, స్వార్థపరత్వమువలనను, విపరీత రాజకీయ భావమువలనను తప్ప రాయలుకమీషనుకు సహాయపడవలె ననుటకు సహేతుకమగు కారణమేదియు కనబడదు.

సంస్కరణ సంఘమును బహిష్కరించు విషయమై ముఖ్యమైన పక్షము లన్నియును నేకాభిప్రాయమును దెలుపుచున్నవి. మితవాదులు, మహమ్మదీయులు బహిష్కరణమునకు సుముఖులుగ నున్నారు. బ్రాహ్మణేతర నాయకులు సంశయభావమును జూపుచున్నారు. మహమ్మదీయులందు గొందరు బహిష్కరణమునకు విముఖత్వమును జూపుచున్నను జిన్నాగారు, ఆలిసోదరులు మున్నగు ప్రముఖులు బహిష్కరణమునకు సుముఖత్వమును దెలుపుచున్నారు. కాంగ్రెసు మహాసభయును బహిష్కరణము నామోదించుట నిశ్చయము. ప్రజలు కాంగ్రెసుయొక్క ఆదేశమును శిరసావహించుటయును సహజము.

అన్సారిగారి యుపన్యాసము భావగర్భితమై ఆసియా రాజ్యాంగములను, భారతీయ రాజ్యాంగములను సింహావలోకనము చేయుచున్నది. భిన్నవిజ్ఞానముల సంఘర్షణమునం దాసియా ఖండమును, భరతవర్షమును ననుభవించుచున్న దైన్యమును అన్సారి గారు

వ్యక్తము చేయుచున్నారు. పరాధీనస్థితి భారత సత్త్వమును నిర్వీర్యము చేసినవిధమును దేశపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. భారతీయులు వీర్యవంతులై స్వరాజ్యమును బడయుట కైకమత్యము మూలాధారముగ నున్నది. అన్సారిగారి యుపదేశము నందు ఐకమత్యగీతము ముఖ్యస్థానము నలంకరించుచున్నది. ఇది వారి గాఢమైన దేశాభిమానమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. హిందూమహమ్మదీయసంయోగము పట్లను అన్సారిగారికి గల సదభిప్రాయమును వారి యుపన్యాసము విశదము చేయుచున్నది. ఉభయసంఘములును మిత్రత్వమును బూననంతవరకును స్వరాజ్యము స్వప్నరాజ్యము గాని యథార్థరాజ్యము గాజాలదు. భారతరాజ్యము పరరాజ్యముగనే యుండగలదు. శాసనసభల సంబంధమున అన్సారిగారి యభిప్రాయములు సర్వజన విదితములు. వారు బహిష్కారవాదులు. అన్సారిగారి యుపన్యాసము రాజకీయపక్షముల విషయమునను, మతభేదముల విషయమునను, సాంఘికవిభేదముల సందర్భమునను దివ్యమైన ఐకమత్యగీతమును బాడుచున్నది. ఆగీతా గానమును భారతీయులందరును నేకగ్రీవముగ జేసి స్వరాజ్య సంపాదనమును జేయుట శ్రేయస్కరము. వారియుపన్యాసమునందలి కడపటివాక్యములు వారినిశ్చితాభిప్రాయములను తెలియజేయుచున్నవి.

మరల ముందడుగిడుటకు దేశమును సిద్ధపరచుటలో మన మెంతమాత్రమును ఆలస్యమొనర్పగూడదు. మన రాజకీయశరీరమునందు సాంఘికరాజకీయ విభేదములనుశత్రువులు ప్రవేశించినవి. వానిని నిర్మూలించుటకు మనము శక్తిసామర్థ్యముల నన్నిటిని కేంద్రీకరించవలెను. హిందూమహమ్మదీయ వివాదములను పరిష్కరించుటకు కాంగ్రెసు స్థాయీసంఘమువారు చేసినపరిష్కారము రెండుపక్షములవారికిని న్యాయమైనదిగానున్నదిగాన రెండు మతములవారును దీని నంగీకరించి కలహముల నంతరింపజేయవలసినదని నేను వేడుకొనుచున్నాను. వెంటనే దేశమునందంతటను కాంగ్రెసు సంఘములను సక్రమముగ నేర్పరుపవలెనని నేను నొక్కి చెప్పుచున్నాను. మన దేశమునందు కాంగ్రెసు మహాసభయే ప్రధాన ప్రజాప్రతినిధి సభయై యున్నది. ఆ పేరు సర్వవిధముల దానికి సార్థకమగునట్లు అన్ని సంఘములవారును, అన్ని రాజకీయపక్షములవారును కాంగ్రెసునందు చేరవలెనని నేను ఆహ్వానించుచున్నాను. ఇంకను శాసనసభలకు వెళ్లవలెననియే కోరుచున్నవారందరను ఒక్క ప్రజాపక్షముగ నేర్పడి కాంగ్రెసువిధానమునే అనుసరించి శాసనసభలలో ప్రతికూలపక్షముగ చేయవలెనని కోరుచున్నాను. కాంగ్రెసువారును, దేశీయులందరును, రాయలుకమిషనును సంపూర్ణముగ బహిష్కరింపవలసినదని మరియొకసారి నిష్కర్షగా తెలుపుచున్నాను. భారతస్థితిని నిర్ణయించుటకు భారతీయులు బ్రిటిషువారితో కలసి పనిచేయవలెననిన రౌండుటేబిలు కాన్ఫరెన్సును జరుపుట ఒక్కటియే సాధనమని వెనుక కాంగ్రెసువారు తెలిపిన విషయమునే నేను మరల తెలుపుచున్నాను. స్వరాజ్య విధానమును నిర్ధారణచేయుటకు ఆసభకు సంపూర్ణాధికారము ఒసంగవలెను. ఆసభలో భారత బ్రిటిషుప్రతినిధులు కలసి ఆలోచించి దీనిని నిర్ధారణ చేయవలెను. స్వరాజ్య విధానమును కాంగ్రెసువారు వెంటనే సిద్ధపరిచి పిమ్మట నేషనలు కన్వెన్షను సమావేశపరిచి ఆ సభలో దాని నామోదింపజేయవలెనని నేను సూచించుచున్నాను.

* * *

అప్రతిహతమగు మనోధైర్యమును, మహోన్నతమగు మన ఆశయమును సాధించుటకు గల నిరోధముల

నన్నిటిని జయింపగలమను దృఢసంకల్పము గలిగి ప్రపంచమునందు వివిధజాతులలో సమానగౌరవమును బడయగల భారతజాతీయతను ఏర్పరచుటకు సహాయము గలుగునని నాకు తోచినందున ఈసాధనములను మీకు విన్నవించితిని.

*   *   *   *

బహిష్కరణ విధానము

సంస్కరణసభను బహిష్కరింపవలయునని నిర్ణయించుటసులభము. కాని దానినాచరించుటసులభముగాదు. మానవులు కార్యములనునిరాకరించుటసులభము. నిరాకరించుటను ప్రయోజనకరము చేయుట దుర్లభము. సంస్కరణసంఘమును భారతీయులు మొత్తము మీద బహిష్కరించినను ఏకాలదినుండివైన సహకారప్రమాణమును ప్రదర్శించుట సులభము. చిన్న సంఘములు సహకారమును బోధించుచున్నవి. మహమ్మదీయ నాయకులందు కొందరు సహకారమును బోధించుచున్నారు. లేబరుపక్షము సహకారము నుపదేశించుచున్నది. ఈయుపదేశములకు మూలము స్వార్థపరత్వముగాని దేశగౌరవముగాదు. దేశ మధోగతిపాలగుచున్నప్పుడు స్వల్పసంఘములను, వ్యక్తులను స్వీయ లాభములు సంరక్షింపజాలవు. దేశమంతయును అధోగతిపాలై మునిగిపోవుచున్నపుడు స్వల్ప సంఖ్యాకులు నిలిచి బాగుపడజాలరు. చిరకాలానుభవము భారతీయులకీ ధర్మారూఢమును గలుగజేయకుండుటయె వారి యధోగతికి గారణంబుగ నున్నది. యూనియనులు, బోర్డులు, శాసనసభలు మొదలగు సంస్థలం దీసంకుచిత భావము వ్యక్తమగుచున్నది. దేశ మంతయును నాశనమును బొందుచున్నపుడు ఏకాకివై బాగుపడుట యసంభవమని భారతీయు లిప్పటికైనను గ్రహింపకుండుట విధి కృతముగ నున్నది. సంస్కరణ సంఘమును బహిష్కరించినను, గౌరవించినను దేశమునకు గలుగగల ప్రయోజన మతిస్వల్పము. కన్సర్వేటీవు ప్రభుత్వము బ్రిటీషు ప్రభుత్వమునకు భరతవర్షమునందు స్థిరాసనమును గల్పించుటకు పన్నుచున్న తంత్రములు బహిరంగ రహస్యములు. ఈపరిస్థితులందు బహిష్కారమును సార్థకము చేయుటకు దేశమునందంతటను తీవ్రమైన ప్రచార మవసరంబుగ నున్నది. ఈవిషయమునందు కాంగ్రెసు కార్యవిధానమును నిర్ణయించి కార్యాచరణమునకు బూనుకొనుట ప్రయోజనకరము.

అసహాయోద్యమము వర్తమాన సమయమునందు నామమాత్రావశిష్టముగనున్నది. శాసనసభాప్రవేశ మసహాయోద్యమ మూలమును సయితము నాశనము చేసినది. అసహాయోద్యమసారము చిరకాలము క్రితమె చెడిపోయినది. శాసనసభలయందు స్థానములను ఖాళీయుంచుటకైనను సభ్యు లంగీకరింతురను నాశ కనబడుటలేదు. శాసనసభా సభ్యులును, నితరనాయకులును దేశమునందంతటను నిర్మాణ కార్యరూపమున ప్రజలయందు కార్యోత్సాహమును గలుగజేయుట బహిష్కారమును సార్థకము చేయుటకు పరమ

సాధనముగ నున్నది. కాంగ్రెసు నిర్ధారణ చేయవలసిన విషయములందు స్వరాజ్య విధానము ముఖ్యవిషయముగా నున్నది.

*　*　*　*

స్వరాజ్యవిధానము

శ్రీమతి బెజంటమ్మగారు కామనువెల్తు శాసనమును స్వరాజ్యవిధాన శాసనముగ నిర్ణయింపజేయుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నది. ఆమె పక్షమువా రందరును కామనువెల్తుశాసనమును ఘోషించుచున్నారు. శ్రీమాన్ శ్రీనివాసయ్యంగారొక స్వరాజ్యవిధానమును సిద్ధము చేయుచున్నారు. విజయరాఘవాచార్యులుగా రొకవిధానమును రంగస్వామయ్యంగా రొక దానిని తయారు చేసిరి. అఖిలభారత సభా జాతీయోద్యమమునకు నాయకు లుచితరీతినిశాసనములనుపరిశీలించి విధానమునుతయారుచేయుటయు క్తముగ నున్నది. చెన్నపురి కాంగ్రెసునందు స్వరాజ్య విధానమును సిద్ధముచేయుట సాధ్యము గాదు. సైమనుకమిషను జనవరి మాసాంతము నందు కూడనున్నది. సామ్రాజ్య శాసనసభ జనవరిమాసమునం దేమి నిర్ణయించునో చూడవలసి యున్నది. సైమనుకమిషను బహిష్కారమును సార్థకముచేయుటకును, స్వరాజ్యవిధానమును నిర్ధారణచేయుటకును అవసర దేశీయ మహాసభ బొంబాయియందో, ఢిల్లీయందో ఏప్రిలుమాసమునందు కూడుట అవసర మని తోచుచున్నది. స్వరాజ్యవిధానములను నిర్ణయించినను అవి ప్రజాశక్తి విజృంభించవనంత వరకును కార్యరూపమును దాల్పజాలవు. స్వరాజ్యసంపాదనమునకు నిర్మాణకార్యవిధానము, ముఖ్యముగ ఖద్దరు నిర్మాణము, పరమ ప్రయోజన మని నాయకులు తాము గ్రహించుటయును, ప్రజలను ప్రోత్సహించుటయును నవసరము. గాంధిమహాత్ముడు చేయుచున్న ఈమహోపదేశమును నాయకులును, ప్రజలును సార్థకము చేయుదురు గాత!

భారతజాతీయ నిర్మాణమునకు సాధనములైన రాజ్యాంగములందువలెను సాహిత్యాకళాపరిశ్రమాదుల వికాసమునందును జాతీయ లక్ష్యము లగ్నమగుచున్న విధమును కాంగ్రెసునగరమునందు కూడుచున్న మహాసభలు విశదము చేయుచున్నవి. మద్రాసు పారిశ్రామికకళాప్రదర్శనము విదేశ యంత్రప్రదర్శనముగ పరిణమించుట అవమానకరముగ నున్నది. ప్రధానస్థానము నలంకరించవలసిన ఖద్దరు ప్రదర్శనము మారుమూలకు జేరినది. జాతీయ పతాకస్థానమును యూనియన్‌జాకు ఆక్రమించినది. ఇట్టి యనుచిత కార్య మస హాయోద్య మారంభమైనతరువాత ఏజాతీయమహాసభయందును జరిగి యుండలేదు. పోలీసురాజ్యమును దీనికి తగినటులున్నది. అహమదాబాదు, బెల్గాము, కాకినాడ కాంగ్రెసులందు పోలీసువా రపరూపముగ నుండిరి. ఇపుడు వారు ప్రబలముగ నున్నారు. ఈపరివర్తనము చెన్నపురికిని, కాలస్థితికిని దగినటులున్నది. ముందైనను, నిట్టియనాలోచిత కార్యములు జరుగకుండునటులు నాయకులు పూనుకొనుట ధర్మముగ నున్నది.

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No.7, Thumbu Chetty Street, G.T, Madras